

¹ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: **Dr. Bak Klára**

MTMT-azonosító: **10030181**

A doktori értekezés címe és alcíme: **A HATÁLYOS MAGYAR SZÖVETKEZETI JOG JELLEMVONÁSAIRÓL – A szabályozási hagyományokra tekintettel, nemzetközi kitekintéssel -**

DOI-azonosító²: **10.15476/ELTE.2018.141**

A doktori iskola neve: **ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola**

A doktori iskolán belüli doktori program neve: **Állam- és Jogtudomány**

A témavezető neve és tudományos fokozata: **Dr. Réti Mária, habilitált egyetemi docens**

A témavezető munkahelye: **ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjogi Tanszék**

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként³

a) hozzájárok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hivatalának ügyintézőjét Bencze Andreát, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;⁴

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;⁵

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követően egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.⁶

2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegének plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: Budapest, 2018. június 25.

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

¹ Beiktatta az Egyetemi Doktori Szabályzat módosításáról szóló CXXXIX/2014. (VI. 30.) Szen. sz. határozat. Hatályos: 2014. VII.1. napjától.

² A kari hivatal ügyintézője tölti ki.

³ A megfelelő szöveg aláhúzendó.

⁴ A doktori értekezés benyújtásával egyidejűleg be kell adni a tudományági doktori tanácshoz a szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentést tanúsító okiratot és a nyilvánosságra hozatal elhalasztása iránti kérelmet.

⁵ A doktori értekezés benyújtásával egyidejűleg be kell nyújtani a minősített adatra vonatkozó közokiratot.

⁶ A doktori értekezés benyújtásával egyidejűleg be kell nyújtani a mű kiadásáról szóló kiadói szerződést.

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DOKTORI ISKOLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

A HATÁLYOS MAGYAR SZÖVETKEZETI JOG
JELLEMVONÁSAIRÓL

- A szabályozási hagyományokra tekintettel, nemzetközi kitekintéssel -

ÍRTA:

DR. BAK KLÁRA

TÉMAVEZETŐ:

DR. HABIL. RÉTI MÁRIA PHD

egyetemi docens

Budapest

2018

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	7
I. A KUTATÁS ÉS AZ ELEMZÉS MÓDSZERE	10
II. A SZÖVETKEZETI JOG EURÓPAI SZABÁLYOZÁSI HAGYOMÁNYAIRÓL ..	11
1. A Rochdale-i szövetkezet megalapításának körülményeiről, az alapszabályában foglaltakról általánosságban	11
2. A ROCHDALE-I SZÖVETKEZET ALAPSZABÁLYÁBAN FOGLALT SPECIÁLIS SZABÁLYOKRÓL	14
2. 1. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában rögzített célkitűzésrendszerről ...	15
2. 2. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának a tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó rendelkezéseiről	19
2. 3. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának speciális vagyoni jogi rendelkezéseiről	21
2. 4. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának a szervezeti működésre vonatkozó szabályairól	25
2. 5. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának tartalmáról összefoglalóan	26
3. A SZÖVETKEZETEK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGÉNEK KODIFIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGÉRŐL, A NEMZETKÖZI SZÖVETKEZETI ALAPELVEKRŐL	27
3. 1. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének tevékenységéről, különös tekintettel jogegységesítő feladatára	27
3. 2. A hatályos Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekről, szövetkezeti értékekről, szövetkezeti fogalomról	30
3. 3. Következtetések a Rochdale-i alapszabályban foglaltakra és az SZNSZ jogegységesítő tevékenységére figyelemmel	54

**III. A HATÁLYOS MAGYAR SZÖVETKEZETI JOG FŐBB SZABÁLYOZÁSI
PILLÉREIRŐL, STRUKTÚRÁJÁRÓL, A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV FŐBB
VONATKOZÓ SZABÁLYAIRÓL..... 57**

**1. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályozási pilléreiről, struktúrájáról,
javaslat az alkotmányjogi alapok megteremtésére vonatkozóan 57**

**1. 1. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályozási pilléreiről, a
szabályozás szemléletéről..... 57**

1. 2. A hatályos magyar szövetkezeti jog struktúrájáról..... 62

**1. 3. Javaslat a hatályos magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak
megteremtésére 70**

2. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályairól..... 77

2. 1. A hatályos magyar szövetkezeti jogban vizsgált szabályokról 77

2. 2. A Polgári Törvénykönyv szövetkezet fogalmáról 78

**2. 3. A hatályos magyar szövetkezeti jog szövetkezeti tagsági jogviszonyra irányuló
főbb szabályairól..... 93**

2. 4. A Polgári Törvénykönyv szövetkezeti vagyonszerzésre vonatkozó főbb szabályairól..... 114

**III. SZÖVETKEZETI TÍPUSOK „A SZÖVETKEZETEKRE” SZÓLÓ 2006. ÉVI X.
TÖRVÉNYBEN..... 133**

**1. A SPECIÁLIS SZABÁLYOZÁS INDOKAIRÓL A HATÁLYOS MAGYAR
SZÖVETKEZETI JOGBAN..... 133**

2. AZ AGRÁRGAZDASÁGI SZÖVETKEZETRŐL 136

2. 1. Az agrárgazdasági szövetkezet elemzésének főbb paneljeiről..... 136

2. 2. Az agrárgazdasági szövetkezetre alkalmazandó főbb jogszabályokról..... 137

**2. 3. Az agrárgazdasági szövetkezet fogalmáról, különös tekintettel „A
szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvényre 138**

**2. 4. Az agrárgazdasági szövetkezetnek „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X.
törvényben rögzített speciális szabályairól 144**

2. 5. A termelői csoportra vonatkozó főbb szabályokról..... 145

**2. 6. Az agrárgazdasági szövetkezeti joganyag továbbfejlesztésének indokairól, a
továbbfejlesztésre irányuló javaslatokról..... 157**

2. 7. Javaslat az agrárgazdasági szövetkezeti joganyag felülvizsgálatához	174
3. A SZOCIÁLIS SZÖVETKEZETRŐL	175
3. 1. A szociális szövetkezeti típus elemzésének szempontjairól	175
3. 2. Kiindulópontok a szociális szövetkezeti típus tárgyalásához	176
3. 3. Foglalkoztatás – szövetkezetek - nemzetközi dokumentumok és adatok alapján.....	182
3. 4. A szociális gazdaságról	187
3. 5. A szociális szövetkezet olasz szabályozásáról, mint mintaértékű szabályozásról.....	193
3. 6. A szociális szövetkezet hatályos magyar szabályozásáról	199
4. AZ ISKOLASZÖVETKEZETRŐL	213
4. 1. Az iskolaszövetkezet elemzésének szempontrendszeréről	213
4. 2. Az iskolaszövetkezeti modellről általában	213
4. 3. Az iskolaszövetkezet szabályozásának jellemvonásairól a rendszerváltást követő magyar jogban	216
4. 4. Az iskolaszövetkezet hatályos magyar szabályozásáról.....	218
5. A KÖZÉRDEKŰ NYUGDÍJAS SZÖVETKEZETRŐL	236
5. 1. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet elemzésének szempontrendszeréről	236
5. 2. A közérdekű nyugdíjas szövetkezeti típus megalkotásának indokoltságáról, jellemzőiről	237
5. 3. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet hatályos szabályairól	242
JAVASLATOK A JOGALKOTÁS IRÁNYÁBA	254
1. Javaslat „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény szabályainak kibővítésére	254
2. Javaslat a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek és értékek rögzítésére, valamint a főbb szövetkezeti típusok megjelenítésére az Sztv.-ben.....	254
3. Javaslat az Sztv.-ben meghatározott szövetkezeti fogalomra	255
4. Javaslat a személyes közreműködést nem vállaló tagokra irányuló szabályozás kibővítésére.....	256

5. Javaslat az egy tag-egy szavazat elvének, valamint a többes szavazati jog szabályozására	258
6. Javaslat részletszabályok kimunkálására a részközgyűlést, valamint a küldöttgyűlést illetően	259
7. Javaslat a szövetkezet nyereségfelosztására, valamint a közösségi alapra vonatkozóan	259
8. Javaslat további szövetkezeti típusok szabályozását illetően az Sztv.-ben	261
9. Javaslat a hatályos magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak kidolgozására	262
10. Javaslat a szövetkezeti forma működése ellenőrzési rendszerének kidolgozására vonatkozóan	263
ZÁRSZÓ	263
A FELHASZNÁLT, FŐBB JOGFORRÁSOK ÉS DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE	264
THESES	291

BEVEZETÉS

Nemzetközi és egyéb szervezeteknek, illetve az Európai Unió egyes szerveinek dokumentumai, valamint nemzetközi viszonylatú elemzések egybehangzó álláspontot képviselnek abban, hogy a szövetkezeti forma jelentősége a XXI. században különös és pótolhatatlan.¹ Kutatásaim azt igazolják, hogy Európában és Európán túl is a

¹ A szövetkezeti formának a XXI. századi jelentőségére lásd például az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ): „*A szövetkezetek a társadalmi fejlődésben*”, A/RES/72/143 számú 2017 decemberében elfogadott, aktuális dokumentumát. A dokumentum elismeri többek között azt, hogy a szövetkezetek a gazdasági és a társadalmi fejlődés jelentős tényezőivé váltak, és hozzájárulnak a szegénység és az éhínség csökkentéséhez. További, korábbi ENSZ közgyűlési határozatok a témában: 47/90 számú, 1992. december 16-i határozat; 49/155 számú 1994. december 23-i határozat; 51/58 számú 1996. december 12-i határozat; 54/123 számú 1999. december 17-i határozat; 56/114 számú 2001. december 19-i határozat; 58/131 számú 2003. december 22-i határozat; 60/132 számú 2005. december 16-i határozat; 62/128 számú 2007. december 18-i határozat; 64/136 számú 2009. december 18-i határozat; 65/184 számú 2010. december 21-i határozat; 66/123 számú 2011. december 19-i határozat; 68/133 számú 2013. december 18-i határozat és 70/128 számú 2015. december 17-i határozat.

Lásd tovább: Európai Bizottság: „*A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak valamint a régiók bizottságainak, A Szövetkezeti társaságok támogatása Európában*”, 2004. február 23; Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: *A szövetkezeti társaságok támogatása Európában*, Szövetkezés, 2005/1., 236-254.o. Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: *Szövetkezetek és agrár-élelmiszeripari fejlődés*, Vélemény, 2012. július 11., Brüsszel, NAT/541; Lásd tovább a szövetkezetek szerepére: Emma MCINERNEY (Élelmiszerügyi és Mezőgazdasági Világszervezet): *Cooperatives key to achieving sustainable agricultural development*; 2014; CIRIEC (A Köztulajdonú, Szociális és Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató- és Tájékoztató központja) által az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére készített jelentés összefoglalása: *A szociális gazdaság az Európai Unióban*, 2012, interneten elérhető a dokumentum: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf 2018. 06. 04.

<http://www.un.org/esa/socdev/documents/2014/coopsegm/McInerney.pdf>; 2018. 06.04. RÉTI Mária: *GLOBALIZÁCIÓ, FENNTARTHATÓSÁG A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről*, Szövetkezés, A Szövetkezeti Kutató Intézet Tudományos Folyóirata, 2016. évi I. szám 18-40. o.; Johann BRAZDA, Jost W KRAMER, Juhani LAURINKARI, Robert SCHEDIWY: *Anders als die Anderen, Eine unbefangene Annäherung an Genossenschaften. Sozialwirtschaft und Dritten Sektor*. CT Salzwasser-Verlag GmbH & Co. KG, Bremen, 2006; Johnston BIRCHALL: *Rediscovering the cooperative advantage. Poverty reduction through self-help*. Cooperative Branch, International Labour Office, Geneva, 2003

gazdaságok és társadalmak e speciális társas vállalkozási formára nem „pusztán” olyan gazdasági szereplőként tekintenek, amely alkalmas keretnek bizonyul a XIX. század óta a kisebb tőkével rendelkező piaci szereplők versenypiacon való hatékonyabb részvételére. A gyakorlati tapasztalatok és a forma igazolt eredményei ugyanis rámutatnak arra, hogy a szövetkezeti formának a szerepe speciális jellemvonásaiból adódóan ennél hagyományosan jóval több, sokoldalúbb, jelentősebb. A szövetkezetek a tagjaiknak védettséget adnak a piaci viszonyok között, rugalmasan viszonyulnak a mikro- és makroszinten felmerülő nehézségekhez, krízishelyzetekben ellenállóbbnak bizonyulnak más társas vállalkozási formáknál és mindezekon túl társadalmi, szociális és környezeti problémákra is fogékony, azokra reagálni tudó szervezeti keretnek minősülnek. Az emberközpontúság, a közösségteremtő és -formáló jelleg, a közösségért való felelősségvállalás alapvető sajátja a szövetkezeti formának.

Mindezekre a tulajdonságokra figyelemmel az európai jogalkotások észlelhetően jelentős és komplex szerepet szánnak a szövetkezeteknek. Jelenleg az egyes európai országok szövetkezeti jogában és gyakorlatában jelen vannak egyrésről azok a jól bevált, XIX. századi hagyománnyal rendelkező szövetkezeti típusok, amelyekben a tagok alapítási motiváltsága álláspontom szerint elsődlegesen a méretgazdaságossági, illetve az összefogáson alapuló egyéb, a költséghatékonyság irányába ható gazdasági előnyökben jelölhető meg. Más részről azonban számos olyan új szövetkezeti típus jelent meg a meglévők mellett a XX. században az európai szövetkezeti szabályozásokban és gyakorlatban, amelyek esetében a közösségi felelősségvállalás, a társadalmi, szociális természetű, illetve a környezeti

A szövetkezeteknek válsághelyzetekben betöltött kiemelkedő jelentőségére, szerepére számos dokumentum és elemzés rámutat. Lásd például: CECOP-CICOPA Europe: *The resilience of the cooperative model, How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*, 2012. június, interneten elérhető: http://www.cecop.coop/IMG/pdf/report_cecop_2012_en_web.pdf 2018. 06. 04.; Nemzetközi Munkaügyi Szervezet: 193. számú Ajánlás ; Ugyanerre lásd: „Az Európai Parlament 2013. július 2-i állásfoglalása a szövetkezetek válságkezelésre irányuló hozzájárulásáról”, 2013, interneten elérhető: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0301+0+DOC+XML+V0//HU> 2018. 06. 04.; Bruno ROELANTS: *Munkavállalói szövetkezetek*, Szövetkezés, XX. évfolyam, 1999/2. szám, 130-139.o.; Bernard THIRY: *A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*, Szövetkezés, XX. évfolyam, 1999/2. szám, 4-17.o..

fenntarthatóság irányába ható célkitűzések a kifejezetten dominánsak. Összefoglalóan megállapítható, hogy a szövetkezeti jog területe dinamikusan fejlődik és alakul, folyamatosan formálódik a mindenkori gazdasági és közösségi, társadalmi igényekhez, hangolódik a környezeti, éghajlati változásokhoz. A szövetkezeti jog területén ezek a nemzetközi trendek figyelhetőek meg.

Jelen dolgozat egy közel tíz éves kutatómunka eredményeként egy „állapotfelmérésre” törekszik, be kívánja mutatni, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jog milyen jellemvonásokkal rendelkezik és mennyiben követi az előbbieken sommásan érzékeltetett, de természetesen a dolgozatban kifejtésre kerülő európai szabályozási trendeket.

Arra figyelemmel, hogy a szövetkezet egy olyan társas vállalkozási forma, amelynek speciális ismérvei a XIX. században kerültek kidolgozásra Európában, a hatályos magyar szövetkezeti jog jellemvonásainak ismertetése körben a dolgozatnak vizsgálnia szükséges, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jog milyen mértékben juttatja érvényre azokat az európai hagyományokat, amelyek jellemzően gyökerét jelentik az egyes európai országok szövetkezeti jogának. E körben a dolgozat kiemelt figyelmet szentel a Rochdale-i Szövetkezet alapszabályában foglaltaknak és a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége kodifikációs tevékenységének. Lényeges azonban megjegyezni azt is, hogy a XIX. századi európai szövetkezeti szabályozások megjelenésével egyidejűleg a korabeli magyar jogban is kidolgozásra kerültek a szövetkezet szabályai, harmonizálva az európai szabályozási szemlélettel, de természetesen figyelembe véve a nemzeti sajátosságokat. Elemzi így a dolgozat azt is, hogy a magyar szövetkezeti jog XIX. század végi hagyományai, amelyek vitathatatlanul a magyar szövetkezeti szabályozás kiindulópontját jelentik, napjainkban milyen mértékben érvényesülnek.

Ahhoz, hogy megfelelő képet kapjunk a hatályos magyar szövetkezeti jogi szabályozásról, a jelenlegi, főbb, példaként szolgáló szabályozási minták és trendek ismerete elengedhetetlen. Álláspontom szerint lényeges bemutatni azokat a főbb jelenlegi szabályozási mintákat is, amelyek már befolyásolták a hatályos magyar szövetkezeti jogot, illetve olyanokat is, amelyek követendő példát jelenthetnek a

jövőre nézve a vonatkozó magyar szabályozás számára. E körben a dolgozat ismerteti az Európai Unió szövetkezeti jogának lényegi ismérveit is.

Az „állapotfelmérésen” túl a fentiek elemzésével és bemutatásával -figyelembe véve az egyes tárgykörökhöz kapcsolódó vonatkozó szakirodalmi álláspontokat is - ***alapvető célja volt a kutatásomnak az is, hogy az európai és a magyar szövetkezeti jogi hagyományokra, valamint a hatályos európai szabályozási mintákra és szabályozási tartalmakra támaszkodva a jogalkotás számára a hatályos magyar szövetkezeti jog továbbfejlesztésére irányulóan hasznos és előremutató javaslatokat fogalmazzak meg.***

I. A KUTATÁS ÉS AZ ELEMZÉS MÓDSZERE

A kutatómunka és az elemzés erőteljesen a jog-összehasonlító módszerre épül, a nemzetközi összehasonlító elemzések meghatározóak, azonban jellemzője a jogtörténeti vizsgálat és a jogi dogmatikai módszer alkalmazása is. Kutatásaim során a jog-összehasonlító módszerre azért fektettem a legnagyobb hangsúlyt, mert a hatályos magyar szövetkezeti jog vizsgálata és elemzése körében elengedhetetlennek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy annak hagyományai egyrésztől maradéktalanul európaiak, másrésztől pedig kifejezetten a XIX. századi magyar szövetkezeti jogra nyúlnak vissza - ahogyan arra már a „Bevezetésben” utaltam. Jogtörténeti viszonylatban az európai szabályozási hagyományok tekintetében pedig kiemelendőnek tartom a német XIX. század második feléhez kötődő szövetkezeti jognak a hatását, amely természetesen történelmi és jogtörténeti indokokra figyelemmel is alapvető meghatározója és mintája volt a korabeli magyar szövetkezeti jognak és így a hatályos magyar szövetkezeti jog egyik jelentős szabályozási fundamentumaként is értékelhető. A hatályos magyar szövetkezeti szabályozás fejlesztésére irányuló javaslatoknál pedig – ahogyan arra utaltam is már - alapvető kiindulópontnak tekintettem a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége szabályozási iránymutatásait, valamint bizonyos országok hatályos, álláspontom szerint követendő szövetkezeti szabályozási megoldásait, illetve a XIX. század végi értékes, magyar szövetkezeti jogi hagyományokat egyes szabályozási tárgykörökben. A kutatás során

számos, a szövetkezeti formát érintő gyakorlati eredményeket összefoglaló munka is feldolgozásra került, empirikus kutatást is folytatva a témában.

II. A SZÖVETKEZETI JOG EURÓPAI SZABÁLYOZÁSI HAGYOMÁNYAIRÓL

1. A Rochdale-i szövetkezet megalapításának körülményeiről, az alapszabályában foglaltakról általánosságban

A szövetkezetnek, mint speciális társas vállalkozási formának az európai szabályozási hagyományai a XIX. század közepére nyúlnak vissza. Európában, de egyes Európán kívüli államokban is a szövetkezetek elterjedése az ipari forradalomhoz, valamint a korra jellemző gazdasági, társadalmi átstrukturálódáshoz köthető.²

² A szövetkezetek és a szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetére lásd: KUNCZ Ödön: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, Küzdelem a gazdasági jogért, II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 414-415.o. valamint 442.o., CZETTLER Jenő- IHRIG Károly: *Szövetkezeti Ismeretek*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1926 Budapest, különösen: 6.o.; NAVRATIL Ákos: *Közgazdaságtan*, Budapest 1936, különösen a szövetkezetekre vonatkozó rész; Konrad COSACK: *Lehrbuch des Handelsrechts*, Ferdinand Enke, Verlag Stuttgart, Stuttgart, 1930; TELLÉR Gyula: *Megjegyzés a szövetkezetekről.*, Szövetkezés, 2015. évi I. szám, 11-18.o.; PRUGBERGER Tamás: *A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben*, Szövetkezés, XV. évfolyam 1994. évi 1-2. szám, 21-39.o.; RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, Egyetemi jegyzet, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010, 9-33.o.; George Jacob HOLYOAKE: *The History of Co-Operation*, Copyright Bibliolife, London, T. Fisher Unwin, 1, Adelphi Terrace, MCMVI, 277-335.o. , Johnston BIRCHALL: *The international co-operative movement*, Manchester and New York, Manchester University Press, 3-11.o.; LACZÓ Ferenc: *Szövetkezeti típusok és formák a piacgazdaságokban*, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 2. sz. 10-12.o. A XIX. század második felének szövetkezeti szabályozását elemzi Európa nyugati részének viszonylatában: SCHULZE-DELITZSCH: *Die Gesetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften mit besonderer Rücksicht auf die Haftpflicht bei kommerziellen Gesellschaften*, Berlin, Verlag von F. A. Herbig, 1869; OLAJOS István: *A szövetkezetek története és kodifikációja*, In.: Publicationis

A vonatkozó elemző munkák³ az adott időszakot illetően mindezeken túlmenően Anglia és más államok viszonylatában is, többek között a bank-, illetve hitelrendszer fejlődéséről, valamint a kereskedelmi hálózat erőteljes kiszélesedéséről számolnak be. Ez a folyamat a nagy tőkével rendelkező gazdasági szereplők piacgazdasági pozíciója megerősödéséhez, míg a kis- és közepes tőkével rendelkezők piaci helyzetének kedvezőtlen alakulásához vezetett. Utóbbi piaci szereplők piaci hatékonyságuk érdekében vállalkozási lehetőségeik át-, illetve újragondolására kényszerültek. Észlelhetően szüksége volt a korabeli kis- és középvállalkozó rétegnek egy olyan szervezeti-jogi keretre a működéshez, illetve továbbműködéshez, amely a gazdasági előmenetelt csekélyebb vagyon és piaci lehetőség ellenére is biztosítani képes. Fontos kiemelni azt is, hogy a kis- és középtőkével rendelkező piaci szereplők a nyereségszerzés mellett társadalmi megbecsültségük, státuszuk megtartását és megerősítését is lényeges, megvalósítandó szempontnak tartották. Meg kell jegyezni, hogy a gazdasági változásokra, valamint az azok következtében fellépő, társadalomban jelentkező ellentmondások enyhítésére a különböző eszmetörténeti

Universitas Miskolcienis Sectio Iuridica et Politica Tomus XV (szerk.: Prugberger Tamás – Fodor László – Szabadfalvi József) Egyetemi Kiadó, 1998, 137-147.o.

A magyar szövetkezeti jog fejlődéstörténetét tárgyaló munkákat illetően lásd különösen: DOMÉ Györgyné: *A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője*, Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára Szeged, 1999. /Acta Jur. et Pol./, 79-92.o.; VERES József: *A százharmincadik év hatodik szövetkezeti törvényéhez*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám, 153-172.o.; VERES József: *A szövetkezet jogi minősítése*, Szövetkezés, 2002/1-2. szám, 55-70.o.; RÉTI Mária: *A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól; Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi Törvény rendelkezéseiről, valamint „A Gazdasági és Ipari Hitelszövetkezetekről” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk vonatkozó szabályozásáról*, Szövetkezés, 2015. évi 1.szám, 19-41.o.; BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog A Polgári Törvénykönyv alapján*, Egyetemi jegyzet, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2016, 26-35.o.

³ Így például: IHRIG Károly: *A szövetkezetek a közgazdaságban*; Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt., Budapest, 1937; KUNCZ Ödön: *A szövetkezet gazdasági lényege*, Küzdelem a gazdasági jogért, II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 439-463.o.; NAGY Ferenc: *A szövetkezetek alapelvei*, Akadémiai Széki Foglalt Értékezés, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1906.

áramlatok képviselői is válaszokat kerestek, amelyek jelentős hatással voltak a szövetkezetek kialakulására, a szövetkezetek szabályozására is.⁴

A szövetkezetnek, mint szervezeti-jogi keretnek kettős célt kellett szolgálnia, egyrészt a versenypiaci pozíció, másrészt a társadalmi, szociális státusz stabilizálását az érintettek számára. Az igényre a gyakorlat többek között szövetkezeti alapszabályok kidolgozásával és szövetkezetalapításokkal válaszolt, amelyek közül világviszonylatban az egyik legismertebb az 1844-ben Angliában alapított ún. „Rochdale-i Szövetkezet”⁵ és annak alapszabálya.

A szövetkezeti szabályozás európai hagyományait tekintve az angliai Rochdale-ben történt szövetkezet alapítás tértől és időtől függetlenül a szövetkezeti jog nemzetközi viszonylatú elsődleges mérföldkövének minősül. Az alapítók⁶ az önszegélyen⁷, kölcsönösségen, együttműködésen alapuló összefogás gazdasági és társadalmi előnyeiben bízva, a korabeli jogszabályi környezet keretei⁸ között egy

⁴ Ilyen eszméletörténeti áramlatnak tekinthető az utópista szocializmus, amelynek angol irányzatából Robert Owen, francia irányzatából pedig Saint-Simon, Louis Blanc, Philippe Buchez gondolatait kell kiemelni. Az eszméletörténeti áramlatok körében a német Ferdinand Lasalle szövetkezetekre irányuló elméletét szükséges továbbá megemlíteni, valamint Charles Gide szövetkezeti szolidarizmusra vonatkozó teóriájának jelentőségét hangsúlyozni. Meg kell jegyezni azt is, hogy a marxista gondolkodók is foglalkoztak a szövetkezet szerepével a társadalomban, gazdaságban. Fontosnak tartom kiemelni azt is, hogy a szövetkezetek jelentőségét egyes pápai enciklikák is tárgyalják. A szövetkezeti szabályozásokra hatást gyakorló eszméletörténeti áramlatokra lásd részletesebben: KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m., 442-445.o. RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, i.m. 39-46.o.

⁵ „Rochdale Society of Equitable Pioneers”

⁶ „Rochdale Pioneers”

⁷ „Selbsthilfe”; A szövetkezeti önszegély, valamint öngazgatás gondolatára lásd: GALOVITS Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1901 Budapest, 3. o.

⁸ A Rochdale-i szövetkezet alapítására és működésére Angliában az 1829. évi, illetve 1834. évi Friendly Societies Act nyújtott keretjellegű szabályozást. Az első angol szövetkezeti törvény megalkotása későbbre datálódik, 1852-re. Ez volt az „Industrial and Provident Societies Act”. Az angol szövetkezeti

olyan alapítási és működési szabályrendszert dolgoztak ki a szövetkezetük alapszabályában, amely gyökereiben mindmáig alapvető meghatározója az egyes államok szövetkezeti jogának és szövetkezeti gyakorlatának.

Arról van szó ugyanis, hogy *a Rochdale-i szövetkezet alapítói az alapszabályban sajátos alapítási és működési elveket, szabályokat, valamint azokhoz kapcsolódóan speciális jogi kategóriákat hoztak létre*, amelyek az összefogáson alapuló működésnek hallatlan eredményességet és sikert kölcsönöztek.⁹ Az alapszabályban olyan rendelkezések kerültek rögzítésre, amelyek mentén megvalósítható, a gyakorlatban érvényre juttatható a szövetkezeti formának a „Bevezetés”-ben is felvázolt, összetett célja.

A szövetkezet sajátos lényegét biztosító speciális szabályok – amelyek alapvető kiindulópontját jelentik az európai szövetkezeti szabályozásoknak – *döntően három szabályozási tárgykörben kerültek rögzítésre, mégpedig a tagsági jogviszony létesítését, tartalmát, megszűnését illetően, a vagyoni jog területén, valamint a szervezeti működésre vonatkozóan.* A három szabályozási tárgykör egymással összefüggő, speciális előírásai sajátos lényegét kölcsönözik a szövetkezetnek, amelynek esszenciája a későbbi európai szabályozásokban a szövetkezet fogalmában és célkitűzésében is visszatükröződik.

2. A ROCHDALE-I SZÖVETKEZET ALAPSZABÁLYÁBAN FOGLALT SPECIÁLIS SZABÁLYOKRÓL¹⁰

jog fejlődéstörténetére lásd: KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, 414-421.o. RÉTI: *Egyetemi jegyzet*, i.m. 47-52.o.; SCHULZE-DELITZSCH: i.m., 25.o.

⁹ „És a szerény kis szövetkezet alapításától (1844) kezdve 1928-ig közel 4 millió fontot fizetett ki vásárlási visszatérítés címén tagjainak.” Az idézetre lásd: KUNCZ: *Úgy, mint fent*, 414.o., valamint további eredményre: 434.o.

¹⁰ A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának elemzésénél KUNCZ Ödönnek *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. munkáját és fordításait vettem alapul.

2. 1. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában rögzített célkitűzésrendszeréről

A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának első pontja a szövetkezet céljáról konkrétan a következők szerint rendelkezett: „*A szövetkezet célja és feladata az, hogy a tagok anyagi hasznáról és társadalmi és gazdasági helyzetének megjavításáról gondoskodják 1 fontos részekre oszló megfelelő tőke útján...*”¹¹

Az idézett alapszabályi rendelkezésből a szövetkezetre vonatkozóan három lényeges sajátosság kiemelése szükséges álláspontom szerint. Hangsúlyozni kell egyrészt azt, hogy **a Rochdale-i szövetkezet alapítói alapszabályi szinten rögzítették szövetkezetük összetett célkitűzését.** A szövetkezetnek ez a tulajdonsága az egyik garancia véleményem szerint arra, hogy a szövetkezet a gazdaság számos területén hatékony formaként működik mindmáig a kis- és közepes tőkével rendelkezők vállalkozásaként. A jelenkori elemzők közül Hans-H. Münkner „*Szövetkezetfejlesztési stratégia az elkövetkezendő évtizedekre*” című munkájában a szövetkezet „*kettős természete*”-ként nevezi a szövetkezetnek ezt a mindmáig jellemző tulajdonságát. Az említett dolgozatában a következők szerint fogalmaz: „*A szövetkezetekre kettős természetű a jellemző – lévén egyúttal egy társadalmi entitás (személyek szervezett csoportja) és egy gazdasági egység (egy közösen finanszírozott, irányított és ellenőrzött vállalkozás)*”¹² Ki kell emelni azt is, hogy a **Rochdale-i szövetkezet a működésével kifejezetten a tagjai érdekeit tűzte ki célul szolgálni, azaz tevékenységét nem öncélúan, hanem a tagok javára, szolgálatára kívánta végezni.**¹³ Ihrig Károly „*Szövetkezetek a közgazdaságban*” című munkájában¹⁴ a szövetkezetet illetően e tekintetben azt hangsúlyozza ki, hogy a szövetkezet és a tag között „*öngazdasági*” kapcsolat van. A szövetkezet a tagok gazdaságait egyesítve működik, a tagi gazdaságok tevékenységével egybefonódó, azokkal összehangolt tevékenységet végez, megsegítve, hatékonyabbá téve a tagi gazdaságok működését. Ezt nevezzük az

¹¹ KUNCZ: Úgy, mint fent 417.o.

¹² Hans H.-MÜNKNER: *Szövetkezetfejlesztési stratégia az elkövetkezendő évtizedekre*, Szövetkezés, XIV. évfolyam, 1993/1. szám, 65-80. o.

¹³ NAGY Ferenc ugyanerre a következtetésre jut: *A szövetkezetek alapelve*, i.m. különösen 4-10.o.

¹⁴ IHRIG Károly: *Szövetkezetek a közgazdaságban*, i.m.

„üzemkiegészítés” elvének. A jelenkori elemzők közül a szövetkezetnek erre a tulajdonságára mutat rá Domé Mária, Réti Mária, Prugberger Tamás, Veres József és Bobvos Pál is.¹⁵ Bobvos Pál „*A szövetkezet vagyoni viszonyainak átalakulása, különös tekintettel a termőföldekre*” című elemzésében ezzel a szövetkezeti jellemvonással kapcsolatban azt fogalmazza meg, hogy „*A szövetkezet elődleges célja a tagság szövetkezeten kívüli gazdasági tevékenységének, illetőleg fogyasztásának elősegítése.*” További álláspontja pedig az, hogy „*Ez a szövetkezeti funkció az az alapvető érdek, amely a tagokat a szövetkezet létrehozásának elhatározásához vezeti.*”

A Rochdale-i szövetkezet célját illetően lényeges kihangsúlyozni továbbá azt az ismérvet is, hogy természetesen ***működése a versenypiacon profitorientált volt, azonban*** a tagközpontú, a tag érdekében történő működésre figyelemmel ***a tagjai irányába feltétlen nyereszkedésmentességet és szolidaritást juttatott érvényre.***¹⁶ Nagy Ferenc és Ihrig Károly részletesen elemzik a szövetkezetnek ezt a napjainkig meglévő jellemvonását. Nagy Ferenc „*A szövetkezetek alapelve*” című Akadémiai Székfoglaló Értekezésében kiemeli, hogy a szövetkezetek alapelve „*az önzetlenség*” valamint „*az altruizmus, mely nem arra irányul, hogy a saját, hanem arra, hogy másnak a boldogulását mozgássa elő.*”¹⁷ Ihrig pedig a „*Szövetkezetek a közgazdaságban*” című munkájában rámutat arra, hogy a szövetkezet, ahogyan nevezi „*külső ügyletei*” során, azaz a versenypiac szereplőjeként a piacon kifejezetten profit szerzésre törekszik, mint minden vállalkozás. Hangsúlyozza azonban, ahogyan Nagy

¹⁵ Lásd például: DOMÉ Györgyné: *VII. Fejezet A szövetkezetek gazdálkodási rendszere*, In.: Domé Györgyné-Veres József szerk.: *Szövetkezeti jog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 213-215.o. VERES József: *A szövetkezet jogi minősítése*. Acta Juridica et Politica. Tomus LVIII., Fasciculus 40. Szeged, 2000.; ld. erre továbbá: PRUGBERGER Tamás: *Kritikai észrevételek az egységes szövetkezeti törvény koncepciójához*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám, különösen: 196.-197.o.; RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, i.m., 31-32.o.; BOBVOS: *A szövetkezet vagyoni viszonyainak átalakulása, különös tekintettel a termőföldekre*, In.: Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára Szeged, 1999. /Acta Jur. et Pol./, 49.o.

¹⁶ „*a társaság üzleti tevékenysége épen saját tagjaira legyen irányozva, saját tagjai gazdaságának közvetlen eszköze, előmozdítója legyen.*” Lásd erre: NAGY Ferenc: *A szövetkezetek alapelve*, i.m., különösen 10.o.

¹⁷ NAGY Ferenc: *A szövetkezetek alapelve*, i.m. 15.o.

Ferenc is, hogy a szövetkezet a közötte és a tagja közötti gazdasági viszonyrendszerben, azaz a „*belső ügyletek*”-et illetően altruistív szemlélettel működik. Arról van szó ugyanis, hogy a külső ügyletekkel megszerzett nyereséget a szövetkezet a tagok között személyes közreműködésük arányában, illetve annak arányában osztja fel, hogy a tagok milyen mértékben vették igénybe a szövetkezetüket. A szövetkezet tehát a nyereség felosztásakor egy, a működésére tekintettel sajátos rendezőelvet követ, amelynek során a tagjai irányába nem nyeréskedik.¹⁸ Ihrig idevonatkozóan továbbá arra a következtetésre jut, hogy a szövetkezet a nyereséget transzformálja, mégpedig a szövetkezet típusától függően munkabérré vagy vállalkozói nyereséggé, illetve fogyasztói erővé.¹⁹

Az Ihrig-i felfogáshoz kapcsolódóan ki kell emelni Kuncz álláspontját a szövetkezet gazdasági lényegére vonatkozóan. Kuncz szerint a szövetkezet gazdasági lényege a szövetkezet és a tag közötti speciális kapcsolatban jelölhető meg, amelynek középpontjában a tag személyes közreműködése áll.²⁰ A szövetkezet együttműködik minden tagjával, a tagok a vagyoni hozzájáruláson túl közreműködnek, aktívan részt vesznek a szövetkezet tevékenységében, igénybe veszik a szövetkezetet. Ezt nevezi Kuncz szövetkezeti kooperációnak.²¹ A szövetkezeti tagok mellett, hogy tulajdonosai a szövetkezetnek ügyfelei is, vásárlói is például egy fogyasztási szövetkezetnek, illetve szállítói például egy mezőgazdasági termelő-értékesítő szövetkezetnek, mikor a tag meghatározott mennyiségű terméket beszállít a szövetkezetbe, vagy munkásai annak a szövetkezetnek, amelyben dolgoznak.²² A szövetkezeti tag összetett pozíciójára a

¹⁸KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 454.o.

¹⁹ IHRIG Károly: *Szövetkezetek a közgazdaságban*, i.m.,

²⁰ „A szövetkezetnek gazdasági lényege tehát – tekintet nélkül arra, hogy milyen célkitűzésű szövetkezeti mozgalom eszközéről és hogy milyen fajtájú szövetkezetről van szó – a tag közreműködése a vállalatban, avagy a vállalat igénybevétele a tag részéről!” KUNCZ: „A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása”, i.m. 446.o.

²¹ KUNCZ: *Úgy, mint fent*, 446.o.

²² KUNCZ: *Úgy, mint fent*, 454.o.; A szövetkezeti tag többes pozíciójára lásd tovább: NAGY László: *Szövetkezetelmélet – szövetkezetpolitika – szövetkezeti jog*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 139-140.o.

jelenkori elemzők közül Mario Patera osztrák professzor is felhívja a figyelmet. A „Szövetkezet a múlt és a jövő gazdasági szervezete” című munkájában, a szövetkezet identitásának kifejtése körében arra az álláspontra jut, miszerint a szövetkezeti tag három különböző funkciót integrál, mégpedig a következők szerint: „a tag kompetenciájába tartozik –tulajdonosi funkció, - vevői funkció (használói funkció) és, - ellenőrzési funkció”²³ A jelenkori elemzők közül Prugberger Tamás a „Kritikai észrevételek az egységes szövetkezeti törvény koncepciójához” című munkájában az említett szövetkezeti szakirodalmi álláspontok értékes összefoglalását adja. Prugberger a szövetkezetre vonatkozóan Münknerhez hasonlóan kiemeli annak kettős természetét, azonban hangsúlyozza azt is, hogy „mindkét irányú tevékenységét azonban a szövetkezet a tagjainak a javára, nem pedig a saját (in sich) érdekében fejti ki.”²⁴ A szövetkezeti „üzemkiegészítés” elvét pedig gyakorlatias szemlélettel a következők szerint határozza meg: „a szövetkezet a gazdasági tevékenységét az iparúzó vagy kereskedő tagjai esetében azok vállalkozását meghosszabbító szervezatként fejti ki, a fogyasztási szövetkezet pedig a családok és a fogyasztók anyagi helyzetének stabilan tartását és a fogyasztási igények kielégítését segíti elő. E téren azonban a szövetkezetnek jelentős tagi érdekvédelmi feladatokat kell teljesítenie.”²⁵

Végül, de nem utolsó sorban a szövetkezet lényegének tárgyalása körében Navratil Ákos álláspontját is rögzíteni szükséges. Navratil a szövetkezet sajátosságát és lényegét a szövetkezet esetében a munkaerők összekapcsolódásában látja, ahogyan fogalmaz a szövetkezet „nem az élettelen dolgokat hordja össze.”²⁶ A szövetkezet sajátjaként azt emeli ki, hogy a szövetkezetben nem a tőkék, hanem a munkaerők összekapcsolásának van jelentősége.

²³ Lásd erre: Mario PATERA: *Szövetkezet a múlt és a jövő gazdasági szervezete*, Szövetkezés, XIII. évfolyam, 1990. évi 1-2. szám, 62.o.

²⁴ PRUGBERGER Tamás: *Kritikai észrevételek az egység szövetkezeti törvény koncepciójához*, i. m., 196-197.o.

²⁵ PRUGBERGER Tamás: *Úgy, mint fent*, 196-197.o.

²⁶ NAVRATIL Ákos: i.m., 266.o.

A szövetkezet gazdasági lényegét illetően nagyon fontosnak tartom kihangsúlyozni azt, hogy a szövetkezet speciális működési szabályai, amelyek megjelennek a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában, majd az egyes országok szövetkezeti jogában, a szövetkezeti kooperáció sajátos voltából eredeztethetők. A szövetkezet sajátos gazdasági lényege kifejezésre jut jellemzően a szövetkezet fogalmában²⁷, de visszatükröződik, ahogyan arra már utaltam a szövetkezetre vonatkozó speciális vagyoni jogi rendelkezésekben²⁸ és szervezeti szabályokban is.

2. 2. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának a tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó rendelkezéseiről

A Rochdale-i szövetkezet alapszabálya a tagsági jogviszony létesítésének feltételként két tag ajánlását és 1 font vagyoni hozzájárulás teljesítését, valamint a belépés vezetőség általi jóváhagyását írta elő.²⁹ A Rochdale-i szövetkezet alapszabálya szerint tehát a tagság mértéke nincs korlátozva, nem állandó. Fontosnak tartom kiemelni az alapszabály 25. pontját is, amely szerint a nők egyenjogú módon

²⁷ Lásd a szövetkezet fogalmára például: magyar szövetkezeti jog: „Polgári törvénykönyvről” szóló 2013. évi V. törvény 3: 325.§, a német szövetkezeti jog: „Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften”; 1.§. A német törvény „Wesen der Genossenschaft”, azaz a szövetkezet lényege címszó alatt rögzíti a szövetkezet fogalmát. (a törvény hatályba lépésének időpontja: 1889. május 1.) A törvény interneten elérhető német nyelven: <https://www.gesetze-im-internet.de/geng/BJNR000550889.html> 2018. 06. 04.; osztrák szövetkezeti jog: „Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften” 1.§; A törvény „Von der Errichtung der Genossenschaften und dem Rechtsverhältnisse ihrer Mitglieder”, vagyis a szövetkezet létrehozásáról és a szövetkezeti tagok jogviszonyairól cím alatt tartalmazza a szövetkezet fogalmát. (Az osztrák törvény interneten elérhető német nyelven:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001680&ShowPrintPreview=True> 2018. 06. 04.

²⁸ Kiemelendőnek tartom a szövetkezeti vagyoni jogot illetően a német szövetkezeti törvény, „Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften” meglehetősen cizellált vagyoni jogi rendelkezéseit, különösen 19.§-22b.§, amelyekre részletesebben is kitérek a későbbiekben.

²⁹ KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 418.o. és 422.o.

lehetek tagok a Rochdale-i szövetkezetben a férfiakkal, és akár tisztséget is viselhettek.³⁰ Az alapszabálynak az ismertetett szabályozási szemlélete azért hangsúlyozandó, mert a szakirodalom - az említett szabályozási gyökerekre támaszkodva - a szövetkezeti tagság le nem zárt, nem állandó voltára, azaz a nyitott tagság elvére mindmáig töretlenül, mint alapvető, általános szövetkezeti jellemzőre tekint. A nyitott tagság elve elválaszthatatlan a szövetkezeti formától, jelenti. Jól érzékelteti ezt az állításomat véleményem szerint egy, Kuncz Ödönnek „*A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*” című munkájában a nyitott tagság elvével kapcsolatos megállapítása. Kuncz az említett munkában a nyitott tagság elvét részletesen elemzi, feltüntetve a korabeli szövetkezeti kutatók és az SZNSZ Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveket felülvizsgáló Bizottságának a témához kapcsolódó megállapításait is. A munkában a következőket rögzíti: „*Elv, hogy minden becsületes polgár lehet tag. A nem-kíváncsi elemek távoltartása nem ellenkezik a nyitott tagság elvével.*” Ennek a megállapításnak az értelmezéséhez fontos kiemelni azt, hogy a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában megjelölt feltételek (két tag ajánlása) az idő előrehaladtával érzékelhetően nemzetközi viszonylatban „továbbpuhultak”, a szabályozások törekedtek és törekednek ma is csak és kizárólag objektív korlátokat meghatározni a tagsági jogviszony létesítésének feltételeként. A későbbiekben a nyitott tagság elvére, mint a szövetkezeti szabályozásokat alapvetően átható szövetkezeti működési alapelvre, annak meghatározó jelentősége okán részletesen kitérek.

Lényeges a nyitott tagság elvéhez kapcsolódóan a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának azon rendelkezését is megemlíteni, amely a tagsági jogviszony megszűnésére, megszüntetésére vonatkozott. A nyitott tagság elve ugyanis a szövetkezetből történő kilépés szabadságát is jelenti. Az elv jelenlegi értelmezése szerint bármely tag, bármikor kiléphet a szövetkezetből. Fontos azonban, hogy ebben az esetben elszámolási jogviszony keletkezik a tag és a szövetkezet között. A szövetkezeti tag kilépésére, kizárására az alapszabály a taggal való elszámolás körében, a tag vagyoni kielégítése tekintetében szigorú szabályokat állapított meg,

³⁰ KUNCZ: Úgy, mint fent, 419.o

konkrétan a 14-17. pontokban.³¹ A vonatkozó alapszabályi pontok értelmében a szövetkezet vagy a tag maga az üzletrészt elárverezte és az abból befolyó összeget kaphatta meg a tag az elszámolás körében. Érdeemes felhívni a figyelmet arra, hogy a hatályos szövetkezeti szabályozások ezt a korlátozó szabályt nem tartalmazzák. Jellemző azonban, hogy bizonyos határidőt szabnak a szövetkezet számára az elszámolást, a tagra eső vagyონrész kiadását illetően.³² Ennek oka az, hogy nagyobb létszámú, időben egymáshoz közel eső kilépés esetén a szövetkezet vagyoni helyzete kedvezőtlennek válhat, adott esetben a szövetkezet el is adósodhat. Kuncz Ödön 1934-es törvénytervezetében a szövetkezeti tag kilépését erre figyelemmel részletesen szabályozta. A kilépés szabályozását alapszabályi hatáskörbe utalta ugyan, de két lényeges feltételre kitért a tervezetben. A törvénytervezet szerint az alapszabály a felmondási időt 3 hónapról 2 évre emelhetette, a kilépést pedig kizárhatta, legfeljebb 10 évre. Rendelkezett továbbá a tervezet váltságösszeg fizetéséről a szövetkezet számára arra az esetre, ha a tag a kilépésével a szövetkezetnek jelentős kárt okozott.³³

2. 3. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának speciális vagyoni jogi rendelkezéseiről

³¹ KUNCZ: Úgy, mint fent, 418.o.

³² Például a magyar „*Polgári Törvénykönyvről*” szóló 2013.évi V. törvény a tag és a szövetkezet elszámolását illetően a tagsági jogviszony megszűnése esetére a következők szerint rendelkezik: „3:361. § *[Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnésekor]*(1) *A tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulásának értéke, valamint a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke - lekötött tartalékkal csökkentett - összege illeti meg, abban az esetben, ha az a veszteség fedezésére nem került felhasználásra. Az összeget a tagsági jogviszony megszűnését követő három hónapon belül kell kiadni; a három hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a nyolc évet meghaladó részében semmis.*” A rendelkezést a későbbiekben részletesen elemzem.

³³ KUNCZ: Úgy, mint fent 419. o.

2. 3. 1., „A visszatérítés a vásárlás arányában” elvről, valamint a „Rochdale Plan”-ról

A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának vagyoni rendelkezéseiről összefoglalóan megállapítható, hogy a gazdasági társaságokra általában jellemző szabályokhoz képest markáns eltérést mutattak - figyelemmel a szövetkezet speciális gazdasági lényegére, amely a korábbiakban már elemzésre került. Különösen kiemelendők e körben a nyereség felosztását rendező előírások.³⁴ A Rochdale-i szövetkezet alapítói a nyereségfelosztás tekintetében azt a sajátos rendezőelvet fektették le - tekintettel a tag személyes közreműködési kötelezettségére -, hogy a szövetkezeti tag a szövetkezet adózott tiszta eredményéből elsődlegesen annak arányban részesedik, amilyen mértékű a személyes közreműködése, azaz a gazdasági együttműködése a szövetkezettel. A Rochdale-i alapszabály tehát a tag kötelező, személyes, aktív közreműködését jelölte meg fő szempontként a nyereségfelosztás esetére. A nyereségfelosztás ezen egyedi rendezőelvére arra ösztönözte a Rochdale-i szövetkezet tagjait, akik tulajdonosai és vásárlói voltak egyidejűleg a szövetkezetnek³⁵, hogy a szövetkezetet minél inkább igénybe vegyék. Az alapszabály értelmében tehát a Rochdale-i szövetkezet a nyereséget akként osztotta fel, hogy a tagok vagyoni hozzájárulásával arányos osztalékfizetés, amelyet a korabeli szakirodalom kamatként rögzít, csak korlátozott mértékben érvényesült. A Rochdale-i szövetkezetben a nyereség döntő része a tagok személyes közreműködésével arányosan került felosztásra, fogyasztási szövetkezet lévén konkrétan a szövetkezettől történő vásárlásaik arányában. Ez a rendezőelv ezért vált világviszonylatban „visszatérítés a vásárlás arányában elv”³⁶ megjelöléssel, a nyereség-felosztási mód pedig „Rochdale Plan” elnevezéssel ismertté. Lényegesnek tartom, hogy ezt az elvet a Rochdale-i szövetkezők rögzítették először, konkrétan alapszabályuk 22. pontjában. Az alapszabály 22. pontja a következők szerint rendelkezett: „A tisztviselők kötelesek

³⁴ A nyereségfelosztás szövetkezet-specifikus ismérveire lásd: RÉTI: *Szövetkezeti jog*, i.m., 49.o.

³⁵ V.ö.: l.j. 20-26.

³⁶ A visszatérítés a vásárlás arányában elvet részletesen elemzi: KUNCZ Ödön: *A szövetkezeti visszatérítés problémája jogi szempontból (1940)*, Küzdelem a gazdasági jogért, II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 465-471.o.

*minden negyedévi közgyűlésen a szövetkezetnek a lefolyt negyedévben elért feleslegét a mérlegben kimutatni. A felesleg következőképpen osztandó fel: 31/2% kamat fizetendő mindazokra az üzletrészekre, amelyek a negyedév előtt már be voltak fizetve; a megmaradó felesleg pedig a tagok között a szövetkezetnél fogatosított bevásárlásaik arányában osztandó fel.*³⁷

2. 3. 2. A tartalékalapra vonatkozó szabályozásról

Kuncz Ödön kiemeli a Rochdale-i szövetkezet alapszabályát illetően azt is, hogy az alapszabály a módosítását követően rendelkezett egy tartalékalap képzéséről is. A tartalékalap képzésének szabályát konkrétan az 1854-es módosítás³⁸ vezette be. Lényeges idevonatkozóan utalni arra, hogy ez a módosítás az alap képzésén túlmenően további, a nyereség felosztására vonatkozó rendezőelveket is bevezetett. Annyiban módosította a nyereségfelosztás korábbi szabályozását, hogy bizonyos, a mindennapi működéshez szükséges költségek és egyéb tételek levonását rendelte el a nyereségfelosztást megelőzően. Kuncz Ödön ezt a következők szerint foglalta össze: „A vásárlási visszatérítés kiszámításánál a rochdale-i szövetkezet a tiszta feleslegből negyedévenként levonja: 1. az igazgatás költségét, 2. a kamatokat, 3. az áruraktár értékcsökkenését, 4. az üzletrészekre jutó osztalékot, 5. a tartalékalap dotációját és 6. 2-5%-ot nevelés céljára. Az e levonások után fennmaradó összeg kerül azután a tagok között felosztásra.”³⁹

³⁷ Az alapszabály 22. pontja eredeti, angol nyelven: „*That at each quarterly general meeting the officers in their financial statement shall publish the amount of profits realized by the society during the preceding quarter, which shall be divided thus; - interest at the rate of 3½ per cent, per annum shall be paid upon all shares paid up previous to the quarter's commencement; the remaining profits shall be paid to each member in proportion to the amount of money expended at the store.*” Az alapszabály 22. pontjának eredeti, angol nyelvű szövegére lásd: Brett FAIRBAIRN: *The Meaning of Rochdale The Rochdale Pioneers and the Co-operative Principles*, Centre for the Study of Co-operatives, University of Saskatchewan, 1994, 19.o., <http://usaskstudies.coop/documents/occasional-papers/Meaning%20of%20Rochdale.pdf> 2018. 06. 04.

³⁸ A módosítás pontos dátuma: 1854. október 23. Lásd erre: FAIRBAIRN: *Úgy, mint fent*, 20. o.

³⁹ KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m., 427. o.

A tartalékalap létrehozásának - amely egy, ugyancsak a Rochdale-i szövetkezet alapszabályához köthető, speciális vagyoni jogi kategória - **többes célja volt**. Egyrészt a Rochdale-i szövetkezet esetében a tartalékalap a szövetkezeti tag támogatásának, a szövetkezeti szolidaritás érvényre juttatásának alapvető jogintézményeként szolgált, másrészt pedig a szövetkezet folyamatos, gazdasági szempontból biztos alapokon történő működését erősítette. Érdekes utalni arra, hogy a Rochdale-i szövetkezők nagy hangsúlyt fektettek a tagok oktatására, ahogyan az az idézett szövegből is kitűnik. Alapszabályban kötelezték magukat arra, hogy a nyereség bizonyos hányadát a tagok, azaz maguk oktatására, nevelésére fordítsák. Ebből a tartalékalapból volt képes a szövetkezet finanszírozni többek között a tagok számára könyvtár létesítését, a tagok oktatását. A tartalékalap továbbá kiegyensúlyozni volt hivatott a nyitott tagság elvéből okszerűen következő szövetkezeti változó tőkét is, hogy az esetleges tagfluktuáció ne okozza a szövetkezeti vagyon hirtelen történő, drasztikus csökkenését, amelyre az előzőekben már a tagkilépés kapcsán felhívtam a figyelmet.⁴⁰

Fontosnak tartom idevonatkozóan megjegyezni azt is, hogy a Rochdale-i szövetkezet alapszabálya a tartalékalap képzését a nyereségfelosztás körében alapvető, kötelezően alkalmazandó szövetkezeti jogi kategóriaként szabályozta. Álláspontom szerint ez a szabályozási felfogás azért gyakorlatias és hasznos, mert a szövetkezet elkülönített tartalékalapjából finanszírozhatóak ma is például a tagok képzései, illetve számukra kulturális, oktatási programok. A hatályos magyar szövetkezeti jog elemzése körében ezért részletesen vizsgálom ennek a vagyoni jogi kategóriának a szabályozását összehasonlító módszerrel.⁴¹

⁴⁰ Lásd erre: KUNCZ: *A szövetkezeti visszatérítés problémája jogi szempontból* (1940), i.m., 467-468.o.; KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m., 414.o. valamint RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*, Jogtudományi Közlöny, LX. évfolyam, 2005/3. szám 110.o.

⁴¹ Példaként említhető a magyar jogban a tartalékképzés szabályára a Nagy Ferenc által megalkotott „*A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Szövetkezeti törvény). A hatályos magyar jog elemzése körében, ahogyan az a fentiekben is szerepel, erre részletesen kitérek.

2. 3. 3. A készpénzre eladás szabályáról

A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában rögzített alapelvek közül további gazdasági természetű alaptételnek minősült a 21. pontban rendezett úgy nevezett „*készpénzre eladás*” elve, amelynek értelmében ***mind a szövetkezetnek, mind a tagnak a hitelre történő vásárlás-eladás tiltott volt.*** Arra tekintettel, hogy a Rochdale-i szövetkezet a kis tőkével rendelkezők társulásaként jött létre, érthető, hogy az alapszabály kerülni rendelte bárminemű, akár ideiglenes adósság képzését is.⁴²

2. 4. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának a szervezeti működésre vonatkozó szabályairól

A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában megjelentek a szervezeti működésre vonatkozó szabályok körében is sajátos rendezőelvek. *A szervezetre vonatkozó sajátos rendelkezések rögzítésének célja az volt, hogy a szövetkezetben a döntések meghozatala, valamint az irányítás olyan módon valósuljon meg, hogy a tagok véleménye, az egyes tagok, illetve a tagok többségének érdeke a lehető legteljesebb mértékben demokratikus alapon érvényesüljön.*

A Rochdale-i alapszabály az 1845. évi módosítását követően⁴³ azt rögzítette, hogy a szövetkezetben minden tagnak a vagyoni hozzájárulásától függetlenül egy szavazata van. Ez az alaptétel a későbbiekben „*egy tag egy szavazat*” elveként vált világviszonylatban ismertté és követendővé. A szavazati jogok egyenlősége ugyancsak arra a működési jellemvonására vezethető vissza a szövetkezetnek, hogy a szövetkezet esetében a személy gazdasági együttműködése, gazdasági aktivitása áll a középpontban. Mindemellett a szövetkezet demokratikus forma, amelynek működése a közös tagi döntéseken alapul elsősorban. Kiemelendő a Rochdale-i szervezeti szabályokat illetően az is, hogy a tagok közül kerülhettek ki a szövetkezet vezető

⁴² KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 432. o.

⁴³ KUNCZ: *Úgy, mint fent*, 425. o.

tisztségviselői.⁴⁴A szervezeti szabályokhoz kapcsolódóan lényeges arra a korát megelőző rendelkezésére az alapszabálynak felhívni a figyelmet, hogy nők is viselhettek tisztséget.⁴⁵

2. 5. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának tartalmáról összefoglalóan

*A Rochdale-i szövetkezet alapítói a szövetkezeti formát a fentiekben elemzett speciális szabályok mentén működő társas vállalkozásként képzelték el, a forma sajátjának tekintve többek között a diszkriminációmentességet, a speciális vagyoni jogi szabályokat, különösen a „Rochdale-Plan”-t, és az egy tag – egy szavazat elvét a döntéshozatalban. A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának rendelkezésein keresztül érvényre jut a szövetkezet Kuncz Ödön által is kiemelt speciális lényege, a szövetkezeti kooperáció.⁴⁶ **Európában a szövetkezeti forma szabályozását ez a jogi konstrukció alapvetően meghatározza a XIX. század közepe óta napjainkig.** Természetes azonban az, hogy a szövetkezeti forma szabályozása minden országban alkalmazkodott a gazdasági és társadalmi viszonyokhoz és egyedi szabályozási elképzelésekhez is. Fontos azonban, hogy **a Rochdale-i szövetkezet alapszabályára az egyes európai és Európán túli államok mind a szövetkezeti jogalkotás, mind a jogalkalmazás körében mintaként tekintenek mindmáig.**⁴⁷ A Rochdale-i szövetkezet alapszabályának*

⁴⁴ KUNCZ: Úgy, mint fent, 425.o.

⁴⁵ KUNCZ: Úgy, mint fent, 425.o.

⁴⁶ KUNCZ: Úgy, mint fent, 425.o.

⁴⁷ A hatályos szabályozások közül példaként említhetjük a német („Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften”), az osztrák („Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften”), a francia („Loi n° 47-1775 du 10 septembre 1947 portant statut de la coopération”), a finn szövetkezeti törvényt (421/2013 „Osuuskuntalaki” <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130421> 2018. 06. 04.), a magyar „Polgári Törvénykönyvről” szóló 2013. V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseit, a svájci Polgári Törvénykönyv („Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907”) szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseit. A német, az osztrák és a francia szövetkezeti szabályozás elemzésére lásd bővebben: RÉTI Mária: *Über die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen, und ideologischen Fundamente der ungarischen und einigen internationalen Genossenschaftsregelungen, über die Merkmale und die*

jelentősége körében arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy az alapszabályban foglalt, előzőekben ismertetett rendezőelveket tekintve a szövetkezetek számára nemzetközi érdekvédelmi és érdekképviselési tevékenységet végző Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (International Co-operative Alliance)⁴⁸ is kiindulópontnak a „valódi” szövetkezet ismérveinek meghatározásánál a XX. század eleje óta. Ezeket, *a Rochdale-i alapszabályból eredeztethető egyedi működési normákat tartja ugyanis a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége a szövetkezet azon ismérveinek, amelyek annak valódi lényegét adják.* Meg kell azt is jegyezni továbbá, hogy az alapszabálynak a nem jogi relevanciájú normái a későbbiekben a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége tevékenysége folytán nemzetközi szövetkezeti értékekké váltak, amelyek elemzésére az alapelvek ismertetése mellett a későbbiekben visszatérünk.

3. A SZÖVETKEZETEK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGÉNEK KODIFIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGÉRŐL, A NEMZETKÖZI SZÖVETKEZETI ALAPELVEKRŐL

3. 1. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének tevékenységéről, különös tekintettel jogegységesítő feladatára

A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének kodifikációs tevékenysége az európai szövetkezeti hagyományok egyik részletes bemutatásra szoruló, alapvető pillére a Rochdale-i alapszabály konkrét rendelkezései mellett. A szövetkezeti forma sajátos jegyeinek mindenkor megőrzésében, azaz a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában megfogalmazott speciális rendezőelvek továbbélésében ugyanis egyedülálló és nélkülözhetetlen szerepet játszik a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének (a továbbiakban: SZNSZ) e körben végzett tevékenysége. Az SZNSZ, amely 1895-ben, Londonban alapult, egyik fő feladatának tekinti a szövetkezeti jogi

Bewertung dieser Regelungen, ANNALES UNIVERSITATIS SCIENTIARUM BUDAPESTINENSIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATAE - SECTIO IURIDICA Tomus LI., 2010, 281-308. o.

⁴⁸ Rövidített megnevezése: ICA; magyarul: SZNSZ

szabályozás nemzetközi szintű összehangolását az érdekképviselési feladatok ellátása mellett - konkrétan nemzetközi szintű jogegységesítő tevékenységet végez.⁴⁹

Az SZNSZ a XX. század első harmada óta a jogegységesítő tevékenysége körében a Rochdale-i szövetkezeti hagyományokat alapul véve határozott álláspontját fejt ki az ún. „Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek” közreadásával arról, hogy melyek a „valódi” szövetkezet alapvető működési ismérvei.⁵⁰ Célja az, hogy a nemzeti jogalkotók a nemzeti szövetkezeti joganyagokat egységesen ezeknek az alaptételeknek az érvényre juttatása mentén rögzítsék, és ezáltal a szövetkezeti szabályozások világviszonylatban a szövetkezet sajátos jellemvonását biztosító szabályozási tartalommal kerüljenek rögzítésre. Mindez nagymértékben *elősegíti a helyes szövetkezet alapítási és működési gyakorlatot.* Természetszerűleg az SZNSZ által zsinórmértékként meghatározott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek a mindenkori gazdasági, társadalmi berendezkedés és fejlettség függvényei, így változnak, és időközönként felülvizsgálatra szorulnak.⁵¹ Általánosságban véve

⁴⁹ Az SZNSZ ahogyan arra már utaltam, jogegységesítő és jogharmonizáló tevékenysége mellett fontos feladatának tekinti a szövetkezetek érdekképviselésének és érdekvédelmének ellátását nemzetközi viszonylatban. Az SZNSZ jelenleg hozzávetőlegesen 1 milliárd tagot számlál. Az SZNSZ honlapjára lásd: <http://ica.coop/> 2018. 06. 04.

⁵⁰ Első konkrét mérföldkőnek az SZNSZ jogegységesítő tevékenysége körében az 1930-as év jelölhető meg, amikor a bécsi kongresszus döntése alapján az SZNSZ központi választmányának egy bizottságot kellett létrehoznia két, egymással szorosan összefüggő munka elvégzésére. A bizottság azt a feladatot kapta, hogy egyrészt vizsgálja meg, miként érvényesülnek a Rochdale-i elvek az egyes államok szövetkezeti szabályozásaiban, másrészt a vizsgálat alapján állítsa össze az érvényes és hatályos rendezőelvek felsorolását. A bizottság négy éves kutatómunkát követően „*Rochdale-i elvek*” megnevezéssel tíz, zsinórmértékül szolgáló elvet határozott meg, közülük hetet felvett elvként, hármat pedig fel nem vett elvként megjelölve. Rochdale-i elvekként a bizottság a következő nemzetközi szövetkezeti alapelveket rögzítette a felvett elvek körében: 1. a nyitott tagság; 2. a demokratikus igazgatás; 3. a visszatérítés a vásárlás arányában; 4. a korlátozott tőkeamat; 5. a készpénzre eladás; 6. a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának; 7. a politikai és vallási semlegesség elvét. A fel nem vett elvek körébe pedig a következők kerültek: 1. a nem tagoknak árusítás tilalma; 2. az önkéntes szövetkezés alapelve; 3. és a piaci áron történő árusítás elve.; Az elvek elemzésére lásd részletesen: KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 422-439.o.;

⁵¹ Eklatáns példaként említhető e körben a már bemutatott „*Készpénzre eladás*” elve, amely szerint a hitelre történő vásárlás-eladás tiltott a szövetkezet esetében. Ennek az alapelvnek az alkalmazása a XX.

megállapítható, hogy **a nemzeti szövetkezeti joganyagok kiindulópontnak tekintik a mindenkori Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveket**⁵². Európai viszonylatban pedig kiemelendő, hogy az európai országok szövetkezeti szabályozásai általában harmonizálnak az SZNSZ által deklarált, a Rochdale-i hagyományokat követő rendezőelvekkel.⁵³ Lényeges e körben azt is megemlíteni, hogy az Európai Unió területén működő Európai Szövetkezetet szabályozó „Az Európai Szövetkezet Statútumáról” szóló 1435/2003 EK Tanácsi Rendelet⁵⁴ (a továbbiakban: Rendelet) Preambuluma is tükrözi az SZNSZ által deklarált alaptételeket.

Az SZNSZ tevékenységének eredményéről összefoglalóan megállapítható, hogy a Rochdale-i hagyományokat tisztelő, de a mindenkori gazdasági és társadalmi folyamatokat is észlelő kodifikációs tevékenységének köszönhetően az általa kibocsátott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek, valamint az általa meghatározott szövetkezeti definíció és szövetkezeti értékek alkalmasak arra, hogy az egyes nemzeti jogalkotóknak a szövetkezeti jog kimunkálása, kodifikálása, illetve esetleges módosítása során mondhatni figyelmen kívül nem hagyható iránymutatásul szolgáljanak. Egytértek Csák Csillának „A Szövetkezeti Alapelvek az SzNSz kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban” című elemzésében rögzített álláspontjával, amelyet a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek és értékek jelentőségére vonatkozóan a következők szerint

század első harmadától az SZNSZ által ajánlott volt, mára azonban gazdasági indokokra figyelemmel kikerült az alapelvek felsorolásából, jelentősége teljes mértékben elhalványult.

⁵² Érdemesnek tartom felhívni a figyelmet LACZÓ Ferencnek a *Szövetkezeti formák és típusok az Amerikai Egyesült Államokban* című munkájára. A munka azt a megállapítást tartalmazza, hogy az európai országokban a nemzetközi szövetkezeti alapelvek hatása a nemzeti szövetkezeti jogalkotásokra jellemzően erőteljesebbnek bizonyul, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Lásd erre konkrétan: LACZÓ Ferenc: *Szövetkezeti formák és típusok az Amerikai Egyesült Államokban*, Szövetkezés, XIII. évfolyam, 1992/1-2. szám, 74-78.o.

⁵³ Kiemelhető e körben az európai szabályozások közül többek között a német, az osztrák, a francia, a finn, illetve a jelenleg hatályos magyar szövetkezeti szabályozás, ahogyan arra már utaltam.

⁵⁴ A Rendelet internetes elérhetősége: http://eurlex.europa.eu/legalcontent/HU/ALL/;ELX_SESSIONID=Zy2TT47DcyvFIS3cjyyhTQ7bQ2fntB6Q11LBk4yMnHlQD3GdhQ6v!399342488?uri=CELEX:32003R1435, 2018. 06. 04.

fogalmazott meg: „A szövetkezetek önazonosságát az SZNSZ által megfogalmazott értékek és alapelvek biztosítják, homogenizált kereteket meghatározva az egyébként heterogén szövetkezeti szektor számára.”⁵⁵ Figyelemre méltó ebben a körben a Helsinki Egyetem professzorának, Hagen Henry-nek is a véleménye, miszerint „a szövetkezeti értékek és alapelvek a nemzetközi szövetkezeti szokásjog részei.”⁵⁶ Ezzel az állásponttal is maradéktalanul azonosulok.

Annak megállapítása érdekében, hogy a magyar szövetkezeti jog mennyiben juttatja érvényre a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekben rögzített kívánalmakat, elősként meg szükséges vizsgálni azok tartalmát részletesebben.

3. 2. A hatályos Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekről, szövetkezeti értékekről, szövetkezeti fogalomról

3. 2. 1. A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek, szövetkezeti értékek és a szövetkezeti fogalom átfogó bemutatása

Az SZNSZ 1995. szeptember 22-én „A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása a szövetkezeti identitásról, A szövetkezés nemzetközi alapelvei”⁵⁷ (a továbbiakban: Manchesteri Állásfoglalás vagy Manchesteri dokumentum) címmel bocsátotta ki azt a nemzetközi dokumentumot, amely a szervezet által hatályosnak tartott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek taxatív

⁵⁵ CSÁK Csilla: *Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban*, Gazdaság és Jog 2000. 11. szám, 27.o

⁵⁶ Hagen HENRY: *Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT) alapokmányában*, Szövetkezés, XXV. évfolyam 2004/1-2. szám, 35.o.

⁵⁷ A dokumentum eredeti, angol nyelvű elnevezése: „Statement on the Co-operative Identity”, a Manchesteri Állásfoglalás megtalálható az SZNSZ honlapján eredeti angol nyelven: <http://ica.coop/>, 2018. 06. 04. a magyar nyelvű változatra lásd: *A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása a szövetkezeti identitásról* Szövetkezés, 1995/2. szám, 77-78. o.

felsorolását adja. A dokumentum hét Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvet⁵⁸ határozott meg, amelyek a következők: 1. Alapelv, „Önkéntes, és nyitott tagság”, 2. Alapelv, „Demokratikus tagi ellenőrzés”, 3. Alapelv, „A tagok gazdasági részvétele”, 4. Alapelv, „Autonómia és függetlenség”, 5. Alapelv, „Oktatás, képzés, tájékoztatás”, 6. Alapelv, „Szövetkezetek közötti együttműködés”, 7. Alapelv „Közösségi felelősség”.

A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveken túlmenően a Manchesteri Állásfoglalásban az SZNSZ rögzített a szövetkezetre egy definíciót és lefektette azokat a szövetkezeti értékeket is, amelyek álláspontja szerint a szövetkezeti működés alapvető meghatározóinak tekintendők.

A szövetkezet fogalmát a szervezet a következők szerint határozta meg: „A szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”⁵⁹ Kiemelendőnek tartom a fogalmat illetően, hogy a Manchesteri kongresszus a fogalomban külön szerepeltette a szövetkezetek társadalmi és szociális küldetését, amelyet egyébiránt számos ország szövetkezeti joga⁶⁰ is megjelenít a szövetkezet fogalma körében, de erre még visszatérek a későbbiekben részletesen. A fogalmat illetően álláspontom szerint meg szükséges jegyezni, hogy általános jellemzőkkel definiálja a Manchesteri

⁵⁸ A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek elemzésére lásd: Ian MACPHERSON: *A szövetkezeti identitás a XXI. században*, Szövetkezés, XV. évfolyam, 1994. évi 1-2. szám, 65-84.o.; PRUGBERGER Tamás: *A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben*, Szövetkezés, XV. évfolyam, 1994. évi 1-2. szám 21-39.o.; BOBVOS Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan* Egyetemi jegyzet. SZTE ÁJK - JATEPress. Szeged, 2011, 23-29.o.; lásd tovább CSÁK Csilla: *Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban*, i.m., 24-27.o.; GÁL Enikő: *A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek: hagyományok –aktualitások, az alapelvek érvényesülése a hatályos magyar szövetkezeti jogban*, Themis, 2015. december, 83-103.o.; BAK Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, XXXIII. évf., 2012. évi 1-2. szám, 9-33.o.

⁵⁹ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, lásd: l.j. 57.

⁶⁰ Lásd erre: Ptk. 3: 325.§, német szövetkezeti törvény: *Genossenschaftsgesetz*, 1.§.; spanyol szövetkezeti törvény: „*Ley 27/1999, de 16 de julio, de Cooperativas*” 1.; portugál szövetkezeti törvény: „*Lei N.º 119/2015, de 31 de Agosto CÓDIGO COOPERATIVO*) 2. cikk (1) bekezdés.

kongresszus a szövetkezetet, nem elsősorban gazdaságilag értelmezhető összefüggésekkel. A jelenkori szakirodalomból van olyan elemző, aki arra az álláspontra helyezkedik, hogy az amerikai és a holland felfogás szerint a szövetkezetet gazdasági lényege különbözteti meg leginkább más társas vállalkozási formától, így a definíciónak is ezt kell tartalmaznia.⁶¹ Figyelemre méltó álláspontom szerint, hogy a francia szövetkezeti törvény a szövetkezet gazdasági tartalmára, a szövetkezés gazdasági indokaira koncentrál ugyancsak.⁶²

A dokumentumban megjelenő szövetkezeti értékek pedig - ahogyan arról már említést tettem - a következők: „önsegély”, „egyéni felelősség”, „demokrácia”, „egyenlőség”, „igazságosság”, „szolidaritás”.

Aktualitásként fontos megjegyezni azt, hogy 2015-ben széleskörű nemzetközi konzultáció zajlott le az SZNSZ égisze alatt a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekkel kapcsolatosan, konkrétan azok jelentéstartalmára vonatkozóan. A konzultáció alapját az SZNSZ alapelvi bizottsága („Principles Committee”) által kidolgozott „*Guidance Notes to the Co-operative Principles*”⁶³(a továbbiakban: *Guidance Notes*) elnevezésű dokumentum képezte, amely a jelenleg hatályos, későbbiekben részletesen elemzésre kerülő alapelvek aktuális jelentéstartalmát közölte. A dokumentumban foglaltakkal, azaz az alapelvek XXI. századi jelentéstartalmával kapcsolatban lehetőség volt online megjegyzéseket, szakmai észrevételeket, kiegészítéseket tenni. Az SZNSZ 2015. novemberében megrendezett törökországi világkonferenciáján került bemutatásra a *Guidance Notes* véglegesített tartalommal. A *Guidance Notes* jelentősége tehát az, hogy mind a hét, 1995-ben, Manchesterben megfogalmazott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelv jelentéstartalmához részletes magyarázatot tartalmaz aktualizálva, modernizálva az egyes elvek jelentését a jelenkori kihívásokhoz, igényekhez. Az egyes alapelvek jelentéstartalmát ennek a dokumentumnak a figyelembe vételével is tárgyalom.

⁶¹ Ld. erre SZABÓ G. Gábor: *A szövetkezeti identitás- egy dinamikus megközelítés a szövetkezetek fejlődésének gazdasági nézőpontú elemzésére*, Közgazdasági Szemle LII. évf. 2005. január hó, 83. o.

⁶² A francia szövetkezeti törvényre még visszatérek.

⁶³ A dokumentum elérhető: <http://ica.coop/en/blueprint-themes/identity/guidancenotes> 2018. 06. 04.

3. 2. 2. Az „Önkéntes és nyitott tagság” elvéről

A Manchesteri Állásfoglalásban első helyen szereplő, „Önkéntes és nyitott tagság” elnevezésű alapelv a Rochdale-i szövetkezet alapszabályára visszavezethető alapítási és működési generális szabálynak minősül. Érdemes kiemelni, hogy az SZNSZ ezt az elvet az eddigi összes, az alapelvekkel foglalkozó kongresszusán kihangsúlyozandó, a szövetkezeti formát alapvetően meghatározó tételnek tekintette. Természetszerűleg azonban jelentéstartalma a Rochdale-i alapszabály rendelkezéséhez képest módosult, igazodott a jelenkor szabályozási tendenciáihoz. Míg ugyanis - ahogyan arra már rámutattam - a Rochdale-i szövetkezők alapszabálya a szövetkezetbe történő belépés feltételeként két tag ajánlását és a vezetőség többségének jóváhagyását írta elő⁶⁴, a jelenkori szabályozások ezt a korlátozást nem alkalmazzák.

Az „Önkéntes és nyitott tagság” elvének jelentéstartalmát a Manchesteri dokumentum konkrétan a következők szerint tartalmazza: *„A szövetkezetek önkéntes szervezetek, melyek nyitva állnak – nemi, társadalmi, faji, politikai, vagy vallási megkülönböztetés nélkül – mindenki számára, akinek hasznára lehetnek szolgáltatásai, és aki elfogadja a tagsággal járó felelősséget.”*⁶⁵

Az alapelv jelentéstartalma szerint tehát a szövetkezet olyan társas vállalkozási forma, amelynek tagja lehet főszabályként bárki, tagsága nem zárt és nem állandó. A szövetkezetbe bárki bármikor szabadon beléphet, illetőleg onnan bármikor szabadon ki is léphet főszabály szerint. Érzékelteti a Manchesteri dokumentum az alapelv

⁶⁴ V.ö.: jelen dolgozat 16.o.. Érdemes megjegyezni, hogy a magyar szövetkezeti jogban a már a tartalékalap szabályozása körében említett, Nagy Ferenc által kimunkált Szövetkezeti törvény szigorú szabályozást tartalmazott a tagsági jogviszony létesítésére vonatkozóan is, amelyet a későbbiekben részletesen bemutatok. A szövetkezetbe belépni szándékozóknek három követelménynek kellett megfelelniük. Az egyik feltétel az életkort érintette. Követelmény volt továbbá az is, hogy a belépő személynek szabadon kellett rendelkeznie vagyonával, nem állhatott csődeljárás vagy gondnokság alatt. A harmadik feltétel pedig egy földrajzi természetű korlátot szabott a belépés tekintetében.

⁶⁵ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i.m., l.j. 57.

jelentéstartalmával összefüggésben a diszkrimináció egyes fajtáinak példázatszerű felsorolásával azt is, hogy a szövetkezet olyan szervezeti-jogi keret, amelyben kizárt bármilyen természetű diszkrimináció érvényre juttatása a tagsági jogviszony létrehozatala körében. ***A szövetkezet tehát alapvetően olyan szervezeti-jogi keretnek tekinthető az alapelv értelmében, amely a tagsági jogviszony létrehozatalánál az egyenlő elbánás elvét juttatja érvényre, mindenki számára nyitott és tartózkodik a fenti megkülönböztetésektől.***

A szövetkezeteknek erre a jellemvonására utal az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban. ENSZ) például a 49/155. határozatában is, amely „*A szövetkezetek szerepe az új gazdasági és társadalmi irányzatok fényében*”⁶⁶ címet viseli. Az említett határozat szerint „*a szövetkezetek a maguk változatos megjelenési formájukban nélkülözhetetlen tényezőivé válnak minden ország gazdasági és társadalmi fejlődésében, szorgalmazzák a fejlődési folyamatban a népesség minden csoportjának a lehető legteljesebb részvételét, beleértve a nőket, a fiatalokat, a fogyatékos személyeket és az öregeket.*” Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a XX. század végére, XXI. század elejére a társadalomban valamilyen hátránnyal bíró, adott esetben a társadalom perifériáján lévő csoportok társadalmi integrációjára, reintegrációjára globálisan egyre nagyobb figyelem irányul. Az egyes államok keresik azokat az eszközöket és jogalkotási megoldásokat, amelyek elősegítik a társadalmi kohézió erősödését.⁶⁷ Az említett szövegrészletből kitűnik, hogy a ma létező társas vállalkozási formák közül a szövetkezet olyan társulási formának minősül, amely nyitva áll a társadalom minden tagja számára. A szövetkezetnek más jellemvonásai mellett ez a tulajdonsága is alkalmassá teszi ezt a vállalkozást többek között arra, hogy speciális, hátrányos helyzetben lévő személyek számára bizonyos mértékű gazdasági előmenetelt, de szociális helyzetbeli javulást is teremtsen, és számukra a társadalmi elszigetelődés, illetve lemaradás ellenébe is hasson. A valamilyen okból hátrányos

⁶⁶ http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/49/155, 2018. 06. 04.; General Assembly Distr. GENERAL A/RES/49/155 7 February 1995. The role of cooperatives in the light of new economic and social trends, ld. ugyanerre ENSZ Közgyűlésének Határozata, (a Harmadik Bizottság beszámolója alapján (A/49/605)), Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 99. o.

⁶⁷ Lásd erre: l.j. 1.

helyzetben lévő csoportok számára az egyes országokban jellemzően speciális szövetkezeti típusok jönnek létre, sok esetben speciális szabályozással. Erre példa az olasz szabályozás a szociális szövetkezetre irányadó joganyaggal⁶⁸, a magyar szövetkezeti jog a szociális szövetkezetre, iskolaszövetkezetre, közérdekű nyugdíjas szövetkezetre vonatkozó speciális rendelkezésekkel.⁶⁹ Ezek a szövetkezeti típusok az állam által támogatottak is például adókedvezmény, illetve egyéb kedvezmények formájában és ebből kifolyólag az alanyi körük tekintetében a vonatkozó joganyagok korlátozó szabályokat tartalmaznak.⁷⁰

Arról van szó tehát, hogy természetesen ***a gyakorlati működés szempontjából elképzelhető a nyitott tagság elvének áttörése, az alanyi kör korlátozható, azonban annak indokolhatónak, ésszerűnek kell lennie és nem szabad eredményeznie az egyenlő elbánás elve érvényesülésének csorbulását.*** Álláspontom szerint az alapelv gyakorlati érvényesülése két szinten is felmerül. Az első szint a jogszabályi szint, a második szint pedig az alapszabály. Számos jogrendszer szövetkezeti joga kifejezetten deklarálja is a nyitott tagság elvét, a szövetkezet esetében annak érvényesülését. A magyar, a német, a svájci és az osztrák szövetkezeti jog például a szövetkezet fogalmában is megjeleníti ezt az elvet.⁷¹ Az elv gyakorlati érvényesülését illetően nagyon lényeges azonban az is, hogy a szövetkezeti alapszabályoknak, amelyek az alapítás és a működés részletszabályait rendezik, ezt az elvet ugyancsak szem előtt kell tartaniuk. A tagsági jogviszony létrejöttére irányuló alapszabályi rendelkezések tehát csak olyan korlátozást tartalmazhatnak, amely ésszerű, indokolt.

⁶⁸ „A szociális szövetkezetekről” szóló 1991. november 8-i 381. sz. törvény

⁶⁹ „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény

⁷⁰ Példaként említhető a hatályos magyar szövetkezeti jogban az iskolaszövetkezeti szabályozás. Kötelező törvényi rendelkezés ugyanis, hogy az iskolaszövetkezet tagsága legalább 90%-ban diákokból kell, hogy álljon. Ugyanez a rendezőelv érvényesül a közérdekű nyugdíjas szövetkezet esetében is. A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény 8.§ (4) bekezdés és 26.§ (2) bekezdés.

⁷¹ Németország: „Genossenschaftsgesetz”, 1.§; Ausztria: „Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften” 1.; Magyarország: Polgári Törvénykönyv, 3: 325.§; Svájc: Polgári Törvénykönyv

A fentebb említett speciális szövetkezeti típusok esetében pedig indokolt és ésszerű a jogszabályi korlátozása az alanyi körnek. Abban az esetben, ha az alapítás vagy működés során az alanyi körre irányuló korlátozó jogszabályi rendelkezéseknek nem tud megfelelni az alapítói kör vagy későbbiekben a szövetkezet a működés során, általános szabályok szerint működő szövetkezetként végezheti a tevékenységét, de nem speciális típusként, speciális feltételek mellett.

3. 2. 3. A „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elvéről

A „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elve jelentésének részletezése körében szükséges rögzíteni, hogy a szövetkezet – ahogy az a társas vállalkozásokra alapvetően jellemző – önigazgatás mentén működik,⁷² működésében független a külső befolyásoktól.

A „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elvének jelentését az SZNSZ a következőképpen határozta meg a Manchesteri Állásfoglalásban: „*A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött demokratikus szervezetek, a tagok tevékenyen részt vesznek a vezetés és a döntéshozás folyamatában. Férfiak és nők választott képviselőként, a tagságnak felelősek. Az elsődleges szövetkezetekben a tagok egyenlő szavazati jogokat élveznek (egy tag-egy szavazat) és a más szinten működő szövetkezetek is demokratikusan szerveződnek.*”⁷³

⁷²A szövetkezeti önigazgatás gyakorlati eredményeire lásd: RÉTI Mária - BAK Klára: *Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung, A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól*, Agrár- és Környezetjog, Journal of Agricultural and Environmental Law, A CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület tudományos közleményei, CEDR Hungarian Association of Agricultural Law, 2013 No. 15. 25-27. o. , A folyóirat letölthető: <http://www.uni-miskolc.hu/~agrarjog/ujsag/agriarchive.htm>. 2018. 06. 04. Megjegyzendő, hogy a hatályos Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek közül a szövetkezetnek ezt a tulajdonságát fejezi ki az „*Autonómia és függetlenség*” elve, amelyet a későbbiekben részletesen tárgyalok.

⁷³ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i.m., l.j. 57.

Az alapelv jelentéstartalma összetett. Az elv általános értelemben azt jelenti, hogy a szövetkezet demokratikus alapokon működő szervezeti-jogi keret. Szükséges utalni arra, hogy az SZNSZ a szövetkezetnek ezt a jellemvonását fogalmi szintű ismérvnek is értékelte. Az általa létrehozott, korábbiakban idézett szövetkezeti definíció rögzíti ugyanis, hogy „*a szövetkezet demokratikusan irányított vállalkozás*”. Idevonatkozóan fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet⁷⁴ az SZNSZ Manchesteri Állásfoglalásában szereplő szövetkezeti definícióra alapítottnak a „*Szövetkezetek elősegítéséről*” elnevezésű 193. számú Ajánlásában⁷⁵ („*Recommendation concerning Promotion of Cooperatives*” 2002, No. 193) ugyancsak meghatározta a szövetkezet fogalmát.⁷⁶ Ebben a definícióban is megjelenik fogalmi elemként a demokratikus irányítás. Érdekes az ILO vonatkozó Ajánlásával kapcsolatban megemlíteni, hogy abban a szervezet által elismerésre került mindegyik nemzetközi szövetkezeti alapelv, a „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elve is. Az Ajánlás jelentőségére a szakirodalom azért hívja fel a figyelmet, mert konkrét javaslatokat fogalmaz meg a kormányok számára annak érdekében, hogy az egyes országokban a szövetkezeti formából származó előnyöket kiaknázva bizonyos gazdasági, szociális problémák kiegyensúlyozásra

⁷⁴ International Labour Organization, rövidített elnevezés: ILO. Az ILO a tevékenységét illetően egy olyan nemzetközi szervezet, amely a munkavállalók érdekképviselőt, érdekvédelemét végzi. A szervezet a szövetkezetek munkahelyteremtésben betöltött kiemelkedő jelentőségére tekintettel fogadta el 2002. június 3-án a fent megjelölt Ajánlást. lásd erre: <http://www.ilo.org/>, 2018. 06. 04

⁷⁵ Az ILO 193. számú Ajánlása magyar nyelven: <http://www.kormany.hu/download/e/39/01000/193A.pdf>, 2018. 06. 04

⁷⁶ Az Ajánlás a 2. §-ában a következő definíciót tartalmazza: „*A jelen Ajánlás szempontjából a „szövetkezet” kifejezés olyan személyek önkéntesen létrehozott autonóm társulását jelenti, akik egy közös tulajdonban lévő és demokratikusan irányított vállalkozás révén kívánnak közös gazdasági, társadalmi és kulturális igényeiknek, valamint törekvéseiknek eleget tenni.*” angolul: *R193 - Promotion of Cooperatives Recommendation, 2002 (No. 193) „2. For the purposes of this Recommendation, the term "cooperative" means an autonomous association of persons united voluntarily to meet their common economic, social and cultural needs and aspirations through a jointly owned and democratically controlled enterprise.”*

kerülhessenek.⁷⁷ A magyar Országgyűlés a 128/2003. (XI. 26.) határozatával⁷⁸ a Magyar Köztársaság Kormányának az Ajánlásról szóló beszámolóját elfogadta.

Az elv a nyitott tagság elvéhez hasonlóan a Rochdale-i alapszabályban foglaltakból gyökerezik. A konkrétumokat illetően a demokratikus alapokon történő működésre vonatkozóan a következőket foglalja magában. ***A szövetkezetben érvényesül a diszkriminációmentesség, azaz az egyenlő elbánás elve.***⁷⁹ Ahogyan azt már kiemeltem, ezt az alaptételt a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának 25. pontja is tartalmazta, kinyilvánítva a nők és a férfiak jogainak egyenlőségét.⁸⁰ Az egyenlő elbánás elve az igazgatási szabályok körében akként értelmezhető, hogy *a szövetkezetben a tagoknak megkülönböztetés nélkül joga van a legfőbb szerv ülésén véleményt nyilvánítani, tájékoztatást kérni, a döntéshozatalban részt venni.*

Az alapelv kiterjed arra is, hogy ***a szövetkezetben a tagok kifejezetten maguk közül választanak vezető tisztségviselőket. A választott vezető tisztségviselők tevékenységét pedig a tagok jogosultak ellenőrizni.***⁸¹ A szövetkezetben az operatív feladatok ellátása jellemzően az igazgatóságba beválasztott tagok feladata, akik a szövetkezet tulajdonosai és igénybevevői is. A szövetkezet esetében tehát főszabályként az érvényesül, hogy nem egy tulajdoni hányadot nélkülöző „hivatásos

⁷⁷ Az Ajánlásban foglaltakat részletesen elemzi: BAK Klára, RÉTI Mária: *Áttekintő elemzés az aktuális nemzetközi tendenciákról*, Szövetkezés, 2015. évi I. szám, 2015, 150-164. o.,

⁷⁸ Elérhető interneten: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a03h0128.OGY> 2018. 06. 04

⁷⁹ Megjegyezni szükséges, hogy az egyenlő elbánás elve leginkább az „Önkéntes és nyitott tagság” nemzetközi szövetkezeti alapelvvel áll szoros kapcsolatban, amely az előzőekben már részletesen elemzésre került.

⁸⁰ KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 419.o.

⁸¹ KUNCZ Ödön ezt jellemvonást a következők szerint határozta meg a Rochdale-i szövetkezettel kapcsolatosan a „Demokratikus igazgatás” elve elemzése körében: „*az igazgatóság mindenki számára hozzáférhető volt*”, KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 425. o.

menedzsment” látja el a vezető tisztségviselői feladatokat, ahogyan az a gazdasági társaságok esetében lehetséges, hanem a feladatra kiválasztott tagok.⁸²

Az elv magában foglalja a Rochdale-i alapszabályban is lefektetett azon sajátos szabályt⁸³ is, miszerint *a szövetkezeti döntéshozatal során az egy tag egy szavazat elve („one member – one vote”) érvényesül*, szemben a gazdasági társaságok joggyakorlatával. A szavazati jog nagysága független a szövetkezetben a vagyoni hozzájárulás mértékétől. Ennek oka, hogy a szövetkezet és a tag viszonylatában, elsődlegesen a tag közösségi aktivitása, a tag szövetkezetben végzett tevékenysége, a szövetkezet gazdasági működésében való részvétele a meghatározó, és csak másodlagos jelentőséggel bír a tag vagyoni hozzájárulásának mértéke, ellentétben a gazdasági társaságoknál, különösen a részvénytársaságnál ismert szabályozási felfogással.⁸⁴ A szövetkezet esetében a vagyoni hozzájárulás teljesítése tulajdonképpen jellemzően a szövetkezeti tagsági jogviszony létrehozatalának feltétele, valamint az elszámolás egyik alapja a tagi státusz megszűnése, illetve megszüntetése esetén. *Az egy tag egy szavazat elvének érvényesülése, azaz a szavazati jog mértékének a vagyoni hozzájárulás nagyságától való függetlenízése álláspontom szerint mindmáig ismert, alkalmazott, az egyes jogrendszerek szabályozásában főszabályként megjelenő jellegzetessége a szövetkezetnek.* Elengedhetetlen azonban e körben utalni egy, ezt az elvet árnyaló szövetkezeti szabályozási tendenciára. **Bizonyos**

⁸² Vannak természetesen ez alól a rendezőelv alól is kivételek. Így például egy biztosító szövetkezet vagy egy hitelszövetkezet esetében nyilvánvalóan speciális szaktudást igényelnek az igazgatósági, irányítási feladatok. Ezeknél a szövetkezeti típusoknál a vezető tisztségviselőkre speciális rendelkezések vonatkoznak és áttörésre kerül a szövetkezet irányítására jellemző főszabály az egyes jogrendszerekben, így például a magyar jogban is.

⁸³ Ahogyan arról már szó volt, a Rochdale-i alapszabály az 1845. évi alapszabály-módosítását követően akként rendelkezett, hogy „a szövetkezetben minden tagnak csak egy szavazata lehet, ...” KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 425. o.

⁸⁴ A részvénytársaság és a szövetkezet jellemvonásainak összehasonlítása körében lásd: KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, TELLÉR: *Megjegyzés a szövetkezetéről*, i.m.; RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok felelősségi szabályairól*, Magyar Jog, LII. évfolyam, 2. szám, 2005, 79-90.o.; RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*, Jogtudományi Közlöny, 2005/3. LX. évfolyam, 99–114. o.; valamint RÉTI Mária: *A szövetkezet gazdasági lényege*, Magyar Jog, XLVIII. évfolyam, 2. szám, 2001, 92-96. o.

államok, illetve az Európai Unió szövetkezeti joga is bevezette ugyanis a többes szavazati jog intézményét. Ez azt jelenti, hogy azoknak a tagoknak, akiknek személyes közreműködése a szövetkezetben kiemelkedően jelentős, biztosítható egynél több szavazat a szövetkezeti döntéshozatal során. A szövetkezeti többes szavazati jog jellegzetessége tehát az, hogy a szövetkezeti tag egynél több szavazatra főszabály szerint személyes, aktív közreműködése alapján jogosult, nem pedig vagyoni hozzájárulása mértéke okán, mint a gazdasági társaságok esetében. Többes szavazati jogra példa többek között a német szövetkezeti jog, illetve, ahogyan azt említettem, az Európai Unió szövetkezeti joga.⁸⁵ Ezekre a példákra részletesen a későbbiekben visszatérek.

3. 2. 4. A „Tagok gazdasági részvétele” elvről

3. 2. 4. 1. A „Tagok gazdasági részvétele” elvről összefoglalóan

További példa a Rochdale-i szövetkezeti elvek változatlan formában történő továbbélésére a tagok gazdasági részvételének alapelve, amelyre nézve az SZNSZ a következőket deklarálta: *„A tagok igazságosan járulnak hozzá a szövetkezetük vagyonához és azt demokratikusan ellenőrzik. Rendszerint a szövetkezet tőkéjének legalább egy része a szövetkezet közös tulajdonát képezi. A tagság feltételeként előírt nagyságú jegyzett tőke után (ha erre egyáltalán sor kerül) a tagok általában korlátozott mértékű ellenszolgáltatásban részesülnek. A többletet az alábbi célok bármelyikére fordítják: a.) szövetkezetük fejlesztésére, lehetőség szerint tartalék-alapok képzésével, aminek legalább egy része oszthatatlan; b.) a tagok részesedésére, a szövetkezettel bonyolított közreműködésük arányában; c.) és más, a tagság által jóváhagyott tevékenységekre.”*⁸⁶

⁸⁵ A német szövetkezeti jognak és az Európai Unió szövetkezeti jogának a tag szavazati jogára vonatkozó rendelkezései a dolgozatban részletesen kifejtésre kerülnek a későbbiekben.

⁸⁶ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i.m., l.j. 57.

Az idézett alapelv a szövetkezet egymással összefüggő, speciális vagyoni jogi jellemvonásait foglalja magában, mégpedig harmonizálva a Rochdale-i alapszabály tekintetében már meghatározott vagyoni jogi tartalommal. Evidenciaként kezeli az alapelv a vagyoni hozzájárulás teljesítését alapítás és belépés esetén. A szövetkezeti nyereség felosztását illetően pedig annak komplexitásáról rendelkezik, harmonizálva a Rochdale-i alapszabályban foglaltakkal.⁸⁷ Az alapelv értelmében a nyereségből, illetve „többletből” osztalékot a tag számára a vagyoni hozzájárulása arányában korlátozott mértékben javasolt kifizetni, követve a Rochdale-i alapszabály szabályozási felfogását. A nyereség fennmaradó részét illetően pedig az alapelv alternatív javaslatokat fogalmaz meg. A nyereség megmaradt része felhasználható szövetkezeti fejlesztési célokra. E körben kiemelendő a tartalékalap képzésének fontossága, valamint a tartalékalap oszthatatlan jogi természete, amelynek lényegére a későbbiekben részletesen kitérek. A nyereségfelosztás körében az alapvető rendezőelvet a tagi közreműködés arányában történő részesedésosztás (visszatérítés a vásárlás arányában)⁸⁸ jelenti. ***Ki szükséges tehát hangsúlyozni, hogy a tag személyes, aktív közreműködése, a már korábbiakban említett szövetkezeti kooperáció, töretlenül az alapját jelenti a szövetkezeti szabályoknak.***

Említi továbbá az alapelv a tagok által demokratikusan jóváhagyott egyéb szövetkezeti célokra történő kifizetést is. A szövetkezeti célokat szemügyre véve megfigyelhető, hogy első helyen a szövetkezet fejlesztése áll, s csak második helyen szerepel a tagsági részesedés kifizetése a személyes közreműködés arányában. Az osztalékfizetés pedig az SZNSZ álláspontja értelmében nem kötelező. Ennek a szabályozási felfogásnak a hátterében az áll, hogy a szövetkezet és a tag érdekének azonosságából következően hosszú távon a szövetkezet fejlesztése szolgálja legbiztosabban a tag vagyoni előmenetelét. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ehhez a vagyoni jogi tételeket lefektető elvhez szorosan kapcsolódik a „Közösségi felelősség” és az „Oktatás, képzés, tájékoztatás” elve, amelyeket a következőkben tárgyalok. Minden olyan szolgáltatás, előny, amelyet a szövetkezet a tagok irányába

⁸⁷ V.ö.: jelen dolgozat 16-19.o.

⁸⁸ V.ö.: Úgy, mint fent

nyújt, finanszírozásra szorul, és ezekre a szövetkezet tartaléka biztosítja a vagyoni keretet.

3. 2. 4. 2. *A vagyoni hozzájárulás teljesítésének szabályairól*

Ahogy a fentiekben utaltam rá, magában foglalja az alapelv egyrésről azt a szövetkezeti működési tételt, miszerint a tagoknak bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie a szövetkezet irányába. Arról van szó tehát, hogy a szövetkezet esetében – mint minden társas vállalkozás esetében – a tagsági jogviszony létrehozatalának alapvető feltétele bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítése, ahogy arra a korábbiakban már rámutattam.⁸⁹

3. 2. 4. 3. *A „visszatérítés a vásárlás arányában” és a „korlátozott tőkekamat” elvről*

Arra figyelemmel, hogy a szövetkezetben a tag személyes közreműködése áll a fókuszban, és a vagyoni hozzájárulásnak a teljesítése szükségszerű, de háttérbe szorul, a szövetkezet a nyereségét meghatározott tartalék képzését követően

⁸⁹ A Rochdale-i szövetkezetben az alapító tagok, ahogyan arról már szó volt, egységesen 1-1font vagyoni hozzájárulást teljesítettek. A XIX. században azonban a vagyoni hozzájárulás teljesítésének szükségessége nem minősült egyértelműnek. Fejlődéstörténeti szempontból utalni szükséges e körben a Raiffeisen és Hermann Schulze-Delitzsch közötti eltérő álláspontra. Raiffeisen - akinek célja a kis tőkével rendelkező, gazdálkodó réteg megerősítése volt a mezőgazdasági hitelszövetkezeteken keresztül, nem értett azzal egyet, hogy legyen kötelező a szövetkezeti tagoknak vagyoni hozzájárulást teljesíteni. Schulze-Delitzsch, az első porosz szövetkezeti törvény kimunkálója, aki Németországban az ipari szövetkezetek meghonosítását tűzte ki célul, pedig azon az állásponton volt, hogy a szövetkezet önségély alapján való működése tulajdonképpen értelmezhetetlen, ha a tagok bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítésére sem képesek. A két szemlélet közül a Schulze-Delitzsch –féle szabályozási felfogás terjedt el, mely a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában foglaltakkal is harmonizál. Lásd. a leírtakra, a magyar XIX. század végi szabályokat illetően: GALOVITS Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901, különösen 86-91.o.

alapvetően a visszatérítés a vásárlás arányában elv⁹⁰ alapján osztja fel. A szövetkezeti alapelv lényege, ahogyan arra már több ízben utaltam, hogy a szövetkezeti tag elsősorban olyan mértékben részesül az adózott eredményből, amilyen mértékben a szövetkezet szolgáltatását igénybe veszi, illetőleg amilyen mértékben a szövetkezet működésében közreműködik.

A visszatérítés alapelveivel szorosan összefügg a szövetkezet gazdasági rendszerét meghatározó másik elv, a korlátozott tőkekamat elve⁹¹, amelynek értelmében a szövetkezet csak korlátozott mértékben nyújt osztalékot a vagyoni hozzájárulás arányában. Egyéb társas vállalkozások vagyoni jogi szabályaival összehasonlítva a szövetkezet általi vagyoni hozzájárulással arányos, bizonyos mértékű osztalékfizetés jelentőségéről kijelenthető, hogy az eshetőleges és másodlagos szerepet tölt be a szövetkezeti formánál.

3. 2. 5. Az „Autonómia és függetlenség” elvéről⁹²

Mindenekelőtt arra kell rámutatni, hogy az „Autonómia és függetlenség” elve szorosan kapcsolódik a már elemzett nyitott tagság elvéhez és az általa megfogalmazott diszkrimináció tilalmához.⁹³ Az alapelv értelmében: *„A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött autonóm, önfenntartó szervezetek. Amennyiben megállapodást kötnek más szervezetekkel, beleértve a Kormány hatáskörébe tartozókat is, vagy külső tőkeforrásokat használnak fel: mindezt csak olyan feltételek*

⁹⁰ Ahogyan arról már szó volt, az adózott eredmény felosztásának eme speciális elve a szövetkezetek tekintetében a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában jelent meg először, s azóta is érvényesülő elvi, illetve gyakorlati tétel. V.ö.: jelen dolgozat 16-19.o.

⁹¹ V.ö.: jelen dolgozat 16-23.o.

⁹² Angolul: „Autonomy and Independence”

⁹³ Korábban ez az alapelv politikai és vallási semlegesség néven volt ismert. V.ö.: l.j. 50.

*mellet tehetik, hogy egyidejűleg biztosítják a demokratikus tagi ellenőrzést és a szövetkezeti autonómia fenntartását.”*⁹⁴

Lényegesnek tartom az alapelv értelmezése körében kiemelni tehát azt, hogy a szövetkezetek a verseny piac független, önszerveződő alapú szervezeti keretnek minősülnek. E tekintetben kihangsúlyozandónak tartom azonban azt az SZNSZ által is deklarált tételt, hogy a szövetkezetek igénybe vehetnek állami támogatásokat. Álláspontom szerint bizonyos szövetkezeteknek - így például a már korábbiakban említett, hátrányos helyzetben lévőket tömörítő szövetkezeti típusok, mint a magyar iskolaszövetkezeti típusnak és közérdekű nyugdíjas szövetkezeti típusnak - a külső támogatására, legalább a működésük kezdetén, erőteljesen szükség is van, hiszen speciális alanyi körükre figyelemmel gyakorlati boldogulásuk nehezebbnek tekinthető. Erre az alapelvre is visszavezethető az, hogy a magyar jogalkotó konkrétan rögzíti a közérdekű nyugdíjas szövetkezet speciális szabályai körében, hogy az állam támogatást nyújthat ennek a szövetkezeti típusnak.⁹⁵

A nyitott tagság elve és az utóbb említett elvi tétel tükrében rögzíthető, hogy a szövetkezet egy neutrális társas vállalkozási forma, vagyis tagja lehet bárki, függetlenül politikai és vallási ideológiától. Ez a jellemvonása a szövetkezetnek azért is érthető, mert erőteljes személyegyesítő jellege mellett gazdasági célja is jelentős, s ekként politikai és vallási ideológiától való mentessége piaccgazdasági viszonyok között alapvető követelménynek tekinthető.

⁹⁴ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i.m., l.j. 57. Érdemesnek tartom idevonatkozóan kiemelni, hogy Tanka Endre „*A szövetkezet tulajdonosi autonómiájának alkotmányos szavatolása*” című munkájában a szövetkezeti tulajdon autonómiájával foglalkozik részletesen és rögzít értékes megállapításokat. A munkában javaslat került megfogalmazásra a szövetkezeti tulajdon alkotmányos szavatolására vonatkozóan. Lásd erre: TANKA Endre: *A szövetkezet tulajdonosi autonómiájának alkotmányos szavatolása*, Jogtudományi Közlöny, 1988. december hó, 663-668.o., A szövetkezeti tulajdonviszonyokkal kapcsolatosan lásd még: TANKA Endre: *A tulajdonviszonyok főbb mozgástendenciái a mezőgazdaság szövetkezeti szektorában*, Magyar Jog, 1988. november, Harmincötödik évfolyam, 11. szám, 943-949.o.

⁹⁵ „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény 33.§ (2) bekezdés

3. 2. 6. „Az oktatás, képzés, tájékoztatás” elvéről⁹⁶

Az oktatás, képzés, tájékoztatás elve ugyancsak visszavezethető a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának rendelkezéseire. Az alapelv erőteljesen kifejezésre juttatja azt, hogy **a szövetkezetnek a tagjai képzéséről, oktatásáról folyamatosan kell gondoskodnia.** Az alapelv értelmében ugyanis: *„A szövetkezetek olyan oktatást és képzést nyújtanak tagjaiknak, választott képviselőiknek, vezetőiknek, valamint alkalmazottaiknak, aminek alapján azok hatékonyan hozzájárulhatnak szövetkezetük fejlesztéséhez. A szövetkezetek tájékoztatják a nyilvánosságot, különösképpen a fiatalokat és a közvéleményalakítókat a szövetkezeti összefogás jellegéről és előnyeiről.”*

A szövetkezet előbbiekben rögzített feladatának összetett indoka van. Fontos egyrészt az, hogy *a szövetkezet akkor képes hatékonyan működni, a versenytársaival szemben versenyképes maradni, hogyha a tagjai képzését, tudásbeli előmenetelét folyamatosan biztosítja.* Másrészt a szövetkezet komplex célkitűzéséből, tagközpontú működéséből az is következik, hogy a szövetkezeteknek gondoskodniuk kell *azoknak a tagjaiknak az oktatásáról, akik nem rendelkeznek kellő tudással, képzettséggel ahhoz, hogy versenypiaci viszonyok között önállóan megállják a helyüket.* Oktatásuk, képzésük elősegíti társadalmi felzárkóztatásukat, de anyagi helyzetük javítása irányába is hat.

A szövetkezeteknek a tagjaik képzésében, oktatásában betöltött fent megjelölt jelentőségére hangsúlyozottan hívja fel a figyelmet az SZNSZ alapelvek felülvizsgálata körében kiadott Guidance Notes⁹⁷ dokumentum is. A dokumentum értelmében az oktatásnak a szövetkezetben több síkon is meg kell valósulnia. A szövetkezet megfelelő szervezeti-jogi keretként szolgál arra, hogy a tagok a szövetkezetben folytatott tevékenységük során egymással érintkezve, egymástól is tanuljanak, egymást is motiválják és egymás tudását is fejlesszék. A szövetkezetnek

⁹⁶ Angolul: „Education, Training and Information”

⁹⁷ Lásd erre: l.j. 63.

azonban gondoskodnia kell az oktatás szervezéséről, tanfolyamokról is a hatékony működés elősegítése érdekében. Felhívja azonban a dokumentum arra is a figyelmet, hogy egy országban a szövetkezetek minél eredményesebb működéséhez az is szükséges, hogy a társadalom ismerje ennek a társas vállalkozási formának a sajátosságait. Szükséges ehhez az egyetemeken a szövetkezettel kapcsolatos ismeretek oktatása, szakemberek képzése a területen.⁹⁸

Figyelemre méltó, hogy Kuncz Ödön már a XX. század elején kiemeli a szövetkezetnek a társadalmi, kulturális szerepét a tagjai viszonylatában a következőképpen: „*a szövetkezet nem csak „üzlet”, hanem a tagok nevelője, a kisemberek kultúrájának emelője is*”⁹⁹

3. 2. 7. „A szövetkezetek közötti együttműködés” elvéről

A Manchesteri dokumentum a szövetkezetek egymással történő együttműködésével kapcsolatosan konkrétan azt tartalmazza, hogy „*A szövetkezetek helyi, nemzeti, területi és nemzetközi együttműködés révén szolgálják a leghatásosabban tagságukat és erősítik a szövetkezeti mozgalmat.*”

Az SZNSZ által deklarált fent megjelölt alapelv tulajdonképpen arra világít rá, hogy ***a szövetkezetek típusonként, illetve területi viszonylatban különböző szinteken tömörülve nagyobb hatékonysággal képesek működni.*** A szövetkezetek közötti szolidaritáson is alapuló együttműködés, amely megvalósulhat vertikális illetve horizontális formában¹⁰⁰, több szempontból kulcsfontosságúnak tekintendő

⁹⁸ Lásd erre: Guidance Notes, l.j. 63., 37-68.o.

⁹⁹ KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. 434. old.

¹⁰⁰ A szövetkezetek integrációjának kérdésével foglalkozik SZABÓ G. Gábor számos munkájában az élelmiszergazdaságot illetően. Lásd erre például: SZABÓ G. Gábor: *A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszer-gazdaságban*, Közgazdasági Szemle, 2002, XLIX évf., 3. szám, 235-250. o.; SZABÓ G. Gábor: *Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban Gondolatok az ún. előmozdító típusú szövetkezés gazdasági lényegéről és integrációs jelentőségéről*, Agroinform Kiadó, Budapest, 2011; Lásd tovább egy, a témában megjelölt kötetre: Szerk: SZABÓ G. Gábor, BARANYAI Zsolt: *A*

álláspontom szerint is. A különböző gazdasági tevékenységet végző szövetkezetek által létrehozott együttműködési rendszerek, kereskedelmi hálók biztosítani képesek a hálózatban, azaz a zárt láncban részt vevő szövetkezeteknek a kölcsönös kereskedelmi kapcsolatot, s ezzel kiegyensúlyozni egymás közötti viszonylatban a kereslet-kínálat viszonyát.¹⁰¹ Kihhasználva a méretgazdaságosságból származó előnyöket a szövetkezeteknek lehetőségük van a multinacionális vállalatokkal is felvenni a versenyt. Másrészt pedig ez az együttműködés a szövetkezetek érdekeinek képviselését is hatékonyabbá teszi.

Az alapelv utal azonban a szövetkezetek közötti nem pusztán gazdasági jelentőségű együttműködés fontosságára is. Ezek az együttműködések az érdekképviselési, érdekvédelmi szervek létrehozásával tudnak hatékonyan megvalósulni. Az SZNSZ, ahogyan arra már utaltam, nemzetközi viszonylatban valósítja meg a szövetkezetek érdekvédelmét, egy hatalmas ernyőszervezetként. A hatékonyabb működés érdekében létrejöttek szektorális és regionális szervezetei is. Szektorális szervezetei egy-egy gazdasági szektorhoz kapcsolódóan működnek, például agrárium, lakhatás, élelmiszergazdaság: Regionális szervezetei pedig a világ különböző régióiban működő szövetkezeteket fogják össze. Az SZNSZ-nek a következő világrégiókban van regionális szervezete: Európa; Afrika; Észak-, Közép- és Dél-Amerika; Ázsia; Ausztrália és Óceánia.

Érdemesnek tartom megjegyezni, hogy a szövetkezeti érdekvédelmi szervezetek létrehozását a magyar jogalkotó is kiemelt jelentőségűnek tartja. „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Sztv.) I. Fejezetében

szövetkezés–együttműködés akadályai, feltételei és fejlesztési lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban, Agroinform Kiadó, Budapest, 2017,

¹⁰¹ Lásd erre: Patrick DEVELTERE, Ignace POLLET: *Renaissance of African Cooperatives in the 21st Century: Lessons from the Field*, in: *Cooperating out of poverty, The renaissance of the African cooperative movement*, szerk.: Patrick Develtere, Ignace Pollet & Fredrick Wanyama, International Labour Office, World Bank Institute, 2008, 46-47.old., lásd továbbá Hasel CORCORAN, David WILSON: *The Worker Co-operative Movements in Italy, Mondragon and France: Context, Success Factors and Lessons*, Canadian Worker Co-operative Federation, Social Economy Research Partnerships, 2010, 10.o. <https://community-wealth.org/sites/clone.community-wealth.org/files/downloads/paper-corcoran-wilson.pdf> 2018. 06. 04

részletesen rendelkezik megalapításukról. Az Sztv. 5. § (1) bekezdése szerint a szövetkezetek érdekképviselői szervezeteket, szövetkezeti szövetségeket hozhatnak létre a maguk és a szövetkezeti tagok érdekeinek védelme érdekében. Az 5.§ (2) bekezdés az érdekképviselői szervek feladataként a következőket határozza meg példálózó felsorolással: a szövetkezetek alapításának és működésének támogatása; a szövetkezetek integrációs, területi vagy szakmai szempontok szerint történő együttműködésének előmozdítása; a szövetkezetek bel- és külföldre irányuló gazdasági tevékenységének elősegítése; tanácsadás és oktatás a szövetkezetek, illetve azok tagjai részére; a feladataikhoz kapcsolódva oktatási létesítmények alapítása, támogatása, ismeretterjesztő tevékenység folytatása folyóiratok és egyéb kiadványok útján; a szövetkezetek szociális jellegű tevékenységének támogatása; kapcsolattartás, együttműködés hasonló célú bel- és külföldi szervezetekkel, illetve ezek támogatása; a szövetkezeti tevékenység egyes területeinek kutatása. Álláspontom szerint a törvény nagy spektrumban rögzíti azokat a feladatokat, amelyek egy hatékony érdekképviselőt elősegítenek.

3. 2. 8. A „Közösségi felelősség” elvéről

A „Közösségi felelősség”¹⁰² alaptételnek nemzetközi szövetkezeti alapelvként történő rögzítése álláspontom szerint az SZNSZ tevékenységét illetően tipikusan arra a már említett ismervre mutat rá a gyakorlatban, hogy az SZNSZ valóban folyamatosan törekszik az alapelveket a mindenkori aktuális tendenciákhoz, kívánalmakhoz igazítani. Ezt az alapelvet először a Manchesteri állásfoglalás deklarálta önálló, 7. Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvként 1995-ben.¹⁰³ A

¹⁰² Az alapelv angol megnevezése: „*Concern for Community*”

¹⁰³ Érdemes megjegyezni, hogy a „közösségért való felelősség”, mint a szövetkezet alapvető ismertető jegye korábban, az SZNSZ 1966-os taxációjában is szerepelt, de nem önálló alapelvként, hanem „*A szövetkezetek közötti együttműködés*” alapelv részeként, mégpedig a következők szerint: „*A szövetkezeteknek, hogy a legjobban szolgálják a tagjaikat és közösségüket, szövetkezniük kell egymással otthon és külföldön egyaránt.*” Fordította: Bak Klára; A „Közösségi felelősség” elve kimunkálása folyamatát tárgyalja, az elvet részletesen elemzi: Ian MACPHERSON: *Cooperatives' Concern For The*

Manchesteri dokumentum az alapelv jelentéstartalmaként azt rögzíti a „valódi” szövetkezetek jellemzőjeként, hogy *„a szövetkezetek tagjaik által elfogadott elvek alapján közösségük folyamatos és tartós fejlődésének a fenntartásán munkálkodnak.”*

Álláspontom szerint a szövetkezetnek ezt a jellemvonását kiemelni a XX. század végén szükségszerű volt. Hangsúlyozandó azonban, hogy véleményem szerint a szövetkezeti formának a fenti sajátossága egy, a szövetkezetet alapvetően meghatározó, hagyományos jellemző, amely ugyan a XXI. században is nagy jelentőséggel bír, de a XIX. századtól a szövetkezeti formától elválaszthatatlan, a szövetkezeti sajátos működési elvekből és az ezekre építkező szabályozásokból gyökereztethető tulajdonság. Ennek az állításomnak az alátámasztásául is szükséges részletesebben megvizsgálni a „*Közösségi felelősség*” alapelv jelentéstartalmát.

Az alapelv magában foglalja a szövetkezet azon tulajdonságát, hogy *a szövetkezet a tagjai közösségének, és ugyancsak egy tágabb értelemben vett közösségnek, annak a lokális közösségnek a fejlődése elősegítésére, előmozdítására törekszik fenntartható módon, amelynek keretében a tevékenységét kifejti.* Az SZNSZ meghatározását illetően a szövetkezeti forma „*fejlődés fenntartására*” irányuló céljának megfogalmazását pedig, mint a későbbiekben részletezésre kerülő fenntartható fejlődés fogalmával összezsengő elemet - kifejezetten kiemelendőnek tartom.

Lényeges ugyanis rámutatni arra, hogy a „*közösségért való felelősség*” önálló alapelvként történő megjelenése irányába nagy mértékben hatottak az erősödő globalizációból fakadó társadalmi, gazdasági, környezeti folyamatok, amelyek ellensúlyozása kulcskérdésnek tekinthető a XX. század második felétől napjainkig. Az alapelv önálló deklarációja összekapcsolható a globalizáció kedvezőtlen hatásait kiegyensúlyozni kívánó azon nemzetközi törekvésnek a felerősödésével, amely összekapcsolható a fenntartható fejlődés elősegítésének célkitűzésével. A fenntartható fejlődés fogalma az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságának „*Közös jövőnk*”

elnevezésű, 1987-ben kibocsátásra került Jelentéséhez (a továbbiakban: Jelentés)¹⁰⁴ köthető. A Jelentés kifejezésre juttatja, hogy a gazdasági felemelkedés hosszútávon elképzelhetetlen társadalmi fejlődés, valamint a természeti környezet védelme, megóvása, megőrzése nélkül. A fenntartható fejlődés gondolatának értelmében tehát a társadalom-gazdaság-környezet hármasának harmónikus egysége feltétele az emberiség alapvető, de ugyanakkor „minőségi” fennmaradásának is. Az ENSZ Jelentés konkrétan a következők szerint definiálja a fenntartható fejlődés fogalmát: „*a fenntartható fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.*”¹⁰⁵

A „Közösségi felelősség” alapelvben foglaltak összecsengnek tehát az ENSZ fenntartható fejlődés koncepciójával, az ENSZ fentiekben konkretizált célkitűzésével, hiszen a Manchesteri deklaráció a „valódi” szövetkezetek feladataként konkrétan megjelöli a szövetkezetnek a tagjai közössége, illetve a helyi közösség fenntartható fejlődésének elősegítését.

A Manchesteri deklaráció 1995-ben történt elfogadása óta eltelt több mint húsz évben ***a szövetkezeteknek a fenntartható fejlődésben játszott szerepét illetően megerősödött az a szemlélet, hogy a szövetkezeti forma nem pusztán a helyi szintű, hanem a globális fenntartható fejlődés elősegítésében eszközül szolgáló szervezeti-jogi keretnek tekinthető.***

Ezt igazolja az ENSZ Közgyűlés A/RES/70/1 számú, 2015. szeptemberében elfogadott határozata is, amely a 2015-2030 közötti időszakra vonatkozóan egy világviszonylatú cselekvési tervet tartalmaz „*Világunk átalakítása: 2030 Agenda a*

¹⁰⁴ A Jelentés eredeti, angol elnevezése: „*Our Common Future*”; A „Közös jövőnk” jelentés „Brundtland jelentés”-ként vált közzismertté annak okán, hogy a Bizottságot, amely a jelentést készítette Gro Harlem Brundtland norvég miniszterelnök vezette. A fenntartható fejlődés fogalmára, koncepciójára lásd tovább: FARAGÓ Tibor: *A fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés négy évtizede*, Külügyi Szemle, 2012/3., 189-211.o.;

¹⁰⁵Úgy, mint fent: 68.o.

fenntartható fejlődésért”¹⁰⁶(a továbbiakban: Agenda) címmel. A cselekvési program a tartós, kiegyensúlyozott fejlődésre irányuló, és a környezet védelmét is szolgáló 17 átfogó célkitűzést tartalmaz, az úgynevezett „*Fenntartható Fejlődési Célok*”-at.¹⁰⁷ A célokat illetően lényegesnek tartom megállapítani azt, hogy számos közülük olyan célnak tekinthető, amely évszázadok óta elérni kívánt globális célkitűzésnek minősül. A határozatban szereplő, nevesített célok a következők: „*a szegénység felszámolása*”, „*az éhezés megszüntetése*”, „*egészség és jólét*”, „*a minőségi oktatás*”, *nemek közötti egyenlőség tiszta víz és alapvető köztisztaság* „*megfizethető és tiszta energia*”, „*tisztességes munka és gazdasági növekedés*”, „*ipar, innováció és infrastruktúra*”, „*egyenlőtlenség csökkentése*”, „*fenntartható városok és közösség*”, *felelős fogyasztás és termelés*”, „*fellépés az éghajlatváltozás ellen*”, „*óceánok és tengerek védelme*”, „*szárazföldi ökoszisztémák védelme*”, „*béke, igazság és erős intézmények*”, „*partnerség a célok eléréséért*”.

A szervezeteknek a későbbiekben tárgyalásra kerülő, az említett célok megvalósítása körében betöltött jelentős szerepére figyelemmel szükségesnek tartom kiemelni az „*Éhezés megszüntetése*”, mint második célkitűzéshez kapcsolódó, ugyancsak az ENSZ által kibocsátott rövid magyarázatot. Az éhezés megszüntetése a következőket foglalja magában: „*Véget vetünk az éhínségnek, élelmezésbiztonságot és javuló táplálékellátást teremtünk és előmozdítjuk a fenntartható mezőgazdaságot.*”¹⁰⁸A fenntartható fejlődési célok között tehát a fenntartható mezőgazdaság megvalósítása alapvető célkitűzés a XXI. században.

¹⁰⁶ „*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*” A dokumentum elérhető angol nyelven: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement> 2018. 06. 04

¹⁰⁷ „*Sustainable Development Goals*”(rövidítve: „*SDG*”)

¹⁰⁸ A Fenntartható Fejlődési Célok felsorolása és értelmezése megtalálható az ENSZ vonatkozó oldalán: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/> 2018. 06. 04

A 2. cél angol nyelven: „*Goal 2: End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture*”;

Fontos megjegyezni a dokumentummal kapcsolatosan, hogy a dokumentum a szövetkezetet önállóan nevesíti más szervezetek mellett a 41. és 67. pontjában, mint a fenntartható fejlődés elősegítésében eszközül szolgáló formát.

Az Agendában foglaltakhoz kapcsolódóan adta közre 2014-ben az SZNSZ és az ILO közösen a „Szövetkezetek és a Fenntartható Fejlődési Célok”¹⁰⁹ elnevezésű dokumentumot. A dokumentum a szövetkezeteknek a 2015-től hatályos, fentebb idézett „Fenntartható Fejlődési Célok” elérésben játszott konkrét szerepére mutat rá akként, hogy az egyes célkitűzésekhez szövetkezeti példákat társít. A nemzetközi dokumentum célja az, hogy bemutassa, hogyan képesek a szövetkezetek az egyes globálisan megoldandó problémák kiegyensúlyozásához világviszonylatban hozzájárulni. Így például a szegénység elleni küzdelem vonatkozásában a dokumentum hangsúlyozza a mezőgazdasági szövetkezetek, a hitel- és takarékszövetkezetek, valamint a fogyasztási szövetkezetek jelentőségét¹¹⁰, az élelmiszerbiztonság és megfelelő élelmiszerellátás tekintetében ugyancsak az agrárszövetkezetek szerepét¹¹¹, a fenntartható energiával összefüggésben az energiaszövetkezetek¹¹² kiemelt fontosságát, a munkanélküliség elleni küzdelemmel kapcsolatosan pedig megjelennek a dokumentumban a munkaszövetkezetek példaként.¹¹³ Hangsúlyozni kell azt is, hogy az SZNSZ-nek a már említett Guidance

¹⁰⁹ „Cooperatives and the Sustainable Development Goals” „A Contribution to the Post-2015 Development Debate”, a dokumentum elérhető interneten:

<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=1247&menu=1515>2018.

06. 04

¹¹⁰ Úgy, mint fent 3. o. A mezőgazdasági szövetkezeteknek a szegénység elleni küzdelemben játszott szerepére a dokumentum Egyiptomot, Tanzániát, Etiópiát hozza konkrét példaként. A dokumentumban foglaltak szerint Egyiptomban 4 millió gazdának származik bevétele abból, hogy agrármarketing szövetkezeten keresztül adja el termékét, Tanzániában például a tejhez és kávéhoz kötődő fejlett agrárszövetkezetek tagjai pénzt tudnak áldozni gyerekeik oktatására, Etiópiában 900.000 ember az agrárszektorban bevételeinek döntő részét agrárszövetkezeten keresztül szerzi.

¹¹¹ Úgy, mint fent 6. o.

¹¹² Úgy, mint fent 7-8. o.

¹¹³ Úgy, mint fent 8-9. o.

Notes¹¹⁴ elnevezésű dokumentuma, amely az alapelvek aktualizált jelentéstartalmát rögzíti, ugyancsak rámutat a „Közösségi felelősség” elve és a fenntartható fejlődés koncepciójának összefüggéseire. A Guidance Notes részletesen tárgyalja azt, hogy a szövetkezetek a fenntarthatóság alappilléreit képező társadalmi fenntarthatóság, gazdasági fenntarthatóság és végül, de nem utolsósorban a környezeti fenntarthatóság elősegítésében miként képesek közreműködni.¹¹⁵

A szövetkezeteknek a társadalmi fenntarthatóság elősegítésében játszott szerepét illetően hangsúlyozza a Guidance Notes is a szövetkezetek hagyományos és nagy múltra visszatekintő jelentőségét többek között az egészségmegőrzés, a lakhatás, az oktatás, a társadalmi integráció, általában a foglalkoztatás, de ugyancsak a hátrányos helyzetben lévők foglalkoztatása területén - hasonlóan az ILO és SZNSZ által közösen kibocsátott „Szövetkezetek és a Fenntartható Fejlődési Célok” dokumentumban foglaltakhoz. Utal továbbá a Guidance Notes arra is, hogy a szövetkezetek mindig is a kultúra és a hagyományörzés támogatóinak voltak mondhatók és támogatói ma is. A gazdasági fenntarthatóság előmozdítását illetően a Guidance Notes-ban kiemelésre kerül a szövetkezetek szerepe a szegénység elleni küzdelemben, a gazdasági krízishelyzetekben is. A környezeti fenntarthatóság megvalósításában játszott szerepüket illetően pedig a munka kidomborítja a szövetkezetek azon tulajdonságát, hogy képesek a környezetet kímélő működésre.¹¹⁶

A Guidance Notes-ban foglaltak is rávilágítanak arra, hogy általában a szövetkezetek, de konkrétan az egyes célokhoz kapcsolódóan ***az egyes speciális szövetkezeti típusok alkalmasnak bizonyulnak a fenntartható fejlődés körébe tartozó, elérni kívánt célkitűzések elősegítésében közreműködni.*** A dokumentumban szereplő, egyes Fenntartható Fejlődési Célokhoz társított szövetkezeti példák azt jelzik, hogy a szövetkezetek hagyományosan kimagasló eredményeket képesek produkálni, hatékony eszköznek bizonyulnak a társadalmat, a gazdaságot, a környezetet érintő, megoldandó, aktuális feladatokat illetően.

¹¹⁴ Lásd erre: l.j. 63.

¹¹⁵ Guidance Notes, l.j. 63., 86-87.o.

¹¹⁶ Guidance Notes, l.j. 63., 87-92.o.

Az elemzett dokumentumok megerősítik gyakorlati oldalról azt a tézist, miszerint *a szövetkezetnek elsősorban a tagok irányába ható tevékenysége, a tag és a működési hatókörébe tartozó mikroközösség, illetve makroközösség folyamatos boldogulásáért való felelős működése nem a forma XX. század végére kialakult, új jellemzője, hanem eredendően a szövetkezet alapvető ismérve, amely mindig is sajátja volt. A szövetkezetek a XIX. század óta alkalmas formának bizonyulnak globális, illetve helyi szintű problémák csökkentésére, esetlegesen megoldására, így a közösségi, de akár a globális fenntartható fejlődés megvalósításához szükséges célok elősegítésére is.* Maga az SZNSZ a szövetkezetek társadalmi szerepvállalását illetően 1998-ban a következőket rögzítette a Nemzetközi Szövetkezeti Napokra megfogalmazott, az évi üzenetében¹¹⁷: „A szövetkezetek sok olyan feladatot látnak el, amelyek nemcsak gazdasági természetűek, társadalmi és környezeti hatásuk túlmutat a gazdasági tevékenység hatókörén. A szövetkezet abban különbözik az egyéb kereskedelmi szervezetektől, hogy a helyi közösség egészének is előnyöket nyújt.”¹¹⁸

3. 3. Következtetések a Rochdale-i alapszabályban foglaltakra és az SZNSZ jogegységesítő tevékenységére figyelemmel

A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában foglaltak és az SZNSZ jogharmonizációs törekvése céljából megfogalmazott szövetkezeti definíció, szövetkezeti értékek, valamint végül, de nem utolsó sorban a részletesen tárgyalt Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek bemutatásával törekedtem rávilágítani arra, hogy a szövetkezeti formát a XIX. század közepe (1844) óta folyamatosan meghatározzák és megkülönböztetik más társas vállalkozási formáktól sajátos jellemzők. Ahogyan arra rámutattam, *a Rochdale-i szövetkezet számos alapszabályi rendelkezése továbbél*

¹¹⁷ A szövetkezetek minden évben megünneplik a Nemzetközi Szövetkezeti Napot világszinten, konkrétan minden év júliusának első szombatján 1923. óta. Ezen a napon kihirdetésre kerül az SZNSZ egy évre szóló üzenete a szövetkezetek, illetve a szövetkezeti közösség számára.

¹¹⁸ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Üzenete a 76. Nemzetközi Szövetkezeti Napra (1998. július 4.), A szövetkezetek és a gazdaság globalizációja, Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 25. o.

a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekben és hatással van mindmáig a szövetkezeti jogfejlődésre.

Összefoglalóan az a következtetés vonható le álláspontom szerint, hogy ***a folyamatosan, globálisan végbemenő társadalmi és gazdasági változások ellenére észlelhetően vannak a szövetkezeti formának olyan sajátosságai, amelyek kortól függetlenek, időtállóak és a szövetkezet működésének sziklaszilárd vázául szolgálnak mindmáig.*** A jellemzők közül a következőket tartom kiemelendőnek: a szövetkezet komplex célkitűzése (gazdasági és egyaránt társadalmi célkitűzés), az önszegély alapján történő működés; a szövetkezet tagközpontú működése (a szövetkezet elsősorban a tag javára működik), a szövetkezeti tag személyes közreműködési kötelezettsége, a szövetkezeti tag többes pozíciója (a tag egyidejűleg igénybevevője/dolgozója/munkaereje a szövetkezetének és ellenőrzi is azt); az önkéntes és nyitott tagság elvének érvényesülése, a demokratikus igazgatási szabályok (különösen az egy tag-egy szavazat elve), a speciális vagyoni jogi szabályok (különösen a „visszatérítés a vásárlás arányában” elvnek az érvényesülése és a tartalékképzés szabálya), végül, de nem utolsó sorban a szövetkezetnek a társadalmi, gazdasági, kulturális, környezeti fenntarthatóságban játszott értékes szerepe.¹¹⁹ A legutolsó ismertetőjegyet azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert ugyan a szövetkezet komplex célkitűzésével összefügg, de azon túlmutat. Az elemzett dokumentumok tartalmából kikövetkeztethő a „Közösségi felelősség” elvének jelentéstartalmából az,

¹¹⁹ Kuncz Ödön a szövetkezet gazdasági lényegére, a szövetkezet egyedi jellemzőire vonatkozóan összegyűjtötte „*A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*” című munkájában azokat a sajátosságokat, amelyeket a korabeli különböző szövetkezeti szakirodalmi álláspontok a szövetkezet speciális jellemvonásának tekintettek. Meg kell idevonatkozón jegyezni, hogy Kuncz Ödön 40 pontot gyűjtött össze, amelyek mind a szövetkezet egy-egy speciális jellemvonását tartalmazzák. Lásd erre: KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m., 440.o.; A jelenkori szerzők közül Mario PATERA osztrák professzor a már említett „*Szövetkezet a múlt és a jövő gazdasági szervezete*” című munkájában ugyancsak összefoglalja azokat a jellemzőket, amelyek véleménye szerint a szövetkezetet más társas vállalkozási formáktól megkülönböztetik. Patera hat jellemzőt sorol fel: „*kettős jelleg; emancipációs szociális rendszer; fejlesztési feladat; alapjaiban változó demokrácia/participáció; szolidaritás; identitás.*” A jellemzőket a munkában részletesen tárgyalja. Lásd erre: Mario PATERA: *Szövetkezet a múlt és a jövő gazdasági szervezete*, i.m., 60-63.o.;

hogy a szövetkezet a tagok irányába betöltött komplex jelentőségén túl, makroszintű pozitív hatások elérésére is alkalmas eszköz.

A szövetkezeteknek a felsorolt szövetkezeti jellemzők szerinti működését határozottan elősegíti az SZNSZ jogegységesítést célzó, nemzetközi viszonylatú tevékenysége, de véleményem szerint a nemzeti szövetkezeti szabályozási hagyományoknak ugyancsak jelentős hatása van arra, hogy a szövetkezeti forma miként kerüljön szabályozásra egy adott országban. Kiindulópontot jelenthetnek, mintaként szolgálhatnak ugyanis a jogalkotó számára az adott állam korábbi szövetkezeti jogszabályai vagy más országok szövetkezetekre vonatkozó joganyagai, amelyek szabályozási megoldásokat tartalmaznak a fentiekben szereplő jellemzők szövetkezeti szabályozáson keresztül történő érvényre juttatására. Eklatáns példa erre az 1889. évi német szövetkezeti törvény vagy magyar viszonylatban „*A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. törvény.

A szövetkezeti szabályozásokkal kapcsolatosan azt is fontosnak tartom azonban kiemelni, hogy azoknak természetsszerűleg a már említett társadalmi, gazdasági, környezeti kihívásokhoz és változásokhoz is igazodniuk kell. A szabályozásoknak a szövetkezetek hatékonyságát és eredményességét elő kell segíteniük, a szövetkezetek működésének magját jelentő alapvető ismérveket megtartva rugalmasan kell reagálniuk a változó körülményekre.

A hatályos magyar szövetkezeti jog egyes szabályait mindezekre tekintettel vizsgálom. Elemzem, ahogyan arra már a „Bevezetés”-ben utaltam is, hogy az SZNSZ „*nemzetközi standard*”-jének mennyiben felelnek meg az adott rendelkezések, továbbá azt is vizsgálom, hogy mind a magyar szövetkezeti jogi hagyományok, mind az új tendenciák mennyiben érvényesülnek a hatályos magyar vonatkozó szabályozásban az Európai Unió szövetkezeti jogára és egyes jogrendszerek szövetkezeti szabályozási mintáira is figyelemmel.

III. A HATÁLYOS MAGYAR SZÖVETKEZETI JOG FŐBB SZABÁLYOZÁSI PILLÉREIRŐL, STRUKTÚRÁJÁRÓL, A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV FŐBB VONATKOZÓ SZABÁLYAIRÓL

1. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályozási pilléreiről, struktúrájáról, javaslat az alkotmányjogi alapok megteremtésére vonatkozóan

1. 1. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályozási pilléreiről, a szabályozás szemléletéről

A szövetkezetekre irányadó hatályos magyar joganyag lépcsőzetesen épül fel. A „Polgári Törvénykönyvről” szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szövetkezetekre vonatkozó rendelkezései a törvény Harmadik Könyv „A Jogi személy”, Negyedik részben találhatóak. A Harmadik Könyv szabályozási felfogása tekintetében megállapítható, hogy „Általános rendelkezések” főcím alatt meghatározza a jogi személyekre, így a szövetkezetekre is vonatkozó közös, általános szabályokat, majd ezt követően rögzít az egyes jogi személyekre speciális rendelkezéseket. A szövetkezetekre vonatkozó különös szabályokat konkrétan a Harmadik Könyv, Negyedik rész 3:325.§ - 3:367.§-ok tartalmazzák.

Lényegesnek tartom a Ptk. Harmadik könyvével kapcsolatosan kihangsúlyozni azt, hogy szabályozási szemlélete a 3:4.§¹²⁰-ban foglaltakra figyelemmel főszabály

¹²⁰ „3:4. § [A jogi személy létrehozásának szabadsága]

(1) A jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban (a továbbiakban együtt: létesítő okirat) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg.

(2) A jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban - a (3) bekezdésben foglaltak kivételével - eltérhetnek e törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.

(3) A jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el az e törvényben foglaltaktól, ha

a) az eltérést e törvény tiltja; vagy

szerint diszpozitív. A konkrétan a szövetkezetre irányadó Ptk.-beli szabályok közül néhánytól nem enged eltérést a jogalkotó, de számuk csekély mértékű. Példaként említhető a nyereségfelosztás szabályozása a 3: 356.§ (2) bekezdésben, amelyre részletesen a későbbiekben kitérek. A szövetkezet alapítási és működési szabályainak alapszabálybeli rögzítésekor figyelemmel kell tehát lenni a 3: 4.§ (3) bekezdés a)-b) pontjaiban foglalt korlátozásokra, miszerint a konkrét szabályozás nem sértheti a szövetkezet hitelezőinek, munkavállalóinak, illetve a szövetkezeti tagok kisebbségének érdekeit, illetve a szövetkezet törvényességi felügyeletének érvényesülését nem akadályozhatja.

A hatályos jogszabályi környezetet illetően a Ptk. mellett a magyar szövetkezeti jog bázisát jelenti „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Sztv.), amely egyrészről a Ptk. rendelkezéseit kiegészítő, lényeges szabályokat állapít meg a szövetkezetekre vonatkozóan általában, másrészről pedig speciális szabályokat rögzít bizonyos szövetkezeti típusokra, konkrétan az iskolaszövetkezet, a szociális szövetkezet, az agrárgazdasági szövetkezet és a közérdekű nyugdíjas szövetkezet tekintetében.. Az Sztv. szabályozási szemlélete eltér Ptk.-étól, a szövetkezetek számára kógens rendelkezéseket rögzít. Szükséges még arra is utalni a magyar szövetkezeti jog szabályozási pilléreit illetően, hogy az Sztv.-n kívül egyéb törvényi szintű jogszabályok is rendelkeznek bizonyos szövetkezeti típusok speciális szabályairól. A „Lakásszövetkezetekről” szóló 2004. évi CXV. törvény a lakásszövetkezetekre¹²¹, a „Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról” szóló

b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.”

A diszpozitivitás – kógens kérdésre lásd: KISFALUDI Harmadik Könyv (a Második és Hatodik Rész kivételével), In: Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk.), *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1. kötet*, Budapest: Wolters Kluwer, 2014. 208-2014. o. ; DZSULA Mariann: *Miért kógens a diszpozitív? I.*, Céghírnök, XXIV. évfolyam, 2014. február, 2. szám, 3-5.o.

¹²¹ Annak ellenére, hogy a dolgozat a lakásszövetkezeti joganyagot nem elemzi, a lakásszövetkezetek illetően fontosnak tartom kiemelni azt, hogy világviszonylatban nagy a jelentőségük. Nagy számban találhatóak lakásszövetkezetek például Németországban, Svédországban. Svédországban a teljes svéd lakásállomány 22%-át teszik ki a lakásszövetkezetek, 1,6 millió ember él lakásszövetkezetben,

2013. évi CCXXXV. törvény és „*A szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról*” szóló 2013. évi CXXXV. törvény a takaré- és hitelszövetkezetekre vonatkozóan határoz meg speciális rendelkezéseket, a biztosító szövetkezetekre pedig alkalmazandó „*A biztosítási tevékenységről*” szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény. A takaré- és hitelszövetkezeteket illetően, valamint a biztosító szövetkezetek esetében ki kell hangsúlyozni azt, hogy párhuzamosan a szövetkezeti jogi általános és speciális rendelkezésekkel, meg kell, hogy feleljenek az említett szövetkezeti típusok egyéb törvényi szintű követelményeknek is a tevékenységük jellegéből adódóan. Így például a takaré- és hitelszövetkezetek tekintetében ki szükséges emelni „*A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról*” szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény rendelkezéseit.¹²²

Alapítható továbbá Magyarországon a Tanácsnak „*Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról*” szóló 1435/2003/EK Rendelete (2003. július 22.)¹²³, valamint

Németországban ez szám 4,6 millió, Lengyelországban pedig ez az adat 11 millió. Az adatokra lásd: <http://www.housinginternational.coop/about/>; 2018. 06. 04

¹²² A takaré- és hitelszövetkezetek párhuzamos szabályozására mutat rá Csák Csilla is a „*Szövetkezeti hitelintézetek a pénzügyi intézmények rendszerében*” című elemzésében a következők szerint: „*A pénzügyi szektorban, szövetkezeti formában működő szervezetek jogi szabályozása kettős természetű. Figyelembe kell venni a szövetkezetekre vonatkozó, illetőleg a tevékenység végzéséhez kapcsolódó normaanyag rendelkezéseit.*” Lásd erre: CSÁK Csilla – NAGY Zoltán: *Szövetkezeti hitelintézetek a pénzügyi intézmények rendszerében*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009, 145.o.; A hitelszövetkezetek jelentőségére lásd: TANKA ENDRE: *Az Európai Unió szabályozás az agrárfinanszírozás területén*, In.: *Agrárgazdasági Tanulmányok*, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. 15. szám, különösen 16.o.

¹²³ „*Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról*” szóló 1435/2003/EK Rendelete (2003. július 22.) interneten elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32003R1435> 2018. 06. 04. Meg kell jegyezni, hogy az Európai Szövetkezet mellett még két társas vállalkozási formát értékelt a közösségi jogalkotó akként, hogy közösségi szintű státusszal történő megalapításukat, illetve működésüket lehetővé tegye, az Európai Gazdasági Egyesülést és az Európai Részvénytársaságot. Az Európai Részvénytársaságra (SE) vonatkozó rendelkezéseket a Tanácsnak „*Az Európai Részvénytársaság (SE) Statútumáról*” szóló 2157/2001/EK Rendelete (2001. október 8.) rögzíti. interneten elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32001R2157> 2018. 06. 04. Az Európai Gazdasági Egyesülésre vonatkozó szabályokat pedig a Tanácsnak „*Az Európai*

„Az európai szövetkezetéről” szóló 2006. évi LXIX. törvény alapján Európai Szövetkezet (SCE)¹²⁴ is. Az Európai Szövetkezet a többi, fentiekben felsorolt szövetkezeti típushoz képest speciálisnak minősül. Specialitását az adja, hogy közösségi jogi szintű jogszabályi keret biztosított számára az Európai Unióban. Arról van szó tehát, hogy ennek a szövetkezeti típusnak a sajátossága a határon átvelő jellegében, az európai státuszában rejlik.

*Az egyes szövetkezeti típusokat illetően a sajátos szabályok rögzítése típusonként más és más indokra vezethető vissza, erre a témára a későbbiekben részletesen kitérek. Előljáróban leszögezhető azonban, hogy **a magyar szövetkezeti jogot illetően az a tendencia látszik megerősödni, hogy az idő előrehaladtával egyre több szövetkezeti típus kap önálló, jellemzően az általános szövetkezeti szabályokkal harmonizáló, de speciális szabályozást. További tendenciaként jelentkezik az is, hogy az egyes típusok speciális szabályai egyre részletesebb szabályozási tartalommal kerülnek rögzítésre kógens jelleggel.***

Gazdasági Egyesülésről” szóló 2137/85/EGK Rendelete (1985. július 25.) tartalmazza. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:31985R2137>; 2018. 06. 04PAPP Tekla „Társasági jog az Európai Unióban” című munkájában „szupranacionális társasági jog”-nak nevezi a három európai státuszú társas vállalkozás közösségi szintű joganyagát és a következőket rögzíti: „Az integrációs gazdaságpolitika lényeges szegmense a társasági jog közösségi szintű harmonizációja, valamint szupranacionális társasági jogi jogintézmények kialakítása.” Lásd erre: PAPP Tekla: *Társasági jog az Európai Unióban*, In.: Nótári Tamás Papp Tekla: *Társasági jog*, Lectum, Szeged (2011) 608.o.

„Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelet feldolgozó elemzésére lásd. PRUGBERGER Tamás: *Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében*, Szövetkezés 2003/3. szám, ; lásd tovább: RÉTI Mária: *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel "A szövetkezetekről" szóló 2006. évi X. törvényre*, Európai Jog, 2007/1. szám, 33-42. o.;

¹²⁴ Egy további közösségi szintű jogforrásra is fel kell hívni a figyelmet. Az Európai Szövetkezet döntéshozatalában való munkavállalói részvételre vonatkozóan ugyanis hatályban van „A Tanács 2003/72/EK irányelve (2003. július 22.) az Európai Szövetkezet Statútumának a munkavállalói részvétel tekintetében történő kiegészítéséről”.

Alkalmazandó továbbá a szövetkezeteket illetően „*A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról*” szóló 2006. évi V. törvény is, figyelemmel arra, hogy a hatályos magyar gazdasági jog a gazdasági célkitűzésére figyelemmel a szövetkezetet cégnek tekinti, miként a gazdasági társaságot.¹²⁵ A szövetkezetre vonatkoznak továbbá a szövetkezeti jog holdudvarába tartozó egyéb jogszabályok is, így különösen adó- és járuléktörvények, illetve alacsonyabb rendű jogszabályok. A konkrét szövetkezeti típusok kapcsán idevonatkozóan bizonyos példák említésre kerülnek.

Lényegesnek tartok utalni arra a szövetkezeti szabályozás jogszabályi pilléreit illetően, hogy *konkrét, kifejezetten a szövetkezet, mint egyedi társas vállalkozási forma komplex jelentőségének elismerését tartalmazó alkotmányjogi alapok nincsenek jelen a hatályos magyar jogban*¹²⁶ annak ellenére, hogy számos európai ország alkotmánya mintaként szolgál a magyar jogalkotó számára azok megteremtésére. Meg kell említeni továbbá azt is, hogy a magyar szövetkezeti jog korábban rendelkezett konkrét alkotmányjogi pillérrel.¹²⁷ A magyar szövetkezeti jog szabályozásának

¹²⁵ Erre a megközelítési szempontra lásd: PAPP Tekla: *A gazdasági társaságok és szövetkezetek jogalanyisága a cégbejegyzés előtt*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009, 433-444.o. „*A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról*” szóló 2006. évi V. törvény „2. § (1) A cég - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az a jogalany, amely a cégnyilvántartásba történő bejegyzéssel, üzletszerű gazdasági tevékenység folytatása céljából jön létre.”

¹²⁶ A szövetkezet alkotmánybeli szabályozásának témáját Prugberger Tamás részletekbe menően, számos aspektusra kitérve elemzi. Kiemelendőnek tartom a következő gondolatot, amellyel maradéktalanul egyetérték: „... elég-e vállalkozás szabadságát és az érdekvédelem jogát deklarálni, mivelhogy a szövetkezet mindkét irányban tevékenységet lát el. Ebben az esetben azonban elsikkadna a szövetkezeteknek a társadalom irányában jelentkező szociális funkciója.” Lásd erre: PRUGBERGER Tamás: *A szövetkezetek alkotmányjogi szabályozásának kérdéseihez*, Szövetkezés, XVI. évfolyam, 1995/1. szám, 13-24.o., az idézetre lásd: 21.o.;

¹²⁷ „*A Magyar Köztársaság Alkotmányáról*” szóló 1949. évi XX. törvény „12.§ (1) Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szövetkezeti mozgalmat, elismeri a szövetkezetek önállóságát.”

továbbfejlesztése körében helyesnek tartanám ennek kimunkálását, amelyre vonatkozóan konkrét javaslatot is megfogalmazok a későbbiekben.

A szövetkezetek szabályozásával kapcsolatban szükséges véleményem szerint még egy fontos jellemzőre rámutatni. Mégpedig arra, hogy a szövetkezetre vonatkozó szabályozásnak van egy harmadik szintje is, a szövetkezet alapszabálya. Mind a magyar, mind más államok szövetkezeti szabályozása elég széles mozgásteret ad ugyanis a tagoknak az alapszabály tartalmának kialakítását illetően. A tagok a szövetkezet alapszabályát a maguk igénye szerint formálhatják - természetesen a vonatkozó jogszabályi rendelkezések keretei között - hiszen a szövetkezet az ő társas vállalkozásuk. A későbbiekben részletesen be is mutatom azt, hogy a tagok döntési kompetenciája a szövetkezet alapítási és működési kérdéseit illetően jelentős.¹²⁸

1. 2. A hatályos magyar szövetkezeti jog struktúrájáról

A hatályos magyar szövetkezeti jog struktúrájának bemutatását megelőzően fontosnak tartom vázolni azt, hogy egyes európai jogrendszerek a szövetkezeti szabályozás felépítését illetően milyen jellemvonásokat mutatnak. Átfogóan kezelve a kérdést, a kutatásaim szerint két szabályozási felfogás a jellemző azokat a jogrendszereket tekintve, amelyek a szövetkezeti formára önálló szervezeti-jogi keretként tekintenek.¹²⁹ Az egyik szabályozási felfogás az, hogy az általános törvényi szintű szabályok mellett bizonyos szövetkezeti típusokra irányadóak speciális szabályok vagy önálló törvényben, vagy az általános szabályokat is rendező törvényi szintű joganyagban. Ezt a szabályozási megoldást követi a magyar szövetkezeti jog is,

¹²⁸ Alapszabályi hatáskörbe tartozó kérdés, azaz a tagok döntési kompetenciájába tartozik az például a magyar jog szerint, hogy a tagnak mennyi vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie a szövetkezet irányába.

¹²⁹ Fel szükséges hívni a figyelmet idevonatkozóan arra, hogy egyes országokban a szövetkezetekre vonatkozóan önálló szabályozás nincsen hatályban, a szövetkezetnek nincsen önálló jogi formája. Példaként szolgál erre Dánia. Lásd erre: SÜVEGES Márta: *A szövetkezet jogi formája és természete a piacgazdaságban*, Szövetkezés, XII. évfolyam, 1991/1. szám, 5.o.; Dániában azonban a szövetkezeti forma hagyományaira figyelemmel a konkrét szabályozás hiánya ellenére a szövetkezetek a mezőgazdaságban hallatlan eredményeket mutatnak fel. Lásd az eredményekre: jelen dolgozat 161.o.

ahogyan arra az előbbiekben már utaltam. A másik szabályozási felfogás pedig az, hogy nem jellemző az adott jogrendszerben speciális szabályozás törvényi szinten a szövetkezeti típusokra, azok „pusztán” a szövetkezetekre irányadó törvény szabályai szerint működnek. A szövetkezetekre irányadó joganyag általánosságban rendezi az alapítás, működés, megszűnés szabályait minden vagy szinte minden szövetkezeti típusra vonatkozóan, függetlenül a szövetkezet konkrét célkitűzésétől, tevékenységétől. Az utóbbi jellemzi a német¹³⁰, az osztrák¹³¹ és a finn¹³² szövetkezeti jogot. Érdekes azonban például az osztrák szövetkezeti jogot illetően kiemelni, hogy a generális szövetkezeti törvény mellett a szövetkezetek összeolvadására¹³³ és könyvvizsgálatára¹³⁴ önálló törvényi szabályozás van hatályban. A finn szövetkezeti

¹³⁰ „Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften”; A német szövetkezeti törvény hatályba lépésének időpontja: 1889. május 1. A törvény interneten elérhető német nyelven: <https://www.gesetze-im-internet.de/geng/BJNR000550889.html>, 2018. 06. 04. Érdekes itt is megjegyezni, hogy a magyar szövetkezeti jog fejlődésére nagy befolyást gyakorló német joganyag szemlélete a XX. századi magyar szövetkezeti jogban is tükröződik. A szabályozási felfogásokra lásd. BEZDÁN Anikó Judit: *A szövetkezetek egyes szabályozási lehetőségeiről*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009, 107-123.o.

¹³¹ „Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften”; Az osztrák törvény interneten elérhető német nyelven: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001680&ShowPrintPreview=True> 2018. 06. 04

¹³² Finnországban 2014. január 1-jén lépett hatályba az új szövetkezeti törvény, a 421/2013. számú szövetkezeti törvény (Osuuskuntalaki). A törvény finn nyelven elérhető: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130421>.

¹³³ Bundesgesetz vom 7. Mai 1980 über die Verschmelzung von Genossenschaften und über die Änderung der Gewerbeordnung 1973 (Genossenschaftsverschmelzungsgesetz - GenVG), interneten elérhető német nyelven: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002491> 2018. 06. 04

¹³⁴ Bundesgesetz über die Revision von Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften (Genossenschaftsrevisionsgesetz 1997 – GenRevG 1997) interneten elérhető német nyelven: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003456> 2018. 06. 04

jogot illetően pedig szükségesnek tartom megemlíteni, hogy ugyan Hagen Henry Professzor kiemeli a finn szövetkezeti jog azon jellemvonását, miszerint a finn generális szövetkezeti törvény általában szabályoz minden szövetkezeti típust, minden szektorban, rámutat arra is, hogy érvényesül a lakásszövetkezetek, valamint a hitelszövetkezetek¹³⁵ kapcsán a magyar jogéhoz hasonló párhuzamos szabályozás, természetesen a tevékenység speciális jellegére figyelemmel.¹³⁶

Az egyes szövetkezeti típusok önálló szabályozására példaként említhető a magyar szabályozáshoz hasonlóan a lengyel szövetkezeti jog is. Lengyelországban a szövetkezeti szabályozás fókuszában az 1982. szeptember 16-i szövetkezeti törvény¹³⁷ áll. A törvény rendelkezései a lengyel Polgári törvénykönyv szabályaira tekintettel kerültek megalkotásra. A törvény több részből tevődik össze, melyek közül az első rész a szövetkezetekre általánosságban irányadó rendelkezéseket tartalmazza. A második rész pedig, hasonlóan a magyar Sztv. szabályozási felfogásához speciális szabályokat tartalmaz bizonyos szövetkezeti típusokra vonatkozóan, konkrétan a mezőgazdasági termelő szövetkezetekre, a mezőgazdasági szolgáltató szövetkezetekre és a munkaszövetkezetekre.¹³⁸ Érdekes megemlíteni, hogy a lengyel szövetkezeti jogban a lakásszövetkezetekre¹³⁹ önálló törvény van hatályban, ahogyan hazánkban is, és a szociális szövetkezetekre¹⁴⁰ ugyancsak.

¹³⁵ 423/2013 számú törvény a szövetkezetekről és más szövetkezeti formában működő hitelintézetekről

¹³⁶ Hagen HENRY: *Finland*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 2013, 375. o.

¹³⁷ A törvény lengyel elnevezése: Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze.

¹³⁸ A lengyel szövetkezeti jog elemzésére lásd: Adam PIECHOWSKI: Chapter 28., *Poland*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2013, 611-614.o.

¹³⁹ 2000. december 15-i törvény „*A lakásszövetkezetekről*”; lengyelül a törvény megnevezése: Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych.

¹⁴⁰ 2006. július 22-i törvény „*A szociális szövetkezetekről*”; lengyelül: Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych

További példaként szolgál a típusok önálló szabályozására a francia szövetkezeti jog. Franciaországban „*A szövetkezetekről*” szóló 1947. évi szeptember 10-i törvény¹⁴¹ szabályozza a szövetkezetek jogviszonyait, de az általános szabályok mellett ez a törvény a „*société coopérative d'intérêt collectif*” (SCIC)¹⁴², azaz az ú.n. közérdekű szövetkezetek szabályait is rögzíti. A vonatkozó szakirodalom utal arra, hogy közel harminc speciális szövetkezeti törvény van hatályban Franciaországban.¹⁴³ A speciális törvények közül ki kell emelni az agrárszövetkezetre vonatkozó joganyagot. Érdekessége a francia szövetkezeti jognak, hogy az agrárszövetkezeteknek a francia szövetkezeti jogban speciális státusza van, teljesen önálló szabályozás vonatkozik erre a szövetkezeti típusra. Az agrárszövetkezetekre irányadó speciális szabályok az 1972. június 27-i mezőgazdasági szövetkezetekre és egyesüléseikre vonatkozó törvény vezette be a francia jogba.¹⁴⁴ A mezőgazdasági szövetkezet olyan speciális szövetkezeti típusként jelenik meg azóta is a francia jogban, amely sem kereskedelmi társaságnak, sem polgári jogi társaságnak nem

¹⁴¹ „*Loi n° 47-1775 du 10 septembre 1947 portant statut de la coopération*”, a törvény az 1947. szeptember 11-én kibocsátott Hivatalos Közlönyben jelent meg.

¹⁴² A francia jogrendszerbe akként került bevezetésre a szociális szövetkezeti típus, hogy a jogalkotó módosította „*A szövetkezetekről*” szóló 1947-1975 számú 1947. szeptember 10-i törvényt a 2001-624 számú 2001. évi július 17-i törvénnyel, kiegészítve a francia szövetkezeti joganyagot a szociális szövetkezet rendelkezéseivel.

¹⁴³ David HIEZ: Chapter 17. *France*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 2013, 396. o.

¹⁴⁴ DÁVID Csaba: *Szövetkezés – a francia élelmiszergazdaságban*, Szövetkezés, XIX. évfolyam, 1998/1. szám, 121. o.; A francia mezőgazdasági szövetkezetek fejlődéstörténetére, a francia mezőgazdasági szövetkezetek szabályozásának főbb korszakaira lásd: SÜVEGES Márta: *A tőkeképzés jogi eszközei a francia mezőgazdasági szövetkezetekben*, Szövetkezés, 1992/1-2. szám, XIII. évfolyam, 85-110.o., Kiemelendőnek tartom azt Süveges Márta elemzéséből, hogy a francia mezőgazdasági szövetkezetek az 1930-as évektől kezdődően jelentős állami támogatásban részesültek, például adójogi kedvezmények formájában. Lényegesnek tartom azt is, hogy már ettől az időszaktól az agrárszövetkezetek hitelezése az állam segítségével biztosított volt. (1920-ban alakult a mezőgazdasági hitelbank (Caisse National de Credit Agricole) Lásd erre: SÜVEGES Márta: *A tőkeképzés jogi eszközei a francia mezőgazdasági szövetkezetekben*, i.m., 91.o.

minősül, hanem egy sui generis jogi személy speciális szabályokkal.¹⁴⁵ Az agrárszövetkezetek speciális szabályaira jelenleg a „*Code rural et de la pêche maritime*”, azaz a vidékre és a tengeri halászatra irányadó kódexet kell alkalmazni, mégpedig annak L. 521-1-től L. 528-1. és az R. 528.1.–tól R. 528-10-ig tartó szakaszait, háttérjogszabályként pedig a francia Polgári Törvénykönyv, a „*Code Civil*” vonatkozó szabályait.¹⁴⁶

Portugáliában, ahol a szövetkezeti jognak nagy hagyománya van¹⁴⁷, az egyes szövetkezeti típusok önálló szabályozása kifejezetten cizellált módon valósul meg. A szövetkezeti szabályozás struktúráját az jellemzi, hogy többlépcsős, többszintű. A szabályozási hierarchia csúcsán a portugál alkotmány áll, amelynek vonatkozó tartalma a későbbiekben kifejtésre kerül. A szabályozás második szintjét jelenti a portugál szövetkezeti törvény (Lei n.º 119/2015, de 31 de Agosto CÓDIGO COOPERATIVO)¹⁴⁸, amely részletesen szabályozza a szövetkezet jogviszonyait. A portugál szövetkezeti törvény különösen értékes szabályozási felfogást juttat érvényre azzal, hogy 3. cikke „*Princípios cooperativos*” címmel felsorolja az általam már elemzett Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveket, mint a szövetkezet működésének alapját képező elveket, azok jelentéstartalmával együtt.¹⁴⁹ Kinyilvánítja ezzel a portugál jogalkotó normatív tartalommal azt, hogy a szövetkezet magán hordozza a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekben rögzített működési jellemvonásokat. Ezt a

¹⁴⁵ Lásd erre: SÜVEGES Márta: *A szövetkezet jogi formája és természete a piacgazdaságban*, i.m., 8.o.;

¹⁴⁶ Lásd úgy, mint l. j. 143., 398-399. o.

¹⁴⁷ Portugáliában az első szövetkezetekkel foglalkozó törvény az 1867. július 2-i törvény volt. Az 1970-es évektől közepétől jellemzi a portugál szabályozást az, hogy az egyes szövetkezeti típusokról ágazati szabályok rendelkeznek. Az 1980-as évektől a szövetkezetek alkotmányjogi alapokkal is rendelkeznek Portugáliában. A portugál szabályozás fejlődéstörténetére lásd: Prof. Dr. Manuel Vitorino de QUERINOZ: *Szövetkezeti jogszabályozás Portugáliában*, Szövetkezés, 1987/2. szám, 42-43.o. Szövetkezetelmélet szintjén a szövetkezeti típusokra vonatkozóan a típusbeli megkülönböztetés céljára vonatkozóan lásd: HEGEDŰS István: *A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 44-45. o.

¹⁴⁸ A törvény elérhető interneten: http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=2469&tabela=leis&so_miolo=

¹⁴⁹ Lásd, úgy mint fent 3. cikk

szabályozási megoldást mintaértékűnek tekintem a magyar szövetkezeti jog továbbfejlesztését illetően is, figyelemmel a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveknek a korábbiakban kifejtett jelentőségére.

Követendő mintát ad a portugál szövetkezeti törvény továbbá a tekintetben is, hogy a törvény 4. cikke felsorolással rendelkezik a gazdaságnak azon ágairól, amelyekhez a szövetkezeti szektor kötődik, a törvény 12 különböző ágat határoz meg. A 12 ág a portugál törvény szerint a következő: mezőgazdaság, kézműipar, kereskedelem, fogyasztás, hitel, kultúra, oktatás, lakhatás és ház/lakásépítés, halászat, szolgáltatás, foglalkoztatás, valamint szociális, szolidáris ág.¹⁵⁰ A portugál szövetkezeti törvény ugyan az egyes szövetkezeti típusokra nem foglal magában speciális szabályokat, de feltünteti és érzékelteti, hogy a szövetkezeti szektor különböző típusú tevékenységeket végző szövetkezeteket tömörít. A szektor felosztása

¹⁵⁰ Portugál szövetkezeti törvény

„*Artigo 4.º*

Ramos do sector cooperativo

1 - Sem prejuízo de outros que venham a ser legalmente consagrados, o sector cooperativo compreende os seguintes ramos:

- a) Agrícola;*
- b) Artesanato;*
- c) Comercialização;*
- d) Consumidores;*
- e) Crédito;*
- f) Cultura;*
- g) Ensino;*
- h) Habitação e construção;*
- i) Pescas;*
- j) Produção operária;*
- k) Serviços;*
- l) Solidariedade social.”*

és a típusok megnevezése alapot jelent arra, hogy az egyes ágakban tevékenykedő szövetkezeti típusokhoz speciális szabályokat rendeljen a jogalkotó. Az egyes szövetkezeti típusoknak a speciális szabályai pedig törvényerejű rendeletben (Decreto-Lei) kerülnek rögzítésre a portugál szövetkezeti jogban.¹⁵¹ Lényegesnek tartom kiemelni azt, hogy Portugáliában létezik egy intézet, Cooperativa António Sérgio para a Economia Social (CASES)¹⁵², amelynek feladata a szövetkezetek működésének ellenőrzése. A szervezet működésére, feladatára irányuló rendelkezéseket a portugál szövetkezeti törvény VIII. fejezete rendezi, konkrétan annak 115-118. cikkei. Az intézet által végzett ellenőrzés célja az, hogy a nem „valódi”, azaz a szövetkezeti elveket és értékeket nélkülöző szövetkezetek kiszűrésre kerüljenek. Az alapítás és az alapszabálymódosítás körébe tartozó iratok, illetve a közgyűlés által jóváhagyott éves számlák megküldendők az említett szervezetnek. Az intézet jogosult bírósági eljárát indítani az előbbieken meghatározott, úgy nevezett álszövetkezetek ellen. Figyelemmel arra, hogy a szövetkezetek működése a társas vállalkozások között a komplex célkitűzésükre kifejezetten sajátos, érdemesnek tartom megfontolni egy

¹⁵¹ Az egyes típusokra vonatkozóan a törvényerejű rendeletekre lásd például:

Cooperativas Agrícolas – Decreto-Lei nº 335/99, de 20 de agosto

Cooperativas de Artesanato – Decreto-Lei nº 303/81, de 12 de novembro

Cooperativas de Comercialização – Decreto-Lei nº 523/99, de 10 de dezembro

Cooperativas de Consumo – Decreto-Lei nº 522/99, de 10 de dezembro

Cooperativas de Crédito (C.C.A.M.) – Decreto-Lei nº 24/91, de 11 de janeiro

Cooperativas Culturais – Decreto-Lei nº 313/81, de 19 de novembro

Cooperativas de Ensino – Decreto-Lei nº 441-A/82, de 6 de novembro

Cooperativas de Habitação e Construção – Decreto-Lei nº 502/99, de 19 de novembro

Cooperativas de Pescas – Decreto-Lei nº 312/81, de 18 de novembro

Cooperativas de Produção Operária – Decreto-Lei nº 309/81, de 16 de novembro

Cooperativas de Serviços – Decreto-Lei nº 323/81, de 4 de dezembro

Cooperativas de Solidariedade Social – Decreto-Lei nº 7/98, de 15 de janeiro

¹⁵² A szervezet interneten elérhető: <https://www.cases.pt/> 2018. 06. 04.

önálló szervezet létrehozását magyar viszonylatban is, amelynek feladata az álszövetkezetek kiszűrése lehetne.

A spanyol szövetkezeti jog a portugál szabályozáshoz hasonló jellemvonásokat mutat. A spanyol szövetkezeti törvény („Ley 27/1999, de 16 de julio, de Cooperativas”)¹⁵³ a 6. cikkében a portugál törvényhez hasonlóan ugyancsak alkalmaz egy osztályozást a szövetkezeteket illetően. Konkrétan azon szövetkezetek vonatkozásában, amelyek „primos grado” szövetkezetek, azaz nem szövetkezetek által létrehozott másodlagos szövetkezetek. Míg a portugál törvény azokat a gazdasági ágakat rögzíti, amelyekben a szövetkezetek tevékenykednek, a spanyol szövetkezeti törvény konkrét szövetkezeti típusokat határoz meg. Ezek a szövetkezeti típusok a törvény értelmében a következők: munkaszövetkezetek, fogyasztási és felhasználói szövetkezetek, ház/lakásszövetkezetek, mezőgazdasági szövetkezetek, termelőszövetkezetek, szolgáltató szövetkezetek, tengeri szövetkezetek, szállítási szövetkezetek, biztosítási szövetkezetek, egészségügyi szövetkezetek, oktatási szövetkezetek, hitelszövetkezetek.¹⁵⁴ A spanyol szövetkezeti törvény, eltérően a

¹⁵³ Interneten elérhető a portugál szövetkezeti törvény:

http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/l27-1999.html 2018. 06. 04

¹⁵⁴ Lásd, úgy mint fent: spanyol szövetkezeti törvény 6. cikk „Artículo 6 Clases de cooperativas

1. Las sociedades cooperativas de primer grado podrán clasificarse de la siguiente forma:

- Cooperativas de trabajo asociado.
- Cooperativas de consumidores y usuarios.
- Cooperativas de viviendas.
- Cooperativas agroalimentarias.
- Cooperativas de explotación comunitaria de la tierra.
- Cooperativas de servicios.
- Cooperativas del mar.
- Cooperativas de transportistas.
- Cooperativas de seguros.
- Cooperativas sanitarias.

portugáltól, tartalmaz speciális rendelkezéseket az egyes szövetkezeti típusokra vonatkozóan, mégpedig a X. Fejezetében a 80-104.cikkekben.

Összefoglalóan megállapítható az, hogy számos jogrendszerben megjelennek bizonyos szövetkezeti típusokra vonatkozóan az általános szabályokra építkező, speciális részletszabályok. A portugál és a spanyol szövetkezeti jog ebben élen jár és álláspontom szerint mintaként szolgál arra az esetre, ha a jogalkotó ezt a fajta, részletező szabályozási megoldást választja és nem például a német szövetkezeti jog átfogó szabályozását. Természetesen a jogrendszer jellemzői, a szövetkezeti szabályozási hagyományok erőteljesen befolyásolják a jogalkotó szabályozási szemléletét. Álláspontom szerint mindkettő megfelelő lehet a szövetkezetek, az egyes szövetkezeti típusok számára ahhoz, hogy a gyakorlatban hatékonyan, gördülékenyen és a már említett „valódi” szövetkezeti tartalommal működjenek.

Magyar viszonylatot illetően azonban egyértelműen a szabályozás kibővítését és a speciális szabályozások alkalmazását tartanám helyesnek számos szövetkezeti típusra vonatkozóan - követve a spanyol és a portugál mintát. Figyelemmel arra ugyanis, hogy *a szövetkezetek a gazdaság számos szektorában működnek, típusonként egymástól jócskán eltérő tevékenységeket végezve, a típusonkénti speciális joganyag, az abban foglalt megfelelő és konkrétabb szabályozási tartalommal terelni tudja a joggyakorlatot, és a szövetkezeti formában rejlő komplex előnyök hatékonyabb kiaknázását segítheti elő.*

1. 3. Javaslat a hatályos magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak megteremtésére

Ahogy arra az előbbiekben utaltam, fontosnak tartom a hatályos magyar szövetkezeti jog szabályozási pillérei körében az Alaptörvénybeli¹⁵⁵ pillér

- Cooperativas de enseñanza.

- Cooperativas de crédito.”

¹⁵⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

megteremtését figyelemmel a szövetkezeti forma komplex jelentőségére. *Egyetértve Réti Mária vonatkozó publikációiban¹⁵⁶ megfogalmazottakkal, véleményem szerint is érdemes lenne a forma kiemelkedően értékes voltára tekintettel Magyarország Alaptörvényében külön figyelmet szentelni a szövetkezeti formának. Ez a továbbfejlesztési javaslat egyrészt a magyar szövetkezeti jogi hagyományokon¹⁵⁷, másrészt a hatályos európai szabályozási mintákon nyugszik.* Ahogyan arra Réti Mária rámutat, számos európai ország biztosít alkotmányjogi alapokat a szövetkezeti forma számára. Ide sorolható európai viszonylatban az olasz, a spanyol, a portugál és a görög alkotmány is, amelyek mintaként szolgálhatnak a magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak kidolgozására.

Olaszországban a szövetkezeti jog alapvető pillérét az Olasz Köztársaság Alkotmányának¹⁵⁸ vonatkozó rendelkezései jelentik. Az olasz állam - figyelemmel a szövetkezeti forma olasz hagyományaira¹⁵⁹ - a szövetkezeteknek a kistőkével rendelkezők gazdasági előmenetelében, a társadalmi kohézió elősegítésében, a helyi közösségek építésében, a lokális társadalmi és gazdasági problémák kiegyensúlyozásában játszott, bizonyítottan értékes szerepe miatt, alkotmányos szinten önálló rendelkezéseket rögzít e társas vállalkozási formára. Az Olasz

¹⁵⁶ RÉTI Mária: *A szövetkezeti forma jelentőségéről az uniós jogban, aktuális nemzetközi tendenciáiról, alkotmányjogi alapok az európai jogrendszerek szövetkezeti jogában*; Miskolci Jogi Szemle: a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata 12:(2. Különszám), 2017, 479-492. o.; Réti Mária: *Über die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und ideologischen Fundamente der ungarischen und einigen internationalen Genossenschaftsregelungen, über die Merkmale und die Bewertung dieser Regelungen*, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominata, Sectio Iuridica, 2010, Tomus LI.

¹⁵⁷ Ismételtén szükséges arra felhívni a figyelmet, hogy a korábbi magyar alkotmány, az 1949. évi XX. törvény, A Magyar Köztársaság Alkotmánya 12. cikkében a következők szerint rendelkezett: „12. § (1) Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szövetkezeteket, elismeri a szövetkezetek önállóságát.”

¹⁵⁸ „Costituzione della Repubblica Italiana” 27 dicembre 1947, Az Olasz Köztársaság Alkotmányát lásd magyar nyelven: TRÓCSÁNYI – BADÓ: *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, KJK KERSZÖV Kiadványok, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005., 781-785. o.

¹⁵⁹ Erre a későbbiekben visszatérek.

Köztársaság Alkotmánya III. fejezet „Gazdasági kapcsolatok” címszó alatt a 45. cikk (1) bekezdésében a szövetkezetre vonatkozóan a következőket tartalmazza: *„A köztársaság elismeri, a kölcsönös segítségen alapuló és spekulációs célokat mellőző szövetkezetek társadalmi rendeltetését. A törvény előmozdítja és alkalmas eszközzel segíti terjedésüket, és megfelelő ellenőrzéssel biztosítja eredeti jellegük és céljuk megtartását.”*

Az olasz alkotmány a szövetkezeteknek a társadalomban betöltött jelentőségére utalva rendelkezik e társas vállalkozási formának az olasz állam általi elismeréséről és támogatásáról. Lényeges azonban e körben felhívni a figyelmet arra, hogy nem általában véve a szövetkezetek támogatását fogalmazza meg az alkotmány, hanem azon szövetkezetek támogatását, amelyek tisztességesen, a közösség érdekeit szolgálva fejtik ki tevékenységüket. Az alkotmány tartalmazza továbbá helyesen azt a kitétele is, hogy a preferenciák nyújtása miatt az állam kontrollt gyakorol a szövetkezetek működése felett. Az olasz alkotmány tehát akként szán kiemelt szerepet a szövetkezeti formának, hogy támogatását fejezi ki a forma irányába, kinyilvánítva azonban ezzel párhuzamosan a monitorozásuk szükségességét is.¹⁶⁰

A spanyol alkotmány az olasz alkotmányhoz hasonlóan ugyancsak deklarálja a szövetkezet, mint vállalkozási forma támogatását, és egyaránt rendelkezik arról is, hogy jogszabályalkotással az olasz állam fejleszti a szövetkezeteket. Az alkotmány 129. cikkének (2) bekezdése konkrétan a következőket tartalmazza: *„Az állami szervek hatékonyan támogatják a vállalkozásokban való részvétel különböző formáit, és megfelelő jogszabályok kiadásával fejlesztik a szövetkezeteket. Olyan intézkedéseket is tesznek, amelyek könnyítik a munkavállalók számára a termelőeszközök tulajdonjogának megszerzését.”*¹⁶¹ Harmonizál a szövetkezeti joganyag továbbfejlesztésére irányuló alkotmányos kívánnalommal az, hogy a spanyol

¹⁶⁰ Az olasz alkotmány elemzésére lásd részletesen: RÉTI: úgy, mint l.j. 156.

¹⁶¹ Lásd erre: TRÓCSÁNYI – BADÓ (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, i.m., 945. o. o.; Olasz nyelven elérhető: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.t7.html 2018. 06. 04

szövetkezeti jogban 1999-ben hatályba lépett a szociális szövetkezetekről ¹⁶²szóló önálló törvény.¹⁶³

A portugál alkotmány a szövetkezeti forma alkotmányjogi pillérét több rendelkezésben is megteremti, hozzávetőlegesen 15 cikkben rögzít a szövetkezetekre vonatkozóan szabályokat. Érthetően fogalmaz Rui Namorado, a portugál Coimbra Egyetem docense akként, hogy egy valódi „szövetkezeti alkotmány”-ról van szó, amely közös logikával rendelkező, egy irányba mutató normatív szabályokat tartalmaz a szövetkezeteket illetően.¹⁶⁴ A vonatkozó szakaszok közül kiemelendő az alkotmány 61. cikke, amely rögzíti mindenki számára a szövetkezetalapítás lehetőségét. Az alkotmány vonatkozó rendelkezésével kapcsolatban azonban felhívom a figyelmet egy értékes és követendő szabályozási megoldásra. A jogalkotó a 61. cikkben alkotmányos szinten deklarálja a szövetkezetalapítások tekintetében azt, hogy a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvekre a szövetkezetalapítás során figyelemmel kell lenni. A 61. cikk konkrétan a következők szerint került meghatározásra: *„Mindenkinek joga van szabadon létrehozni szövetkezeteket a szövetkezeti alapelvek megtartása mellett.”* *„A szövetkezetek korlátozás nélkül folytathatják tevékenységüket a törvények keretei között, csatlakozhatnak egyesülésekhez, szövetségekhez és társulásokhoz, valamint bármilyen más, a törvénynek megfelelő szervezethez.”* Ki kell tehát hangsúlyozni azt, hogy a szövetkezeteknek az SZNSZ kodifikációs tevékenysége által meghatározott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek szerinti működését alapvetőnek tekintti a portugál jog. Az alkotmánynak erre a cikkére építkezik erőteljesen a portugál szövetkezeti törvény (Lei n.º 119/2015, de 31 de Agosto Código Cooperativo) már említett 3. cikke, amely az SZNSZ Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveit, mint a szövetkezet működését meghatározó alapelveket egyenként, jelentéstartalmukkal együtt rögzíti, azokat a szövetkezeti formára vonatkozó normaként meghatározva. Álláspontom szerint a

¹⁶² Lásd erre: a szociális szövetkezetekről szóló spanyol törvény, *„De la sociedad cooperativa”*, 1999. július 16. 27. sz., <http://www.boe.es/boe/dias/1999/07/17/pdfs/A27027-27062.pdf>, 2018. 06. 04

¹⁶³ A spanyol alkotmány elemzésére lásd részletesen: RÉTI: ügy, mint I.j. 156.

¹⁶⁴ Rui NAMORADO: Chapter 29. *Portugal*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 638. o.

jogalkotó ezzel a szabályozási megoldással nagy mértékben megsegíti a szövetkezeteket érintő joggyakorlatot, helyes irányba tereli azt.

További fontos rendelkezést tartalmaz a témában a portugál alkotmány 85. cikke, amely hasonlóan az olasz és a spanyol alkotmányhoz, kinyilvánítja a szövetkezetek támogatását, a következők szerint:

„1. Az állam ösztönzi és támogatja a szövetkezetek létesítését és működtetését.

2. A szövetkezeteknek nyújtott adó- és pénzügyi engedményeket, valamint más, kedvezményes kölcsönfeltételek és technikai segítségnyújtást a törvény határozza meg.

3. Az állam támogatja azokat a munkásirányítás alatt álló vállalatokat, amelyek életképesnek bizonyulnak.”¹⁶⁵

Az alkotmány a szövetkezetek alapításának lehetősége mellett rendelkezik arról is a 85. cikk (2) bekezdésében, hogy törvényi szinten biztosíthat az állam a szövetkezeteknek kedvezményeket, technikai segítségnyújtást, alkotmányos szinten preferálva e társas vállalkozási forma működését.¹⁶⁶ Különösen értékes tartalmi eleme a portugál alkotmány szövetkezetekkel kapcsolatos szabályozásának az is, hogy az oktatás körében is tartalmaz rendelkezéseket a szövetkezetekre vonatkozóan. Az alkotmány 75. cikke elismeri a szövetkezeti oktatást az oktatás egy típusaként, a 43. cikk (4) bekezdés pedig a szövetkezeti iskolák alapításának lehetőségét garantálja.

¹⁶⁵ A portugál Alkotmány szövegének magyar fordítására lásd: TRÓCSÁNYI László – BADÓ Attila (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, i.m., , 813-817. o.

¹⁶⁶ TRÓCSÁNYI László – BADÓ Attila (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, i.m.. A portugál alkotmány elérhető portugál nyelven:

<http://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx> 2018. 06. 04

Meg szükséges még említeni az alkotmány 80. cikkét¹⁶⁷ és 82. cikkét¹⁶⁸, amelyek kifejezésre juttatják, hogy a szövetkezeti szektor a portugál gazdaság egy fontos bázisát jelenti.¹⁶⁹

¹⁶⁷ „80. cikk Alapelvek

A szociális és gazdasági rendszer a következő alapelveken nyugszik:

- a) a gazdasági hatalom alárendelése a politikai hatalomnak;*
- b) az állami, magán- és szövetkezeti, valamint a szociális szektorok együttélése a termelőeszközök birtoklásában;*
- c) az üzleti kezdeményezések és szerveződések szabadsága a vegyes gazdaság keretein belül;*
- d) a természeti erőforrások és termelőeszközök állami tulajdonban tartása mindenhol, ahol azt közérdek diktálja;*
- e) gazdasági és szociális fejlődés demokratikus tervezése;*
- f) a termelőeszközök szövetkezeti és szociális szektor általi tulajdonlásának megóvása;*
- g) A munkás-képviselői szervezetek és a gazdasági tevékenységeket képviselő szervezetek részvétele a főbb gazdasági és szociális intézkedések meghatározásában.”*

¹⁶⁸ „82. cikk Termelőeszközök tulajdonosi szektorai

- 1. Biztosított a 3 szektor együttlélézése, ami a termelőeszközök birtoklását illeti.*
- 2. Az állami szektor magában foglalja azokat a termelőeszközöket, amelyek az állam vagy egyéb köztisztület tulajdonát képezik és azok irányítása alatt állnak.*
- 3. A magánszektor azokat a termelőeszközöket foglalja magában, amelyek a (4) bekezdésben meghatározottak szerint magánszemélyek vagy magántestületek tulajdonát képezik.*
- 4. A szövetkezeti és szociális szektor az alábbiakat foglalják magukban:*
 - a) azokat a termelőeszközöket, amelyek, a szövetkezeti elveknek megfelelően, a szövetkezetek birtokában vagy irányítása alatt vannak, függetlenül a törvény által, az állami részvétellel működő szövetkezetekre vonatkozó előírásokról, melyek azok különleges természetéből fakadóan kerültek meghatározásra;*
 - b) a közösségek által birtokolt és azok irányítása alatt álló termelőeszközöket;*
 - c) a munkavállalói közösségek által használt termelőeszközöket;*
 - d) azokat a termelőeszközöket, melyek olyan közhasznú testületek birtokában és irányítása alatt vannak, melyeknek elsődleges célkitűzése a társadalmi, és különösen a kölcsönösségen alapuló szolidaritás.”*

¹⁶⁸

Az említett alkotmányok mellett ugyancsak értékes rendelkezéseket tartalmaz a görög alkotmány is a szövetkezeteket illetően. Az alkotmány második része „*Egyéni és szociális jogok*” főcím alatt a 12. cikk (4) és (5) bekezdéseiben rögzít a szövetkezetekre nézve előírásokat. A 12. cikk (4) bekezdés a következőket határozza meg: „*A mezőgazdasági és városi szövetkezetek minden fajtájának joga van törvényeik és alapszabályaik értelmében az önkormányzáshoz, és ennek során az állam védelme és felügyelete alatt állnak, amely köteles fejlődésüket előmozdítani.*” Az idézett rendelkezésből kitűnik tisztán és világosan, hogy a görög állam védelmet nyújt a szövetkezetek számára és kötelezettséget vállal fejlődésük előmozdítására, biztosítva számukra az önkormányzás lehetőségét. A görög alkotmánynak a 12. cikk (5) bekezdése szerint pedig „*Törvény kötelezővé teheti olyan szövetkezetek létrehozását, amely közhasznú célúak, a közérdeket, a mezőgazdasági területek közös hasznosítását, vagy a nemzeti vagyon más forrásait szolgálják; amennyiben a tagok egyenlő elbánása biztosított.*” Az állapítható meg, hogy a szövetkezeti formát, annak speciális működési mechanizmusa és jellege miatt a görög jogalkotó olyan potenciális eszköznek tartja bizonyos területeken, amelynek alapítása közérdeket, közcélú szolgálat. Kötelezővé tehető a görög alkotmány értelmében, a közérdek érvényre juttatása céljából az alapítás, de megőrizve a Rochdale-i szövetkezet alapszabályából eredeztethető, már elemzett egyenlő elbánás elvét.¹⁷⁰

A négy mintaként szolgáló alkotmány elemzett rendelkezéseit kiindulópontnak tekintve a magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak megteremtése körében a következő tartalmi elemek deklarálását tartom megfontolandónak: 1. a szövetkezeti alapelvek mentén működő, azaz „valódi”¹⁷¹ szövetkezetek komplex jelentőségének elismerése, 2. a szövetkezetek létrehozásának és működésének elősegítése támogatás nyújtásával ellenőrzés mellett, 3. a szövetkezetek fejlesztése jogszabályalkotással, valamint a társadalom széleskörű

¹⁶⁹ A portugál alkotmány részletes elemzésére lásd: RÉTI: Úgy, mint I.j. 156.

¹⁷⁰ A görög alkotmány elemzésére lásd részletesebben: RÉTI: Úgy, mint I.j. 156.

¹⁷¹ E tekintetben az SZNSZ által közétett Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek, értékek mentén és az általa kimunkált szövetkezeti fogalomnak megfelelően szövetkezeteket értem. Ahogyan arra már rámutattam, az SZNSZ az említett jellemvonások mentén működő szövetkezetet tekinti „valódi”-nak.

tájékoztatásával a szövetkezeti formát illetően, emellett a szövetkezetre vonatkozó speciális gazdasági és jogi ismeretek oktatásával.

2. A hatályos magyar szövetkezeti jog főbb szabályairól

2. 1. A hatályos magyar szövetkezeti jogban vizsgált szabályokról

A hatályos magyar szövetkezeti jog jellemvonásainak bemutatása körében, ahogyan azt a „Bevezetés”-ben említettem, az eddigi kutatómunkám eredményei, következtetései szerepelnek. Erre figyelemmel a dolgozat a Ptk. szövetkezetekre irányadó főbb rendelkezéseinek és az Sztv. előírásainak vizsgálatára szorítkozik erőteljes összehasonlító jogi módszerrel. Ez azt jelenti tehát, hogy a konkrétan a szövetkezetre irányadó hatályos magyar általános szabályokon túlmenően az elemzés feldolgozza négy szövetkezeti típusnak, az agrárgazdasági szövetkezetnek, a szociális szövetkezetnek, az iskolaszövetkezetnek, valamint a közérdekű nyugdíjas szövetkezetnek a speciális magyar szabályait is. Rögzíteni szükséges azonban, hogy a biztosító szövetkezetekre, takaré- és hitelszövetkezetekre, valamint a lakásszövetkezetekre irányadó speciális rendelkezések ebben a munkában nem kerülnek tárgyalásra. Céлом azonban, hogy a jövőben a kutatásomat folytassam, és kiterjesszem az említett szövetkezeti típusokra is.

A dolgozat a hatályos magyar szövetkezeti joganyag főbb rendelkezéseinek egyes esetekben kommentárszerű magyarázata mellett törekszik annak jellemzőiről, sajátosságairól és fejlődési irányairól, valamint korrigálandó, kiegészítendő, módosítandó szabályairól is alapos képet adni.¹⁷² A Ptk. szövetkezetre vonatkozó

¹⁷² A javaslatok kimunkálását illetően fontosnak tartom felhívni a figyelmet Zsarnóczai Sándor Professzornak a megállapításaira, amelyeket a szövetkezetek gazdaságban betöltött szerepére vonatkozóan fogalmazott meg a „*Szövetkezetek-társadalmi folyamatok*” című elemzésében. Zsarnóczai Sándor Professzor ugyanis egy érdekes gazdasági összefüggésre mutat rá. Adatok által igazoltan bemutatja, hogy azokban az országokban, ahol a tudományos-technikai fejlődés a XX. század első felében erőteljes volt, a szövetkezési hajlandóság is erősödött. Példaként szerepelteti USA-t, Japánt, Dél-Koreát. USA-t illetően a munka rögzíti, hogy az adott időszak viszonylatában a szövetkezeti tagok

rendelkezései közül a szövetkezet fogalma, a tagsági jogviszony létesítése, megszüntetése, a szövetkezeti tag jogai, továbbá a szövetkezet-specifikus vagyoni jogi rendelkezések, a szövetkezet szervezetére vonatkozó főbb szabályok, valamint a státuszváltozások és a szövetkezet megszűnésének vizsgálatára kerül sor. A Ptk. vonatkozó előírásait akként elemzem, hogy kiindulópontnak tekintem a Rochdale-i alapszabály és a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek részletes tárgyalása körében bemutatott szövetkezeti specifikumokat, és azok jelenlétét, érvényesülését kutatom az egyes vonatkozó rendelkezésekben. A Ptk. említett rendelkezéseinek részletesebb ismertetését követően mutatom be az Sztv. egyes szövetkezeti típusokra vonatkozó szabályait Arra tekintettel pedig, hogy az Sztv. szövetkezeti típusokra irányadó szabályai mind-mind „kapaszkodnak” az általános szövetkezeti szabályokba, de valamilyen okszerű, az adott típushoz tapadó specialitást tartalmaznak, lényegesnek tartom azokat nagy részletességgel bemutatni. Álláspontom ugyanis az, hogy ezek a speciális szabályok tükrözik erőteljesen a szövetkezeti szabályozás irányvonalait.

2. 2. A Polgári Törvénykönyv szövetkezet fogalmáról

száma 1.365.479-ről 58.344.588-ra növekedett, Japánban pedig 726.572-ről 57.527.685-re, Dél-Koreában a 0-ról 10.040.552-re. A Professzor azt is megfogalmazza továbbá, hogy: *„A GDP strukturális alakulásának és a szövetkezeti mozgalom összevetésének adatai azt bizonyítják, hogy azokban az ágazatokban nőtt meg nagymértékben a szövetkezeti tagok száma, amelyek részaránya a GDP előállításában csökkent.”* Az a következtetés vonható le a Professzor által rögzítettek alapján, hogy a szövetkezeti forma azokban az ágazatokban erősödött meg, amelyek a technikai-ipari-tudományos versenyben hátrébb maradtak. Az említett ágazatok esetében ugyanis a korszerű, hatékonyabb működésre a szövetkezet teremt, a sajátos gazdasági lényege okán a kis- és középtőkével rendelkezőknek egy lehetőséget a versenyképes működéshez. A hatályos magyar szövetkezeti jog továbbfejlesztésére irányuló javaslatok megfogalmazásakor erre a gazdasági összefüggésre a globalizáció, a digitalizáció és a hallatlan technológiai innováció korában kiemelt figyelemmel kell lenni.

Az idézet megtalálható: ZSARNÓCZAI Sándor: *Szövetkezetek-társadalmi folyamatok*, Szövetkezés, XVIII. évfolyam, 1997/1-2. szám, 102. o.

2. 2. 2. A Polgári Törvénykönyv szövetkezet fogalmának általános jellemzése

A szövetkezet fogalmát a Polgári Törvénykönyv Harmadik könyv „A jogi személy”, Negyedik rész „Szövetkezet” első rendelkezése rögzíti. A Ptk. a szövetkezetet konkrétan a következők szerint határozza meg: „3:325. § *[A szövetkezet fogalma és főbb tevékenységei]* (1) *A szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulásának szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki. A szövetkezet kötelezettségeiért a tag nem köteles helytállni.*

(2) A szövetkezet tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányulhat.”

A Ptk. szövetkezet fogalmáról az állapítható meg, hogy az számos, az SZNSZ által meghatározott szövetkezet-specifikus jellemzőt foglal magában. Ezek a következők: nyitott tagság; a szövetkezet komplex célkitűzése; a tag kettős kötelezettsége a szövetkezet irányába.

2. 2. 2. A „Nyitott tagság” elvéről, mint a szövetkezet fogalmi eleméről

A Ptk. szövetkezeti fogalma értelmében tehát a szövetkezet alapvető ismertetőjegye az a sajátosság, hogy olyan jogi személy, amely *a nyitott tagság elve és az abból okszerűen következő változó tőke elve mentén működik.*¹⁷³ A Ptk. azon

¹⁷³ Galovits Zoltán „Magyar szövetkezeti jog” című munkájában a nyitott tagság és változó tőke elvével kapcsolatosan a következő gondolatokat fogalmazta meg: „A tagok meg nem határozott száma, a tagok számában és személyében folyton előforduló változások, és az ezek folytán mindig ingadozó társasági vagyon (société a capital variable) képezik a szövetkezet fő, a többi kereskedelmi és magánjogi társaságoktól megkülönböztető jellemvonását.” Az idézet konkrétan megtalálható: GALOVITS Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901, 28.o; Érdemesnek tartom idevonatkozóan kiemelni azt, hogy a jelenkori elemzők közül például Kisfaludi András ugyancsak a változó tagságot és az abból következő változó tőkét tekinti a szövetkezet azon jellemvonásának, amely a szövetkezetet a gazdasági társaságoktól megkülönbözteti. Lásd erre:

*jellemvonása, hogy a nyitott tagság elvével összekapcsoltan a változó tőke elvét is fogalmi szinten megjeleníti, azaz a tagságra irányuló szabályozást összekapcsolja az abból következő vagyoni jogi sajátossággal a definícióban - nemzetközi viszonylatot tekintve is – mintaeértékű a magyar szövetkezeti szabályozásban, s véleményem szerint magas szintű jogalkotói átgondolást tükröz.*¹⁷⁴

A gyakorlat számára a nyitott tagság elvének definíciós elemként való meghatározása azért lényeges, mert a szövetkezet alapítása, alapszabályának kimunkálása és a szövetkezet működése során a szövetkezet alapszabályában nem korlátozható indokolatlan feltételekkel a tagsági jogviszony létesítése, ahogyan arra már az alapelv elemzése kapcsán részletesen rávilágítottam. Természetesen a Ptk. ennek az elvi tételnek a garantálása érdekében a tagsági jogviszony létesítése körében rögzít konkrét rendelkezéseket, amelyeket a későbbiekben részletesen tárgyalok is.

Meg kell jegyezni, hogy ***a nyitott tagság elvének fogalmi elemként történő rögzítése a magyar szövetkezeti jog egyik hagyománya, amely a XIX. századra nyúlik vissza.*** A szövetkezetre vonatkozó első, ugyan átfogó szabályozást nyújtó 1875. évi

KISFALUDI András.: *Harmadik Könyv* (a Második és Hatodik Rész kivételével), In: Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk.), *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1. kötet*, Budapest: Wolters Kluwer, 2014., 533. o.; A szövetkezet fogalmára lásd tovább: PRUGBERGER Tamás- OLAJOS István: *A szövetkezet intézményének új jogi szabályozása (kritikai értékelés)*, Jogtudományi Közlöny, LVI. évfolyam, 2001. december, 461-462.o. A gazdasági társaságok funkcióira lásd: KISFALUDI András: *Társasági jog*, Budapest: Complex Kiadó, 2007.19-26.o.

¹⁷⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a magyar szövetkezeti jogban a nyitott tagság elvének a változó tőke elvével való összekapcsolása „Az új szövetkezetekről” szóló 2000. évi CXLI. törvényben jelent meg először fogalmi elemként és azóta folyamatosan fogalmi elem. A törvény a következő definíciót tartalmazta: 3.§., *A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását - ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is -, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet. A szövetkezet a kulturális, oktatási és szociális feladatainak a tagok, munkavállalók, illetve azok hozzátartozói támogatásával, vagy a szövetkezeti szövetségek számára nyújtott hozzájárulással tehet eleget.*”

XXXVII. tc-ben rögzített Kereskedelmi Törvény¹⁷⁵ (a továbbiakban: KT), amely a német/porosz szabályozást tekintette mintaértékűnek¹⁷⁶, már tartalmazta ezt a definíciós elemet.¹⁷⁷ A KT 223. §-a konkrétan a szövetkezetet a következők szerint határozta meg: „Szövetkezetnek ezen törvény értelmében meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul. Ide tartoznak nevezetesen: az előlegezési és hitelegyletek; a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására, vagy közös termelésre alakult egyletek; a fogyasztási egyletek; a laképítő társaságok; a kölcsönös biztosító

¹⁷⁵ 1875. évi XXXVII. törvénycikk „Kereskedelmi törvény” (KT). A KT értelmében a szövetkezet kereskedelmi társaságnak minősült, melynek különös szabályai a közkereseti társaságra, a betéti társaságra valamint a részvénytársaságra vonatkozó rendelkezések mellett a „Tizenegyedik czim” alatt kerültek rögzítésre. A KT elektronikus formában megtalálható: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>, 2018. 06. 04 A KT elemzésére lásd DOMÉ Györgyné, VERES József és RÉTI Mária vonatkozó, értékes publikációit: l.j. 2.

¹⁷⁶ Korabeli szakirodalmi utalásra arra vonatkozóan, hogy a KT szövetkezeti szabályainak megalkotására a német szövetkezeti szabályozás volt befolyással lásd például.: *Az új szövetkezeti törvény*, A Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztályának és gazdaságjogi intézetének dr. Gallia Béla ny. kúriai tanácselnök és dr. Kuncz Ödön egyetemi ny. r. tanár elnöklete alatt 1947. szeptember 26-án, 30-án, és október 3-án, 7-én, és 14-én megtartott ankéton elhangzott előadások. Jogászegyleti Szemle, 1948. évf. 1-2. szám, 32.o.; A KT indokolása pedig a szövetkezet szabályozásának szükségességére vonatkozóan a következőket tartalmazta: „Felemlitendők még ez alkalommal a tervezetnek részletes intézkedései az ugynevezett szövetkezetekre nézve (Genossenschaft-ra), melyek három évtized óta Franciaország, Angolország, Német- és Olaszországban ezrenként keletkeztek és a szegényebb néposztály anyagi sorsa, szellemi és erkölcsi állapotára igen jótékonyan hatnak. Hazánkban is több száz ilyenmű szövetkezés keletkezett az utolsó hat-hét év lefolyta alatt, de ugyszólván törvényen kívül állott és áll maiglan; a kereskedelmi törvénykönyv tervezetének illető szabványai, melyeknek mintául szolgáltak főképp Németország megfelelő törvényei, rendet, világosságot és egyöntetűséget hozandanak e mozgalomba, a mi annak hasznos befolyását a kisebb ipar és kereskedelem és a munkásvilág anyagi és erkölcsi állapotára csak öregbitheti.”

¹⁷⁷ E körben érdemes megjegyezni, hogy az első porosz szövetkezeti törvény 1867. március 27-én lépett hatályba. Ez a joganyag a Német Császárság birodalmi törvényévé vált 1871-ben, ezt követően 1889. május 1-jén lépett hatályba az első német szövetkezeti törvény.

társaságok.”¹⁷⁸ A KT-ban tehát a ma „nyitott tagság” kifejezéssel meghatározott fogalmi elem a „meg nem határozott számú tagok” szószerkezettel szerepelt, biztosítva ezzel a bárki általi szabad be és kilépés lehetőségét az alapszabály, a KT, továbbá más kapcsolódó jogszabályok keretei között.

Lényegesnek tartom kiemelni a KT szabályozásával kapcsolatosan azt, hogy ugyan a szövetkezet fogalma a német hatásnak köszönhetően magában foglalt kifejezetten a szövetkezeti formára jellemző egyedi ismérveket, amelyek a Rochdale-i szövetkezet alapszabályából eredeztethetők, mint például a nyitott tagság, a komplex célkitűzés, azonban a szövetkezet egyéb jogviszonyainak szabályozása keretjellegű volt. A KT a szabályozási tárgykörök döntő részét, mint például a döntéshozatal szabályai, a szavazati jog, a nyereségfelosztás, alapszabályi hatáskörbe utalta bármilyen kötelező jellegű főszabály megállapítása nélkül.¹⁷⁹ A Rochdale-i alapszabályban megfogalmazott elvi tételek és működési szabályok a szövetkezet fogalmán túl más KT-beli rendelkezésekben nem voltak fellelhetők. A gyakorlat, ahogyan arra a tagsági jogviszony létesítésére irányuló szabályokat illetően részletesebben utalok is a későbbiekben, igényelte a törvényi szintű részletszabályokat. A Nagy Ferenc által kimunkált „A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Szövetkezeti törvény) törekedett a KT-nak a szabályozási hiátusait pótolni. Részletesen rendelkezett például a belépés szabályairól (3.§), rögzítette az egy tag-egy szavazat elvét (5.§), részletekbe menően szabályozta a szövetkezeti vagyont, azon belül is a tartalékalap képzését (10-14.§). A Szövetkezeti törvény 1920-as módosítása¹⁸⁰ pedig a korábbihoz képest szigorúbban szabályozta például a szövetkezeti vagyont, így különösen a tartalékképzést. A XIX. század utolsó harmadától a II. világháborúig terjedő magyar szövetkezeti jog lényeges jellemzője

¹⁷⁸ A szövetkezet fogalmát lásd: 1875. évi XXXVII. törvénycikk „Kereskedelmi Törvény”, 223.§, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>, 2018. 06. 04.

¹⁷⁹ KT 225.§

¹⁸⁰ „A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről” szóló 1920. évi XXX. törvénycikk

tehát az, hogy a kezdeti keretjellegű szabályozásnak a Rochdale-i tartalommal való kitöltésére törvényi szinten szükség volt.

Megjegyzésre érdemes továbbá, hogy a XIX. századbeli német¹⁸¹ és osztrák szövetkezeti törvények pedig a „*nicht geschlossene Mitgliederzahl*”, azaz a „*le nem zárt taglétszám*” kifejezést használták, amely kifejezés mind a hatályos német, mind a hatályos osztrák szövetkezeti törvényben változatlan formában szerepel jelenleg is.¹⁸²

A hatályos német szövetkezeti törvény az 1889. május 1-jén hatályba lépett első német Birodalmi szövetkezeti törvény szabályozási felfogását követte. A hatályos

¹⁸¹ Németországban a szövetkezetek törvényi szintű szabályozása nagy hagyományra tekint vissza. A német szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetét alaposan áttekintve leszögezhető, hogy minden időben példaértékű volt más országok szövetkezeti jogalkotására, így a magyar szövetkezeti jogalkotásra is.

Az első német szövetkezeti törvény, a Német Császárság Birodalmi Törvénye (1871) a következő definíciót tartalmazta: „Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek a tagok keresetének vagy gazdaságának támogatását közös üzleti üzemben keresztül célozzák meg (szövetkezetek), nevezetesen: 1. előlegezési- és hitelegyesületek, 2. nyersanyag közös beszerzésére alapított egyesületek, 3. mezőgazdasági és ipari termékek közös értékesítésére létrejött egyesületek, (értékesítőszövetkezetek, raktáregyesületek), 4. termékeket előállító és közösségi számlára értékesítő egyesületek (termelőszövetkezetek) 5. élelmiszer és egyéb gazdasági szükségletek vásárlása nagytételben és árusítása kistételben (fogyasztási egyesületek), 6. mezőgazdasági vagy ipari termékek beszerzésére és azok közös felhasználására létrejött egyesületek, 7. lakásépítő egyesületek a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg.” Fordította: Bak Klára

¹⁸² Fontosnak tartom még a svájci szövetkezeti jog szövetkezeti definíciójára is ebben a körben felhívni a figyelmet. A hatályos svájci szövetkezeti szabályozás ugyancsak rögzíti a szövetkezet definíciós elemeként a „*nyitott tagság elv*”-ét, hasonlóan a német és az osztrák szövetkezeti joghoz a „*le nem zárt taglétszám*” kifejezéssel. Svájcban a szövetkezet intézménye egyébként a kötelmi jog körében a Polgári Törvénykönyvben, azon belül a 3. részben, a „*Kereskedelmi társaságok és szövetkezet*” címszó alatt kerül rögzítésre. A szövetkezet fogalmát a törvény a következőképpen rögzíti: „828. cikk A. A magánjogi szövetkezetek 1. A szövetkezet le nem zárt taglétszámú kereskedelmi társaságok vagy személyek testülettel szervezett egyesülése, amely legfőképpen tagjainak támogatását vagy a tagok meghatározott gazdasági érdekeinek biztosítását célozza a közösségi önszegély mentén. A szövetkezetek esetében az előre meghatározott alaptőke nem megengedett.

829. cikk B. A közjogi szövetkezetek. A közjog hatálya alá tartozó személyegyesülések, akkor is, ha szövetkezeti célkitűzésekkel rendelkező, a szövetség és a kantonok közjogi hatálya alá tartoznak. “

német szövetkezeti törvény („Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften”) fogalom-meghatározása a következő: „*A szövetkezet. Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek célja a tagok gazdaságának vagy szociális, illetve kulturális szükségleteinek közös üzemen keresztüli támogatása (szövetkezetek) a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg. Társaságokban, illetve más személyegyesülésekben való részvételük (beleértve a közjog hatálya alá tartozó szervezetekben való részvételüket is) megengedett, ha e részvétel 1. a szövetkezeti tagok keresetének vagy gazdaságának, illetve szociális vagy kulturális szükségleteinek támogatását, vagy 2. a szövetkezet közérdekű törekvéseinek megvalósulását szolgálja anélkül, hogy az kizárólag/kifejezetten vagy túlnyomórészt kifejezetten a szövetkezet célját képezné.*”¹⁸³

A hatályos osztrák szövetkezeti törvény („Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften“) meghatározása pedig a következő: „*1.§(1) Jelen törvény le nem zárt taglétszámú, jogi személyiséggel rendelkező személyegyesülésekre vonatkozik, melyek lényegében/mindenekelőtt tagjaik keresetének és gazdaságának támogatására szolgálnak (szövetkezetek), mint a hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házépítő szövetkezetek. (2) A szövetkezetek előmozdításának/támogatásának eszköze lehet részvételük/érdekeltségük a vállalkozások joga, a szövetkezeti jog, az egyesületek joga hatálya alá tartozó jogi személyekben, valamint vállalkozási tevékenységet folytató bejegyzett személyegyesítő társaságokban, ha ez a részvétel a szövetkezet alapszabályban meghatározott céljának megvalósulását és elsősorban nem a jövedelemszerzést célozza. Szövetkezetek a Tanács „az Európai Szövetkezet (SCE)*

¹⁸³ Fordította: Bak Klára, A törvény eredeti német nyelven elérhető: <http://www.gesetze-im-internet.de/geng/index.html> 2018. 06. 04.

A német szövetkezeti törvény részletes elemzésére lásd: LANG/WEIDMÜLLER: Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften) Kommentar, 35. Auflage, De Gruyter Recht, Berlin, 2006. 1-1154.o..

*Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete 1 cikkének (3) bekezdésében rögzített célokat is megvalósíthatnak.”*¹⁸⁴

A „Nytott tagság” elvének fogalmi szintű deklarálása tekintetében szükségesnek tartom felhívni arra is a figyelmet, hogy a magyar szövetkezet jog szemlélete harmonizál e tekintetben az európai státuszú szövetkezetre, azaz az Európai Szövetkezetre (SCE) irányadó „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003 Tanácsi Rendelet (a továbbiakban: SCE Rendelet) Preambulumában foglaltakkal. A határon átnyúló jelleggel működő Európai Szövetkezetet szabályozó Rendelet Preambulumának (10) bekezdése ugyanis ugyancsak a „Nytott tagság” alapelve szerinti működésről rendelkezik a következők szerint: „a tagság mesterségesen nem korlátozható”.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Ptk. fogalom azon túlmenően, hogy az SZNSZ vonatkozó alapelvének megfelel, a német gyökerű magyar szövetkezeti hagyományokat is érvényre juttatja a szabályozásában a nytott tagság elvét illetően.

2. 2. 2. A szövetkezet komplex célkitűzéséről

A Ptk. szövetkezeti definíciója a szövetkezet meghatározó ismertetőjegyeként határozza meg a szövetkezet komplex célkitűzésrendszerét is, miként arra a fogalom általános jellemzése körében az előbbiekben már rávilágítottam. A Ptk. fogalom értelmében a szövetkezet egyrészt a tagok vagyoni előmenetelét, másrésztől társadalmi státuszuk megerősítését, társadalmi előmenetelüket is biztosítani célozza. Ahogyan az a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának elemzése körben már kiemelésre került, ez a jellemvonás a szövetkezet egyik kiemelő „*differentia specificája*”.¹⁸⁵

¹⁸⁴Fordította: Bak Klára, A törvény elérhető eredeti, német nyelven: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001680>, 2018. 06. 04.

¹⁸⁵ V.ö.: jelen dolgozat 9-13.o.

A magyar szövetkezeti szabályozásban a szövetkezet komplex célkitűzése fogalmi elemként markánsan kifejezésre jut például „A szövetkezetekről” szóló 1947. évi XI. törvényben¹⁸⁶, amely *expressis verbis* rögzítette a szövetkezet vegyes motiváltságát.¹⁸⁷ A magyar szövetkezeti jog ezt a speciális ismérvet azóta is töretlenül megjeleníti a szövetkezet definíciójában¹⁸⁸, harmonizálva az egyes európai jogrendszerek szabályozási szemléletével¹⁸⁹, de az SCE Rendelet Preambulumának (10) pontjában foglaltakkal is.

Szükségnek tartom kiemelni, hogy a XX. század második felétől kezdődően különös figyelem irányul a szövetkezeti formának erre a tulajdonságára, azaz szociális,

¹⁸⁶ Az 1947. évi XI. törvény a következők szerint határozta meg a szövetkezetet: „A szövetkezet előre meg nem határozott számú kis gazdasági egyedek társasága. Tagjai egyéni és közös gazdasági érdekét, valamint társadalmi felemelkedését a kölcsönösség alapján hivatott előmozdítani. Tagjai személyes közreműködésükkel vagy a szövetkezet igénybevételével, valamint vagyoni szolgáltatással vesznek részt a társaságban.”

¹⁸⁷ DOMÉ Györgyné - RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, Budapest, 1999, 20.old.

¹⁸⁸ A magyar szövetkezeti szabályozást tekintve, az egyes törvények a következők szerint rögzítették a szövetkezet kettős célkitűzését fogalmi elemként:

„A szövetkezetekről” szóló 1971. évi III. törvény: „A szövetkezet... vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség”

„A szövetkezetekről” szóló 1992. évi I. törvény: „A szövetkezet... a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat.”

„Az új szövetkezetekről” szóló 2000. évi CXLI. törvény: „A szövetkezet... a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását - ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is -, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet.”

„A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény: „A szövetkezet... célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.”

¹⁸⁹ Kifejezésre juttatja például a német, a spanyol, a portugál szövetkezeti jog a szövetkezet fogalmában a komplex célkitűzést.

társadalmi szerepvállalására. Számos nemzetközi szervezet dokumentuma¹⁹⁰ rögzíti a szövetkezetek kiemelt jelentőségét és szerepét a társadalmi, szociális, kulturális fejlődés elősegítésében. Idevonatkozóan fontosnak tartok utalni arra, hogy a német szövetkezeti jog 2006. évi felülvizsgálata körében a szövetkezet fogalma is módosításra került erre a tendenciára figyelemmel. A szövetkezet fogalma a szövetkezet célkitűzése tekintetében kiegészült a német szövetkezeti törvény 2006. augusztus 18-án hatályba lépett átfogó, novelláris módosításával¹⁹¹ a „*kulturelle Belange*” kifejezéssel. Arról van szó ugyanis, hogy a német jogalkotó a szövetkezeteknek a tagjaik számára nyújtott, kulturális előmenetelt elősegítő szerepét ki kívánta hangsúlyozni a gazdasági és szociális célkitűzés mellett.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Ptk. fogalom kifejezésre juttatja a szövetkezet komplex célkitűzését, azonban álláspontom szerint érdemes lenne a jogalkotónak átgondolnia egy idevonatkozó cízellációt. 2014. március 15-ig ugyanis a szövetkezet definíciójában - amelyet a 2006. évi X. törvény 7.§-a¹⁹² rögzített - feltüntetésre került, hogy a tagok társadalmi szükséglete oktatási, kulturális, szociális, illetve egészségügyi természetű lehet, érzékelte a szövetkezet társadalmi jellegű célkitűzésének konkrétabb tartalmát. Álláspontom szerint ez a szabályozási megoldás segítette a gyakorlatot. A hatályos Ptk. fogalom-meghatározásában az akár példálózó felsorolás hiánya megnehezíti ugyanis a gyakorlat számára annak megértését, hogy mit is jelent a szövetkezetnek a tagjai társadalmi előmenetelének elősegítése körében végzett tevékenysége valójában.

¹⁹⁰ Így például a már említett, ILO 193. számú Ajánlás „*A szövetkezetek elősegítéséről*”; illetve lásd tovább: ENSZ A/RES/65/184. számú, 2011. február 4-én megjelent határozata „*Szövetkezetek a szociális fejlődésben*”

¹⁹¹ Érdemes idevonatkozóan megjegyezni, hogy a német szövetkezeti törvény 1973. 10.09-ét követően ezzel a módosítással lett újra, nagymértékben átdolgozva. Lang/Weidmüller: *Genossenschaftsgesetz, Kommentar*, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, 7.o.

¹⁹² 2006. évi X. törvény „7. § *A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése*”

2. 2. 3. A szövetkezeti tag kettős természetű kötelezettsége a szövetkezet irányába

A Ptk. szövetkezeti definíciójában megjelenik¹⁹³ fogalmi elemként az is, hogy a tagnak kettős természetű kötelezettsége van a szövetkezet irányába. A szövetkezetben tagsági jogviszonyt létesíteni kívánó személynek vagyoni hozzájárulást szükséges teljesítenie, másrésztől esszenciális feltétele a szövetkezeti tagsági jogviszony érvényes létrehozatalának a személyes közreműködés vállalása is. Egyebekben a Ptk. a szövetkezeti tag kettős kötelezettségére vonatkozó részletszabályokat a létesítő okirat szabályai, valamint a tag jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezések körében részletesen tárgyalja, amelyek a későbbiekben részletesen elemzésre kerülnek.

A tag kettős természetű kötelezettségének a szövetkezeti definícióban történő feltüntetése ugyancsak összhangban van a Rochdale-i gyökerű szövetkezeti hagyományokkal. Ahogyan arra a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának elemzése és a „*Tagok gazdasági részvételének*” elve részletes tárgyalása körében rámutattam, tulajdonképpen ez a jellemző a szövetkezet egyik alapvető elhatároló sajátossága más társas vállalkozási formáktól. Vissza szükséges e körben utalni Ihrig Károlynak a szövetkezet gazdasági lényegére irányuló gondolataira, továbbá meg kell említeni Kuncz Ödönnek a szövetkezeti kooperáció értelmezésére, annak specialitására vonatkozó megállapítását, miszerint a szövetkezet gazdasági lényege a tag és a szövetkezet közötti sajátos kapcsolatban jelölhető meg, amelynek alapja a tag személyes közreműködése.¹⁹⁴

¹⁹³ A magyar szabályozást tekintve a szövetkezeti tag kettős természetű kötelezettségének definícióban történő megjelenítését illetően az 1947. évi XI. törvény, 1971. évi III. törvény, valamint az 1992. évi I. törvény fogalom-meghatározása szolgál példaként. Szükséges azonban ezekkel a szabályozásokkal kapcsolatosan megjegyezni, hogy ezek a törvények kizárólag olyan tagsági jogviszonyt szabályoztak, ahol a tagnak mind személyes közreműködési, mind vagyoni hozzájárulási kötelezettsége volt. A személyes közreműködést nem vállaló tag jogintézményéről az említett törvények nem rendelkeztek.

¹⁹⁴ KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m.

A szövetkezeti tag kettős természetű kötelezettségének törvényi szabályozásával kapcsolatosan rá kell azonban mutatni egy olyan tendenciára, amely ennek a főszabálynak az áttörése irányába hat. Arról van szó ugyanis, hogy számos hatályos európai jogrendszer szövetkezeti joga, így például a német¹⁹⁵, az osztrák¹⁹⁶ és a magyar¹⁹⁷ szövetkezeti jog, de az SCE Rendelet is, lehetőséget teremt a tagsági jogviszony létesítésére a szövetkezetben akként, hogy a leendő tag személyes közreműködést nem vállal, kizárólag vagyoni hozzájárulást teljesít. Ezzel a tartalommal tagsági jogviszonyt létesítő személyeket a jelenkori említett szabályozások, befektető tagnak¹⁹⁸, illetve személyes közreműködést nem vállaló tagnak¹⁹⁹, vagy nem felhasználó/beruházó²⁰⁰ tagnak nevezik. Ennek a szövetkezeti tagsági típusnak a célja az, hogy amennyiben valaki kizárólag vagyoni hozzájárulást kíván fektetni a szövetkezetbe, anélkül hogy egyéb, a személyét is érintő kötelezettséget vállalnia kellene, megtehesse azt. A befektető tag jogintézménye tőkebevonást eredményezhet a szövetkezet számára, növelheti üzleti erejét, javíthatja gazdasági pozícióját a versenypiacon. A magyar szövetkezeti jogban 2006. január 4. óta, azaz a 2006. évi X. törvény hatályba lépésétől kezdődően lehetnek a szövetkezetnek befektető tagjai.²⁰¹ Jelenleg a Ptk. egyes szabályai biztosítanak a

¹⁹⁵ „Genossenschaftsgesetz” lásd: I.j. 8.§ (2) bekezdés

¹⁹⁶ „Genossenschaftsgesetz”, lásd: I.j. 5a§ (2) bekezdés

¹⁹⁷ Polgári Törvénykönyv 3: 326.§ (2) bekezdés

¹⁹⁸ A német szövetkezeti szabályozásban: német szövetkezeti törvény, „Genossenschaftsgesetz” 8.§ (2) bekezdés, elnevezése: Investierendes Mitglied (befektető tag), az osztrák szabályozásban: osztrák szövetkezeti törvény, „Genossenschaftsgesetz” 5a§ (2) bekezdés, elnevezés: Investierendes (nicht nutzendes) Mitglied (befektető (nem „felhasználó”) tag);

¹⁹⁹ A Ptk. a személyes közreműködést nem vállaló tag kifejezést használja.

²⁰⁰ SCE Rendelet 14. cikk a nem felhasználó tag kifejezést alkalmazza.

²⁰¹ A 2006. évi X. törvény kodifikációjának körülményeire, egyes szabályozási kérdéseire vonatkozóan Réti Mária értékes gondolatok és megállapításokat fogalmaz meg az „Észrevételek az egységes szövetkezeti törvény megalkotásához” című munkájában. A befektető tagi státusz magyar jogba történő bevezetését és szabályozását illetően a dolgozat „A tőkebevonás lehetőségéről a szövetkezetbe. A „beruházó tag” státuszáról” alcím alatt nemzetközi kitekintéssel tárgyalja a témát. Réti Mária elemzi az SCE Rendelet vonatkozó szabályozását, további nemzetközi példákat is hoz, majd részletesen

szövetkezet számára lehetőséget arra, hogy a szövetkezetben személyes közreműködés vállalása nélkül is létesíthető legyen tagsági jogviszony.²⁰² Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy a befektető tagi státusz tekintetében általában a szövetkezeti szabályozások – helyesen - korlátozó rendelkezéseket rögzítenek. Ennek oka, hogy a parttalan szabályozás a szövetkezet valódi gazdasági tartalmának és jogi természetének csorbulásához, elhalványulásához vezetne. A befektetői tagi státusz szabályaira részletesebben a szövetkezeti vagyoni jogi szabályok körében térek ki.

A Ptk. ugyan követi az európai szabályozási trendet azzal, hogy lehetőséget biztosít a személyes közreműködést nem vállaló tagi státusz létrehozására a szövetkezetben, de a szövetkezet definíciójában a XIX. századi magyar és európai szövetkezeti szabályozási hagyományokat juttatja érvényre a szövetkezet meghatározása tekintetében. Helyesnek tartom azt a szabályozási szemléletet, hogy a Ptk. a szövetkezeti tag személyes közreműködési kötelezettségét alapvető szövetkezeti fogalmi ismérvnek tekinti.

2. 2. 4. A szövetkezet főbb tevékenységeiről

A Ptk. a szövetkezet definíciójával összekapcsolva rögzíti a szövetkezet által végzett tipikus tevékenységeket is négy nagy körben: értékesítés, beszerzés, termelés és szolgáltatás. Meg kell jegyezni, hogy egyes európai szövetkezeti szabályozásokban a szövetkezet által végzett tipikus tevékenységek felsorolása ugyancsak megjelenik. Számos európai szövetkezeti joganyag kifejezetten a szövetkezeti fogalom részeként tartalmazta, illetve tartalmazza a szövetkezet által jellemzően végzett tevékenységek körét. Példaként említhető az 1889-ben hatályba lépett német Birodalmi szövetkezeti törvény, mely részletes felsorolással utalt a szövetkezet tevékenységeire a következők szerint: „1. előlegezési- és hitelegyesületek, 2. nyersanyag közös beszerzésére alapított

bemutatja a 2006. évi X. törvény koncepciójának vonatkozó tartalmát. Lásd erre: RÉTI Mária: *Észrevételek az egységes szövetkezeti törvény megalkotásához*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám, 173-192.o., különösen 189-192.o.

²⁰²A személyes közreműködést nem vállaló tagi státusz létrehozatalának lehetőségére utal a Ptk. 3:326§ (2) bekezdés, 3:332.§ (2) bekezdés,

egyesületek, 3. mezőgazdasági és ipari termékek közös értékesítésére létrejött egyesületek, (értékesítőszövetkezetek, raktáregyesületek), 4. termékeket előállító és közösségi számlára értékesítő egyesületek (termelőszövetkezetek) 5. élelmiszer és egyéb gazdasági szükségletek vásárlása nagyvitelben és árusítása kistételben (fogyasztási egyesületek), 6. mezőgazdasági vagy ipari termékek beszerzésére és azok közös felhasználására létrejött egyesületek, 7. lakásépítő egyesületek ”²⁰³

Hasonló felfogást követett a XIX. században a magyar KT is, amely a német szabályozásra mintaként tekintett, ahogyan arra már utaltam, az alábbi taxációval: *„előlegezési és hitelegyletek; a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására, vagy közös termelésre alakult egyletek; a fogyasztási egyletek; a laképítő társaságok; a kölcsönös biztosító társaságok.”* ²⁰⁴

A jelenkori hatályos szövetkezeti szabályozások közül például az osztrák és a francia szabályozás alkalmazza ezt a szabályozási felfogást. A hatályos osztrák szövetkezeti törvény²⁰⁵ - melynek szövetkezeti fogalma a XIX. századra nyúlik vissza – példálózó felsorolást ad a szövetkezeti típusok tekintetében az alábbiak szerint: *„hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házépítő szövetkezetek”*. A francia szövetkezeti törvény pedig mintaértékűen akként szabályoz a fogalomban, hogy *„a szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorolják”*.²⁰⁶

²⁰³ A Birodalmi törvényben rögzített típusokhoz azt a kiegészítő megjegyzést szükséges fűzni, hogy a felsorolt, „üzemkiegészítés” elve alapján működő szerveződések a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet”-nek minősülhettek. A hatályos német szövetkezeti törvény már nem tartalmazza ezt a taxációt.

²⁰⁴ KT 223.§

²⁰⁵ Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften

²⁰⁶ A francia szövetkezeti törvény a szövetkezetet a következőképpen definiálja: 47-1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről (Hivatalos Közlöny 1947. szeptember 11.) *“A szövetkezetek olyan társaságok, amelyeknek alapvető céljai: 1. A szövetkezet tagjai közös erőfeszítésével és tagjai javára úgy igyekszik csökkenteni egyes termékek vagy egyes szolgáltatások előállítási árát és adott esetben az eladási árát, hogy saját tevékenységként biztosítja azon vállalkozói és közvetítői tevékenységeket, amelyek költsége egyébként (külső szövetkezeten kívüli vállalkozó vagy közvetítő*

Álláspontom szerint a Ptk.-ban szereplő felsorolás a szervezetek tevékenységére vonatkozóan helyes alapokon nyugszik, ugyanis – hasonlóan a francia szövetkezeti törvényhez – érzékelteti, hogy a szervezetek a gazdaság minden szektorában jelenlévő szervezeti-jogi keretnek minősülnek.²⁰⁷

2. 2. 5. Összefoglaló megállapítás a szervezet fogalmával kapcsolatosan

Abban az esetben, ha lehetőség nyílna a magyar szövetkezeti jog továbbfejlesztésére, az Sztv. szabályainak bővítésére, álláspontom szerint szükség lenne az Sztv.-ben a Ptk. 3: 325.§-ban megfogalmazott szövetkezeti fogalomra építő, részletes meghatározására a szövetkezetnek. Az Sztv. szabályainak kibővítése esetén a részletes fogalom-meghatározást követően tartanám javasolandóak a portugál szabályozási minta alapján a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek rögzítését jelentéstartalmukkal együtt a Manchesteri dokumentumban foglaltak szerint, valamint a szövetkezeti értékek felsorolását. A következő rendelkezés pedig rögzíthetné a főbb szövetkezeti típusokat a portugál és a spanyol mintát alapul véve, érzékeltetve azt, hogy a gazdaság számos szektorában a szövetkezeti forma jelen van. A szövetkezet Sztv.-ben kibővített fogalmaként a következőt javaslom az SZNSZ által meghatározott szövetkezeti definícióra, valamint a korábbiakban bemutatott európai

igénybe vétele esetén) a termékek árát terhelné. 2. A tagjaiknak szállított vagy a tagok által termelt és a fogyasztóknak szállított termékek minőségének javítása. 3. És általánosságban hozzájárulni a tagok és a tagok szükségleteinek kielégítéséhez és a szociális és gazdasági tevékenységük fejlesztéséhez, valamint a képzésükhöz. A szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorolják.” Francia nyelvből fordította: Longa Anna, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék

²⁰⁷ E körben megjegyzem, hogy a szövetkezeti forma arra a tulajdonságára figyelemmel, miszerint a gazdaság bármely szektorában tevékenykedni képes – vált a szociális gazdaság alapvető intézményévé. A témára a szociális szövetkezet hatályos magyar szabályozása kapcsán részletesebben kitérek. A szövetkezetek foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepére lásd: BAK Klára, RÉTI Mária: *Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung: A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól*, AGRÁR- ÉS KÖRNYEZETJOG 2013/15. szám 5-38.o.

példákra alapítottn: *A szövetkezet személyek autonóm, önkéntes, kölcsönös együttműködésen alapuló társulásaként, a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elve szerint működő olyan jogi személy, amelynek célja a tagok gazdasági és társadalmi (szociális, egészségügyi, oktatási, kulturális) előmenetelének elősegítése. A szövetkezetben a tag köteles vagyoni hozzájárulást szolgáltatni és a szövetkezet tevékenységében személyesen közreműködni.*

2. 3. A hatályos magyar szövetkezeti jog szövetkezeti tagsági jogviszonyra irányuló főbb szabályairól

2. 3. 1. A szövetkezet alanyi körének szabályozásáról a Polgári Törvénykönyvben és „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvényben

A Ptk. szövetkezeti tagsággal kapcsolatos rendelkezései megalkotásánál a jogalkotó tekintettel volt a szövetkezet speciális jogi természetére és célkitűzésére. A jogalkotó figyelembe vette azt, hogy a szövetkezet egy olyan társas vállalkozási forma, amely a tagok érdekében működik, illetve amelynek működését a tagok aktivitása, tevékenysége tölti ki tartalommal. A szövetkezet alanyi körének szabályozásánál így a Ptk. azt a személyt tekinti a szövetkezet tulajdonképpen „rendes” tagjának, aki személyes közreműködést végez, és egyúttal teljesíti az alapszabályban előírt vagyoni hozzájárulást. Így ugyan kifejezetten nem nevesítve, de ahogyan a fogalom vizsgálatánál már rámutattam, a szövetkezeti tagok két csoportját különbözteti meg. Az egyik csoportot jelentik a már említett „rendes” tagok, akik személyes közreműködést és vagyoni hozzájárulást is vállalnak a szövetkezet alapításakor, illetőleg működése során. A másik csoportba pedig azok a szövetkezeti tagok tartoznak, akik akként létesítenek érvényes tagsági jogviszonyt a szövetkezetben, hogy vagyoni hozzájárulást teljesítenek, de személyes közreműködést nem vállalnak. Ezeket a tagokat nevezi a hatályos magyar szövetkezeti jog, ahogyan azt a korábbiakban említettem személyes közreműködést nem vállaló tagoknak, vagy más néven „befektető tagoknak”. A szövetkezeti forma jellege azonban megköveteli, hogy

a rendes tagok és a befektető tagok között az arányok korlátozásra kerüljenek.²⁰⁸ A személyes közreműködést nem vállaló tagokkal kapcsolatosan a 3:326. § (2) bekezdés azt a korlátozást rögzíti helyesen, hogy: „*A szövetkezet személyes közreműködést nem vállaló tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám negyedét.*”

Ahogy arra a korábbiakban már utaltam, az alanyi kör előbbieken bemutatott szabályozása harmonizál az SCE Rendelet vonatkozó szabályaival és egyes európai jogrendszerek, mint például a német és az osztrák szövetkezeti jog vonatkozó szabályaival is. Az SCE Rendelet a befektető tagot „*nem felhasználó tag*”-nak, illetve „*befektető tagnak*”-nak nevezi. Az SCE Rendelet álláspontom szerint mintaértékűnek szabályozza a befektető tagok státuszát. A Preambulum (9) bekezdésében rögzít egy meghatározást a nem felhasználó tagra vonatkozóan, amelyben tisztázza, hogy a nem felhasználó tag olyan tagja a szövetkezetnek, amely a szövetkezet szolgáltatásait nem veszi igénybe.²⁰⁹ Az SCE Rendelet 14. cikkében pedig azt az előírást tartalmazza, hogy amennyiben a székhely joga lehetővé teszi, az Európai Szövetkezet rendelkezhet nem felhasználó taggal,²¹⁰ akinek a szövetkezetbe történő felvételéhez a szövetkezeti demokratikus igazgatás elve alapján vagy a közgyűlésnek, vagy az alapszabályban meghatározott más szervnek hozzá kell járulnia. Természetesen a székhely joga mellett irányadó az alapszabály vonatkozó rendelkezése is a tekintetben, hogy az abban foglaltaknak is lehetővé kell tennie a nem felhasználói státuszt az adott szövetkezetben. A nem felhasználó tagok státuszát illetően azonban az SCE Rendelet számos korlátozást állapít meg. Meghatározott arányban lehetnek a nem felhasználó

²⁰⁸ Az SCE Rendelet szabályozása is példa erre.

²⁰⁹ SCE Rendelet Preambulum (9) bekezdés „...*Egyes esetekben a szövetkezeti tagok között meghatározott arányban lehetnek olyan befektető tagok, akik nem veszik igénybe a szövetkezet szolgáltatásait,...*”

²¹⁰ SCE Rendelet 14. cikk „...*Amennyiben az SCE alapszabálya szerinti székhely szerinti tagállam joga megengedi, az alapszabály előírhatja, hogy az SCE javainak és szolgáltatásainak használatát vagy előállítását nem igénylő személyek, befektető (nem felhasználó) tagként is felvehetők. E tagok felvételének feltétele a közgyűlés, illetve az alapszabály által az e hozzájárulás megadására feljogosított bármely más szerv hozzájárulása.*”

tagok tagjai az ügyviteli szervnek²¹¹, valamint a felügyelő szervnek²¹² és a döntéshozatalban is korlátozott a szavazati arányuk²¹³ az SCE Rendelet értelmében.

A német szövetkezeti törvény ugyancsak lehetőséget biztosít a szövetkezetben befektető tagi státusz létrehozására, ahogyan arra már utaltam, mégpedig konkrétan a 8.§ (2) bekezdésében.²¹⁴ A német szövetkezeti törvény értelmében az alapszabály rendelkezhet akként, hogy a szövetkezet javai termelésében és felhasználásában részt nem vevő, valamint a szövetkezet szolgáltatásait igénybe vevő személyek befektető tagjai („*investierende Mitglieder*”) lehetnek a szövetkezetnek. Korlátozásokat a befektető tagi státuszt illetően a német szövetkezeti törvény is tartalmaz, mégpedig a döntéshozatal tekintetében például akként rendelkezik, hogy a befektető tagok összes szavazatának száma nem haladhatja meg a „rendes” tagok szavazatának számát. A német szövetkezeti törvény konkrétan akként fogalmaz, hogy az alapszabálynak biztosítania kell, hogy a befektető tagok a más tagokat semmilyen esetben sem szavazhassák le és a háromnegyedes szótöbbségű határozatait a közgyűlésnek ne akadályozhassák meg. Ennek érdekében a német szövetkezeti törvény alapján az alapszabály a befektető tagok szavazati jogát ki is zárhatja. További rendelkezés a

²¹¹ SCE Rendelet 42. cikk (2) bekezdés „*Az ügyviteli szerv tagjai tekintetében legfeljebb a rendelkezésre álló helyek egynegyedét töltheti be nem felhasználó tag.*”

²¹² SCE Rendelet 39. cikk „(3) *A felügyelő szerv tagjai tekintetében legfeljebb a rendelkezésre álló helyek egynegyedét töltheti be nem felhasználó tag.*”

²¹³ SCE Rendelet 59. cikk „(3) *A felhasználón kívüli (befektető) tagok mindazonáltal együttesen legfeljebb az összes szavazati jog 25 %-ával rendelkezhetnek.*”

²¹⁴ Genossenschaftsgesetz 8.§ „(2) *Die Satzung kann bestimmen, dass Personen, die für die Nutzung oder Produktion der Güter und die Nutzung oder Erbringung der Dienste der Genossenschaft nicht in Frage kommen, als investierende Mitglieder zugelassen werden können. Sie muss durch geeignete Regelungen sicherstellen, dass investierende Mitglieder die anderen Mitglieder in keinem Fall überstimmen können und dass Beschlüsse der Generalversammlung, für die nach Gesetz oder Satzung eine Mehrheit von mindestens drei Vierteln der abgegebenen Stimmen vorgeschrieben ist, durch investierende Mitglieder nicht verhindert werden können; zu diesem Zweck kann die Satzung das Stimmrecht investierender Mitglieder auch ganz ausschließen. Die Zulassung eines investierenden Mitglieds bedarf der Zustimmung der Generalversammlung; abweichend hiervon kann die Satzung die Zustimmung des Aufsichtsrats vorschreiben. Die Zahl der investierenden Mitglieder im Aufsichtsrat darf ein Viertel der Aufsichtsratsmitglieder nicht überschreiten.*”

német szövetkezeti törvényben az is, hogy a befektető tag belépéséről a közgyűlés dönt, illetve az alapszabály rendelkezhet akként, hogy a közgyűlés helyett a felügyelőbizottság határozzon a kérdésben. A befektető tagoknak a felügyelőbizottsági tagságával kapcsolatosan a német szövetkezeti törvény - hasonlóan az SCE Rendeletben foglaltakhoz – az 1/4-es korlátozó arányszámot írja elő.

Az osztrák szövetkezeti törvény a német szövetkezeti törvénnyel egyező meghatározást ad a befektető tagra vonatkozóan és ugyancsak alapszabályi hatáskörbe utalja a befektető tagi státusz lehetőségéről való rendelkezést.²¹⁵

Véleményem szerint a szövetkezeti tagságra vonatkozó szabályok körében érdemes lenne a Ptk. vonatkozó szabályait világossá tenni egy kiegészítéssel, amely tisztázza, hogy a szövetkezetben kétfajta tagsági jogviszony jöhet létre, ahogyan az a német és osztrák szövetkezeti törvényben, valamint SCE Rendeletben is szerepel. Célszerű lenne továbbá az említett két joganyag mintájára definiálni is a személyes közreműködést nem vállaló tagi státuszt. A jogalkalmazást ez a kiegészítés álláspontom szerint megkönnyítené.

További szempontként jelenik meg a Ptk.-ban az is, hogy a szövetkezeti forma jellegére tekintettel alapvetően a természetes személyek alanyi köre legyen preferált. A Ptk.-ban erre figyelemmel konkrétan meghatározásra kerül, hogy milyen mértékű lehet a szövetkezet nem természetes személy tagjainak aránya a természetes személy tagok számához képest. Erről az arányszámról a Ptk. a következők szerint rendelkezik: „a szövetkezet nem természetes személy tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám 20 %-át.”²¹⁶

Lényeges azonban ehhez a főszabályhoz egy megjegyzést fűzni. A hatályos magyar szövetkezeti jog ettől az arányszámtól egy esetben enged eltérést, ha a nem természetes személy tagok szövetkezetek. A szövetkezet olyan tagjait ugyanis,

²¹⁵ Genossenschaftsgesetz 5a.§ „(2) Der Genossenschaftsvertrag kann vorsehen, dass Personen, die für die Nutzung oder Produktion der Güter und die Nutzung oder Erbringung der Dienste der Genossenschaft nicht in Frage kommen, als investierende (nicht nutzende) Mitglieder zugelassen werden können;”

²¹⁶ Ptk. 3:326. § (1) bekezdés.

amelyek szövetkezetek, az arányszám számolásakor figyelmen kívül kell hagyni.²¹⁷ Ennek a kivételnek az oka az, hogy nyilvánvalóan a szövetkezetek, mint tagok a szövetkezeti elveket, értékeket ismerik, és egymással történő közös működés esetén is ezek mentén végzik tevékenységüket. Erre a szabályozási megoldásra egy további, kifejezetten szövetkezeti jogi specifikum is építhető. Az Sztv. 2. §-a azt a speciális szabályt rögzíti, hogy kizárólag szövetkezetek alapíthatnak úgy nevezett másodlagos szövetkezetet. Helyesnek tartom, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jogban a másodlagos szövetkezet fogalma szabályozásra került, ugyanis a gyakorlatban a másodlagos szövetkezetek a szövetkezés második szintjének tekintendők, amelyek például az agráriumban a szövetkezeti elvek mentén történő, magas fokú hatékonysággal párosuló működés egyik zálogát jelentik.

Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy az Sztv. további speciális előírásokat határoz meg az egyes szövetkezeti típusok alanyi körére vonatkozóan is, amelyeket az adott szövetkezeti típus szabályozásának bemutatásakor részletesen vizsgálok.

2. 3. 2. A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttére vonatkozó főbb általános rendelkezésekről

2. 3. 2. 1. A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttére vonatkozó szabályozás struktúrájáról és annak általános jellemvonásairól

A hatályos magyar szövetkezeti jog tagsági jogviszony létrejöttére vonatkozó általános szabályait a Ptk. tartalmazza. A Ptk. vonatkozó szabályozását illetően elsődlegesen azt szükséges kiemelni, hogy ***a tagsági jogviszony létrejöttét illetően kétlépcsős szabályozás van a magyar jogban érvényben.*** Ennek a kétlépcsős szabályozási szemléletnek a keretében törvényi szintű rendelkezéseket találhatunk a tagi státusz létrejöttével kapcsolatos alapvető szabályozási kérdések tekintetében. A részletszabályok kimunkálását, meghatározását pedig a jogalkotó a szövetkezet sajátos, tagközpontú működésére figyelemmel az alapítók, illetve a legfőbb,

²¹⁷ Ptk. 3: 326.§ (1) bekezdés

döntéshozó szerv döntési kompetenciájába utalja akként, hogy azokat a szövetkezet alapszabályában kell rögzíteni. A tagsági jogviszony keletkezésére irányuló szabályozás ilyen nagymértékű szabadságot adó szemlélete visszavezethető véleményem szerint arra is, hogy a szövetkezet sokfajta tevékenységi kör végzésére alkalmas társas vállalkozási forma²¹⁸, s a sokszínűségnek a gyakorlatban gátja lehet, ha törvényi szinten jelentős számú kógens norma található. Másrészt pedig rugalmasabb törvényi szintű szabályozást feltételeznek a már elemzett szövetkezeti alapelvek is, így különösen az önsegély, az autonómia, valamint a Ptk. szövetkezeti definícióban szereplő nyitott tagság elve.²¹⁹

Meg kell jegyezni azonban azt is, hogy a magyar szövetkezeti jog már a XIX. században is ezt a dualista szemléletet követte, a törvényi és az alapszabályi szabályozás aránya azonban eltérő volt. A KT a szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttéhez ugyanis csupán egy belépési nyilatkozat megtételét követelte meg, amelynek tartalmára vonatkozóan nem tartalmazott előírást. A belépési nyilatkozat tartalmát az alapszabálynak kellett meghatároznia.²²⁰ *A KT szükségességére figyelemmel, annak szabályait a korabeli bírói gyakorlatnak kellett pontosítania és*

²¹⁸Már a XX. század eleji szakirodalom is külön nevesíti az egyes szövetkezetfajtákat, így például a fogyasztási szövetkezetet, mely a modern értelemben vett szövetkezetek esetében az első megjelent szövetkezeti fajtának tekintendő, a hitel- és takarékszövetkezetet, a biztosító szövetkezetet a termelő, feldolgozó, értékesítő szövetkezetet az agrárium területén, a házépítő szövetkezetet, és így tovább. Lásd erre a korabeli szerzők közül: GALOVITS Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901. , 38.o.

²¹⁹ A nyitott tagság elvének részletesebb elemzésére lásd a korabeli szerzők közül KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, i.m. l.j.2. 422-424.o.; a jelenkori szerzők közül BAK Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, XXXIII. évfolyam, 2012. évi 1-2 szám, 34-61.o. A tanulmány elektronikus formátumban megtalálható a Szövetkezeti Kutató Intézet honlapján is az alábbi elérhetőségen: <http://www.szovetkezetikutato.hu/kozlesre.php>, 2018. 06. 04

²²⁰ A KT 224. §- a akként rendelkezett, hogy „Az egyes tagok belépése a szövetkezetbe írásbeli nyilatkozat alapján történik.”. A tagok belépésének feltételeit pedig a KT értelmében a szövetkezet alapszabályában kellett megállapítani. „KT 225.§ Az alapszabályokban mindenestre következőket kell megállapítani:...4. a tagok belépésének feltételeit és esetleg azok (kilépés, halál vagy kizáratás következtében) kiválására vonatkozó különös határozatokat;”

kitölteni tartalommal. A KT és a vonatkozó kúriai gyakorlat alapján belépési nyilatkozatnak minősült minden olyan okirat²²¹, amely kifejezte a tag belépési szándékát, illetve tartalmazta a tag által jegyezni kívánt tulajdoni hányadot, megjegyezve azonban azt, hogy a KT az üzletrészre történő kötelező befizetést nem írta elő.²²² Figyelemmel a számos jogvitára, amely a KT szabályozásával kapcsolatban

²²¹ Az alaki kellékek tekintetében, ahogyan azt a KT is meghatározta, kizárólag az írásbeliség minősült követelménynek. Erre utal a királyi Kúria 1375/ 1903. számú döntése (a Kúria döntése megtalálható.: KUNCZ Ödön- NIZSALOVSZKY Endre: Hiteljog I.: A kereskedelmi törvény és joggyakorlata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1937., 361.o.) is, melynek értelmében „A K. T. 224. §-a szerint a szövetkezetbe lépéshez szükséges írásbeli nyilatkozat különös alakszerűséghez kötve nincs és azt pótolja a megalakulásra szóló meghívónak oly aláírása, amely mellett a jegyzett üzletrész száma is ki van tüntetve.” Ugyanerre a megállapításra jutott a Kúria egy másik, a 10633/1915 számú döntésében (a Kúria döntése megtalálható.: KUNCZ Ödön- NIZSALOVSZKY Endre: Hiteljog I.: A kereskedelmi törvény és joggyakorlata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1937., 361.o.) is, miszerint „Az alakszerű belépési nyilatkozatot pótolja a közgyűléshez intézett oly írásbeli beadvány, melyben a szövetkezeti tagság előfeltételét képező ingatlan megvételének bejelentése mellett a szövetkezeti üzletrészek átírása kéretik.” Lényegesnek tartom megemlíteni az írásbeliség tekintetében felmerülő azon döntést is jelen elemzés körében, mely arra adott választ, hogy ha a tag nem tett nyilatkozatot, de a tagsági névjegyzékbe felvették, az elegendőnek minősült-e, vagyis pótolható volt –e a KT értelmében a tagok névjegyzékébe való felvétellel az írásbeli nyilatkozat. A Kúria 465/913-as döntésében azt az álláspontot rögzítette, miszerint „A szövetkezet tagjai közé való belépés a KT. 224. §-ának utolsó pontjában foglalt szabályai szerint, melytől eltérésnek helye nincs, általában írásbeli nyilatkozat alapján történhetik; a hiányzó írásbeli nyilatkozatot nem pótolja az a körülmény sem, hogy valaki a tagok névjegyzékébe felvételre.” Egyetértek a Kúria által meghozott döntéssel, hiszen a tagok névjegyzékébe való felvétel a szövetkezet aktusa és nem a tagé. Azt a tag belépési nyilatkozatának, mint belépési ajánlatnak meg kell előznie.

A KT szabályainak hiányosságaira rámutatott a hitel és áruuzsora elharapózása is, miként arra több, a témát tárgyaló elemző is rámutat. Erre lásd: SZÉP György: *A kereskedelmi törvénybe iktatott szövetkezeti szabályok*, in.: FARKAS Tamás – BECZ Miklós – FEKETE József – KOSZORU István – PÁL József – PETROVAI György – PRUGBERGER Tamás – RÉTI Mária – SZÉP György – VERES József - ZSOHÁR András: *A szövetkezetek szabályozása Magyarországon*. Szerk.: Fekete József., K.: Szövetkezeti Kutató Intézet, Budapest, 2009, 65-78.o., különösen a szerző végkövetkeztetésére a kereskedelmi jog és a szövetkezeti jog kapcsolatára: 78.o.

²²² Lásd erre KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata*, I. rész, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1928, 497.o. NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*, különös tekintettel a bírói gyakorlatra, Budapest, Athenaeum R. Társulat Kiadása, 1884, 348.o., RÉTI

felmerült „*A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Szövetkezeti törvény) már jóval részletesebb szabályokat tartalmazott.²²³

A tagsági jogviszony létrejöttét illetően az első lényeges kérdéskör az, hogy a tagsági jogviszony mikor keletkezik, a szövetkezet alapításával vagy később, utólag. Erre vonatkozóan a Ptk. is tartalmaz elhatárolást. A Ptk. 3:354. § (1) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy a tagsági jogviszony kétféleképpen jöhet létre, keletkezhet ugyanis a szövetkezet alapításakor, illetve a szövetkezet megalapítását követően kérelem alapján a tag felvételével. A tagság keletkezése tekintetében Kuncz Ödön az alapítással létrejövő tagsági jogviszonyt „eredeti”, míg a felvétellel keletkezőt „származékos” jelzővel illette.²²⁴ A Ptk. értelmében mindkét esetre vonatkozik azonban a fogalomnál már tárgyalt kötelezettség, miszerint a szövetkezeti tagnak – ha rendes tag - kettős kötelezettsége van annak érdekében, hogy tagsági jogviszonya érvényesen létrejöhessen. A leendő szövetkezeti tagnak személyes közreműködést kell vállalnia a szövetkezet működésére figyelemmel, illetve vagyoni hozzájárulást is teljesítenie kell a Ptk. és a szövetkezet alapszabályában foglalt előírások mentén.

Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*, Jogtudományi Közlöny, LX. évfolyam, 2005/3. szám, 108.o.

²²³ Nagy Ferenc, „*A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk megalkotója a tagsági jogviszony keletkezésére irányuló szabályozással kapcsolatban azon felfogáson volt, hogy a tagi minőség jelentőségére figyelemmel annak alapos és körültekintő szabályozása szükséges. Véleménye szerint a szabályozáson keresztül azt kell biztosítani, hogy a belépés megfelelő alakissággal történjen annak érdekében, hogy a belépő tag belépési szándéka, valamint belépésének megtörténte utólag vitathatatlan legyen. Továbbá fontosnak tartotta a jogszabályi szintű biztosítása annak, hogy mind a belépő személy, mind az egyéb érdekeltek a belépésről mihamarabb tudomást szerezzenek.

²²⁴ Id. erre: Az új szövetkezeti törvény, A Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztályának és gazdaságjogi intézetének dr. Gallia Béla ny. kúriai tanácselnök és dr. Kuncz Ödön egyetemi ny. r. tanár elnöke alatt 1947. szeptember 26-án, 30-án, és október 3-án, 7-én, és 14-én megtartott ankéton elhangzott előadások. , Dr. KUNCZ Ödön egyetemi ny. r. tanár, gazdaságjogi intézeti elnök bevezető előadása: *Az új szövetkezeti jog alapelvei*. Jogászegyleti Szemle, 1948. évf. 1-2. szám, 39.o.

Befektető tagi státusz létrehozatala esetén, értelemszerűen a vagyoni hozzájárulás teljesítésére irányuló kötelezettség az egyetlen.

Az 1898. évi magyar Szövetkezeti törvény azonban több feltételt is meghatározott. Figyelembe vette ugyan a jogalkotó a szövetkezet működési elveként ismert, korábban már részletezett „*Nyitott tagság*” elvét, de a szövetkezetbe felvehető tagokat tekintve ésszerűségi szempontok alapján korlátozó rendelkezéseket vezetett be. A korlátozások a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek speciális tevékenységére voltak visszavezethetők. Az 1898-as törvény szerint a szövetkezetbe belépni szándékozóknek három követelménynek kellett megfelelniük. Az egyik feltétel az életkort érintette, ugyanis a törvény hatálya alá tartozó szövetkezetbe csak nagykorú, a korabeli terminológia szerint teljes korú léphetett be. A korabeli szabályok szerint a nagykorúság a 24. életév betöltését jelentette.²²⁵ Követelmény volt továbbá, hogy a belépő személynek szabadon kellett rendelkeznie vagyonával, így nem állhatott csődeljárás vagy gondnokság alatt. E két korlátozó feltétel törvénybe iktatásának célja az volt, hogy kizárólag a vagyonukkal szabadon rendelkező személyek válhassanak a szövetkezet tagjává. Szükséges e körben megjegyezni azonban, hogy mindezeket a korlátozó feltételeket a jogalkotó a tag belépésének időpontjához kötötte, így abban az esetben, ha utólag vált a tag korlátozottan cselekvőképessé vagy cselekvőképtelenné, a tagsági jogviszonya változatlanul megmaradt. A harmadik kógens szabály pedig egy földrajzi természetű korlátot szabott a belépés tekintetében. Arra figyelemmel ugyanis, hogy a törvénycikk hatálya alá tartozó szövetkezet a tevékenységét kizárólag a kerületében fejthette ki²²⁶, a szövetkezetbe csak azon egyéb feltételeknek is megfelelő személy léphetett be, aki a szövetkezet kerületében lakott.²²⁷ A törvénycikk a három feltételen túl akként rendelkezett, hogy a szövetkezet alapszabálya egyéb feltételeket

²²⁵ A nagykorúság szabályát „*A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről*” szóló 1877. évi XX. törvénycikk tartalmazta. Nők esetében a nagykorúságra vonatkozó kiegészítő szabályokat „*A nők teljeshorúságáról*” szóló 1874. évi XXIII. törvénycikk rögzítette.

²²⁶ Szövetkezeti törvény 7.§

²²⁷ Szövetkezeti törvény 8. § A szövetkezetbe csak olyan teljes koru egyén léphet be, ki a szövetkezet kerületében lakik és vagyona fölött szabadon rendelkezik.. Az alapszabályok egyéb feltételeket is állapithatnak meg.

a belépés tekintetében rögzíthetett. Ez azt jelentette tehát, hogy a szövetkezet alapítói egyéb ésszerű és az egyenlő elbánás elvét nem sértő korlátozásokat fogalmazhattak meg az alapszabályban. Álláspontom szerint Nagy Ferenc a Szövetkezeti törvényben olyan feltételeket rögzített, amelyek alapvető, ésszerű garanciaként szolgálhattak a szövetkezetek hatékony és a támogatható működéséhez. Helyesnek tartom azonban, hogy mára a magyar szövetkezeti szabályozás valóban kifejezetten keretjelleggel szabályozza a tagsági jogviszony keletkezésének szabályait, részletes szabályozást telepítve ezzel az alapszabályra.

2. 3. 2. 2. Az alapítással létrejövő tagsági jogviszonyról

Az „eredeti”, vagyis az alapítással létrejövő tagsági jogviszony keletkezésére vonatkozóan a Ptk. a korábbiakban kifejtetteken kívül további konkrét rendelkezéseket nem állapít meg, hanem a szövetkezet megalapítását illetően tartalmaz kógens szabályokat, amelyekből kikövetkeztethetők az alapító tagok tagsági jogviszonyának keletkezésére vonatkozó szabályok. Az alapító tagok tagsági jogviszonya létrejöttének feltétele a már kifejtetteken túl az az alaki szabály, hogy az alapítóknak az alapszabályt alá kell írniuk. Az alapszabály aláírásának aktusával az alapító tagok azt nyilvánítják ki, hogy az általuk létrehozott alapszabályban foglaltakkal maradéktalanul egyetértenek és az abban foglaltakat magukra nézve kötelezőnek ismerik el. Érdemes idevonatkozóan megemlíteni azt az álláspontját Bobvos Pálnak, miszerint alapítás esetén a szövetkezeti tag tagsági jogviszonya a szövetkezet célgnyilvántartásba történő bejegyzésével jön létre.²²⁸

A szövetkezet alapszabályának tartalmát illetően a 3: 331.§ (4) bekezdés számos kötelező tartalmi elemet ír elő, amelyek a szövetkezet speciális működési jellemvonásához kötődnek. Rögzíteni kell a szövetkezet alapszabályában a vagyoni hozzájárulás azon mértékét, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező; a tag személyes közreműködése lehetséges módjait; a szövetkezet és a tag gazdasági együttműködésének meghatározását; a közösségi alapra vonatkozó szabályokat; a természetes személy tagok, valamint hozzátartozóik számára nyújtandó szolgáltatások formáit, odaítélésének feltételeit, eljárási rendjét; a szövetkezet szerveit és azok

²²⁸ BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog A Polgári Törvénykönyv alapján*, i.m., 51.o.

hatáskörét; a tagokra és tisztségviselőkre vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi okokat; valamint a közgyűlés összehívásának módját, és a szavazati jog gyakorlásának feltételeit és módját; a tag által a szövetkezet részére teljesítendő vagyoni hozzájárulás mértékét.

További kulcsfontosságú rendelkezése az alapszabály körében a Ptk.-nak, amely az alapítás egyik alapvető feltételét határozza meg, hogy annak elfogadásához legalább hét személy egybehangzó akaratnyilatkozatára van szükség. Ez azt jelenti tehát, hogy szövetkezetet a magyar jog szerint legalább hét személy alapíthat.²²⁹ A német szövetkezeti jogban ez a szám például három.²³⁰

Jogtörténeti érdekesség, hogy a KT és az arra épülő korabeli ítélkezési gyakorlat az „eredeti” tagsági jogviszony létrejöttét nem pontosan a hatályos szabályokkal egyezően kezelte. A Ptk. szabályozási szemléletét az 1898-as Szövetkezeti törvény vezette be a magyar szövetkezeti jogba. A KT alapján ugyanis a szövetkezet alapító tagjainak is belépési nyilatkozatot kellett tennie.²³¹ A 262/905. számú kúriai döntés azzal a konkrét tartalommal töltötte ki a KT szabályát, hogy alakuláskor történő belépés esetén a döntés értelmében a többi alapítónak a belépő alapítótársuk nyilatkozatát el kellett fogadnia, úgy válhatott valaki érvényesen a szövetkezet tagjává alapítóként.²³²

²²⁹ Ptk. 3: 331.§ (1) bekezdés

²³⁰ Genossenschaftsgesetz 4.§

²³¹ A KT 224. §- a akként rendelkezett, hogy „Az egyes tagok belépése a szövetkezetbe írásbeli nyilatkozat alapján történik.”. A tagok belépésének feltételeit pedig a KT értelmében a szövetkezet alapszabályában kellett megállapítani. „KT 225.§ Az alapszabályokban mindenesetre következőket kell megállapítani:...4. a tagok belépésének feltételeit és esetleg azok (kilépés, halál vagy kizáratás következtében) kiválására vonatkozó különös határozatokat;”

²³² „A szövetkezetbe való belépést annak alakulása előtt a kereskedelmi törvény 224. §-a nem köti más feltételhez, mint a belépési ajánlatot tartalmazó írásbeli nyilatkozathoz. A belépés iránt tett ilyen nyilatkozat tehát, ha az alapítók azt elfogadták s a szövetkezet törvényszerűleg megalakult, az ajánlattevőt a szövetkezet irányában kötelezi, s nem szükséges, hogy a megalakult szövetkezet igazgatósága a felet erről külön értesitse. – Abból, hogy az aláíró az alapítók által az alakuló közgyűlésre meghívott, s hogy a tagok névjegyzékének a kereskedelmi törvény 226. §-a értelmében

Az 1898-as Szövetkezeti törvény már önálló rendelkezést tartalmazott az alapítók tagsági jogviszonyának létrejöttére, kristálytiszta érthető szabályozási tartalommal. Az alapítókra vonatkozó tagi státusz megszerzésére vonatkozóan a törvény 3.§-a rögzítette, hogy az alapítók tagsági jogviszonya a szövetkezet alapszabály-tervezetének aláírásával keletkezik.²³³ A törvény 3.§ -ában foglaltak lényegében azt fejezték ki, hogy a tagsági jogviszony létrejöttének feltétele a belépő személy írásbeli szándéknyilatkozata, amely alapítók esetében az alapszabály aláírását jelenti, illetve annak elfogadását.²³⁴ Álláspontom szerint ez a szabályozási szemlélet gyakorlatorientált és jól alkalmazható, ezért szerencsés, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jog is ezt a szabályozási szemléletet követi. Értéke az 1898-as Szövetkezeti törvénynek, hogy 3.§-a az „eredeti” tagsági jogviszony keletkezésének időpontján túl az alapító belépésének, vagyis az alapszabály-tervezet aláírásának alaki szabályait is részletesen rögzítette.²³⁵

történt bemutatásakor e névjegyzékbe is felvétel, következik, hogy ajánlatát a szövetkezet alapítói elfogadták. (Curia 1906 március 28. 262/905. sz. a.) Döntvénytár, A Felsőbírók elvi jelentőségű határozatai. Jegyzetekkel ellátva. Kiadja: A „Jogtudományi Közlöny” Szerkesztősége, Franklin – Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Negyedik folyam. V. kötet. Budapest, 1906., 137-138. o.

²³³ „3. § A tagok belépése a szövetkezet megalakítása végett a szövetkezet alapszabálytervezetének sajátkezű aláírása által történik...” A törvény azért az „alapszabály tervezet” kifejezést tartalmazza, mert amíg azt a közgyűlés el nem fogadja az okirat tervezet minőséggel bír. Lásd erre: NAGY Ferenc: i.m., 25.o.

²³⁴ Lásd erre GALOVITS: i.m., 88-89. old.

²³⁵ A rendelkezés az írástudatlan, a sem írni, sem olvasni nem tudó, illetve az alapszabály-tervezet nyelvét nem ismerő alapítói személyi körök tagi státuszának keletkezéséhez szükséges alaki követelményeket határozta meg. Írástudatlan alapító személynek két tanú jelenlétében kellett kézjegyet az alapszabály-tervezetre rávezetnie. További törvényi feltétel volt, hogy az egyik tanúnak az alapító személy nevét az okiratra rá kellett írnia.

Értéke a szabályozásnak, hogy a sem írni és sem olvasni nem tudó alapító személy, valamint az alapszabály-tervezet nyelvét nem ismerő személy esetén a jogszabály a tanúk jelenlétében túl megkövetelte azt is, hogy az alapszabály-tervezetet mind az alapító, mind a tanúk megismerjék, és ennek megtörténtét az alapszabály-tervezetre rávezessék. Helyesnek tartom a kifejezetten részletes

2. 3. 2. 3. *A tagsági jogviszony létrejöttéről belépés esetén*

A Ptk. értelmében a tagsági jogviszony utólagos keletkezésének egyik feltétele a tagfelvételi kérelem benyújtása a szövetkezet irányába. A tagfelvétel iránti kérelemnek a 3:354. § (2) bekezdés alapján több, egymással összefüggő tartalmi eleme van. A tag a kérelmében köteles nyilatkozni arról, hogy a szövetkezet alapszabályában foglaltakat elfogadja, illetve kérelmében rögzítenie kell a vagyoni hozzájárulás teljesítésének vállalását is. Ugyancsak tartalmaznia kell a tag kérelmének személyes közreműködés vállalása esetén annak konkrét tartalmát is. Ahhoz, hogy a belépni kívánó tag tagsági jogviszonya valóban létre is jöjjön, a belépő tagnak a vállalt vagyoni hozzájárulást vagy annak egy részét teljesítenie kell. A Ptk. 3:354. § (3) értelmében a szövetkezetbe történő utólagos belépés esetén is a szövetkezet alapításának esetére meghatározott szabályokat kell alkalmazni e tekintetben. Ezekre a szabályokra a Ptk. szövetkezeti vagyonjogra vonatkozó rendelkezéseinek elemzése körében a későbbiekben térek vissza részletesen. Lényeges azonban idevonatkozóan utalni egy speciális esetre, mégpedig arra, ha szövetkezeti tag ruházza át a belépni kívánó tagra szövetkezeti részesedését, vagy annak egy hányadát. A Ptk. 3:354. § (6) bekezdése szerint, ebben az esetben a belépő tag nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni a szövetkezet irányába. A belépő személy és a kilépő tag egymással állapodnak meg.

Fontos azonban, hogy az alapszabályban rögzített feltételek nem rendelkezhetnek diszkriminatív tartalommal. ***Szövetkezetet tehát csak olyan személy alapíthat, illetve abba tagként csak olyan személy léphet be, aki az alapszabályban***

szabályozást e körben, hiszen ezekkel a kógens szabályokkal válik vitathatatlanná a tagsági jogviszony keletkezésének időpontja e speciális személyi körök esetében.

A rendelkezés konkrétan a következők szerint szól: „3.§ ...*Ha az, a ki belépni akar, irni nem tud: kézigye két előttemező tanu által, kiknek egyike az illető nevét is aláírja, hitelesitendő. Ha pedig sem irni, sem olvasni nem tud, vagy az alapszabálytervezet nyelvét nem érti; még az is szükséges, hogy a jelenlevő tanuk az alapszabálytervezetet mind maguk ismerjék, mind a belépőnek az általa értett nyelven megmagyarázzák s hogy ez megtörtént, az alapszabálytervezeten bizonyítsák.*”

foglaltakat, így az abban szereplő kötelezettségeket is magára nézve kötelezőnek ismeri el, illetőleg azokat előreláthatóan teljesíteni képes.

2. 3. 3. A Polgári Törvénykönyv főbb rendelkezéseiről a szövetkezeti tag jogait illetően, különös tekintettel a szövetkezeti tag szavazati jogára

A Ptk. a szövetkezeti tag alapvető jogait a 3:356. §-ban rögzíti a következők szerint: „(1) A szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül, azonos jogok illetik meg. (2) A szövetkezet nyereségét a tagok között fel lehet osztani. A szövetkezet nyereségének a felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani; semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.”

A Ptk. a szövetkezeti tag jogairól általánosságban rendelkezik a fenti szakaszban. Az említett előírás a szövetkezet szervezeti működéséhez kapcsolódóan, valamint a vagyoni jogot illetően határoz meg két generálklauzulát a szövetkezeti tag jogait illetően. A vagyoni jogi jogosultság a szövetkezeti nyereségből való részesedéshez kapcsolódik, amelyet a Ptk. főbb, szövetkezet-specifikus vagyoni jogi szabályai körében elemzek részletesen, a szervezeti működéshez kapcsolódó tagi jogosultságot pedig a következőkben tárgyalom.

A 3: 356.§ első bekezdése kifejezésre juttatja a Rochdale-i szövetkezet alapszabályából eredeztethető, már általam is elemzett „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elvében továbbélő rendezőelvet, miszerint a szövetkezetben a tagok jogai függetlenek a vagyoni hozzájárulásuk mértékétől, a tagokat a szövetkezet működése, irányítása és ellenőrzése során azonos jogok illetik meg.²³⁶ Ehhez a generális

²³⁶ Bobvos Pál azon értékes álláspontját fogalmazza meg idevonatkozóan, hogy a „*Ptk.-ban a szövetkezet működése során demokrácia közvetlen és közvetett formái egyaránt érvényre jutnak.*” A szövetkezet irányítása, felügyelete demokratikusan megválasztott testületek útján történik, amelyek tevékenysége ellenőrzött is a közgyűlés által. A szövetkezet működését érintő legfontosabb kérdésekről

rendelkezéshez kapcsolódik a Ptk. azon további előírása, amely a szövetkezeti tagok szavazati jogát szabályozza. A Ptk. a szövetkezeti tag szavazati jogára vonatkozóan a szövetkezet szervezetére irányadó rendelkezések körében, konkrétan a közgyűlésre vonatkozó szabályoknál rögzít előírást. A 3: 337.§ konkretizálja a szövetkezeti tagok jogainak egyenlőségét a döntéshozatal tekintetében, ugyanis rendelkezik a Rochdale-i alapszabályban rögzített egy tag-egy szavazat elvéről.²³⁷ A rendelkezés tartalmazza továbbá a szövetkezeti tag indítványtételi jogát is a közgyűlés napirendjére felvett ügyekben.²³⁸

A szavazati jog mértékének függetlenítése a vagyoni hozzájárulástól egy ugyancsak olyan markáns szövetkezeti sajátosság, amely eltér a gazdasági társaságok vonatkozó szabályától. A Ptk. 3: 110.§ (2) bekezdés értelmében ugyanis a gazdasági társaságban a tag szavazatának mértéke a vagyoni hozzájárulásához igazodik.²³⁹

Érdemesnek tartok utalni arra, hogy a gyakorlat felvetette az egy tag egy szavazat előírással kapcsolatban a kérdést, miszerint a Ptk. diszpozitív szemléletére tekintettel az egy tag-egy szavazat szabálya kógens vagy diszpozitív rendelkezésként értelmezhető-e. Réti Mária a Magyar Bíróképző Akadémián²⁴⁰ tartott előadásában

azonban a tagok döntenek. BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog A Polgári Törvénykönyv alapján*, Egyetemi jegyzet, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2016, 16.o.

²³⁷ Idevonatkozóan utalni szükséges a magyar szabályozási hagyományokra. A korábbiakban, egy-egy rendelkezése kapcsán kiemelt 1898. évi Szövetkezeti törvény 26. §-a már tartalmazta a Rochdale-i alapszabály mintájára az egy tag-egy szavazat alaptételt a következők szerint „A közgyűlésen mindenik tagnak egy szavazata van. Az alapszabályok a szavazati jog gyakorlását az üzletrész teljes vagy meghatározott részben való befizetéséhez köthetik s kimondhatják, hogy csak annak van szavazati joga, ki a szabályszerű befizetésekkel hátralékban nincs.”

²³⁸ 3:337. § [A tag jogai a közgyűlésen] „(1) A tag jogosult a közgyűlés napirendjére felvett ügyekkel összefüggésben indítványt tenni és az ügyekről szavazni. A közgyűlésen a vagyoni hozzájárulások arányától függetlenül minden tagnak egy szavazata van.”

²³⁹ 3:110. § [Részvétel a legfőbb szerv döntéshozatalában]

„(2) A társaság legfőbb szervében gyakorolható szavazati jog mértéke a tag vagyoni hozzájárulásához igazodik.”

²⁴⁰ Az előadás címe: „Változások a szövetkezetet érintő jogszabályi környezetben”.

(2014. március 17.). illetve „*A magyar szövetkezeti jog hatályos szabályairól a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire figyelemmel*”²⁴¹ címmel megjelent elemzésében határozottan arra az álláspontra helyezkedik, hogy a szövetkezeti tag szavazati jogára vonatkozó Ptk.-beli rendelkezésektől, a Ptk. diszpozitív szemléletű szabályozási szemlélete ellenére sem helyes általános érvennyel eltérni. Hangsúlyozza Réti Mária azt is, hogy a feltétel nélküli eltérés az egy tag-egy szavazat elvétől erőteljes jogbizonytalansághoz vezet a jogalkalmazásban, valamint „*nem felel meg a szövetkezeti jog lényegének, lerontja a Ptk. Jogi Személy Könyvének elméleti szempontból koherens rendszerét, továbbá az Európai Unió közösségi jogával sem harmonizálna*”.²⁴² Egyetértve a Réti Mária által megfogalmazottakkal az a véleményem, hogy a magyar szövetkezeti jogban mindaddig, amíg részletszabályok és korlátok az egy tag-egy szavazat elvétől való eltérésre nem kerülnek törvényi szinten, a Ptk.-ban rögzítésre, az egy tag-egy szavazat elve az irányadó.

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy például a német szövetkezeti törvény, de az SCE Rendelet is lehetőséget ad az egy tag – egy szavazat elvétől való eltérésre, azonban cizellált, átgondolt szabályozást nyújtva a gyakorlat számára. Mindkettő szabályozás biztosítja a többes szavazati jog lehetőségének alkalmazását, de korlátokkal, nem parttalanul. Abban az esetben, ha a magyar jogalkotó ugyancsak nyitni kíván a tagok szavazati joga tekintetében a többes szavazati jog irányába, mintaként tekinthet az említett két joganyag vonatkozó rendelkezéseire.

Az SCE Rendelet határozathozatalra irányuló rendelkezéseit illetően meg kell említeni, hogy a Preambulum az egy-tag egy-szavazat elvét, mint az Európai Szövetkezetben alapvetően érvényesülő rendezőelvet rögzíti. Ezt követően „Szavazati jogok” címszó alatt a részletszabályok a szavazatra vonatkozóan mintaértékűen kerültek kidolgozásra.²⁴³ Főszabályként határozza meg harmonizálva a

²⁴¹ RÉTI Mária: A magyar szövetkezeti jog hatályos szabályairól a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire figyelemmel, Szövetkezés, 2015. évi 1. szám,

²⁴² RÉTI: Úgy, mint fent

²⁴³ Az SCE Rendelet vonatkozó szabályozását a javaslataim kimunkálása során alapvető mintának tartottam.

Preambulumban foglaltakkal az SCE Rendelet 59. cikk (1) bekezdése, hogy „az Európai Szövetkezet minden tagja egy szavazattal rendelkezik, tekintet nélkül részjegyeinek számára.”²⁴⁴ A következő rendelkezések azonban ezt a főszabályt áttörik, kihangsúlyozandó azonban, hogy a többes szavazati jog intézménye az SCE Rendelet értelmében kizárólag akkor alkalmazható, ha a székhely szerinti tagállam joga is lehetővé teszi azt.²⁴⁵

A többes szavazati jog alkalmazását illetően egyik szempont lehet az, hogy a szövetkezet a tag személyes közreműködése mértékét a szavazati jog tekintetében figyelembe kívánja venni. Ebben az esetben a súlyozott szavazati jog intézménye által a tag szövetkezet irányába kifejtett személyes közreműködésének jelentősége értékelődik fel. A Rendelet 59. cikk (2) bekezdése konkrétan a következőket tartalmazza „...az alapszabály megengedheti, hogy egy tagnak a tőke-hozzájáruláson kívüli szövetkezeti tevékenységben való részvétele alapján egynél több szavazata legyen. Ilyen alapon sem lehet azonban egy tagnak ötnél több szavazata, vagy az összes szavazat 30 %-a, attól függően, hogy melyik az alacsonyabb.”

Az SCE Rendelet szabályozás körében ki kell emelni, hogy bizonyos szövetkezeti típusok esetében a vagyoni hozzájárulásra tekintettel is lehetőséget ad súlyozott szavazati jog megállapítására, így például a pénzügyi és biztosító szövetkezetek esetében.²⁴⁶ Lényeges azonban, hogy ebben az esetben is maximalizálja a szavazati jog mértékét a jogalkotó. „Ilyen alapon sem lehet azonban egy tagnak ötnél több szavazata, illetve az összes szavazati jog 20 %-ánál magasabb részesedése, attól függően, hogy melyik szám a kisebb.”²⁴⁷ Érdekessége a szabályozásnak, hogy a többségében szövetkezetekből álló SCE tekintetében a szavazati jogra vonatkozóan a

²⁴⁴ Rendelet 59. cikk (1) bekezdés

²⁴⁵ lásd erre: Hagen HENRY: *Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU-szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT) Alapokmányában*, Szövetkezés, XXV. évfolyam, 2004/1-2. szám, 44.o. „A tagsági jogok függetlenítése a beruházott tőke nagyságától nem fogyatékoság, amit ki kellene javítani. A szövetkezeteket ebben a tekintetben a részvénytársasághoz hasonlítani értelmetlen.”

²⁴⁶ Rendelet 59. cikk (2) bekezdés

²⁴⁷ Úgy mint fent

Rendelet külön rendelkezéseket tartalmaz. Idevonatkozóan mind a vagyoni hozzájárulás mértéke alapján, mind a szövetkezeti együttműködés alapján lehetőség van egy tagnak több szavazatot biztosítani.²⁴⁸

Arra figyelemmel pedig, hogy az Európai Szövetkezetnek, ahogyan arra már rávilágítottam, befektető tagjai is lehetnek,²⁴⁹ a közgyűlésen való döntéshozatalban való részvételüket az SCE Rendelet külön szabályozza. Az 59. cikk (3) bekezdés értelmében *„Az alapszabály által a felhasználón kívüli (befektető) tagok számára biztosítható szavazati jogok tekintetében az SCE alapszabályában meghatározott székhely szerinti tagállam joga irányadó az SCE-re. A felhasználón kívüli (befektető) tagok mindazonáltal együttesen legfeljebb az összes szavazati jog 25 %-ával rendelkezhetnek.”*

A hatályos német szövetkezeti szabályozás, ahogyan az említésre került, ugyancsak részletesen rendelkezik a szavazati jogra vonatkozóan arra az esetre, ha a tagnak egynél több szavazatot kíván biztosítani a szövetkezet.²⁵⁰ A hatályos német szövetkezeti törvény a tag szavazati jogával kapcsolatosan konkrétan az alábbi előírásokat tartalmazza: *„ 43.§ (3) Minden tagnak egy szavazata van. Az alapszabály a többes szavazati jogot rögzítheti. A többes szavazati jog az alapszabályban az alábbiak szerint határozható meg: 1. Többes szavazati jog kizárólag azoknak a szövetkezeti tagoknak adható, akik a szövetkezet üzletmenetét különösen elősegítik. Egy szövetkezeti tagnak sem lehet háromnál több szavazata. Azoknál a határozatoknál, amelyek a törvény szerint háromnegyedes vagy annál nagyobb szavazattöbbséget igényelnek, valamint amelyek az alapszabály többes szavazati jogra vonatkozó rendelkezéseinek hatályon kívül helyezésére vagy korlátozására vonatkoznak, a szövetkezeti tagnak, még akkor is, ha többes szavazati joggal rendelkezik, kizárólag egy szavazata van. 2. Azokra a szövetkezetekre, amelyekben több mint a tagok háromnegyede a Polgári Törvénykönyv 14.§-a szerint vállalkozásnak minősül az 1. pont nem alkalmazható. Ezeknél a szövetkezeteknél a tag a többes szavazati jogát*

²⁴⁸ Úgy mint fent

²⁴⁹ V.ö.: jelen dolgozat 90-97.o.

²⁵⁰ Genossenschaftsgesetz

maximum a közgyűlésen jelenlévő szavazatok egy tizedéig gyakorolhatja; egyebekben az alapszabály rendelkezései az irányadóak. 3. Azokra a szövetkezetekre, amelyek tagjai kizárólag vagy túlnyomó részt bejegyzett szövetkezetek, az 1. és a 2. pont nem alkalmazható. Ezen szövetkezetek alapszabálya a tagok szavazati jogát az üzleti vagyoni illetőségük vagy más mérték alapján többszörözheti. Az alapszabály többes szavazati jogra vonatkozó rendelkezéseinek törléséhez vagy módosításához nincs szükség az érintett tag hozzájárulására.”²⁵¹

A német szövetkezeti törvény hasonlóan az SCE Rendeletben foglaltakhoz, főszabálynak az egy tag-egy szavazat elvét tekinti a szövetkezeti döntéshozatal körében. Eltérti a főszabálytól, azaz többes szavazatot biztosítani bizonyos tagok számára abban az esetben lehetséges, ha az alapszabály arról rendelkezik. Az eltérés

²⁵¹ Német szövetkezeti törvény „43.§ (3) *Jedes Mitglied hat eine Stimme. Die Satzung kann die Gewährung von Mehrstimmrechten vorsehen. Die Voraussetzungen für die Gewährung von Mehrstimmrechten müssen in der Satzung mit folgender Maßgabe bestimmt werden:*

1. Mehrstimmrechte sollen nur Mitgliedern gewährt werden, die den Geschäftsbetrieb besonders fördern. Keinem Mitglied können mehr als drei Stimmen gewährt werden. Bei Beschlüssen, die nach dem Gesetz zwingend einer Mehrheit von drei Vierteln der abgegebenen Stimmen oder einer größeren Mehrheit bedürfen, sowie bei Beschlüssen über die Aufhebung oder Einschränkung der Bestimmungen der Satzung über Mehrstimmrechte hat ein Mitglied, auch wenn ihm ein Mehrstimmrecht gewährt ist, nur eine Stimme.

2. Auf Genossenschaften, bei denen mehr als drei Viertel der Mitglieder als Unternehmer im Sinne des § 14 des Bürgerlichen Gesetzbuchs Mitglied sind, ist Nummer 1 nicht anzuwenden. Bei diesen Genossenschaften können Mehrstimmrechte vom einzelnen Mitglied höchstens bis zu einem Zehntel der in der Generalversammlung anwesenden Stimmen ausgeübt werden; das Nähere hat die Satzung zu regeln.

3. Auf Genossenschaften, deren Mitglieder ausschließlich oder überwiegend eingetragene Genossenschaften sind, sind die Nummern 1 und 2 nicht anzuwenden. Die Satzung dieser Genossenschaften kann das Stimmrecht der Mitglieder nach der Höhe ihrer Geschäftsguthaben oder einem anderen Maßstab abstufen.

*Zur Aufhebung oder Änderung der Bestimmungen der Satzung über Mehrstimmrechte bedarf es nicht der Zustimmung der betroffenen Mitglieder.”*Fordította: Bak Klára

A rendelkezés részletes elemzésére lásd: Lang/Weidmüller: *Genossenschaftsgesetz, Kommentar*, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, 527-572.o.

pedig ugyancsak az SCE Rendelethez hasonlóan korlátok betartásával lehetséges. A többes szavazati jog biztosításának rendezőelvéként a törvény a szövetkezet üzletvitelének átlagon felüli elősegítését írja elő. A német szövetkezeti törvény kommentárja erre példaként a személyes közreműködés mértékét, valamint a tagsági jogviszony időtartamát, továbbá a szövetkezet szerveiben eltöltött időtartamot említi meg.²⁵² Fontosnak tartom felhívni a figyelmet, hogy az SCE Rendelethez hasonlóan a német szövetkezeti törvény is megállapít mértékbeli korlátot. Ez a korlát a maximum három szavazat. Lényeges továbbá azt is kiemelni, hogy számos kivételes, korlátozó részletszabály szűkíti a többes szavazati jog alkalmazásának lehetőségét.²⁵³ Speciális lehetőség van továbbá arra az esetre is, ha a szövetkezetnek, szövetkezetek a tagjai.

²⁵² Úgy, mint fent, 553.o.

²⁵³ Meg szükséges említeni azt is, hogy a finn szövetkezeti törvény szabályozási felfogása a német szövetkezeti törvény szemléletével hasonlóságot mutat. A Finn szövetkezeti törvény: 14.6.2013/421 Osuuskuntalaki, a tag szavazati jogára vonatkozóan a következők szerint rendelkezik:

„13.§ A tag szavazati joga

A tagnak a szövetkezet közgyűlésén egy szavazati joga van minden, a közgyűlésen tárgyalt ügyben, kivéve, ha az alapszabály eltérően nem rendelkezik.

Az alapszabályban úgy is lehet rendelkezni, hogy a tagoknak különböző mértékű szavazati joga van. Csak azokban a szövetkezetekben haladhatja meg egy tag szavazatának száma más tag szavazatának a húszszorosát, ha az alapszabály rendelkezése szerint a tagok többsége szövetkezet vagy más jogi személy vagy amelynek - az alapszabály szerint - legalább egy állami vagy önkormányzati társulás a tagja.

A tőzsdén szereplő szövetkezetnek a tagja különböző részjegyekkel, különböző módon szavazhat, kivéve, ha az alapszabály másként nem rendelkezik.”(Fordította: Nagy Erika) A finn szövetkezeti jog részletesebb elemzésére lásd: NAGY Erika: *A szövetkezeti jog reformjáról Finnországban*, THEMIS, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2013. december, 278-296.o.; NAGY Erika: *A vagyoni hozzájárulás főbb szabályai a finn szövetkezeti törvényben*, THEMIS, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2013. június, 281-305.o.

2. 3. 4. A Polgári Törvénykönyvnek a szövetkezeti tagsági jogviszony megszűnésére vonatkozó rendelkezéseiről, különös tekintettel az elszámolás szabályaira

A tagsági jogviszony megszűnésének eseteiről a Ptk. 3. 358.§ tételes felsorolást ad. Az említett rendelkezés értelmében a tagsági jogviszony megszűnik akkor, ha a tag a szövetkezetből kilép, valamint, ha a tag a vagyoni hozzájárulását vagy pótbefizetési kötelezettségét²⁵⁴ nem teljesítette az alapszabályban, továbbá a közgyűlési határozatban rögzített időpontig. A tagsági jogviszony megszűnik ugyanakkor a Ptk. értelmében a tag halálával, illetőleg akkor, ha a bíróság a tagot kizárja, de a szövetkezet átalakulással, egyesüléssel, szétválással történő vagy jogutód nélküli megszűnése esetén is. A tag kilépéséről a 3: 359.§, a tag kizárásáról pedig a 3: 360.§ rendelkezik részletesebben.

Figyelemmel arra, hogy a tagsági jogviszony megszűnése körében a szövetkezeti taggal történő elszámolás szabályai minősülnek egyedinek és kifejezetten speciálisak, azokat tartom szükségesnek e körben részletesebben elemezni. Kiindulópontnak idevonatkozóan az tekinthető, hogy ***a tagsági jogviszonynak bármely okból történő megszűnése elszámolási jogviszonyt keletkeztet a tag és a szövetkezet között.*** A tag és a szövetkezet közötti elszámolás szabályozásánál a jogalkotónak azt kell mérlegelnie, hogy a szövetkezeti nyitott tagság elvéből következő tagfluktuációt a vagyoni jogi szabályokat illetően hogyan kezelje. Arról van szó konkrétan, hogy a tag kilépése a szövetkezetnek a Ptk. szövetkezeti fogalomban is rögzített változó tőkéjéből adódóan, a szövetkezet jegyzett tőkéjének a csökkenését eredményezi. A jogalkotó feladata olyan szabályozás megállapítása, amely egy esetleges „tömeges” kilépési hullám esetén meg tudja védeni a szövetkezetet egy hirtelen vagyoni csökkenéstől.

A Ptk. 3: 361.§ -ban a következők szerint rendezi a tag és a szövetkezet közötti elszámolás kérdését. A rendelkezés értelmében a tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulás értéke, illetve a tagsági

²⁵⁴ Lásd erre: Ptk. 3:357. §. A későbbiekben erre visszatérek.

jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke – lekötött tőketartalékkal csökkentett – összege illeti meg, azonban csak abban az esetben, ha az veszteséges gazdálkodás esetén a veszteség fedezésére nem került felhasználásra.

A fenti szabály a szövetkezeti tag számára garanciális jelleggel rögzíti azt, hogy a tag főszabályként jogosult a vagyoni hozzájárulás értékére és annak arányos többethozamára azzal, hogy az elszámolás alapjaként a saját tőke lekötött tőketartalékkal csökkentett összege szolgál. Természetszerűleg, ha a szövetkezet gazdálkodása veszteséges, értelemszerűen a szövetkezet nem tud a tag számára az elszámolás körében vagyont juttatni. Kiemelkedően garanciális szabálynak tartom a 3: 361.§ (1) bekezdés második fordulatában foglaltakat, ugyanis ez az előírás foglalkozik az elszámolás időbeli korlátaival. Az említett fordulat szerint a szövetkezetnek a tag számára a tagsági jogviszony megszűnését követő három hónapon belül ki kell adnia a járandóságát. Figyelemmel azonban a szabályozás diszpozitív szemléletére, a szövetkezet alapszabálya megállapíthat ettől eltérő időtartamot is. Hosszabb elszámolási határidő alapszabályban történő rögzítése esetére azonban egy kógens rendelkezés szab korlátot. Semmis ugyanis az alapszabály rendelkezése, ha az elszámolást illetően 8 évet meghaladó időtartamot állapít meg.²⁵⁵ Kiegészítő szabályként rendelkezik a Ptk. a tag által a szövetkezet használatába adott vagyontárgyak jogi sorsáról is. A 3: 361.§ (2) bekezdésben foglaltak szerint a tagsági jogviszony rendezésekor az arra irányadó törvényi feltételek mellett a tag által a szövetkezet használatába adott vagyontárgyak a tag számára visszajárnak, azokat a tag kérelmére a szövetkezetnek ki kell adnia.²⁵⁶

2. 4. A Polgári Törvénykönyv szövetkezeti vagyonjogot érintő főbb szabályairól

²⁵⁵ Ptk. 3:361. § (1) bekezdés

²⁵⁶ Erre lásd: Ptk. 3:361. § (2) bekezdés

2. 4. 1. A Polgári Törvénykönyv vagyoni szabályai vizsgálatának szempontjairól

A Ptk. szövetkezeti vagyoni rendelkezései köréből *ki kell emelni* a téma szempontjából *a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulásának a teljesítésére, a szövetkezet nyereségének a felosztására, valamint a szövetkezet tartalékára, a közösségi alapra irányadó rendelkezéseket.* Ahogyan arra a Rochdale-i szövetkezet alapszabálya és a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek elemzése körében rámutattam, a szövetkezetre jellemző nemzetközi „standard”-nak minősül az, hogy a tagoknak a szövetkezet irányába kettős természetű kötelezettségük van. A szövetkezeti tagoknak személyes közreműködést kell vállalniuk, valamint az alapításkor, illetve a belépéskor vagyoni hozzájárulást szükséges teljesíteniük a Rochdale-i szövetkezet alapszabályának hagyományaira és az európai jogrendszerek szabályozási hagyományaira is figyelemmel.²⁵⁷

Ugyancsak kifejezett specialitása a szövetkezetnek, hogy nyeresége a Rochdale-i alapszabály, valamint a „*Tagok gazdasági részvétele*” elv körében részletesen tárgyalt, speciális rendezőelv alapján kerül felosztásra a szövetkezeti tagok számára. Végül pedig, de nem utolsó sorban arra is szükséges felhívni a figyelmet a szövetkezeti vagyoni jog körében, az előbbieken említett alapelvben foglaltak szerint a szövetkezet rendelkezik egy speciális vagyoni intézménnyel, a tartalékalappal. A Ptk. elemzését ezeknek a speciális vagyoni rendezőelvekre fókuszálva végzem a vagyoni jog körében.

²⁵⁷ Idevonatkozóan fontosnak tartom kihangsúlyozni ismételten a Schulze-Delitzsch és Raiffeisen közötti szakmai vitát a témában, amelynek lényegére a korábbiakban már részletesen rávilágítottam. Az európai jogrendszerek a Schulze-Delitzsch-féle álláspontot képviselik jellemzően a szövetkezeti szabályozásaikban. Ezt azt jelenti, hogy szövetkezet alapítójának vagy a belépni kívánó tagnak bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulást kell teljesíteni.

2. 4. 2. A vagyoni hozzájárulás teljesítésének szabályáról és a pótbefizetésről

A szövetkezeti tagok vagyoni hozzájárulás teljesítési kötelezettségét, ahogyan azt már részletesen bemutattam a Ptk. 3: 325.§ állapítja meg. Fontos azonban, hogy annak mértékére vonatkozóan a Ptk. nem tartalmaz rendelkezést. A Ptk. a vagyoni hozzájárulás teljesítése kérdésének részleteiről, így például annak mértékéről való rendelkezést alapszabályi hatáskörbe utalja, ahogyan arra már a szövetkezet alapszabályának tartalmi elemeit illetően utaltam. A szabályozás akként épül fel, hogy a Ptk. a szövetkezet alapszabálya egyik kötelező elemeként határozza meg az arról való rendelkezést, hogy a szövetkezet számára a tagoknak milyen mértékű vagyoni hozzájárulást kell teljesíteniük. A Ptk. szabályozási felfogása e tekintetben egybeesik például a német és az osztrák szabályozási szemlélettel. Réti Mária frappánsan erre a jogalkalmazói felfogásra vonatkozóan azt állapítja meg, hogy „*a részletszabályozás...a szövetkezeti autonómia alapján az alapszabályban történik.*”²⁵⁸ A hatályos német szövetkezeti törvénynek a 7.§-a, az osztrák törvénynek pedig a 5.§ rögzíti az alapszabály kötelező elemeként a vagyoni hozzájárulás mértékének a meghatározását. Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy mind az osztrák, mind a német törvény cizelláltabb azonban a Ptk.-nál e tekintetben, ugyanis az üzletrész, „Geschäftsanteil” mértékének alapszabályi megállapítását és az arra történő befizetést rendelik az alapszabályban rögzítendőnek.

*A Ptk. egyik alapvető hiányossága álláspontom szerint, hogy a korábbi magyar szövetkezeti szabályozásban szereplő „részjegytőke”, valamint „részjegy”*²⁵⁹

²⁵⁸ RÉTI: Szövetkezeti jog, i.m. 54.o.

²⁵⁹ A 2006. évi X. törvény (hatály: 2014. március 15.) 7.§-a a szövetkezet fogalmi elemeként rögzítette, hogy a szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével kerül megalapításra. A részjegytőke fogalmát pedig a 66.§ (1) bekezdés a következők szerint határozta meg: „66. § (1) A szövetkezet részjegytőkéje (jegyzett tőke) a tagok vagyoni hozzájárulásainak összege, amelyek teljesítését, illetve az erre vonatkozó kötelezettségvállalást a tagok részére kiállított részjegyek igazolják.” A részjegyre vonatkozóan a 44.§ a következőket rögzítette: „44. § (1) A szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulását, illetve az erre vonatkozó kötelezettségvállalását a részjegy jeleníti meg. (2) A részjegyen fel kell tüntetni: a) a szövetkezet nevét, székhelyét; b) a tag nevét (cégnevét), lakóhelyét (székhelyét); c) a tag által vállalt és teljesített vagyoni hozzájárulás összegét; d) a részjegy kiállításának időpontját, és a kiállítására jogosult személy aláírását.” A részjegy jogi természetére vonatkozóan lásd:

vagyonjogi kategóriákat nem ismeri. A 2006. évi X. törvény 66.§-a értelmében a szövetkezet részjegytőkéjének a tagok vagyoni hozzájárulásainak összege minősült. A részjegy pedig a 2006. évi X. törvény 44.§-a szerint a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulását, illetve az erre vonatkozó kötelezettségvállalását jelenítette meg. A Ptk. jelenleg a „tag szövetkezeti részesedéséről” rendelkezik, amelyről rögzíti a 3:332.§ (4) bekezdésben, hogy az a szövetkezeti tagnak a tagsági jogviszonyon alapuló jogaiból és kötelezettségeiből áll. Egyebekben azonban jogi természete álláspontom szerint nem teljes körűen tisztázott. Utal ugyan a Ptk. a szövetkezeti részesedés átruházására a 3:332.§ (4) bekezdésben²⁶⁰, azonban a gyakorlat számára a részjegy vagyoni kategóriájának kivezetése a jogalkalmazás megnehezédését eredményezte. Célszerűnek tartanám a részjegyet, mint szövetkezeti vagyoni kategóriát visszavezetni a magyar szövetkezeti jogba.

Összehasonlításképpen érdemesnek tartom kiemelni, hogy az SCE Rendeletet az előbbiektől eltérő szabályozási szemlélet jellemzi. Az SCE Rendelet ugyanis konkrétan rendelkezik arról, milyen mértékű alaptőke szükséges az Európai

DOMÉ Györgyné: *A szövetkezeti részjegy és üzletrész közös és eltérő vonásai*, Budapest, 1994/11-12. Jogtudományi Közlöny 13-22. o.

A 2006. évi X. törvény 14.§-a értelmében a szövetkezet alapszabályában meg kellett állapítani a részjegytőke alapításkori nagyságát, a részjegy névértékét, valamint az egy tag által jegyezhető részjegyek számát. Az 50.§ pedig arról rendelkezett, hogy a tagnak vagyoni hozzájárulásként az alapszabályban meghatározott számú és névértékű részjegyet kell jegyeznie, legalább egy részjegy jegyzése kötelező volt. A részjegyek névértéke csak azonos lehetett az 51.§ (1) bekezdés szerint. A részjegy jogi természetét illetően a következőkről rendelkezett a 2006. évi X. törvény főszabályként: - másra nem ruházható át (51.§ (1) bekezdés); - tagsági jogviszony megszüntetése vagy megszűnése esetén a tagot, illetve örökösét (jogutódát), - a részjegy névértéke, valamint a tagsági jogviszony alatt keletkezett, a részjegyre jutó saját tőke lekötött tartalékkal csökkentett összege illeti meg; - az adózott eredményből részesedésre jogosít (51.§ (4) bekezdés).

²⁶⁰ Ptk. 3:333.§ (4) „A tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló szövetkezeti részesedését vagy annak egy hányadát a szövetkezet más tagjára vagy a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személyre átruházhatja. Az átruházó szerződést írásba kell foglalni.”

Szövetkezet megalapításához²⁶¹. Az SCE Rendelet 3. cikk (2) bekezdése a jegyzett tőke összegét 30.000 euróban állapítja meg.

Annak ellenére, hogy az SCE Rendelettel ellentétben a Ptk. minimum tőke követelményt nem tartalmaz, konkrét előírásokat a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulásának teljesítésére a 3: 331.§, 3: 332.§ és a 3: 333.§ azért rögzít. A 3: 331.§ írja elő a szövetkezeti tagok számára azt a garanciális jellegű vagyoni rendelkezést, hogy a szövetkezet alapszabályban szükséges a vagyoni hozzájárulás azon mértékét meghatározni, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező.²⁶²

A tagok vagyoni hozzájárulása a Ptk. Harmadik könyv általános szabályai²⁶³ szerint lehet pénzbeli és nem pénzbeli. A 3: 332.§ fontos részletszabálya, hogy nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként követelés is rendelkezésre bocsátható, ha azt az adós elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton nyugszik.²⁶⁴ Korlátozó szabály pedig idevonatkozóan az, hogy a tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnak nem tekinthető.

A 3: 332.§ (2) bekezdése értelmében a tagoknak, kivétel nélkül, a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig meghatározott százalékát a pénzbeli vagyoni hozzájárulásának rendelkezésre kell bocsátania a szövetkezet irányába. Ezt az arányt az említett rendelkezés minimum 30%-ban állapítja meg. Ebben az esetben a fennmaradó részlet befizetésére egy éves türelmi idő állapít meg a szövetkezet cégbíróság általi bejegyzésétől kezdődően a 3: 332.§ (3) bekezdés. Fontosnak tartom idevonatkozóan megjegyezni azt, hogy a szövetkezet az alapszabályban ettől eltérően is rendelkezhet, rövidebb határidőt megállapíthat, hosszabbat azonban nem. Ki szükséges emelni, hogy a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást azonban teljes

²⁶¹ Rendelet 3 cikk (2) bekezdés „A jegyzett tőke összege 30.000 eurónál nem lehet kevesebb.” , <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1435:20030821:HU:PDF> , 2018. 06. 04.

²⁶² Ptk. 3:331. § (4) bekezdés a) pont

²⁶³ Ptk. 3: 10.§

²⁶⁴ Ptk. 3:332. § (1) bekezdés

egészében szolgáltatni kötelesek a tagok a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig. Lényeges részletszabály továbbá az is, hogy a befektető tagnak, azaz a személyes közreműködést nem vállaló tagnak a pénzbeli vagyoni hozzájárulását teljes mértékben be kell fizetnie a 3: 332.§ (2) bekezdés értelmében.

A 3:333.§ a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztását szabályozza kifejezetten szigorúan. Abban az esetben, ha a tag a vagyoni hozzájárulását nem teljesíti az alapszabályban rögzített határidőn belül, eltérő rendelkezés hiányában pedig a Ptk. által meghatározott határidőn belül, a szövetkezet ügyvezetésének fel kell szólítania a tagot a vagyoni hozzájárulás teljesítésére. Amennyiben a 3: 333.§ (2) bekezdésben meghatározott harminc napos határidő eredménytelenül telik el, a törvény erejénél fogva megszűnik a szövetkezeti tag tagsági jogviszonya, amelyről az ügyvezetés értesíti a tagot. Ha a szövetkezetnek mindezzel a tag kárt is okozott, akkor a szövetkezet irányába a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.

A vagyoni jogi szabályok köréből szükséges még a pótbefizetés szabályozását is összefoglalóan bemutatni. A pótbefizetést, amely a szövetkezet veszteségeinek fedezésére szolgál, abban az esetben lehet elrendelni, ha a szövetkezet alapszabálya annak lehetőségét tartalmazza. Összege a tag vagyoni hozzájárulásához igazodik és nem haladhatja meg a vagyoni hozzájárulás összegének 30%-át. További helyes korlátozó szabály az is, hogy évente egy alkalommal lehet elrendelni. Érdemesnek tartom kiemelni azt, hogy a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulásának teljesítésére irányuló szabályokban foglaltakkal analóg szabályozási tartalom jelenik meg a szövetkezet esetében a pótbefizetéssel kapcsolatosan, annak nem teljesítése esetére. Ha a tag felszólítás ellenére nem tesz eleget pótbefizetési kötelezettségének, tagsági jogviszonya megszűnik.²⁶⁵

²⁶⁵ 3:357. § [Pótbefizetés]

„(1) Ha az alapszabály feljogosítja a közgyűlést arra, hogy a szövetkezet veszteségének fedezésére pótbefizetési kötelezettséget írjon elő, a tagok vagyoni hozzájárulásuk arányában, évente legfeljebb egy alkalommal kötelezhetők pótbefizetésre, azzal, hogy a pótbefizetés mértéke alkalmanként nem haladhatja meg a tag vagyoni hozzájárulásának harminc százalékát.

2. 4. 3. A nyereségfelosztás szabályozásáról a Polgári Törvénykönyvben

A Ptk.-beli vagyoni szabályok körében szükséges visszautalni a 3:356. §-ra, amely a szövetkezeti tagnak a szövetkezetben lévő jogai körében tartalmaz vagyoni előírást is. A szövetkezet nyereségének a felosztását az említett törvényi rendelkezés (2) bekezdése lehetőségként rögzíti. A rendelkezés szerint a szövetkezet nyereségét fel lehet osztani a tagok között. Arról van szó ugyanis, hogy a Ptk. értelmében a szövetkezeti tagok maguk dönthetnek arról, hogy a keletkezett nyereséget felosztják vagy sem.²⁶⁶ Idevonatkozóan egy speciális szabályozását a magyar jognak szükséges megemlíteni. Arról van szó ugyanis, hogy bizonyos szövetkezeti típusok a hatályos magyar jog szerint rendelkezhetnek közhasznú jogállással, amely jogállásnak azonban feltétele, hogy a szövetkezet a nyereségét a tagok között ne ossza fel. Ilyen szövetkezeti típus a szociális szövetkezet, az iskolaszövetkezet és a közérdekű nyugdíjas szövetkezet.

Visszatérve a Ptk. főszabályához ki kell emelni azt, hogy a 3: 356.§ (2) bekezdés mintaértékűen juttatja érvényre a Rochdale-i hagyományok és a „*Tagok gazdasági részvétele*” elv körében részletesen taglalt „*visszatérítés a vásárlás arányában*” rendezőelvet. Bobvos Pál „*A szövetkezeti vagyon szabályozása az Új szövetkezeti törvényben, különös tekintettel a fel nem osztható vagyont*” című elemzésében ezt a rendezőelvet azzal a véleményem szerint nagyon kifejező megállapítással illeti, hogy „*a visszatérítés a szövetkezetek legsajátosabb jövedelemelosztási módszere*”.²⁶⁷ A Ptk. a visszatérítés elvére vonatkozóan azt a kötelező erejű előírást tartalmazza, hogy amennyiben a szövetkezet tagjai a nyereség

(2) A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetéseket a tagok részére vissza kell fizetni; a visszafizetésre a vállalt vagyoni hozzájárulás szolgáltatása után kerülhet sor.

(3) A pótbefizetés elmulasztására a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.”

²⁶⁶ Ptk. 3: 356.§ (2) bekezdés

²⁶⁷ BOBVOS Pál: *A szövetkezeti vagyon szabályozása az Új szövetkezeti törvényben, különös tekintettel a fel nem osztható vagyont*, Acta Juridica et Politica. Tomus LXII., Fasciculus 2. Szeged, 2002., 9.o.

felosztásáról döntenek, a nyereség felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani. Az ettől eltérő alapszabályi rendelkezést a Ptk. említett szakasza semmisnek minősíti. A szövetkezet nyereségének legalább 50 %-át tehát kizárólag a személyes közreműködés arányában lehet felosztani. Ez a Ptk.-beli előírás erőteljesen annak irányába hat, hogy a szövetkezeti tag előmenetelét elsősorban a személyes és aktív közreműködése határozza meg, ne pedig az általa szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértéke. Ez a rendelkezés kifejezetten eltér a gazdasági társaságok Ptk.-beli szabályaitól. A Ptk. a 3: 88.§ (2) bekezdésben a gazdasági társaság egyik fogalmi elemeként jelöli azt, hogy a gazdasági társaságban a tagok a nyereségből a vagyoni hozzájárulásuk arányában részesednek.²⁶⁸

Fontos kiemelni azonban azt, hogy a szövetkezet esetében is az 50%-on felül rendelkezhetnek a tagok az alapszabályban akként, hogy a nyereség bizonyos hányadát a vagyoni hozzájárulás mértékére figyelemmel osztják fel. A gyakorlatban az alapszabály által meghatározott százalékos mértékben érvényesül a szövetkezet esetében is a más társas vállalkozásokra jellemző, a tagok vagyoni hozzájárulása alapján történő részesedés a nyereségből, de csak másodlagosan. Vissza szükséges utalni e körben arra, hogy az SZNSZ az osztalékfizetést a vagyoni hozzájárulás arányában nem is tekinti kötelezőnek.²⁶⁹ A nyereségfelosztás körében a tagoknak továbbá döntenie kell arról, hogy képeznek-e tartalékot, illetőleg ha igen, akkor milyen mértékűt. Lényegesnek tartom még kiemelni azt, hogy a Ptk. szabályozási szemléletére figyelemmel az alapszabály az említett 50%-nál szigorúbb arányt is megállapíthat arra az összegre vonatkozóan, amelyet a személyes közreműködés alapján oszt fel a szövetkezet a tagjai között, csak annál alacsonyabbat nem.

²⁶⁸ „3:88. § [A gazdasági társaság fogalma]

(2) A társaság nyeresége a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg, és a veszteséget is ilyen arányban kell viselniük. A társaság a tag részére az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartaléka terhére teljesíthet kifizetést vagy más vagyoni szolgáltatást. Semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizár.”

²⁶⁹ Lásd erre: „Tagok gazdasági részvétele” elv jelentéstartalma

Összehasonlításképpen érdemes rámutatni arra, hogy az SCE Rendelet a nyereségfelosztás körében a magyar szabályozásához hasonló szemléletet követ a Preambulum (10) bekezdés értelmében: „*a nyereséget az SCE érdekében végzett üzleti tevékenységnek megfelelően kell felosztani, vagy vissza kell tartani a tagok szükségleteinek kielégítése céljából*”. A nyereségfelosztás részletszabályainak meghatározását pedig az SCE Rendelet alapszabályi hatáskörbe utalja azzal, hogy a nemzeti joggal az alapszabályi rendelkezéseknek harmonizálniuk kell.²⁷⁰ Az SCE Rendelet szabályozásáról megállapítható, hogy a tagállami jog elsődlegességét, kötelező erejét a nyereségfelosztás tekintetében kifejezésre juttatja. Külön kiemeli azonban az SCE Rendelet azt, hogy amennyiben a nemzeti törvényi szabályozás előírja a tartalékképzést, az alapszabály rendelkezése szerint meghatározott összeget a szövetkezet tartalékalapba helyezi. Értékes szabálya az SCE Rendeletnek, hogy a nyereségfelosztás egyik pilléreként a nyereség egy részének tartalékalapba helyezésére erőteljes figyelmet fordít és kinyilvánítja annak kötelező voltát arra az esetre, ha azt a nemzeti szövetkezeti joganyag előírja, mint például a német szövetkezeti törvény.²⁷¹ A német szövetkezeti jog azonban nem csupán a kötelező tartalékképzés törvényi rögzítése miatt említendő. A német szövetkezeti törvény vagyoni jogi rendelkezései, azaz annak 19-22.§-ai alapvetően kiemelendők alapos kidolgozottságuk miatt. Példaként említendő, hogy a német szövetkezeti jog egy olyan önálló vagyoni jogi kategóriával is rendelkezik, amely kifejezi a tag üzletrészére történő befizetéseinek a nyereségből neki járó részesedéssel, osztalékkal növelt, vagy veszteség esetén a veszteség tagra eső részével csökkentett az összegét. Ezt nevezi a német jog „*Geschäftsguthaben*”-nek azaz üzleti vagyoni illetőségnek. Abban az esetben, ha a tagnak a szövetkezeti tagsági jogviszonya megszűnik, az üzleti vagyoni illetősége fizetendő ki számára.

²⁷⁰ SCE Rendelet 65. cikk (1) bekezdés

²⁷¹ A tartalékalap szabályozásánál erre kitérek.

2. 4. 4. A tartalékalap szabályozásáról a Polgári Törvénykönyvben

A hatályos magyar szövetkezeti jog a tartalékalapot közösségi alapnak nevezi. A Ptk.-ban a tartalékképzésre vonatkozó szabályozás szüksézávának bizonyul. A közösségi alapra vonatkozó rendelkezéseket a 3: 334.§ tartalmazza. Míg a korábbi szövetkezeti törvény a közösségi alapra részletes vagyoni jogi szabályokat állapított meg, meghatározva képzésének szabályait, felsorolva taxatív módon azokat a jogcímeket, amelyek alapján a tagok, illetve hozzátartozóik számára juttatás, valamint támogatás volt nyújtható,²⁷² a jelenlegi szabályozás a közösségi alapra vonatkozó részletszabályokat alapszabályi hatáskörbe utalja a 3: 334.§ (4) bekezdés d) pontja értelmében. A Ptk. rendelkezései a közösségi alap képzését nem teszik kötelezővé,²⁷³ ellentétben a Rochdale-i alapszabálynak a már ismeretett rendelkezéseivel. Egyebekben a Ptk. a közösségi alap jogi természetére vonatkozóan három rendelkezést rögzít. A 3:334. § (1) bekezdés alapján a közösségi alapba helyezett vagyon fel nem osztható szövetkezeti vagyonnak minősül. Második, az első rendelkezéshez szorosan kapcsolódó azon jellemvonás, hogy a tartalékalapba helyezett vagyont a Ptk. 3: 334.§ (2) bekezdése szerint a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén - a hitelezőkkel való elszámolást követően - az alapszabály rendelkezése szerinti szervezet részére kell átadni. E körben szükség megjegyezni, hogy a korábbi szabályozás szerint a közösségi alapban lévő vagyont a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén

²⁷² A 2006. évi X. törvény közösségi alapra vonatkozó szabályait az 58.§ és a 71. § tartalmazták. A juttatások és támogatások körét pedig az 57.§ rögzítette.

²⁷³ Érdemesnek tartom megemlíteni Bernard Piot és Laczó Ferenc elemzése nyomán, hogy a francia 1947. évi szeptember 10-i szövetkezeti törvény törvényi szintű kötelezettségként rögzítette a tartalékképzést. A francia törvény kötelező rendelkezésként azt is rögzíti, hogy 15%-át kell a tiszta nyereségnek tartalékalapba helyezni. Az olasz szövetkezeti szabályozás ezt a paritást 1/5-ben állapítja meg. Az elemzések szerint pedig Belgiumban a tiszta jövedelem egy huszad részét kell a tartalékalap növelésére fordítani a törvény rendelkezése értelmében. Észlelhetjük, hogy az említett szabályozások az 1947. évi törvény szabályozási felfogásával egyeznek azzal, hogy kötelező arányt határoznak meg a tartalékképzés tekintetében. Bernard PIOT: *Az európai szövetkezeti jog rövid vázlatja*, Szövetkezés, 1990, évi 1-2. szám., 104. o. , LACZÓ Ferenc: *A szövetkezeti tőke természete*, Szövetkezés, 1995. évi 1. szám, 10.o.

kizárólag szövetkezet vagy szövetkezeti szövetség részére lehetett átadni, nem bármilyen típusú szervezeti-jogi keret számára. Természetesen az a feltétel, hogy a konkrét szövetkezetet vagy szövetkezeti szövetséget az alapszabálynak tartalmaznia kellett, alapvető feltétel volt. Harmadik ismertetőjegyként a közösségi alappal kapcsolatosan a Ptk. azt rögzíti helyes jogalkotói felfogás mentén, harmonizálva a korábbi szabályozással, hogy sem a nyereségfelosztás körében, sem a tagsági jogviszony megszűnése esetén az elszámolás tekintetében, ez a vagyon figyelembe nem vehető.

Összehasonlításképpen érdemes a tartalékképzés körében is az SCE Rendelet szabályaira átfogóan utalni. Az SCE Rendelet vonatkozó szabályozása, ahogyan arra már utaltam, a nyereségfelosztás tekintetében kinyilvánítja a tagállami jognak való megfelelés elsődlegességét.²⁷⁴ Fontosnak tartom továbbá azt a szabályozási jellemvonást tartom kiemelőnek, hogy a részletszabályokat, hasonlóan a magyar joghoz, az SCE Rendelet is alapszabályban rendeli meghatározni. Az SCE Rendelet „Törvényben előírt tartalék” alcímet tartalmazó 65. cikke ugyanis a nyereségfelosztás körében többek között a következő két kógens szabályt rögzíti: „65. cikk (1) A nemzeti jog kötelező rendelkezéseinek sérelme nélkül, az alapszabály határozza meg az egyes üzleti évek többlete felosztásának szabályait. (2) Ilyen többlet esetén az alapszabály előírja, hogy törvényben előírt tartalékot kell képezni a többletből annak bármínemű

²⁷⁴ Az Európai Szövetkezetre vonatkozóan alkalmazandó szövetkezeti jog tekintetében a Rendelet 8. cikke az alábbiak szerint rendelkezik: „8. cikk Az alkalmazandó jog

(1) Az SCE-re a következő jogszabályok vonatkoznak:

a) e rendelet;

b) amennyiben e rendelet kifejezetten megengedi, alapszabályának rendelkezései;

c) az e rendeletben nem szabályozott kérdésekben, vagy amennyiben egyes kérdéseket csak részben szabályoz, akkor a rendelet hatálya alá nem tartozó kérdések tekintetében: i. a kifejezetten az SCE-kre vonatkozó közösségi intézkedések végrehajtása tárgyában hozott tagállami jogszabályok; ii. azon tagállami jogszabályok, amelyek az SCE alapszabályában meghatározott székhely szerinti tagállam joga szerint alapított szövetkezetekre vonatkoznának; iii. alapszabályának rendelkezései, az SCE alapszabályában meghatározott székhely szerinti tagállam jogával összhangban alapított szövetkezetekkel megegyező módon.”

*felosztása előtt.*²⁷⁵ A tartalékképzésre vonatkozóan egy további rendelkezés jelenik meg az SCE Rendelet 65. cikk (2) bekezdésben is azzal a korlátozó szabállyal, miszerint ameddig a törvényben előírt tartalék megegyezik az Európai Szövetkezet minimumtőkéjével, azaz 30 ezer euróval, a tartalékalapba kerülő összeg nem lehet kevesebb mint az üzleti év többletének 15 %-a, az esetleges áthozott veszteségek levonását követően. A Rendelet tehát nem teljeskörűen és kizárólag a tagok döntési kompetenciájaként kezeli a tartalékalap képzését. A rendeletalkotó nyilvánvaló célja ezzel a kógens szabállyal az, hogy az SCE-k esetében nagyobb mértékű tőkekoncentráció valósuljon meg a gazdasági szempontból biztosabb működés érdekében. Az elszámolás szabályait illetően pedig az SCE Rendeletben foglaltak harmonizálnak a Ptk. vonatkozó szabályával. Konkrétan a Rendelet 65. cikk (3) bekezdése e körben a következőket tartalmazza: *„Az SCE-ből kilépő tagok nem tarthatnak jogot az ilyen módon a törvényben előírt tartalékba helyezett összegre.”*

E körben ki szükséges emelni, hogy a hatályos német szövetkezeti törvény is hasonló szabályozási felfogást követ, a német szövetkezeti törvény 92.§-a értelmében ugyanis a szövetkezet megszűnése esetén az oszthatatlan szövetkezeti vagyont annak a városházának részére kell rendelkezésre bocsátani, ahol a szövetkezet székhelye található. A kamatokat pedig közösségi célokra lehet felhasználni a törvény értelmében.²⁷⁶

²⁷⁵ Megjegyzendő, hogy az SCE Rendelet Preambulum (10) bekezdés is utal a tartalékképzésre: A (10) bekezdés értelmében *„...a nyereséget az SCE érdekében végzett üzleti tevékenységnek megfelelően kell felosztani, vagy vissza kell tartani a tagok szükségleteinek kielégítése céljából...”*

²⁷⁶ Genossenschaftsgesetz „§ 92 Unverteilbares Reinvermögen Ein bei der Auflösung der Genossenschaft verbleibendes unverteilbares Reinvermögen fällt, sofern dasselbe nicht durch die Satzung einer natürlichen oder juristischen Person zu einem bestimmten Verwendungszweck überwiesen ist, an diejenige Gemeinde, in der die Genossenschaft ihren Sitz hatte. Die Zinsen dieses Fonds sind zu gemeinnützigen Zwecken zu verwenden.” Érdemesnek tartom idevonatkozóan megjegyezni, hogy számos jogrendszer rögzíti a tartalékalap oszthatatlan jogi természetét, így például: a spanyol, a francia, az olasz szövetkezeti szabályozás. Lásd erre: A szövetkezeti szabályozás egyes meghatározó elemei az Európai Unió országainak jogrendszerében, Szövetkezés, XX. évfolyam, 1999/1. szám, 107.o.

A nyereségfelosztás szabályait illetően mintaértékű Nagy Ferencnek az 1898. évi Szövetkezeti törvényben rögzített szabályozási megoldása is. Nagy Ferenc a nyereségfelosztás szabályait nagy gondossággal dolgozta ki. Az 1898. évi Szövetkezeti törvény 12. §-a a szövetkezeti eredmény felosztását tekintve a következő szabályt rögzítette: „Az üzletrészek után kamatot fizetni nem szabad. Osztalékkép felosztás alá a tagok között csak az kerülhet, a mi az évi mérleg szerint mint tiszta nyereség - a tartalékalapra fordítandó összeg levonása után - megmarad. (13. §)” A Szövetkezeti törvény tehát a tartalékképzés kötelezettségét írta elő. A szövetkezeti tagok a nyereségből kizárólag a tartalékalapba helyezendő összeg levonása után részesedhettek osztalék formájában. A törvény 12.§-a rögzítette azt a speciális szabályt is, hogy „A míg a tartalékalap az összes üzletrészek névértékének felét el nem éri, arra a tiszta nyereségnek legalább tíz (10) százalékát kell fordítani.” Ez a rendelkezés a gazdasági szempontból biztosabb, kiszámíthatóbb működés céljából került meghatározásra, kógens szabályként. Később, az 1920. évi módosítás ezen a rendelkezésen szigorított akként, hogy minden esetre a nyereség 10%-ának tartalékalapba helyezését írta elő. További kötelező szabályként a Szövetkezeti törvény 13.§-a azt is meghatározta, hogy „...Az öt százalékot meghaladó nyereség a tartalékalap növelésére fordítandó.” Azonban nemcsak a tartalékalap képzésére, hanem annak céljára, felhasználására vonatkozóan is megállapított konkrét, kógens rendelkezést a Szövetkezeti törvény. A törvény 14.§ akként szabályozott e körben, hogy „A mérleg szerint mutatkozó veszteséget első sorban a tartalékalapból kell fedezni.” A tartalékképzés egyik konkrét célját jelentő veszteségfedezést tehát a Szövetkezeti törvény 14.§-a rendezte. Kiemelendőnek tartom a törvény 41. §-át, amely a következőket tartalmazta: „A felszámolt szövetkezetnek a tartozások és az üzletrészek kielégítése után fenmaradó tartalékalapjából 50%-ot a szövetkezet területébe tartozó község vagy községek szegényalapjának javára kell fordítani. Az alapszabályok erre a célra többet utalhatnak.”

2. 4. 5. A szövetkezet szervezetére irányuló főbb szövetkezet-specifikus szabályokról a Polgári Törvénykönyvben

A szövetkezet szervezetére vonatkozó rendelkezéseket illetően, amelyek a közgyűlés²⁷⁷, az igazgatóság²⁷⁸, a felügyelőbizottság²⁷⁹, és a könyvvizsgáló szabályait foglalják magukban ugyancsak a szövetkezet-specifikus rendelkezésekre fókuszálók. Mindenekelőtt fontosnak tartok visszautalni ehhez a szabályozási területhez kapcsolódóan is a tag alapvető jogait szabályozó 3: 356.§-ra, amely már elemzésre került. Az említett rendelkezés ugyanis kinyilvánítja, - a Rochdale-i alapszabályban és a szövetkezeti „*Demokratikus tagi ellenőrzés*” elvében foglaltakat követve – hogy a szövetkezeti tagoknak a vagyoni hozzájárulásaik mértékétől függetlenül egyenlő jogaik vannak. Arról van szó tehát az említett generális szabály alapján, hogy a szövetkezet mindennapi vitele körében, így a közgyűlésen is, a tagoknak egyenlő jogaik vannak. A szavazati jog vonatkozásában az egyenlőséget a már ugyancsak részletesen kifejtett 3: 337.§ (1) bekezdés rögzíti, érvényre juttatva az egy tag-egy szavazat elvét. Ki szükséges emelni e tekintetben azonban azt, hogy ennek az alaptételnek az érvényesülését az az eset korlátozza a Ptk. értelmében, ha a tag a vagyoni hozzájárulását nem teljesítette.²⁸⁰ A tagok további jogosultságaként rögzíti a 3: 337.§ indítványtételi jogukat a közgyűlésen, valamint azt, hogy a közgyűlésen a tagok meghatalmazás útján is képviseltethetik magukat a Ptk.-ban megfogalmazott részletszabályok szerint.²⁸¹

²⁷⁷ Ptk. 3: 335.§-3: 342.§

²⁷⁸ Ptk. 3: 343.§-3: 348.§

²⁷⁹ Ptk. 3: 351.§-3: 353.§

²⁸⁰ Ptk. 3:337.§ (2) bekezdés; Ptk. 3: 344.§ (4) bekezdés

²⁸¹ Ptk. 337.§ (3) bekezdés „*A tag képviselő útján is gyakorolhatja tagsági jogait. Nem lehet képviselő az igazgatóság és a felügyelőbizottság elnöke vagy tagja, továbbá a könyvvizsgáló. A meghatalmazást közokirattal vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal kell igazolni. A képviselő a közgyűlésen több tag képviselőjére is jogosult, de az egy képviselő által képviselt tagok száma nem haladhatja meg a szövetkezeti tagok tíz százalékát.*”

A szövetkezeti tagok döntési kompetenciájára, illetve a közgyűlés döntéshozatalára vonatkozó részletszabályokat a Ptk. 3: 335-336 és 338.§-ok rendezik. A közgyűlés a szövetkezet legfőbb döntéshozó, önkormányzati szerve, amely a szövetkezeti tagok összességéből áll. Hatáskörét konkrétan a 3: 335.§ határozza meg. A közgyűlés hatásköre kiterjed a szövetkezet működésével, gazdálkodásával, egyéb irányú tevékenységével kapcsolatos alapvető döntések meghozatalára.²⁸² Fontosnak tartom a közgyűlés jogosultságait illetően megemlíteni, hogy az igazgatóság tevékenységét is ellenőrizheti a 3: 344.§ (5) bekezdés alapján. Az említett rendelkezés szerint ugyanis az igazgatóság köteles a tevékenységéről, a szövetkezet vagyoni helyzetéről, üzletpolitikájáról legalább évente egyszer a közgyűlés részére jelentést készíteni. Rögzíti idevonatkozóan azt is a Ptk., hogy az alapszabály ritkább beszámolást előíró rendelkezést nem tartalmazhat. *A „Demokratikus tagi ellenőrzés” elvében foglalt tagi ellenőrzési jogosultságot a Ptk. kifejezetten erőteljesen juttatja érvényre.* Álláspontom az, hogy az említett rendelkezések alapvető kiindulópontját jelentik a gyakorlatban a demokratikus, tagok érdekét szolgáló működésnek. Ilyen jellegű szabály azonban az a társas vállalkozásokra generálisan jellemző rendelkezés

²⁸² Ptk. 3: 335.§ „(2) A közgyűlés hatáskörébe tartozik

- a) az alapszabály módosítása;
- b) a vezető tisztségviselőknek, valamint a felügyelőbizottság tagjainak megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;
- c) a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;
- d) a szövetkezeti vagyon egy részének közösségi alappá történő minősítése, valamint a közösségi alap felhasználásának főbb elveiről szóló döntés meghozatala;
- e) a beszámoló elfogadása és az adózott eredmény felhasználásáról szóló döntés meghozatala;
- f) a szövetkezet egyesüléséről, szétválásáról, gazdasági társasággá történő átalakulásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről szóló döntés meghozatala;
- g) a csődeljárás iránti kérelem benyújtásáról, valamint csődegyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;
- h) a szövetkezet felszámolásának kezdeményezéséről, valamint a felszámolási eljárás során kötött egyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;
- i) a pótbefizetés elrendelése.”

is, amely szerint a legfőbb döntéshozó szervet, jelen esetben a közgyűlést az igazgatóságnak évente legalább egy alkalommal kötelezően össze kell hívnia.²⁸³

A döntéshozatal szabályait illetően ki kell emelni azokat a rendelkezéseket, amelyek a döntéshozatalra a Ptk. Harmadik könyvének általános szabályától eltérő paritást állapítanak meg, konkrétan a 3: 338.§ (2) és (3) bekezdéseket. Arról van szó ugyanis, hogy az említett speciális rendelkezések értelmében az alapszabály módosításához a jelenlévők legalább kétharmadának és valamennyi tag felének a szavazata szükséges, a szövetkezet egyesülésének, szétválásának, gazdasági társassággá történő átalakulásának, illetve jogutód nélküli megszűnésének elhatározásához pedig az összes tag legalább kétharmadának szavazata szükséges.

Annak érdekében, hogy a magas taglétszámú szövetkezetek esetében is gördülékenyen működjön a döntéshozatal, a Ptk. lehetőséget biztosít arra, hogy a tagok részközgyűléseket²⁸⁴, illetve küldöttgyűlést²⁸⁵ hozzanak létre. A részközgyűlések esetén a döntéshozatal az alapszabályban meghatározott részközgyűlési körzetekben és helyen történik. A részközgyűlési körzetek ugyanazon napirendi pontokat tárgyalják meg, majd az igazgatóság feladata összesíteni a szavazatokat és a közgyűlés döntését megállapítani. A küldöttgyűlés esetén az alapszabályban rögzíteni szükséges a küldötteknek a teljes taglétszámhoz viszonyított arányát, megválasztásuk módját és megbízatásuk időtartamát. A nem küldött tag értelemszerűen nem szavazhat a küldöttgyűlésen, de részt vehet rajta és a véleményét az adott napirendi pont kapcsán kinyilváníthatja. Mindezen szabályok a szövetkezet demokratikus működését segítik elő. Arról van szó ugyanis, hogy egy nagy létszámú szövetkezet esetében a tagok kisebb közösségbe tömörülve személyes álláspontjukat könnyebben, egyszerűbben és hatékonyabban ki tudják nyilvánítani, érvényre tudják juttatni. Amennyiben egy szövetkezet vagy a részközgyűlés, vagy a küldöttgyűlés alkalmazását a

²⁸³ Ptk. 3: 336.§ (1) bekezdés

²⁸⁴ Ptk. 3: 341.§

²⁸⁵ Ptk. 3: 342.§; Ahogyan azt az elemzők tárgyalják, így például, Bak József, a küldöttgyűlés „...hagyományos és klasszikus szövetkezeti szerv.” BAK József: *A küldöttgyűlés jogi szabályozásának problémái. Megoldások*, Szövetkezés, 1985/1. szám, 29-33.o.

döntéshozatalkor választani kívánja, ennek tényét és részletszabályait tehát az alapszabályban meg kell határozni. Példaként említhető, hogy az SCE Rendelet is lehetőséget biztosít a közgyűlési döntéshozatal körében annak megkönnyítésére. Az SCE Rendelet 63. cikk értelmében ugyanis *„Amennyiben az SCE különféle tevékenységeket lát el, vagy egynél több területi egységben lát el tevékenységeket, vagy több létesítménnyel rendelkezik, vagy 500-nál több tagja van, akkor alapszabálya előírhatja ágazati vagy részközgyűlések tartását, ha az adott tagállam jogszabályai azt megengedik.”* Megállapítható, hogy az ágazatok vagy részlegek beosztását és azok küldötteinek számát az SCE Rendelet analóg módon a magyar szabályozással alapszabályi hatáskörbe utalja.

A szövetkezet ügyvezetésére vonatkozóan is tartalmaz a Ptk. kifejezetten szövetkezet-specifikus előírást. Speciális rendelkezés más társas vállalkozások szabályaihoz képest, hogy vezető tisztségviselő²⁸⁶ a 3. 346.§ (2) bekezdés értelmében a szövetkezet tagja lehet.²⁸⁷ Ez az előírás harmonizál azzal a Rochdale-i alapszabályban foglalt és máig továbbélő felfogással, amely már elemzésre került, miszerint a szövetkezetet a tagjai ellenőrzik és irányítják is. Az irányítási feladatok ugyancsak demokratikus vitele érdekében a Ptk. az igazgatóságra vonatkozóan, amely az ügyvezetési feladatokat látja el, akként rendelkezik kötelező jelleggel, hogy legalább három főből kell állnia.²⁸⁸ Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ugyanez a kitétel megjelenik a felügyelőbizottság vonatkozásában is.²⁸⁹ Egy kivétel szerepel az ügyvezetési feladatok testületben történő ellátása alól, amely esetén áttörhető az említett kógens rendelkezés. A kivétel a főszabály alól, ha a szövetkezet tizenöt főnél kisebb létszámmal rendelkezik. Az alapszabály előírhatja ugyanis ebben az esetben azt, hogy az igazgatóság hatáskörében igazgató elnök jár el, látja el az ügyvezetés

²⁸⁶ Ptk. 3: 346.§ *„(1) A szövetkezet vezető tisztségviselői az igazgatóság elnöke és tagjai vagy az igazgató elnök.”*

²⁸⁷ A Ptk. 3: 112.§, amely az ügyvezetés alapvető rendelkezéseit rögzíti a gazdasági társaságokra vonatkozóan, nem tartalmaz ilyen jellegű előírást. Arról rendelkezik csupán az ügyvezető vagy megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban látja el a feladatát.

²⁸⁸ Ptk. 3: 343.§ (1) bekezdés

²⁸⁹ Ptk. 3: 349.§ (1) bekezdés

körébe tartozó feladatokat. látja el.²⁹⁰ Amennyiben a szövetkezetnek jogi személy tagja végzi az ügyvezetést, természetesen az általa kijelölt természetes személy útján látja a jogi személy az ügyvezetés körébe tartozó feladatokat.²⁹¹

Figyelemmel arra, hogy a Ptk. fentiekben említett rendelkezése értelmében a szövetkezet tagja lehet a szövetkezet vezető tisztségviselője, a jogalkotó a vezető tisztségviselői státusz megszűnését illetően a Ptk. általános szabályai mellett rögzít egy idevonatkozó, a szabályozás koherenciáját elősegítő speciális szabályt. A 3: 348.§ szerint a szövetkezeti tagsági jogviszony megszűnése automatikusan, jogszabály erejénél fogva eredményezi a szövetkezet vezető tisztségviselői megbízatás megszűnését is.

Vissza szükséges továbbá utalni arra a már elemzett rendelkezésre, amely az igazgatóság tevékenységének ellenőrzésére vonatkozik. A 3: 344.§ (5) bekezdés tartalmazza az igazgatóság beszámolási, jelentéstételi kötelezettségét a szövetkezet tevékenységéről, üzletviteléről, vagyoni helyzetéről mind a közgyűlés, mind a felügyelőbizottság irányába. A beszámolási kötelezettséget a felügyelőbizottságra vonatkozóan is megállapítja Ptk. kógens jelleggel, ugyanis a 3: 350.§ (4) bekezdés szerint felügyelőbizottságnak a tevékenységéről legalább évente egyszer be kell számolnia a közgyűlésnek. Az alapszabály pedig ennél ritkább beszámolást nem rögzíthet.

2. 4. 6. A Polgári Törvénykönyvnek a szövetkezet átalakulásával, egyesülésével, szétválásával, megszűnésével kapcsolatos szövetkezet-specifikus szabályairól

A szövetkezet 3:366. § rendelkezik a szövetkezet átalakulásának, egyesülésének és szétválásának szabályairól. Garanciális természetű rendelkezés, hogy limitet, illetve korlátot szab az előbbiekben felsorolt státuszváltozások kezdeményezését illetően. A vonatkozó rendelkezés (1) bekezdése szerint

²⁹⁰ Ptk. 3: 345.§

²⁹¹ Ptk. 3: 346.§ (2) bekezdés

kezdeményezhetik bármely státuszváltozást a tagok, de az igazgatóság is. Tagok esetében azonban szükséges, hogy legalább tíz százalékuk kezdeményezze az egyesülést, szétválást, átalakulást. Amennyiben a tag a tagsági jogviszonyát a státuszváltozás bekövetkezése utáni időszakra vonatkozóan megszünteti és el is számol a szövetkezettel, abban az esetben is az őt megillető járandóság erejéig ötéves jogvesztő határidőn belül köteles helytállni a szövetkezetnek a tagsági jogviszony megszűnése előtt keletkezett és a létrejövő jogi személy által nem teljesített kötelezettségeiért.

Figyelemmel arra, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jog szerint szövetkezet korlátolt tagi felelősséggel alapítható, átalakulása is csak olyan társas vállalkozási formába lehetséges, amely ugyancsak korlátolt tagi felelősséggel működik. A szövetkezet a 3: 366.§ (3) és (4) bekezdés szerint korlátolt felelősségű társasággá vagy zártkörűen működő részvénytársasággá alakulhat át.

A szövetkezet megszűnését illetően a 3: 367.§ a megszűnés eseteit illetően rögzít egy speciális esetet. Tekintettel ugyanis arra a már ismertetett szabályra, miszerint szövetkezet legalább 7 fővel alapítható és működtethető, ennek lecsökkenése a szövetkezet megszűnését eredményezheti. Lényeges, hogy az említett rendelkezés biztosít egy határidőt, amelynek keretén belül a szövetkezet visszaállíthatja a már ismertetett létszámot. Ez a határidő 6 hónap. Amennyiben ennek a szövetkezet nem tesz eleget, megszűnik törvény erejénél fogva.

A szövetkezet státuszváltozásaival kapcsolatosan szükséges még visszautalni arra a szabályra, hogy amennyiben a tag tagsági jogviszonya megszűnik, elszámolási jogviszony keletkezik a tag és a szövetkezet között.

Fel kell továbbá hívni arra is a figyelmet, hogy a szövetkezet átalakulása vagy megszűnése esetén a közösségi alap jogi sorsát illetően speciális szabályok az irányadóak, amelyeket már részletesen ismertettem.

III. SZÖVETKEZETI TÍPUSOK „A SZÖVETKEZETEKRŐL” SZÓLÓ 2006. ÉVI X. TÖRVÉNYBEN

1. A SPECIÁLIS SZABÁLYOZÁS INDOKAIRÓL A HATÁLYOS MAGYAR SZÖVETKEZETI JOGBAN

A hatályos magyar szövetkezeti jog - ahogyan arra már a korábbiakban, annak strukturális felépítése kapcsán utaltam, bizonyos szövetkezeti típusok alapítására, működésére vonatkozóan speciális szabályokat állapít meg. Ezek a szövetkezeti típusok a következők: iskolaszövetkezet²⁹², a szociális szövetkezet²⁹³, a közérdekű nyugdíjas szövetkezet²⁹⁴, az agrárgazdasági szövetkezet²⁹⁵, a lakásszövetkezet²⁹⁶, a takaré- és hitelszövetkezet²⁹⁷, a biztosító szövetkezet²⁹⁸, valamint az európai státusszal rendelkező Európai Szövetkezet (SCE)²⁹⁹. Jellemző, hogy az egyes szövetkezeti típusok alapvetően a generális szövetkezeti ismertetőjegyeknek megfelelően fejtik ki tevékenységüket, azokra építkezve működnek, azonban működésük során egyedi jellemvonásokat is felmutatnak.³⁰⁰ A felsorolt szövetkezeti típusok speciális jellemvonásai, a hozzájuk tapadó különös szabályok rögzítése

²⁹² Sztv. 7.§-13/B.§

²⁹³ Sztv. 14.§-21.§

²⁹⁴ Sztv. 25.§-34.§

²⁹⁵ Sztv. 22.§-24.§

²⁹⁶ „Lakásszövetkezetekről” szóló 2004. évi CXV. törvény

²⁹⁷ „Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról” szóló 2013. évi CCXXXV. törvény és „A szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról” szóló 2013. évi CXXXV. törvény

²⁹⁸ „A biztosítási tevékenységről” szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény.

²⁹⁹ Tanácsnak „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete (2003. július 22.), és „Az európai szövetkezetről” szóló 2006. évi LXIX. törvény alapján Európai Szövetkezet (SCE)

³⁰⁰ A szövetkezetek tipizálására lásd: BOBVOS Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan*, Egyetemi jegyzet. SZTE ÁJK - JATEPress. Szeged, 2011, 21.o.

típusonként változó okokra, de legtöbb esetben az adott típus által végzett tevékenység speciális jellegére, illetve a típus speciális céljára *vezethető vissza*.³⁰¹ Konkrétan a speciális tevékenység az indoka a lakásszövetkezetek, a takaré- és hitelszövetkezetek és a biztosító szövetkezetek működésére irányuló különös szabályoknak, de idesorolhatóak az agrárgazdasági szövetkezetek speciális szabályai is azzal azonban, hogy az agrárgazdasági szövetkezeti típus egyedi szabályait még egy indok megalapozza. Arról van szó ugyanis, hogy az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA)³⁰² támogatja az elismert termelői csoportok létrehozását és működését.

³⁰¹ TELLÉR Gyula „*Koncepció az ipari szövetkezetek és szövetkezeti társaságok jogi szabályozásához*” című munkájában hasonló következtetésre jut, a szövetkezetek tevékenységeit és célját illetően a következő elhatárolást fogalmazza meg: „*A szövetkezet tevékenységi irányait illetve célját a hagyomány jól meghatározta; ezek:*

- *árnyereség és jobb áruminőség elérése*
- *termékfelvásárlás, -beszerzés, -értékesítés*
- *közös eszközhasználat, szolgáltatások nyújtása, általában valamely üzemi funkció koncentrálsaa tulajdonviszonyok változatlan hagyása mellett*
- *termékek továbbfeldolgozása közösen vagy közösen fenntartott műhelyben, gyárban*
- *munkahelybiztosítás, közös termelés*
- *lakásépítés és –fenntartás*
- *takarék- és hitelügyletek, banki tevékenység*
- *biztosítási ügyletek*
- *értelmiségi foglalkozások koncentrálsaa stb.*”

Az idézet megtalálható: TELLÉR Gyula: *Koncepció az ipari szövetkezetek és szövetkezeti társaságok jogi szabályozásához*, Szövetkezés, XI. évfolyam, 1990. évi 1-2. szám, 28. o.

³⁰² Az EMVA az Európai Unió vidékfejlesztési politikáját finanszírozza. Az EMVA-t illetően a szabályozást az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete (2013. december 17.) „az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről” (a továbbiakban: 1305/2013/EU Rendelet) adja. Az EMVA prioritásait az 1305/2013 Rendelet (4) bekezdése a következők szerint határozza meg: „tudásátadás és innováció a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a vidéki térségekben, valamennyi mezőgazdasági termelési típus versenyképessége valamennyi régióban, innovatív mezőgazdasági üzemi technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás népszerűsítése, és a

Termelői csoport³⁰³ pedig a magyar jog szerint agrárgazdasági szövetkezet lehet. Az agrárgazdasági szövetkezeti típusként történő működés tehát gazdasági előnyökkel járhat, így ennek a szövetkezeti típusnak az elhatárolását a tevékenység speciális jellege mellett gazdasági indokok is megalapozzák. Az Európai Szövetkezet tekintetében a speciális szabályozást a határon átnyúló jelleg, valamint a Tanácsi Rendelet vonatkozó, kógens szabályai indokolják. Egyes szövetkezeti típusokat illetően pedig, így az iskolaszövetkezet, a szociális szövetkezet és a közérdekű nyugdíjas szövetkezet esetében a tagok „szenzitív” volta, speciális státusza (diák, hátrányos helyzetben lévő, öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesülő), illetve a szövetkezet speciális célja a döntő oka az általános szabályokkal harmonizáló különös szabályoknak. Megjegyzendő, hogy az utóbbi három szövetkezeti típus esetében – hasonlóan az agrárgazdasági szövetkezet példájához – gazdasági indokai is vannak az elhatárolásnak, ugyanis mindhárom típushoz a jogalkotó különböző preferenciákat telepített az alanyi kör és a célkitűzés speciális voltára figyelemmel.

Az elemzésnek ebben a részében a hatályos magyar szövetkezeti jog főbb, általános rendelkezéseinek bemutatását követően törekszem a már említett, Sztv.-ben szabályozott négy szövetkezeti típus esetében rávilágítani arra, mikorra tehető a speciális szabályozás megjelenése, milyen nemzetközi viszonylatú körülmények, esetlegesen szabályozási minták voltak és vannak hatással az egyes speciális

mezőgazdasági üzemek életképessége, az élelmiszerlánc szervezése – beleértve a mezőgazdasági termékek feldolgozását és értékesítését –, állatjólét és kockázatkezelés a mezőgazdaságban, a mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással összefüggő ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása, erőforrás-hatékonyság növelése és a karbonszegény gazdaság felé való elmozdulás a mezőgazdasági, az élelmiszer-ipari és az erdészeti ágazatban, továbbá a társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben.”

³⁰³ „A termelői csoportok elismeréséről” szóló 42/2015. (VII. 22.) FM rendelet „1. § (1) A termelői csoport az azonos termék vagy termékcsoport szerint szerveződő termelők olyan együttműködése, amelyben piaci pozícióik megerősítése érdekében, az általuk önállóan végzett mezőgazdasági vagy erdőgazdálkodási alaptevékenységükhöz illeszkedő tevékenységre az e rendeletben meghatározott szabályok betartásának vállalásával önkéntesen társulnak.”

szabályozásokra, majd részletesen vizsgálom azok tartalmát. Kitérek minden esetben arra is, hogy az általános szabályoktól való eltérés, milyen okra vezethető vissza, illetve néhol hogyan töri át a speciális szabályozás a szövetkezet hagyományos szabályozási jellemvonásait. Megkísérlem továbbá a hatályos különös rendelkezések tekintetében a jobbítás szándékával az elmúlt közel tíz év elméleti és gyakorlati tapasztalatai alapján korrekciós javaslatok megfogalmazását. Figyelemmel arra, hogy mind a négy szövetkezeti típus eltéréseket mutat kialakulását és egyéb szabályozási körülményeit tekintve, nem egy meghatározott séma alapján vizsgálom azokat. Mindegyiket a maga önállóságában is, az adott típushoz álláspontom szerint adekvát szempontrendszer mentén elemzem.

2. AZ AGRÁRGAZDASÁGI SZÖVETKEZETRŐL

2. 1. Az agrárgazdasági szövetkezet elemzésének főbb paneljeiről

Az agrárgazdasági szövetkezet esetében elsőként összefoglalóan bemutatom azokat a főbb jogszabályokat, amelyek erre a speciális szövetkezetre irányadóak minden esetben, vagy egyes speciális esetekben. Az alkalmazandó jogszabályok vázolását követően két jogszabálykörre koncentrálok. Részletesen tárgyalom egyrészt azokat a speciális szabályokat, amelyeket az Sztv. tartalmaz az agrárgazdasági szövetkezetre vonatkozóan. E tekintetben már előljáróban fontosnak tartom kiemelni, hogy az Sztv. speciális szabályozását erre a szövetkezeti típusra vonatkozóan igencsak szükségesnek, így mindenképpen kiegészítendőnek és továbbfejlesztendőnek tartom. Másrészt pedig az Sztv. rendelkezéseinek elemzését követően rátérek a termelői csoportra³⁰⁴, mint speciális közösségi jogi kategóriára és annak vonatkozó hatályos szabályokra. Ennek a szabályozásnak a részletesebb ismertetését azért tartom fontosnak, mert a hatályos magyar szabályok szerint

³⁰⁴ A Földművelésügyi Minisztérium 2018. április 1-jei adatai szerint jelenleg 189 agrárgazdasági szövetkezet minősül elismert termelői csoportnak Magyarországon. Az adatra lásd: <http://www.kormany.hu/hu/foldmuvelesugyi-miniszterium/agrargazdasagert-felelos-allamtitkarsag/hirek/termeloi-csoportok>. 2018. 06. 04

kizárólag agrárgazdasági szövetkezet ismertetheti el magát termelői csoportnak és részesülhet, mint elismert termelői csoport sikeres pályázat esetén támogatásban. Tulajdonképpen a termelői csoportra irányuló rendelkezések minden agrárgazdasági szövetkezet számára, amely e speciális státusszal rendelkezni kíván, és ezzel lehetőséget szeretne teremteni magának támogatási összegek megpályázására - alkalmazandó. Az agrárgazdasági szövetkezet főbb hatályos jogszabályi környezetének részletes bemutatását követően megfogalmazom azokat a további indokokat, amelyek megalapozzák az irányadó magyar szabályozás továbbfejlesztésének szükségességét a hatályos speciális szabályozás csekély voltán túlmenően. E körben az agrárgazdasági szövetkezeteknek a nemzetközi viszonylatban általánosságban észlelhető stratégiai, komplex jelentőségét kívánom többek között kidomborítani. Figyelemmel pedig arra, hogy a magyar szövetkezeti szabályozás és gyakorlat a XIX. század végétől a II. világháborúig rendelkezett egy hallatlan eredményeket hozó termelő-beszerző-értékesítő hálózattal, a Hangya szövetkezeti rendszerrel, szükségesnek tartom a Hangya rendszer működési jellemvonásait az alapszabályi rendelkezései elemzésén keresztül bemutatni. Álláspontom szerint ugyanis a Hangya rendszer konkrét működési szabályai mintaként szolgálhatnak egy mai hasonló rendszer kiépítésére az agrárszövetkezeteket bázisként kezelve abban. A felsorolt pilléreket számba véve fogalmazom meg továbbfejlesztési javaslatomat.

2. 2. Az agrárgazdasági szövetkezetre alkalmazandó főbb jogszabályokról

Az agrárszövetkezetekre vonatkozó hatályos magyar szabályozást illetően elsőként arra tartom fontosnak felhívni a figyelmet, hogy az agrárszövetkezetre irányuló törvényi szintű speciális szabályok a rendszerváltást követő magyar jogban az Sztv.³⁰⁵ átfogó módosításával kerültek megalkotásra. Az agrárszövetkezetet az Sztv. jelenleg agrárgazdasági szövetkezet elnevezéssel illeti és a II. fejezet 4.

³⁰⁵ A Szövetkezeti törvény átfogó módosítása a 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyv hatályba lépéséhez kapcsolódott. A Szövetkezeti törvényt átfogóan az „Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról” szóló 2013. évi CCLII. törvény „181. A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény módosítása 181. § (1) bekezdés módosította.

„Agrárgazdasági szövetkezet” címszó alatt szabályozza a 22.-24.§-okban. Természetesen, ahogyan arra a korábbiakban már részletesen kitértem, e speciális szabályok mellett alkalmazandóak az agrárgazdasági szövetkezet jogviszonyaira a Ptk. Harmadik Könyv „A Jogi személy” szabályai, valamint kifejezetten e könyv Negyedik rész, „Szövetkezet” –re vonatkozó rendelkezései is és a Szövetkezeti törvénynek „A Polgári Törvénykönyvhöz kapcsolódó rendelkezések” címmel meghatározott I. Fejezete is. Abban az esetben pedig, ha az agrárgazdasági szövetkezet termelői csoportként kívánja elismertetni magát, illetve termelői csoportként támogatást kíván igénybe venni, akkor irányadó a közösségi jog vonatkozó szabálya, az 1305/2013/EU Rendelet, valamint a magyar jogot illetően „A termelői csoportok elismeréséről” szóló 42/2015. (VII. 22.) FM rendelet (a továbbiakban: 42/2015 FM Rendelet), illetve „Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről” szóló 59/2007. (VII.10.) FVM rendelet, továbbá zöldség-gyümölcs termelői csoport esetében „A zöldség-gyümölcs termelői csoportok támogatásáról” szóló 24/2010. (III. 19.) FVM rendelet is.

2. 3. Az agrárgazdasági szövetkezet fogalmáról, különös tekintettel „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvényre

Az Sztv. az agrárgazdasági szövetkezet fogalmát a 22.§-ban határozza meg akként, hogy a fogalom építkezik a Ptk. 3:325.§ -ában rögzített, már elemzett szövetkezeti definícióra.³⁰⁶ Az említett rendelkezés szerint az agrárgazdasági szövetkezet „a mező- vagy erdőgazdasági, valamint élelmiszeripari ágazatban fő- és kiegészítő tevékenységet folytató szövetkezet, amely fő tevékenységként

a) tagjai tevékenységét előmozdító jelleggel tagjai számára - azok elsődleges agrárgazdasági termeléséhez, termékeinek piacra juttatásához - szolgáltatásokat nyújt, vagy tevékenységet folytat, amelynek során

³⁰⁶ V.ö. jelen dolgozat 76-90.o.

aa) a termeléshez szükséges anyagok és eszközök közös beszerzését, a termés közös értékesítését szervezi;

ab) a termés tárolását, feldolgozását végzi; ac) a termeléshez, illetve a feldolgozáshoz kapcsolódó gépi szolgáltatásokat nyújt;

b) termelő jelleggel tagjai vagy mások mező- vagy erdőgazdasági földjét hasznosítva agrárgazdasági termelést folytat.”

Az Sztv.-ben meghatározott fogalom értékesnek tekinthető elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a definíció – ahogyan arra a korábbiakban már kitértem – az agrárgazdasági szövetkezetet akként határolja el más szövetkezeti típusoktól, hogy meghatározza azokat a területeket, ahol az agrárgazdasági szövetkezetek működnek, illetve azokat a tevékenységeket, amelyeket végeznek. A definíció szerint agrárgazdasági szövetkezet az a szövetkezet lehet, amely az agrárgazdaság három stratégiai ágazatának egyikében, a mezőgazdaságban, az erdőgazdaságban vagy pedig a mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódó önálló ágazatban, az élelmiszeriparban működik, ott végez tevékenységet. A fogalom megjelöli az agrárgazdasági szövetkezetek által végzett főtevékenységek két nagy csoportját is. Egyik ilyen főtevékenységi körnek minősül a tagok számára bizonyos szolgáltatások nyújtása, tevékenységek végzése, amelyek tulajdonképpen a tag gazdaságát segítik meg, a másik főtevékenysége az agrárgazdasági szövetkezetnek pedig a termelésben jelölhető meg.

Az első esetben, amikor az agrárgazdasági szövetkezet a tagja számára az agrárgazdálkodáshoz köthetően nyújt valamilyen típusú szolgáltatást, illetve folytat bizonyos résztevékenységet – mint például alapanyag-beszerzés, termékfeldolgozás vagy tárolás – az agrárszövetkezetnek a már tárgyalt „üzemkiegészítő”³⁰⁷, a tag gazdaságát kiegészítő szerepe domborodik ki. Kifejezett célja e körben a szövetkezetnek az, hogy a tag által önállóan nem, vagy csupán nehézségekkel folytatható tevékenységeket elvégezze, illetve a tag gazdálkodásában kiegészítő

³⁰⁷ A szövetkezeti formának ennek a specialitására, vagyis a szövetkezet üzemkiegészítő jellegére a korábbiakban részletesen kitértem. V.ö.: jelen dolgozat 13.o.

jelleggel részt vegyen – előmozdítva a hatékonyságot. Az ilyen típusú tevékenységet végző agrárgazdasági szövetkezeteknek egy korlátozó szabálynak is meg kell felelniük – helyesen. Az Sztv. 22.§ (4) bekezdése ugyanis azt a fontos kiegészítő szabályt tartalmazza, hogy az említett tevékenységeket végző agrárgazdasági szövetkezet „*a tagjával kötött szerződéses jogviszonyban nem törekedhet nyereség elérésére.*” Kiemelendőnek tartom, hogy ez a szabály kifejezésre juttatja a szövetkezeti forma általam már a korábbiakban tárgyalt, tradicionálisan speciális gazdasági lényegét. Ahogyan arról már volt szó, a szövetkezet és a tagja közötti belső ügyleteknek ugyanis jellemzője, hogy a szövetkezet a tagjai irányába tisztességesen, spekulációt nélkülözve lép fel.³⁰⁸

Az Sztv. értelmében a fentiekén túlmenően agrárgazdasági szövetkezetként működhet az a szövetkezet is, amely termelést végez. Ezek az agrárszövetkezetek a termelést maguk végzik tagjaik vagy harmadik személyek mező- vagy erdőgazdasági földjét hasznosítva.

Álláspontom szerint a fogalom a szakszerűség magas fokán került megalkotásra, mégpedig azért, mert a definíció ötvözi mindazokat a tevékenységeket, amelyeket az agrárszövetkezetek végeznek. Ezek között a tevékenységek között vannak olyanok, amelyeket nagy múltra visszatekintve, hagyományosan látnak el az agrárszövetkezetek, mint például a tárolás, a feldolgozás, a gépek vásárlása tagok általi közös használat céljából, vagy az állattartás, termelés³⁰⁹, illetve vannak olyan

³⁰⁸ V.ö.: jelen dolgozat 11-16. o.

³⁰⁹ CZETTLER Jenő- IHRIG Károly: *Szövetkezeti Ismeretek*, i. m., különösen: 84. o. Az elemzés szerint, amely a szövetkezetek fejlődéstörténetét részletesen tárgyalja, a szövetkezés először az állattenyésztéshez, konkrétan az állatgondozás, illetve a legeltetés szervezettebb módon történő megvalósításához kötődött. Később, a növénytermesztés, vagyis a földművelés elterjedésével ez a tevékenység is racionális alapokon nyugvó szervezettséget igényelt. Ennek okán létrejöttek a települő szövetkezetek. Nemzetközi viszonylatot, különösen Németországot tekintve, a XIX. századra az említett települő szövetkezetek szolgáltak a termelők számára a gazdálkodás szervezett keretként. Ezek a szövetkezetek biztosították a gazdáknak a gazdálkodáshoz szükséges alapvető eszközöket, körülményeket, így felszerelést, gépeket, vetőmagot. A szövetkezetek továbbá koordináló, illetve adminisztratív tevékenységet is elláttak. Fontos azonban felhívni arra a figyelmet, hogy létrejöttek olyan települő szövetkezetek is, amelyek kifejezetten a mezőgazdasági munkások elhelyezéséről voltak

hivatottak gondoskodni.³⁰⁹ Mindezekon túlmenően a települő szövetkezetek a gazdák képzésére, a gazdák számára jogi, illetve egyéb szakmai tanácsadásra is jelentős hangsúlyt fektettek. A települő szövetkezetek működésével kapcsolatosan kiemeljük azt a Czettler Jenő Professzor által hangsúlyozott ismérvet is, hogy a szövetkezeti központok ezeknek a szövetkezeteknek az eredményes működéséhez jelentősen hozzájárultak. Németországban jellemző volt az is, hogy az állam, a község, valamint a járás hozzájárult meghatározott vagyonnal a működéshez.

Czettler rámutat arra is, hogy Magyarországon a XIX. század végén, XX. század elején – eltérően a német tendenciától – a szövetkezetek típusai közül a tőkehiány következtében a földbérlo szövetkezetek terjedtek el. A földbérlo szövetkezetek a nincstelen, illetve csekély vagyonnal rendelkező földmunkásokat tömörítették. A földművesek közösen béreltek egy nagyobb földterületet, melynek művelését vagy felosztották egymás között vagy együtt végezték. Jellemző volt a földbérlo szövetkezeti típus Magyarországon kívül az olasz területeken, Angliában, illetőleg Franciaországban is. Czettler Professzor elemzése utal arra is - a fentiekon túlmenően – hogy a magyar földbérlo szövetkezetek a francia és a román földbérlo szövetkezeti mintát követték.

Megállapíthatjuk összefoglalóan, hogy a települő és földbérlo szövetkezetek az agrárgazdálkodás meghatározó pillérét jelentették a XX. század fordulóján.

Czettler arra is felhívja a figyelmet, hogy voltak a földbérlo és a települő szövetkezetek mellett egyéb szövetkezetek is, amelyek a természethez, a mezőgazdasághoz köthetőek. Ilyenek voltak az erdőszító szövetkezetek, kifejezetten a természetföldrajzi viszonyokból való következmények, mint például a sziklaomlások, megelőzésére és kompenzálására. Fontos megjegyezni, hogy az erdőszító szövetkezetek jelentősége jelenleg is figyelemre méltó, kiemelkedő gazdasági eredményeket mutatnak fel ugyanis az erdőszító szövetkezetek. Példa erre a Finnországban működő erdőszövetkezetet, mely Európa egyik legnagyobb termelőszövetkezetének tekinthető. Kiemelkedően jelentős a Metsäliitto erdőszövetkezet (forest-owner cooperative), amelynek 2010-ben éves forgalma 5,4 milliárd euró volt. <http://www.slideshare.net/pellervo/cooperation-in-finland-2012-14261413> 2018. 06. 04

Az agrárszövetkezetek fejlődéstörténeti elemzése körében harmadik pillérként Czettler Professzor azokat a mezőgazdasági szövetkezeteket emeli ki, amelyek célja az alapanyagok, eszközök tagok számára történő biztosítása, illetve az agrárgazdálkodáshoz kapcsolódó feladatok ellátása volt, megsegítve ezzel a tagokat. Ilyennek minősültek többek között a beszerző, gép-, a tej-, az értékesítő szövetkezetek, amelyek ma is jelentős szerepet töltenek be az egyes államok mezőgazdaságában világviszonylatban. Ezek a szövetkezetek a tagjaik számára mind a gazdaságszervezés oldaláról, mind az oktatás, képzés tekintetében jelentőséggel bírtak. A magyar Hangya rendszer, amelyre a későbbiekben visszatérek részletesen, a termelő-beszerző-értékesítő szövetkezetek továbbfejlesztett változataként jelent meg a XX. század elején, és hallatlan eredményeket mondhatott magáénak.

tevékenységek is, amelyek inkább új keletűnek mondhatóak, mint például a marketing.

Érdeemesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok Illinois államában ugyancsak speciális szabályok irányadóak az agrárszövetkezetekre (agricultural co-operatives) nézve. Az agrárszövetkezeteket a (805 ILCS 315/4) Agricultural Co-Operative Act szabályozza.³¹⁰ A törvényt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert az agrárszövetkezet fogalma a magyar definícióéhoz hasonló jogalkotói szemlélettel került meghatározásra Illinois állam vonatkozó törvényében. Illinois állam agrárszövetkezetekre irányadó törvénye is arról rendelkezik, hogy agrárszövetkezetnek bizonyos tevékenységek alapján tekinthető egy vállalkozás. Lényegesnek tartom azonban azt, hogy az Illinois-i törvény az agrárgazdálkodáshoz tartozó tevékenységeket részletekbe menően sorolja fel, míg a magyar törvény törekszik egyfajta absztrahációra. Az Illinois-i törvény 4. cikke a következőket tartalmazza: *„E törvény alapján létrehozható egy társulás bármely szövetkezeti tevékenység végzésére agrártermékek termelésével, értékesítésével vagy eladásával, vagy ilyen termékek betakarításával, tartósításával, szárításával, feldolgozásával, konzerválásával, csomagolásával, osztályozásával, tárolásával, raktározásával, kezelésével, szállításával vagy hasznosításával; vagy az ezekből származó termékek gyártásával és értékesítésével kapcsolatosan; vagy a fentiekben rögzített valamely tevékenységgel összefüggően a gyártás, az eladás, a gépekkel, felszereléssel vagy anyagi készletekkel történő ellátást illetően; vagy bármely fentebb felsorolt tevékenység finanszírozásával kapcsolatosan; vagy üzleti vagy oktatási szolgáltatások nyújtása céljából a mezőgazdaságban szövetkezeti alapon működő „bona fide” mezőgazdasági termelők számára, vagy bárki számára, aki a fenti tevékenységek bármelyikét végzi.”*³¹¹

³¹⁰ A törvény elérhető interneten, angol nyelven: <http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=2296&ChapterID=65> 2018. 06. 04

³¹¹ Fordította: Bak Klára; (805 ILCS 315/4) (from Ch. 32, par. 443) „Sec. 4. An association may be organized under this Act for the purpose of engaging in any co-operative activity in connection with the producing, marketing or selling of agricultural products or with the harvesting, preserving, drying, processing, canning, packing, grading, storing, warehousing, handling,

Fontosnak tartom kiemelni a törvény célját is, amely az 1. cikkben került rögzítésre a következőképpen: „Az agrártermékek szövetkezeteken keresztül történő ésszerű és megfelelő értékesítésének előmozdítása, támogatása, ösztönzése; a spekuláció és a pazarlás kiküszöbölése; az agrártermékek termelő és a fogyasztó közötti terjesztésének minél közvetlenebbé tétele; az agrártermékek értékesítésének stabilizálása; az agrárszövetkezeti társulások és társaságok szervezése és bejegyzése érdekében a következő törvény kerül elfogadásra.”³¹²

Tulajdonképpen a jogalkotó olyan célokat fogalmaz meg az Illinois-i törvényben, amelyek egybecsengenek a szövetkezeti formához kapcsolódó, annak sajátos jellegéből következő, már elemzett előnyökkel. Felhívom arra a figyelmet, hogy az 1947. évi francia szövetkezeti törvény hasonló szabályozási felfogást követ, ahogyan arra már rá is mutattam, a szövetkezetet a speciális gazdasági tartalmán keresztül definiálja, hangsúlyozva a szövetkezet esetében a közvetítő kiküszöbölésének lehetőségét.

shipping or utilizing such products; or the manufacturing or marketing of the by-products thereof; or in connection with any of the activities mentioned herein, the manufacturing, selling or supplying of machinery, equipment or supplies; or in the financing of any of the above enumerated activities; or in performing or furnishing business or educational services on a co-operative basis for those engaged in agriculture as bona fide producers of agricultural products or in any one or more of the activities specified herein.”

(Source: Laws 1931, p. 390.)

³¹² Fordította: Bak Klára; (805 ILCS 315/1) (from Ch. 32, par. 440)
„Sec. 1. In order to promote, foster and encourage the intelligent and orderly marketing of agricultural products through co-operation; to eliminate speculation and waste; to make the distribution of agricultural products between producer and consumer as direct as can be efficiently done; to stabilize the marketing of agricultural products, and to provide for the organization and incorporation of agricultural co-operative associations and societies, this Act is passed.”
(Source: Laws 1929, p. 280.)

2. 4. Az agrárgazdasági szövetkezetek „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvényben rögzített speciális szabályairól

Az agrárgazdasági szövetkezetet illetően az Sztv. egy különös jogintézményre, a működési alapra, valamint a tag kizárására vonatkozóan határoz meg speciális szabályokat.

A működési alapra vonatkozó szabályt az Sztv. 22.§ (3) bekezdése konkrétan a következők szerint tartalmazza: *„22. § (3) Az agrárgazdasági szövetkezet alapszabályában rendelkezni kell a tevékenységének megkezdését szolgáló működési alap létrehozásáról és a működési alap felhasználásának szabályairól.”* Az agrárgazdasági szövetkezeteknek a szabályozásból következően tehát kötelező az alapszabályában rendelkezni a működési alapjáról és annak részletszabályairól. A rendelkezés célja az, hogy az agrárgazdasági szövetkezet számára rendelkezésre álljon egy bizonyos mértékű vagyontömeg a stabilabb működésének biztosítása céljából. Nehézséget jelent azonban a jogalkalmazás szempontjából az, hogy a törvény további keretszabályokat nem tartalmaz, így kifejezetten nem határozza meg, a működési alap célját, jogi természetét, felhasználásának jogcímeit.

A tag kizárására az Sztv. az alábbi speciális szabályokat tartalmazza az agrárgazdasági szövetkezeteket illetően: *„24. § (1) Az agrárgazdasági szövetkezet súlyos érdeksérelmének kell tekinteni, ha a tagnak a kizárása iránti kereset megindítására okot adó tevékenysége vagy mulasztása az Európai Unió vagy a költségvetés által finanszírozott támogatásnak az agrárgazdasági szövetkezet általi igénybevételét hiúsítja meg vagy az igénybe vételét veszélyezteti. (2) A bíróság soron kívül határoz a tag tagsági jogainak felfüggesztéséről, ha az agrárgazdasági szövetkezet a kizárást az (1) bekezdés szerinti okból kezdeményezte.”* Észlelhető, hogy a jogalkotó egy olyan rendelkezést rögzített speciális szabályként, amely kifejezetten az agráriumhoz köthető. Ez a rendelkezés nyilvánvalóan azért került rögzítésre, mert figyelemmel az agrárszektorhoz tapadó számos bizonytalansági faktorra, az agrártámogatás igénybevételének a tag általi megghiúsítása, illetve veszélyeztetése hűsbavágó lehet a szövetkezet, valamint a szövetkezet többi tagja számára. Ez a magatartás ugyanis erőteljesen kihat a szövetkezet gazdasági működésére.

Figyelemmel az agrárgazdasági szövetkezetnek arra a specialitására, amelyet már kiemeltem, hogy elismert termelői csoportként támogatás igénybevételére szerezhet jogosultságot, elengedhetetlennek tartom vázlatosan bemutatni a vonatkozó hatályos szabályozást. A termelői csoportra irányuló hatályos rendelkezések ugyanis a gyakorlatban okszerűen hozzákapcsolódnak az agrárgazdasági szövetkezet Sztv.-ben rögzített szabályaihoz.

2. 5. A termelői csoportra vonatkozó főbb szabályokról

2. 5. 1. A vonatkozó szabályozásról átfogóan, az 1305/2013/EU Rendelet főbb szabályairól

Ahogy arra a korábbiakban több ízben utaltam, a termelői csoport vonatkozó szabályozása³¹³, az agrárgazdasági szövetkezeti speciális szabályokhoz tapadó joganyagként, lehetőséget nyújt arra, hogy az agrárgazdasági szövetkezetek működésüket gazdasági szempontból megerősítsék. Arról van szó ugyanis, hogy *a magyar jog kifejezetten az agrárgazdasági szövetkezetet ítéli elismert termelői csoportként támogatandó gazdasági együttműködésnek.*³¹⁴ A támogatásért történő

³¹³ Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának angol elnevezése: „*Common Agricultural Policy*”, németül: „*Gemeinsame Agrarpolitik*” (a továbbiakban: KAP) második pillérét a vidékfejlesztési politika képezi, amelynek keretében történik a termelői csoportok támogatása. Az EU Közös Agrárpolitikájának kialakulására és reformjaira lásd: HALMAI Péter: *Közös agrárpolitika*, In Tamás KENDE-Tamás SZÜCS: *Az Európai Unió politikái*, Osiris, Budapest, 2001; RÉTI Mária: *Az agrárpiac szervezésének, szabályozásának jogi eszközei az Európai Unióban*, In.: DOMÉ Györgyné- VASS János – HÁRSFALVI Rezső – KURUCZ Mihály, RÉTI Mária-VASS János: *Agrárjog*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1999, 194-234.o., RÉTI Mária – BAK Klára: *The Common Agricultural Policy with and without the United Kingdom – CAP Brexit*, ELTE LAW JOURNAL, 2016/1. szám, 2016, 163-182. o.

³¹⁴ Fontos felhívni eljáróban arra figyelmet, hogy a közösségi jog ennél széleskörűbben állapítja meg a szabályokat keretjelleggel. Álláspontom szerint azonban helyes a magyar jog korlátozása az elismert termelői csoportként minősíthető alanyi kört illetően, különös tekintettel a szövetkezeti forma speciális gazdasági tartalma okán, amelyet már részletesen taglaltam.

pályázás alapfeltétele, hogy az adott agrárgazdasági szövetkezet elismert termelői csoportnak minősüljön. A termelői csoportnak történő elismerés feltételrendszere összetett. Egyrésztől vonatkoznak előírások arra az együttműködésre, amely magát termelői csoportként kívánja elismertetni, másrésztől szigorú, korlátozó szabályok irányadóak annak tagjaira is. Meg kell jegyezni, hogy az Európai Unió a termelői csoportok támogatását – ahogyan arra már utaltam - az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA)³¹⁵ finanszírozza. A 2014-2020-as időszak vonatkozó költségvetése 100 milliárd euró.³¹⁶ Ugyancsak utaltam arra is, hogy a vonatkozó közösségi jogi szabályozás köréből elsődlegesen az 1305/2013/EU Rendelet kiemelendő.

Az 1305/2013/EU Rendelet Preambulumában foglaltak szerint arra figyelemmel, hogy „*a kis- és középvállalkozások alkotják az Unió vidéki gazdaságának gerincét*”³¹⁷, megerősítésüket, fejlesztésüket, működésük támogatását az EU kiemelt feladatnak tekinti. Lehetőséget biztosít ezért az EU a kis- és középvállalkozásoknak arra, hogy a Rendeletben meghatározott keretszabályok és a nemzeti szabályok alapján termelői csoportként elismertethessék magukat és támogatásban részesüljenek. ***A feltételek, amelyeket a termelői csoportként történő működést illetően a Rendelet meghatároz, annak érdekében kerültek rögzítésre, hogy a jogalkotó megtámogassa a kis- és középvállalkozásokat, de ösztönözze is azokat a XXI. századi piaci kívánalmaknak megfelelő működésre.*** Fontos feltételnek találok például azt az előírást, hogy a termelői csoportként történő elismertetéshez a kis – és középvállalkozásoknak üzleti tervet kell készíteniük.³¹⁸

³¹⁵ Az EMVA-ra vonatkozó közösségi jogforrásra még visszatérek.

³¹⁶ Lásd erre: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_hu.htm 2018. 06. 04

³¹⁷ 1305/2013/EU Rendelet Preambulum (18)

³¹⁸ Preambulum (21) bekezdés „*A termelői csoportok és szervezetek segítik a mezőgazdasági termelőket abban, hogy közösen tudjanak szembenézni azokkal a kihívásokkal, amelyek a termékeik értékesítésével összefüggésben – a helyi piacokon történő értékesítést is ideértve – a fokozódó versenyből és az értékesítési piacok egyre nagyobb mértékű konszolidációjából fakadnak. Következésképpen támogatni kell a termelői csoportok és szervezetek létrehozását. A korlátozott pénzügyi források legmegfelelőbb felhasználásának biztosítása érdekében indokolt úgy rendelkezni, hogy csak kkv-nak minősülő termelői*

A termelői csoportok támogatása vonatkozásában a Rendelet 27. cikk (1) bekezdése meghatározza, hogy milyen célok megvalósítására adható támogatás a termelői csoport számára. A célok az említett rendelkezés szerint a következők: *a termelés és a termelők teljesítményének piaci követelményekhez igazítása; az áruk közös forgalomba hozatala, ideértve az értékesítésre történő előkészítést, az értékesítés központosítását, valamint a nagy tételben vásárlók ellátását; a termeléssel, és különösen a betakarítással és a rendelkezésre állással kapcsolatos információkra vonatkozóan közös szabályok megállapítása valamint egyéb tevékenységek, mint például a vállalkozói és marketingkészségek fejlesztése, továbbá innovációs folyamatok megszervezése, előmozdítása.*”

Számba véve a fenti célkitűzéseket, ***a közösségi jogalkotó célja a támogatással konkrétan az, hogy az agráriumban tevékenykedő kis és középvállalkozókat a minél erőteljesebb közös összefogáson alapuló, racionalizált termelésre sarkallja, valamint ösztönözze az említett piaci szereplőket a technológiai fejlődésre a piaci versenyben való fennmaradás érdekében.***³¹⁹ A Rendelet rögzíti a tagállamok feladatait is a

csoportok és szervezetek részesülhessenek támogatásban. A tagállamok számára fennáll a lehetőség, hogy előnyben részesítsék a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereire vonatkozó, e rendeletben foglalt intézkedés hatálya alá tartozó minőségi termékeket előállító termelői csoportokat és szervezeteket. Annak biztosítására, hogy a termelői csoport vagy szervezet életképes szervezetté váljon, a termelői csoport vagy szervezet támogatását egy üzleti tervnek a tagállamok számára történő benyújtásához kell kötni. Annak érdekében, hogy ne kerülhessen sor működési támogatás nyújtására, valamint hogy fennmaradjon a támogatás ösztönző szerepe, indokolt e támogatás maximális időtartamát a termelői csoportnak vagy szervezetnek az üzleti terv alapján történő elismerésétől számított öt évre korlátozni.”

³¹⁹ Érdemes e körben megemlíteni azt, hogy Szabó Zoltán, a Hangya Együttműködés ügyvezető titkára értékes gondolatokat rögzített a termelői csoportok alapításának hazai viszonylatára vonatkozóan a Szövetkezés 2003./2. számában „Miért szövetkezet a termelői csoport?” című munkájában, 44.-54.o. Kifejezetten aktuálisnak tekinthető a munka azon időtálló gondolata, miszerint „A mezőgazdasági termelők versenyképességi felzárkóztatása ugyanakkor nem képzelhető el úgy, hogy a magyar termelők csak az alacsony profitot termelő alapanyag-termelésből jutnak jövedelemhez, miközben versenytársaik az EU-n belül a hozzáadott érték magasabb profitjából is részesülnek. Ezért a termelői csoportok megerősödése és versenypozícióhoz jutása az agrárágazat stratégiai kérdése.” megtalálható: SZABÓ Zoltán: *Miért szövetkezet a termelői csoport?* Szövetkezés, a Szövetkezeti Kutató Intézet folyóirata, XXIV. évfolyam, 2003/2., 47. o.

termelői csoportként történő elismerési eljárás tekintetében. A Rendelet 27. cikk (2) bekezdése értelmében a tagállamok illetékes hatósága adja meg a termelői csoportkénti hivatalos elismerést. A hivatalos elismerés egyik feltétele, ahogyan az előbbieken erre már utaltam, egy üzleti terv elkészítése a támogatási időszakra vonatkozóan. A Rendelet fenti rendelkezése értelmében a tagállamok ellenőrzési feladatot is ellátnak, ellenőrizniük kell ugyanis, hogy az üzleti terv célkitűzései teljesültek-e .

Lényeges további szabály az is a Rendeletben, hogy a termelői csoport számára a támogatást az üzleti terv alapján, átalányösszegű támogatásként, éves részletekben kell kifizetni és a részletek összegét fokozatosan csökkenteni kell. A támogatást a termelői csoport számára éves értékesített termelése alapján kell kiszámítani. E körben elengedhetetlen továbbá utalni arra is, hogy a közösségi jogalkotó limitálta a kifizethető támogatás összegét. A támogatási összegek és mértékek vonatkozásában a Rendelet II. Melléklete szolgál iránymutatásul.³²⁰ A II. Melléklet részletes lebontásban tartalmazza, hogy különböző célokra a támogatási összegből mennyit lehet fordítani, mint például tárgyi eszközbe történő beruházásra, promóciós tevékenységre, mezőgazdasági üzem és vállalkozásfejlesztésre.

Összefoglalóan ki kell emelni, hogy az 1305/2013/EU Rendelet keretjelleggel szabályozza a termelői csoportként történő elismertetés és az azon alapuló támogatási rendszer szabályait. Az elismertetés főbb feltétele az 1305/2013/EU Rendelet szerint az, hogy kis, illetve középvállalkozásnak minősüljön az adott szervezet, valamint rendelkezzen a rendelet szerinti üzleti tervvel. Az elismerést követően pályázhat a Rendelet értelmében támogatásért az üzleti terve alapján az adott szervezet.

³²⁰ 1305/2013/EU Rendelet 27. cikk (4) bekezdés

2. 5. 2. „A termelői csoportok elismeréséről” szóló 42/2015. (VII. 22.) FM Rendelet főbb szabályairól

A magyar jogalkotó a közösségi jogi Rendeletben rögzítettekre figyelemmel, azokkal harmonizálva, „A termelői csoportok elismeréséről” szóló 42/2015. (VII. 22.) FM rendeletben (a továbbiakban: FM Rendelet) határozza meg a magyar viszonyokra a termelői csoportként történő elismerés szabályait³²¹. ***Az FM Rendelet rögzíti a termelői csoport fogalmát, a termelői csoportként történő elismerés feltételeit és eljárási rendjét, valamint az elismerés feltételei betartásának ellenőrzésére vonatkozó szabályokat is.***

Az FM Rendelet 1.§ (1) és (2) bekezdése határozza meg a termelői csoport fogalmát a következők szerint:

„1.§ (1) A termelői csoport az azonos termék vagy termékcsoporthoz szerint szerveződő termelők olyan együttműködése, amelyben piaci pozícióik megerősítése érdekében, az általuk önállóan végzett mezőgazdasági vagy erdőgazdálkodási alaptevékenységükhöz illeszkedő tevékenységekre az e rendeletben meghatározott szabályok betartásának vállalásával önkéntesen társulnak.

(2) Termelői csoport a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: szövetkezeti törvény) szerint megalakult, és a szövetkezeti törvény 22. § (1) bekezdés a) pontja szerinti tevékenységet végző szövetkezet lehet.”

A termelői csoport elismertetésért tehát a magyar jog szerint az 1305/2013/EU Rendeletben meghatározottakhoz képest szűkebb alanyi kör folyamodhat, konkrétan az olyan agrárgazdasági szövetkezet, amely egyéb feltételeknek is megfelel. ***A termelői csoport tehát egy olyan összefogáson alapuló, jogszabály alapján elismert együttműködés a termelők piaci pozíciójának erősebbé tétele érdekében, amely a magyar jog szerint kizárólag agrárgazdasági szövetkezeti formában alakítható meg.*** Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy természetesen az összefogás önkéntes. E körben szükséges megjegyezni azt a további szabályt is, amelyet az előbbiekre

³²¹ Az FM Rendelet hatályba lépését követő aktuális kérdésekre lásd: Szeremley Béla nyilatkozata: <http://agrarium7.hu/cikkek/448-valtozas-a-termeloi-csoportok-korul> 2018. 06. 04

támaszkodva az FM Rendelet 3.§ (4) bekezdése rögzít. A rendelkezés értelmében: termelői csoportként csak 2014. január 1-je után bejegyzett szövetkezet ismerhető el.

Kiemelendő az a fogalmi elem is, hogy a termelők termelői csoportként abban az esetben működhetnek együtt - az FM Rendelet vonatkozó egyéb jogszabályi feltételeinek betartása mellett - ha mezőgazdasági vagy erdőgazdasági alaptevékenységükhöz kapcsolódik az általuk megalakított termelői csoport tevékenysége. Az FM Rendelet 1.§ (5)-(6) bekezdése további feltételként rögzíti azt is, hogy egy adott termelői csoport a tevékenységét csak egy termékre vagy termékcsoporthoz szakosíthatja, konkrétan azokra, amelyeket az FM Rendelet 1. Melléklete meghatároz. Elismerhető termékcsoporthoz és terméknek tekinti az FM Rendelet 1. Melléklete például a zöldséget, gyümölcsöt, szőlőt-bort, vagy bizonyos állati termékeket, így a juh- és kecsketejet.

Az agrárgazdasági szövetkezeti formában történő működés mellett az FM Rendelet azt a korlátozó szabályt is rögzíti – harmonizálva az 1305/2013/EU Rendeletben foglaltakkal, hogy a szövetkezetnek mikro-, kis- vagy középvállalkozásnak kell minősülnie.³²² A mikro-, kis- és középvállalkozás fogalmát „A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról” szóló 2004. évi XXXIV. törvény 3.§-a határozza meg.³²³ A mikro-, kis- és középvállalkozásnak minősülés feltételeiként

³²² FM Rendelet 3.§ (1) bekezdés

³²³ 2004. évi XXXIV. törvény 3. § (1) KKV-nak minősül az a vállalkozás, amelynek

a) összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél kevesebb, és

b) éves nettó árbevétele legfeljebb 50 millió eurónak megfelelő forintösszeg, vagy mérlegfőösszege legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

(2) A KKV kategórián belül kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek

a) összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és

b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

(3) A KKV kategórián belül mikrovállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek

a) összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb, és

b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

az említett törvényben az éves nettó árbevételre, a foglalkoztatottak létszámára vonatkozóan rögzít rendelkezéseket.

Ki szükséges emelni, hogy az FM Rendelet a termelői csoport tagjaira vonatkozóan is rögzít korlátozó szabályokat. Konkrétan az FM Rendelet 1.§ (3) bekezdése határozza meg a termelői csoport alanyi körét kógens szabállyal. A vonatkozó rendelkezés szerint a termelői csoport tagja az 1307/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet³²⁴ 4. cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti mezőgazdasági termelő³²⁵, továbbá az erdészeti hatóság által nyilvántartásba vett erdőgazdálkodó, vagy a vadászati hatóság által nyilvántartásba vett vadászatra jogosult lehet. Az FM Rendelet 1.§ (4) bekezdés kiegészítésképpen pedig akként szabályoz, hogy az az 1305/2013/EU rendelet³²⁶ 2. cikk (1) bekezdés n) pontja szerinti fiatal mezőgazdasági termelő³²⁷ is lehet termelői csoport tagja, aki az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból történő támogatást igényelt és az üzleti tervét ezzel kapcsolatosan már benyújtotta.³²⁸ Az előbbieken felsorolt alanyi körre a magyar

³²⁴ Az 1307/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi rendelet teljes megnevezése: „*A közös agrárpolitika keretébe tartozó támogatási rendszerek alapján a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen kifizetésekre vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 637/2008/EK és a 73/2009/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről*” szóló, 2013. december 17-i 1307/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet

³²⁵ 1307/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet: „(1) E rendelet alkalmazásában: a) „mezőgazdasági termelő”: olyan természetes vagy jogi személy, illetve természetes vagy jogi személyek olyan csoportja – tekintet nélkül az ilyen csoportnak vagy tagjainak a nemzeti jog szerinti jogállására – akinek, illetve amelynek a mezőgazdasági üzeme az EUSZ-nek az EUMSZ 349. és 355. cikkével együtt értelmezett 52. cikkében meghatározottak szerint a Szerződések területi hatálya alá tartozik, és aki, illetve amely mezőgazdasági tevékenységet folytat; ...”

³²⁶ A Rendelet teljes megnevezése: „*Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről*” szóló, 2013. december 17-ei 1305/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet

³²⁷ 1305/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet: 2. cikk (1) bekezdés n) pont „*fiatal mezőgazdasági termelő*”: olyan személy, aki a kérelem benyújtásának időpontjában legfeljebb 40 éves, megfelelő szakképzettséggel és szakmai alkalmassággal rendelkezik, és első alkalommal kezd gazdálkodni valamely mezőgazdasági üzemben az adott üzem vezetőjeként;

³²⁸ 1305/2013/EU Rendelet 19. cikk (4) bekezdés

jogalkotó létrehozott egy gyűjtőfogalmat: „termelő”. További követelmény az is, hogy a termelő tag az Egységes Mezőgazdasági Ügyfél-nyilvántartási Rendszerben³²⁹ nyilván legyen tartva.³³⁰

Az eddigiek összefoglalásaképpen megállapítható a magyar szabályozás értelmében, hogy *annak az agrárgazdasági szövetkezetnek, amely termelői csoportként kívánja magát elismertetni, az FM Rendeletben meghatározott termékre, termékcsoporthoz kell szakosodnia, de azok közül is kizárólag egyre szakosodhat. További feltétel az is, hogy az agrárgazdasági szövetkezet tagjai a magyar jog szerinti termelőnek minősüljenek. Ez azt jelenti az FM Rendelet értelmében, hogy a közösségi jog szerinti mezőgazdasági termelőnek, erdőgazdálkodónak, fiatal mezőgazdasági termelőnek, vagy vadászatra jogosultnak kell az agrárgazdasági szövetkezet tagjainak minősülniük.*

A termelői csoportként történő elismerés egyik további speciális feltételét az alanyi körrel összefüggésben az FM Rendelet a szövetkezet taglétszámára vonatkozóan rögzíti. Az FM Rendelet a Ptk. 3: 331.§-ában foglalt taglétszámhoz, azaz a legalább 7 főhöz képest szigorúbb feltételt állapít meg a tagok számára vonatkozóan. Az FM Rendelet 3.§ (1) bekezdés a) pontja értelmében ugyanis ***a termelői csoportként történő működés feltétele főszabályként minimum 15 szövetkezeti tag azzal, hogy a fiatal mezőgazdasági termelőket a számításnál főszabályként figyelmen kívül kell hagyni. Faiskolai termék és szaporítóanyag, a virág- és dísznövény és a fűszer- és gyógynövény, ökológiai termék ágazatokban az a szövetkezet is elismerhető, amelynek taglétszáma - ugyancsak a fiatal mezőgazdasági termelők figyelmen kívül hagyása mellett - legalább tíz termelő.*** Fontos kiemelni tehát, hogy a termelői csoport speciális szabályai eltérnek a hatályos magyar szövetkezeti jog taglétszámra vonatkozó általános szabályaitól, áttörik a generális szabályt.

Az FM Rendelet meghatározza azt is, hogy milyen célkitűzések megvalósítását kell vállalnia a szövetkezeti formában működő társulásnak a termelői csoportként

³²⁹ „A mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről” szóló 2007. évi XVII. törvény 28. §.

³³⁰ FM Rendelet 1.§ (3) bekezdés

történő elismeréshez. Ezen célkitűzések vállalásával van lehetősége a szövetkezetnek támogatás igénybevételére. Tulajdonképpen a magyar jogalkotó az 1305/2013/EU Rendeletben foglaltakat ültette át a magyar joganyagba.³³¹ A magyar jogalkotó a termelői csoportok számára a piaci mechanizmusokat szem előtt tartó, a kereslet-kínálatot figyelembe vevő, a nagyléptékű fogyasztói igényekhez alakulni képes, innovatív gazdasági működést jelöli meg célként. Kihangsúlyozandó azonban az, hogy míg a Rendelet értelmében a fenti célokat megvalósítani képes tágabb alanyi kör, a kis- és középvállalkozások köre jogosult arra, hogy termelői csoportként működjön, és ezáltal az Európai Unió vidékfejlesztési politikája keretén belül támogatást vegyen igénybe, a magyar jog szűkebb alanyi kört, az agrárgazdasági szövetkezeteket jogosítja fel a termelői csoportként történő működésre.

*Az agrárgazdasági szövetkezetnek a termelői csoportként történő működés esetében különleges vagyoni jogi szabályoknak is meg kell felelnie. A termelői csoportként való működés feltételeként rögzített kötelező vagyoni jogi előírásokat ugyancsak az FM Rendelet határozza meg. Az egyik vagyoni jogi előírás az alapító tőkére vonatkozik. **Eltérően a Ptk. és az Sztv. vagyoni jogi rendelkezéseitől, az FM Rendelet a termelői csoportként működő agrárgazdasági szövetkezetre vonatkozóan az alapító tőke legkisebb mértékét 1,5 millió forintban jelöli meg.***³³² Fontos rámutatni arra, hogy az alanyi kör Ptk.-beli szabályainak áttörése mellett, a vagyoni jogban is rögzítésre került feltételként egy, az általános szabályokat áttörő rendelkezés.

³³¹ FM Rendelet „2. § Az e rendelet értelmében elismert termelői csoportnak a gazdasági tevékenysége során az alábbi célokat kell megvalósítania:

- a) a termelői csoportban tagsággal rendelkező termelők termelésének és teljesítményének a piaci követelményekhez való igazítása,*
- b) az áruk közös forgalomba hozatala, beleértve az értékesítésre való előkészítést, az értékesítés központosítását és a nagy tételben vásárlók ellátását,*
- c) közös szabályok megállapítása a termeléssel, és különösen a betakarítással és a rendelkezésre állással kapcsolatos információk átadására vonatkozóan, vagy*
- d) egyéb, a termelői csoport által végezhető tevékenységek - különösen a vállalkozói és marketingkészségek - fejlesztése, valamint innovációs folyamatok megszervezése és előmozdítása.”*

³³² FM Rendelet 3.§ (5) bekezdés

A jegyzett tőke legkisebb mértékén túl a szövetkezet árbevételére vonatkozóan is rendelkezik az FM Rendelet. Lényeges szabály e körben az, hogy a szövetkezetnek az FM Rendeletben meghatározott minimális árbevétellel kell rendelkeznie, amelyet realizálnia kell a szövetkezeti tagok által megtermelt vagy feldolgozott termékek értékesítéséből az elismerés kérelmezését megelőző évet illetően. Idevonatkozóan a konkrét feltételek terméktípusokra lebontva az FM Rendelet 1. Mellékletében szerepelnek. Az árbevétel minimális mértékére vonatkozóan az FM Rendelet 3.§ (3) bekezdése a következőképpen rendelkezik: *„A termelői csoportnak a tagjai által termelt, az elismerés tárgyát képező termék értékesítéséből - beleértve a saját előállítású feldolgozott termékek értékesítését is - származó árbevétele nem lehet kevesebb, mint a szövetkezet által az elismeréssel érintett termék vagy termékcsoporthoz vonatkozó összes értékesítési árbevétel 50%-a.”*

Ez a rendelkezés a szövetkezet valódi működésére jelent egy biztosítékot, vagyis arra, hogy a szövetkezet értékesítési árbevételének legalább 50%-a olyan értékesítésből származzon, amelyet a tagjai termeltek, vagy amelyet a tagjai állítottak elő.

A vagyoni jogot érintő rendelkezések körébe tartoznak az FM Rendeletnek a már említett üzleti tervre vonatkozó normái is. Az FM Rendelet 5. § (1) bekezdése szerint szövetkezetnek a termelői csoportként történő elismeréshez négy évre kidolgozott üzleti terv keretében be kell mutatnia a tevékenységét, konkrétan azt, hogy milyen ütemezéssel és milyen intézkedésekkel kívánja a támogatási célokat megvalósítani, illetve hogyan képes az 1305/2013/EU Rendeletben felsorolt prioritásokhoz hozzájárulni. Megjegyezni szükséges, hogy az FM Rendelet 5.§ (2) bekezdése pontosan rendelkezik az üzleti terv kötelező tartalmi elemeiről.³³³

³³³ FM Rendelet „5.§(2) Az üzleti tervnek az alábbiakat kell tartalmaznia:

(2) Az üzleti tervnek az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a) az üzleti terv célkitűzéseit röviden és áttekinthetően bemutató vezetői összefoglaló,
- b) a szövetkezet gazdálkodási előzményeinek, területi elhelyezkedésének, erőforrásainak bemutatása,
- c) az értékesítési módszerek és a tervezett közös - különösen másodlagos szövetkezeti integráción keresztül megvalósuló - tevékenységek bemutatása,

Érdemes még végül, de nem utolsó sorban egy fontos szabályra felhívni a figyelmet, mégpedig arra, hogy az FM Rendelet meghatározza az alapszabály kötelező tartalmi elemeit a termelői csoportként történő elismerés feltételeként is. ***Rá kell mutatni arra, hogy a Ptk. alapszabályra vonatkozó általános szabályaihoz képest az FM Rendelet az elismert termelői csoportként működni kívánó agrárgazdasági szövetkezetek számára többletrendeleteket állapít meg az alapszabály tartalmát illetően is.*** Az alapszabálynak ugyanis tartalmaznia kell az FM Rendelet 4.§-a szerint a tagok kötelezettségvállalását a következőkre nézve:

- az értékesítésre a termelői csoporttal szerződést kötnek,
- betartják a szövetkezet által meghatározott termelési szabályokat,
- az alapszabályban meghatározott módon termelési, saját célú termék-felhasználási adatokat szolgáltatnak a termelői csoportnak (különösen a termőterület, a betakarított, illetve előállított termék mennyisége, hozama, valamint termékeinek értékesítése vonatkozásában),
- a tagok egy adott termék vagy termékcsoporthoz értékesítésére csak egy termelői csoportnak lehetnek tagjai,
- az elismerés tárgyát képező árutermelésük alapszabályban meghatározott - az árukoncentráció szintjének növelését elősegítő,

d) a szervezeti felépítés bemutatása,

e) a 2. §-ban foglalt célok elérése és az (1) bekezdésben meghatározott prioritásokhoz való hozzájárulás érdekében tervezett intézkedések, beruházások és fejlesztések bemutatása éves ütemezésben,

f) a pénzügyi terv bemutatása,

g)

h).a 2. melléklet szerinti „A” vagy „B” adatlap, valamint

i) a szövetkezet azonosító adatai és a gazdálkodásra vonatkozó adatok bemutatása a 3. melléklet szerinti tartalommal, az agrárpolitikáért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) által vezetett minisztérium (a továbbiakban: minisztérium) honlapján közzétett formában.

legalább 50%-os - mértékét a termelői csoporton keresztül forgalmazzák, és csak saját maguk által megtermelt vagy előállított terméküket értékesítik a csoportnak, valamint

- vállalják, hogy belépésüket követően a termelői csoportból legalább három évig nem lépnek ki.

További alapszabályi rendelkezésként kell rögzíteni

- a taggal szemben alkalmazható jogkövetkezményeket a tag által vállalt kötelezettségek megsértése esetére,
- a termelői csoport érdekeltségi rendszerének alapelveit, az eredmény esetleges felosztásának módját, amelyet a beszállított termék értékének arányában szükséges rögzíteni,
- az új tagok felvételére vonatkozó rendelkezéseket,
- a legalább a termékértékesítést magában foglaló személyes közreműködés hiányában - figyelemmel a gazdálkodásra jellemző termelési szünetekre - a tagság megszűnésére vonatkozó részletszabályokat,
- azt a szabályt, hogy a termelői csoport választott tisztségviselői csak a termelői csoport tagjai lehetnek.

A szabályozás ugyan korlátozó, hiszen utaltam több ízben arra, hogy a szövetkezet tagjai az alapszabály megalkotásánál a Ptk. és az Sztv. vonatkozó rendelkezései értelmében nagy mozgástérrel, autonómiával rendelkeznek. Érthető azonban, hogy a jogalkotó a „termelői csoport” státuszhoz, amely előfeltétele a támogatás odaítélésének, bizonyos követelményeket támaszt.

Áttekintve a termelői csoport elismerésének követelményeit, az az álláspontom, hogy a jogalkotó törekedett a „valódi” szövetkezetkénti működés normáit jogszabályi szinten rögzíteni akként, hogy egy konkrét ágazat, az agrárgazdaság sajátosságaihoz kívánta igazítani a speciális szabályokat. Erre

figyelem az agrárgazdasági szövetkezetnek, amennyiben el szeretné magát ismertetni termelői csoportnak az alábbi - általános szövetkezeti szabályokhoz képest szigorúbb - speciális rendelkezéseknek kell megfelelnie: speciális alanyi körrel kell rendelkeznie (mezőgazdasági termelő; erdőgazdálkodó, vadászatra jogosult vagy fiatal mezőgazdasági termelő); meghatározott terméket kell előállítani; 1,5 millió forint jegyzett tőkével kell rendelkeznie; taglétszámának minimum 15-nek vagy egyes esetekben minimum 10-nek kell lennie főszabályként; alapszabályának számos az FM Rendeletben rögzített feltételt tartalmaznia kell; szigorú üzleti tervet kell készítenie; minimum 50%-át az értékesítésnek a tagjai termékéből kell eszközölni.

Végignézve a feltételeket az álláspontom az, hogy a kölcsönösségen, a korrektségen, a közös összefogáson alapuló működés racionális szabályai kerültek lefektetésre a termelői csoportként történő elismerés szabályanyagában.

2. 6. Az agrárgazdasági szövetkezeti joganyag továbbfejlesztésének indokairól, a továbbfejlesztésre irányuló javaslatokról

2. 6. 1. Az agrárgazdasági szövetkezeti joganyag továbbfejlesztésének indokairól

2.6. 1. 1. A szövetkezeti forma előnyeiről az agrárgazdaságban

Az agrárgazdasági szövetkezeti típusra vonatkozó joganyag továbbfejlesztésére irányuló javaslatomat több indokra is alapozom.

Azokban az országokban, amelyekben az agrárium számára a feltételek kedvezőek, mint például Magyarországon³³⁴, az agrárgazdaság „jól szervezettség”-ére

³³⁴ Agrárgazdasági szempontból fontos számszaki adatnak tekinthető és az agrárium magyar viszonylatú stratégiai szerepét igazoló adat az, hogy Magyarországnak hozzávetőlegesen 80%-a (7 millió 371 ezer hektár) termőterület, az erdősisültég pedig a hatályos adatok szerint közel 21%. Az adatokra lásd: KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *Statistikai Tükör*, 2017. augusztus 3., 1. o. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/vet/vet1706.pdf>, 2018. 06. 04. valamint: ORSZÁGGYŰLÉS

a kistermelők szintjén véleményem szerint fokozottan törekedni kell. A vidéki térségekben a helyi társadalom szervezett gazdasági összefogása ugyanis egyértelműen elősegíti a helyi adottságok minél nagyobb mértékű kiaknázhatóságát, egyidejűleg az ott élők gazdasági megerősödésének irányába hat, továbbá formálja a helyi közösséget, összességében javítja helyi szinten az életminőséget.³³⁵ E gazdasági együttműködés szervezeti-jogi kereteként pedig a szövetkezeti forma javasolható. Figyelemmel arra, hogy a szövetkezeti forma speciális jellemvonásai, XIX. századi, angol gyökerekkel rendelkező működési elvei már elemzésre kerültek, pusztán utalnék néhány olyan tulajdonságra, amelyek az agráriumban a szövetkezetek eredményességét és hatékonyságát megalapozzák.

Ilyen jellemvonása a szövetkezetnek a *tagközpontú, a tagok javára történő, a tagok céljával összefonódó működés*. Habsburg Etelka „A magyar tanyavilág” című³³⁶, 1938-as nagyléptékű munkájában a szövetkezetnek ezt a jellemvonását konkrét példákkal emeli ki a következők szerint: *„A szövetkezetek főadata kielégíteni tagjaik legégetőbb gazdasági szükségleteit: árusítják az általános szükségleti cikkeket és a gazdaság kezelésére szükséges anyagokat és eszközöket; szervezik a gazdasági termékek és a háziipar készítményeinek eladását és az állatértékesítést; kedvezőbb ár*

HIVATALA KÖZGYŰJTEMÉNYI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI IGAZGATÓSÁG KÉPVISELŐI
INFORMÁCIÓS SZOLGÁLAT: Erdőtörvény, 1. o., 2017. március 17.;

http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_12_erdotorveny.pdf/8dd07f2a-741c-4acb-992b-c3fad1128909 2018. 06. 04

³³⁵ Érdeemesnek tartom idevonatkozóan kiemelni Prugberger Tamásnak azt a megállapítását, amely nemzetközi viszonylatban támasztja alá az agrárszövetkezetek létjogosultságát, mitöbb pótolhatatlan szerepét. Prugberger Tamás „Az új szövetkezeti, kárpótlási és földtörvényalkotás kihatása a magyar agrárviszonyokra” című munkájában arra mutat rá, hogy a mezőgazdaságban a XX. században, különösen a II. világháborút követően egyéni gazdaságok alakultak ki. Az egyéni gazdaságok számára pedig a szövetkezet beszerző, értékesítő feladatokat, valamint például a gépek biztosítását látja el mindmáig a tagok számára. A szövetkezeti integráció előnyös a mezőgazdaságban a tagok számára. Lásd erre: PRUGBERGER Tamás: *Az új szövetkezeti, kárpótlási és földtörvényalkotás kihatása a magyar agrárviszonyokra*, XIII. évfolyam, 1992. évi 1-2. szám, 29-57.o., különösen: 30-32.o.

³³⁶ HABSBERG Etelka: *A magyar tanyavilág*, A Szent-István Társulat Kiadása, Budapest, 1938,

*elérésére esetleg összegyűjtik, raktározzák az eladó termékeket; gondoskodnak a gazda számára szükséges, olcsó hitelről.”*³³⁷

További, az agrárium kis- és középvállalkozói számára előnyös tulajdonsága a szövetkezetnek az is, hogy ugyan szükséges a tagoknak vagyoni hozzájárulást teljesíteniük a szövetkezet irányába, de a szövetkezetben a tag *személyes közreműködése*, szövetkezet irányába kifejtett aktivitása elsősorban a meghatározó. Tekintettel erre az elvre, ahogyan arról már szó volt, *a szövetkezet tagjai a szövetkezet nyereségében elsődlegesen a személyes közreműködésük arányában, a „visszatérítés elve” alapján részesülnek.*³³⁸ Ez a rendszer alapvetően kedvező azok számára, akik kisebb tőkével rendelkeznek, de tevékenyen hozzá tudnak járulni egy vállalkozás működéséhez például termeléssel, termékbeszállítással, értékesítésben való közreműködéssel, a piacra jutás megszervezésével, közös marketing alakításában való részvétellel. Ugyancsak kiemelendő sajátossága a szövetkezeti formának e körben az is, hogy *a szövetkezeti tagok* - akik egyidejűleg a szövetkezet tulajdonosai és felhasználói is – *egymással együttműködnek*, kölcsönös összefogással végzik tevékenységüket. A szövetkezeti forma e tulajdonságából adódóan *az agrárszövetkezeti tagok élvezhetik a szövetkezet piaci méretéből, a szövetkezet piaci kapcsolatrendszeréből származó előnyöket.* Ez az előny konkrétan abban is megnyilvánul egy agrárszövetkezet esetében, hogy tagjai, például a farmerek a szövetkezeten keresztül kedvezőbb alkupozícióban jelennek meg a piacon, mint önállóan. Az összefogásból származik az az előny is, hogy *a szövetkezet költséghatékonyabb módon képes működni, mintha a tagok egymástól elkülönülten, önállóan folytatnák a tevékenységüket.*³³⁹ Példa erre a gépszövetkezetek működése,

³³⁷ Habsburg Etelka: i.m.

³³⁸ Lásd erre: RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, i.m. 31-32.o.;

³³⁹ Lásd erre: Gunnar L. H. SVENDSEN, Gert T. SVENDSEN: *Measuring Social Capital: The Danish Co-operative Dairy Movement*; 72-73.o., Lásd erre továbbá: PRUGBERGER Tamás: A szövetkezeteket érintő kihívásokkal kapcsolatos reflexiók, In.: Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére (Szerk.: Nochta Tibor, Fabó Tibor, Márton Mária), Pécs, 2013, 521-528. o., különösen: 524.o.

amelyek a tagjaik számára kedvező áron gépeket adnak kölcsönbe, így nem szükséges a tagoknak a mezőgazdasági gépeket megvásárolniuk vagy drágábban kikölcsönözniük. További példa lehet egy, a szövetkezet által bérelt vagy tulajdonolt raktár is, hiszen a tárolás költsége jóval kedvezőbb így, mint a tagoknak egyénenként. Költséghatékonyabb működést biztosít a szövetkezet számára az is, hogy *nincsen szüksége közvetítőre piaci tevékenysége során*, hiszen a szövetkezet a tagjai által, akik tulajdonosok és a szövetkezet „felhasználói” vagy munkaerői egyaránt, elvégzik a hagyományos közvetítői feladatokat.³⁴⁰ Az agrárszövetkezet további gazdasági előnyének tekinthető az is, hogy amennyiben az adott szövetkezet a versenypiacon jelentős szereplőnek tekinthető, képes a piaci árak szabályozására.³⁴¹

Fontos megjegyezni azt is, hogy az agrárszövetkezetek, a szövetkezeti formához tapadó komplex célkitűzésrendszerből adódóan - a gazdasági előnyökön túl számos további, más természetű, azaz kulturális, oktatási, szociális típusú előnyöket is képesek nyújtani tagjaiknak. Példaként említhető erre magyar viszonylatban ugyancsak a „Hangya” rendszer, amely sokat áldozott tagjai oktatására, továbbá országos terjesztettségű szaklapot működtetett a Nyugat-Európában alkalmazott, mezőgazdasággal kapcsolatos legújabb eljárások magyar gazdákkal történő megismertetése érdekében.³⁴²

A szövetkezeti formának az agrárszektorban a fentiekben felsorolt jellemvonásaiból következő eredményességét nemzetközi dokumentumokban foglalt megállapítások és következtetések, valamint nemzetközi adatok is alátámasztják, és a már több ízben említett Hangya modell konkrét példája is igazolja.

https://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Om_SDU/Institutter/Iful/Artikler/GLHSMasuring.pdf 2018. 06. 04

³⁴⁰ RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, i.m. különösen 31-32.o.

³⁴¹ Példaként szolgál erre a „Hangya” szövetkezeti modell, amelynek egyik célkitűzése a vidéki térségek piaci árainak szabályozásában volt megjelölhető. Lásd erre: *A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja Első 25 éve*, 23.o.

³⁴² Lásd erre úgy, mint fent

2. 6. 1. 2. Az agrárszövetkezetek jelentőségéről egyes nemzetközi dokumentumok alapján, valamint az agrárszövetkezetek eredményeiről nemzetközi viszonylatban

Jelenkori nemzetközi dokumentumok közül említhető többek között az Egyesült Nemzetek Szervezetének Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete³⁴³ (a továbbiakban: FAO) által közreadott **„Agrárszövetkezetek – Kulcs a világ élelmezéséhez” elnevezésű dokumentum, amely** kiemeli, hogy az erős szövetkezetek számos szolgáltatást képesek nyújtani tagjaiknak. Segíteni képesek az innovációt a tagjaik számára, az egymás közötti információcserét, kommunikációt, valamint hozzásegítik tagjaikat a változó piaci viszonyokhoz való alkalmazkodáshoz, hozzájárulnak a termelékenység növekedéséhez, továbbá részvételt biztosítanak a döntéshozatalban. A dokumentum azon az állásponton van, hogy a kormányoknak a szövetkezetek számára kedvező intézkedéseket, világos szabályozást kellene teremteniük, mégpedig a termelőkkel történő konzultációkra építkezve.³⁴⁴ A dokumentum **egyik kiemelendő megállapítása az is, hogy az erős szövetkezetek és termelői szervezetek képesek az élelmiszer és egyéb válságok negatív hatásainak enyhítésére.**³⁴⁵ Hasonló következtetés szerepel egy, a FAO által közreadott másik dokumentumban is, amelynek címe *„Cooperatives key to achieving sustainable agricultural development”*. A dokumentum szerint **a FAO elismeri, hogy azok az agrárszövetkezetek, amelyek hatékonyan és „igazságosan” működnek (azaz inkluzívak és nem kirekesztőek) alapvető és innovatív megoldást jelentek az élelmiszerbiztonság fejlesztése szempontjából, de a szegénység megszüntetésében**

³⁴³A szervezet angol megnevezése: „Food and Agricultural Organization of the United Nations”

³⁴⁴ Agrárszövetkezetek – Kulcs a világ élelmezéséhez (Agricultural Cooperatives – Key to Feeding the World), 2012 Világélelmezési Nap, Ünnepi Jelentés, 3-4.o. <http://www.fao.org/docrep/017/i3191e/i3191e00.pdf>; 2018. 06. 04

³⁴⁵ Lásd úgy, mint fent: José Graziano da Silva, a FAO általános igazgatójának üzenetében foglaltakat, konkrétan 12. o.

is.³⁴⁶ **Lényeges, hogy agrárszövetkezetek jelentős szerepet képesek betölteni a vidéki lakosság foglalkoztatásában, biztosítva ezzel az említettek helyben maradását.** Az agrárszövetkezetek jellemzője az is, hogy általában véve, működésük során **kiemelt figyelmet fordítanak a környezetvédelmi, tájvédelmi, egészségügyi kritériumokra, innovatív megoldásokra.** A szakirodalmi elemzések és a gyakorlati tapasztalatok egybehangzóak a tekintetben, hogy az agrárszövetkezetek élen járó módon foglalkoznak biogazdálkodással, s példaértékűen alkalmaznak környezetkímélő gazdálkodási módszereket.³⁴⁷

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság „Szövetkezetek és agrár-élelmiszeripari fejlődés”³⁴⁸ elnevezésű dokumentuma pedig azt hangsúlyozza, hogy az agrárszövetkezetek a szövetkezeti formából következő speciális jellemvonásaiknak köszönhetően - hatékonyan és rugalmasan reagálni tudnak a mezőgazdasággal, élelmiszertermeléssel, -feldolgozással, vidékfejlesztéssel szemben támasztott jelenkori követelményekhez.

A tanulmányozott dokumentumok, elemzések alapján, amelyek közül néhányat emeltem ki, az az összefoglaló megállapítás rögzíthető, hogy a szövetkezetek a mezőgazdaságban, az agrár-élelmiszeriparban, illetve a vidék fejlesztésében nélkülözhetetlen és pótolhatatlan társas vállalkozásnak minősültek a korábbi századokban, de jelentőségük a XXI. században is töretlenül kulcsfontosságú. Ilyen

³⁴⁶ Emma MCINERNEY (FAO Officer): *Cooperatives key to achieving sustainable agricultural development*; 2014, 2. o. <http://www.un.org/esa/socdev/documents/2014/coopsegm/McInerney.pdf> 2018. 06. 04

³⁴⁷ Lásd erre például:; Bernard Manzano LEPE: *The Role of Agriculture Cooperatives and Farmer Organizations on the Sustainable Agricultural Practices Adoption in Uganda*; 2016, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/305/220/RUG01-002305220_2016_0001_AC.pdf; 2018. 06. 04; Peter BURJORJEE Yoeri NELIS, Benedikt ROTH: *Land cooperatives as a model for sustainable agriculture: A case study in Germany*; Karlskrona, 2017, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1111078/FULLTEXT02> 2018. 06. 04

³⁴⁸ az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: *Szövetkezetek és agrár-élelmiszeripari fejlődés*, Vélemény, 2012. július 11., Brüsszel, NAT/541;

követelmény többek között a mezőgazdaság fenntarthatóságának³⁴⁹ biztosítása, így különösen a megfelelő mértékű és minőségű élelmiszerellátás elősegítése az ökoszisztémák megóvása, helyreállítása mellett, az élelmiszerbiztonság növelése, a vidéken élő kistermelők gazdálkodási feltételeinek kedvezővé tétele, számukra az innovatív, fejlett technológiák elsajátításának a lehetővé tétele, versenyképességük növelése, valamint a vidéki térségekben a foglalkoztatás előmozdítása.

A kutatásaim során összegyűjtött hatályos adatok ugyancsak azt igazolják, hogy a szövetkezeti forma az agráriumban hatékony szervezeti-jogi keretnek bizonyul. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (SZNSZ) és a Szövetkezetek és Szociális Vállalkozások Európai Kutatóintézete (EURICSE)³⁵⁰ által 2017. novemberében a „*World Co-operative Monitor Exploring the Co-operative Economy 2017*” elnevezésű kutatási jelentésben publikált adatok szerint *világviszonylatban a forgalom szempontjából első 300 helyen álló szövetkezet közül 30% a mezőgazdaság, illetve az élelmiszeripar szektorában tevékenykedik.*³⁵¹ Ez az arányszám kifejezetten magas és gyakorlati alátámasztása annak, hogy az agrár- és élelmiszeripari szektorban a szövetkezeti forma globálisan kedvelt és eredményes. Arról van szó ugyanis, hogy a forgalom szempontjából a világ 300 legsikeresebb szövetkezetének majd 1/3-az agrár- és élelmiszeripar szektorához köthető.

Az európai térséget tekintve ki kell emelni a brüsszeli székhelyű Cooperatives Europe³⁵², valamint az Európai Unió Szövetkezetekért felelős általános

³⁴⁹ A fenntartható mezőgazdaság fogalmának értelmezésére lásd: VALKÓ Gábor: *A fenntartható mezőgazdaság indikátorrendszerének kialakítása az Európai Unió tagországaira vonatkozóan*, Központi Statisztikai Hivatal, Műhelytanulmányok 10., Budapest, 2017. 46-48.o.

³⁵⁰ European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises, rövidített elnevezés: EURICSE

³⁵¹ SZNSZ, EURICSE: *World Co-operative Montior, Exploring the Co-operative Economy*, 2017 Jelentés, 10. o., <https://monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2017-web-1135474837.pdf> 2018. 06. 04

³⁵² A szövetkezetek érdekképviselői és érdekvédelmi szervezete Európában. A szervezetnek 141 millió egyéni tagja van, akik 176.000 szövetkezeti vállalkozásban tulajdonosok. A szervezet interneten elérhető: <https://coopseurope.coop/about-us> 2018. 06. 04

Bizottságának³⁵³ (COGECA) a témában közölt adatait is. A Cooperatives Europe 2015. évi kutatásai szerint Európában több mint 50.000 szövetkezet működik az agrárszektorban, több mint 9,5 millió taggal.³⁵⁴ A COGECA 2010-ben közölt felmérése, amely a piaci részesedését is vizsgálta az agrárszövetkezeteknek, jelentős adatot közölt a témában. A dokumentum szerint az Európai Unióban az agrárszövetkezetek piaci részesedése körülbelül 60%-ra volt tehető az agrártermékek feldolgozása és marketingje tekintetében, 50%-ra pedig a beszerzést illetően.³⁵⁵ A harmadik kiemelendő szakmai anyagot ugyancsak a COGECA adta közre 2015-ben, „*Development of Agricultural Cooperatives in the EU 2014*”³⁵⁶ címmel. Ez a dokumentum többek között tartalmazza az Európában működő agrárszövetkezetek számát, forgalmát, taglétszámát, valamint mindezekre az adatokra vonatkozóan a megfigyelhető tendenciákat statisztikai felmérések mutatóin keresztül. A dokumentumban szereplő adatok között megjelenik a gazdasági eredményeik szempontjából TOP 100 agrárszövetkezet forgalmára vonatkozó eredménye a 2011-2013-as időszakot illetően. A rögzített számszaki adatok tanúsága szerint 2011-ben a TOP 100 európai agrárszövetkezet együttesen 187.846 millió eurós forgalmat bonyolított le, míg 2013-ra ez az érték tovább növekedett 223.358. millió euróra.³⁵⁷ Kutatásom során fellelt, tanulságos adat az is, hogy Franciaországban a gazdák 75%-

³⁵³ „General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union”, a szervezet az általa közölt adatok szerint 22.000 mezőgazdasági szövetkezet érdekeit képviseli Európában. A szervezet honlapja: <http://www.copa-cogeca.be/Menu.aspx> 2018. 06. 04

³⁵⁴ Cooperatives Europe: *The Power of Cooperation – Cooperatives Europe key figures*, 2015. 19. o.

<https://coopseurope.coop/sites/default/files/The%20power%20of%20Cooperation%20-%20Cooperatives%20Europe%20key%20statistics%202015.pdf> 2018. 06. 04

³⁵⁵ COGECA: *Agricultural Cooperatives in Europe*, Brüsszel, 2010. szeptember 15., 18.o. [file:///C:/Users/user/Downloads/Brochure%20%20Agricultural%20cooperatives%20in%20Europe%20-%20main%20issues%20and%20trends%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Brochure%20%20Agricultural%20cooperatives%20in%20Europe%20-%20main%20issues%20and%20trends%20(4).pdf) 2018. 06. 04

³⁵⁶ COGECA: *Development of Agricultural Cooperatives in the EU 2014*, A dokumentum letölthető: http://zadruga.coop/upload_data/site_files/development-of-agricultural-cooperatives-in-the-eu_2014.pdf 2018. 06. 04

³⁵⁷ Az adatokra lásd: úgy mint fent 24-27.o.

a legalább egy szövetkezetnek a tagja.³⁵⁸ Dániában a vállalkozások többsége az agráriumban ugyancsak szövetkezet.³⁵⁹ Dániára vonatkozó lényeges adat az is a 2015. évet illetően, hogy abban az évben az adatok szerint 28 szövetkezet működött a mezőgazdasághoz köthetően, 45.710 taggal.³⁶⁰ A két adatot egybeolvasva arra a jellemzőre következtethetünk a dán agrárszövetkezeti rendszert illetően, hogy Dániában a szövetkezetek nagyobb méretű tagsággal szerveződnek. Lényeges Dániát illetően utalni arra is, hogy a dán mezőgazdaság egyes stratégiai ágazataiban, így a tejiparban már a XX. század első harmada óta a szövetkezeti forma kiugróan eredményes és hatékony szervezeti keretnek bizonyul.³⁶¹

Nemzetközi viszonylatban a FAO vonatkozó adatai emelendők ki. A FAO által közreadott adatok szerint Brazíliában a mezőgazdaság GDP-jének 37,2%-át szövetkezetek termelik.³⁶² Örményországban a legnagyobb munkaerő felszívó szektor a mezőgazdaság. 2011-es adatok rögzítik, hogy Örményországban a 239 regisztrált szövetkezetből 118 az agrárium területén működik.³⁶³ Az Európán túli területeket tekintve kihagyhatatlan India példája, konkrétan az indiai tejszövetkezeti rendszer. A világ legnagyobb tejszövetkezeti rendszere, az AMUL itt található. Az AMUL-nak 15 millió tejtermelő a tagja, 144.500 szövetkezet tartozik hozzávetőlegesen a rendszerébe

³⁵⁸ http://agriculture.gouv.fr/IMG/pdf/Analysis36_Agricultural_cooperatives_cle4e4cfd.pdf, 2018. 06. 04

³⁵⁹ DANISH AGRICULTURE AND FOOD COUNCIL: *Facts and Figures – Denmark – A Food and Farming Country*, 2016. szeptember, <file:///C:/Users/user/Downloads/Facts-and-Figures-rev2.pdf> 2018. 06. 04

³⁶⁰ Cooperatives Europe: im. 56.o.

³⁶¹ Dániában a tejszövetkezetek nagy múltra tekintenek vissza. Dániában az 1930-as évek közepére a tejtermelők 92%-a szövetkezetbe szerveződött, s a tejtermékek 84%-ának, az export-vaj 90%-ának, a hentesáruk 87%-ának előállítása szövetkezetekhez volt köthető. Az adatok megtalálhatóak: HABSBURG Etelka: i.m., 207.o.

³⁶² FAO: *Agricultural cooperatives are key to reducing hunger and poverty*, 2011
<http://www.fao.org/news/story/en/item/93816/icode/> 2018. 06. 04

³⁶³ Suren MOVSISYAN: *The Role of Cooperatives in the development of Agriculture in Armenia, Asian Countries & EU (Worldwide case studies)*, Kutatási anyag, Kulturális Diplomáciai Intézet, Berlin, 2013

Indiában³⁶⁴. A rendszer négy szintből áll. Első szinten állnak a tejtermelők, akik beszállítják a tejet a falusi tejszövetkezetekbe, amelyek a második szintet képezik. Ezekből van összesen 144.500. A falusi tejszövetkezetek (Village Dairy Cooperative Societies) a tejet a körzeti tejegyesüléseknek (District Milk Unions) értékesítik. Ezek a körzeti szinten működő egyesülések, amelyeknek a száma 184, a tejet, vagy a feldolgozásuk által létrehozott tejtermékeket pedig az Állami Tejszövetségnek (State Milk Federation) adják el. Fontosnak tartom a rendszerrel kapcsolatosan kihangsúlyozni azt, hogy a második szint, a körzeti szint számos tevékenységet ellát a falusi szövetkezetek irányába, így például állatorvosi szolgáltatásokat biztosít, takarmányt szolgáltat, bonuszt oszt a falusi szövetkezetek számára.

Ahogy az AMUL példája is mutatja, a szövetkezeteknek a még hatékonyabb és még nagyobb eredményeket felmutató működése érdekében érdemes racionalizálni tevékenységüket egy hálózati rendszer létrehozásával. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az SZNSZ, már elemzett 7. alapelve, *„A szövetkezetek közötti együttműködés”* elve is, a gyakorlati tapasztalatok alapján pontosan az együttműködésre hívja fel a figyelmet. Lényegesnek tartom hangsúlyozni azt, hogy ez az együttműködés több módon is történhet. Találhatunk a gyakorlatban olyan példát, hogy a szövetkezetek a második szinten egy gazdasági társaságnak tagjai, de arra is látható példa a gyakorlatban, hogy a szövetkezetek egy másodlagos szövetkezetet hoznak létre, szövetkezeti központként. Megjegyezni szükséges, ahogyan arra már utaltam is, hogy a magyar szövetkezeti jog az Sztv. 2.§-ában rendelkezik a másodlagos szövetkezetről a szövetkezetek közötti együttműködés elvére is figyelemmel. Továbbá a magyar Ptk. 3: 326.§ értelmében a szövetkezeti tagsági jogviszony létrehozatala körében a szövetkezetnek azok a tagjai, amelyek szövetkezetek, speciális szabályozás hatálya alá esnek. A magyar jogalkotó ezekkel a rendelkezésekkel megsegíti a gyakorlatot a másodlagos szövetkezetek alapítása tekintetében. Ennek oka többek között az, hogy a hálózat második szintje – ahogyan azt az AMUL példája is mutatja - kiemelkedően hasznos koordináló, illetve logisztikai funkciót képes betölteni a hozzá tartozó helyi szövetkezetei tekintetében.³⁶⁵ A szövetkezeti központok alkalmasak arra az

³⁶⁴ Az adatra lásd: <http://www.amul.com/m/about-us>, 2018. 06. 04

³⁶⁵ HABSBURG Etelka: i.m. 51.o.

agrárszektorban, hogy összefogják a vidéki mezőgazdasági, beszerző, értékesítő, fogyasztási szövetkezeteket. Ezeknek a központoknak a hagyománya a XX. század elejére nyúlik vissza, többek között Németországra, Dániára³⁶⁶, de nem lehet említés nélkül hagyni a Magyarországon létrejött „Hangya” szövetkezeti központot sem, amely az elemzésem következő tárgya.

2. 6. 1. 3. A magyar Hangya szövetkezeti rendszerről

A Hangya szövetkezeti rendszer eredményeit többrétűnek tekinthetjük a XX. század elejétől a II. világháborúig.

A Hangya szövetkezeti rendszer, amelyet az elemzésemben annak kiválósága miatt, több kontextusban is példaként hoztam, a XIX. század végétől a XX. század első harmadáig működő olyan magyar szövetkezeti hálózat volt, amely egy budapesti központtal rendelkezett, és vidéki termelő, feldolgozó, beszerző, értékesítő és fogyasztási szövetkezeteket tömörített. A Hangya rendszer a II. világháború előtt már több mint 2000 tagszövetkezettel, 700.000 taggal, 30 konzervgyárral, 20 ipari üzemmel, és 400–nál több bolttal rendelkezett.³⁶⁷ 1904-ben központi áruházat is létesített, 1910-re a dolgozói számára lakásokat hozott létre.³⁶⁸ Érdeme volt a hálózatnak az is, hogy megszervezte a termelő tagjai gazdálkodással kapcsolatos képzését, lehetőséget biztosított számukra a legújabb gazdálkodási trendek megismerésére. A Rochdale-i szövetkezet mintájára könyvtárat is nyitott és

³⁶⁶ HABSBURG Etelka: *úgy, mint fent*.

³⁶⁷ Az adatokra lásd: <http://www.hangyaszoz.hu/hangya>; 2018. 06. 04 A Hangya szövetkezeti rendszerre vonatkozóan érdemes Simon István „*A Hangya- nosztalgia vagy a jövő szövetkezete?*” című munkájában foglalt adatokat is kiemelni. A munka a Hangya szövetkezetek számát és taglétszámát rögzíti az 1900., 1095., 1911. és 1913. évekre vonatkozóan. 1900-ban 122 Hangya szövetkezet működött 22.500 taggal, 1905-ben 570 Hangya szövetkezet volt, már 100.000 taggal, 1911-re tovább nőtt a Hangya szövetkezetek száma 1093-ra, 168.000 fős tagságot magának mondva, 1913-ban pedig 1251 Hangya szövetkezet működött 190.000 fős tagsággal. SIMON István: *A Hangya- nosztalgia, vagy a jövő szövetkezete*, Szövetkezés, XI. évfolyam, 1990/1-2. szám, 45.o.

³⁶⁸ Lásd: l.j. 369.

tanulmányi ösztöndíjakat biztosított. Összefoglalóan elmondható, pusztán az előbbiekben felsorolt eredményeket számba véve is, hogy a Hangya hálózat gazdasági hatékonyságát, és a vidéken élő népesség társadalmi-gazdasági mobilizálását illetően kiugróan hatékony szervezeti-jogi keretnek tekinthető. Fontos megjegyezni azt is, hogy a rendszer Európa-szerte elismert volt. Ez a rendszer a vidéki embereket hozzásegítette a XX. század fordulóján vagyoni előmenetelükhöz, de társadalmi és kulturális fejlődést is hozott számukra.

A Hangya rendszer létrejöttéről, annak társadalmi-gazdasági környezetéről összefoglalóan más egyéb jellemvonások mellett a szövetkezeti rendszer szerveződési szintjeit kell kiemelni.

A Hangya rendszer két lépcsőben alakult meg. Elsőként létrejött a Hangya Szövetkezeti Központ, majd azt követően csatlakoztak a kötelékébe a vidéki, helyi szinten szerveződött szövetkezetek. A Hangya Szövetkezeti Központ 1898. január 23-án jött létre.³⁶⁹

A Hangya rendszer kialakulása a XIX. század végi jobbágyszabadításhoz³⁷⁰ köthető. A jobbágyszabadítást követően ugyanis az ország lakosságának

³⁶⁹ A Hangya rendszer alapításának, működésének elemzése körében erőteljesen támaszkodom a „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja Első 25 éve című munkára, amelyet a Hangya hálózat maga adott ki, a saját nyomdájában sokszorosítva azt. A munka: „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja Első 25 éve, „Hangya” saját kiadása, nyomtatott a Hangya Házinyomdában, Budapest, 1923.; A Hangya szövetkezet működésének elemzésére lásd tovább: SIMON István: *A Hangya- nosztalgia, vagy a jövő szövetkezete*, i.m., 44-55.o.

³⁷⁰ A jobbágyszabadításról, azaz az úrbériség eltörléséről elsőként az 1848. évi „áprilisi törvények” egyike, „Az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről” szóló 1848. évi IX. törvénycikk a következők szerint rendelkezett: „Az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések, e törvény kihirdetésétől fogva örökösen megszüntetnek.” Az 1848-49. évi forradalom leverését követően a jobbágyszabadítást az 1853. évi Urbéri pátens deklarálta. Lásd erre részletesen: MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*, 4. átdolgozott kiadás, OSIRIS Kiadó, Budapest, 2003, 157. o.

háromnegyed részét kitevő³⁷¹ vidéki parasztság helyzete kedvezőtlenül alakult. Ennek egyik okát az jelentette, hogy a korábbi jobbágyság felkészületlen volt arra, hogy önállóan a gazdasági élet szereplőjévé váljon, a gazdálkodást önfenntartóan, öngondoskodáson alapulva szervezze.³⁷² Nehézséget jelentett azonban egy, a mezőgazdaság bizonytalanságából fakadó további körülmény is. Konkrétan az, hogy egymást követő években átlagon aluli volt a termés.³⁷³ Ez a körülmény szintén a kis- és középbirtokosok létbizonytalanságának megerősödése, elszegényedése irányába hatott. Mindezekkel egyidejűleg pedig, a vidéki lakosság pénztelenségét, elszegényedését, kihasználva megjelent a spekuláción, valamint nyerésszerűen alapuló uzsora, amely a kis- és középbirtokos társadalom ellehetetlenülését tovább mélyítette. Az uzsorának két típusa volt jellemző, a hiteluzsora és az áruuzsora. A hiteluzsora aránytalanul magas kamattal történő pénzkölcsön nyújtását, az áruuzsora pedig az áruk méltánytalanul és aránytalanul magas áron történő értékesítését jelentette. A vidéki társadalom megsegítése, felkarolása, számára a kedvezőtlen helyzetből való kilábalására esély nyújtása - indokolt volt.

Egyik lépésként, a hiteluzsora visszaszorítása céljából, 1894-ben létrejött a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézete. A Központi Hitelintézet - a már korábbiakban, a magyar szövetkezeti jog fejlődéstörténeti viszonylatú elemzése körében tárgyalt – Kereskedelmi törvény, azaz KT³⁷⁴ rendelkezései alapján működött. A KT, ahogyan arról volt már szó, meglehetősen hézagos, a gyakorlati működést így

³⁷¹ lásd úgy mint fenn

³⁷² A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja Első 25 éve, 23.o.

³⁷³ Lásd erre úgy, mint fent 18.o.

³⁷⁴ A szövetkezetekre a KT Tizenegyedik címének keretjellelű szabályai voltak alkalmazandóak. A KT megtalálható: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>, 2018. 06. 04 A KT szövetkezeti szabályait elemzi például: GALOVITS: i.m., NAGY Ferencz: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra*, Budapest, Athenaeum R. Társulat Kiadása., 1884, 333-365.o ;RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, i.m., 105-119.o. A KT joggyakorlatára pedig lásd: KUNCZ-NIZSALOVSKY: i.m., 358-399.o.

megnehezítő szabályozást nyújtott.³⁷⁵ A korabeli hitelszövetkezeti rendszer minél hamarabb történő megerősítésének, illetve a szövetkezeti hitelezés gördülékenységének biztosítása céljából hatályba lépett 1898-ban, a Nagy Ferenc Professzor által kimunkált „*A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. Törvénycikk, a Szövetkezeti törvény.³⁷⁶ Nagy Ferenc Professzor a Szövetkezeti Törvényhez írt kommentárjában³⁷⁷ a törvény megalkotása kifejezett céljaként a kisbirtokos valamint a kisiparos rétegek szövetkezeteinek Országos Központi Hitelszövetkezethez tartozó szövetkezetek általi megsegítését jelöli meg. A kiszámítható, kedvező, méltányos feltételekkel történő hitelezési rendszer kiépítését tehát ez a jogszabály volt biztosított elősegíteni. Érdemes e körben utalni arra, hogy a vidéki, birtokos társadalomra szerveződő országos szintű, hitelszövetkezeti hálózat kialakulása tekintetében követendő példaként a német hitelszövetkezeti rendszer szolgált.³⁷⁸

Az országos szintű hitelszövetkezeti rendszer megerősítésével párhuzamosan szükség volt az áruuzsora visszaszorítására is az áruk árszínvonalának csökkentése érdekében. Az áruuzsora csökkentésére a falusi szövetkezeti vezetők a termelő, értékesítő, valamint fogyasztási szövetkezetekbe történő tömörülést hirdették megoldásként szerte az országban. Szükséges volt azonban egy olyan központ létrehozatala, amely ezeknek a helyi szintű szövetkezeteknek a működését összefogja, valamint ezeket a szövetkezeteket összekapcsolja a kereskedelembe. Erre figyelemmel, a Magyar Gazdaszövetség elnöke, Károlyi Sándor gróf³⁷⁹ közreműködésével létrejött 1898. január 23-án a „Hangya” Termelő-Értékesítő és

³⁷⁵ Lásd erre RÉTI: *Szövetkezeti jog*, i.m., 105-124.o.

³⁷⁶ A törvény elérhető: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6719> 2018. 06. 04

³⁷⁷ NAGY Ferenc: *A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény*, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1898,

³⁷⁸ A német hitelszövetkezeti rendszer feldolgozására lásd: RÉTI: *Szövetkezeti jog*, i.m. 58-60.o.

³⁷⁹ Károlyi Sándor gróf a magyar szövetkezeti rendszer fejlesztése körében kiemelkedő szerepet vállalt. Nemcsak a Hangya modell kialakításában, hanem a hitelszövetkezeti rendszer kiépítése körében kifejtett tevékenysége is kimagasló volt.

Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja (a továbbiakban: Hangya Szövetkezeti Központ).

A Hangya Szövetkezeti Központ létrehozatalának nem pusztán az áruuzsora visszaszorítása és ezzel összefüggésben az volt a célja, hogy a vidéki lakosság folyamatosan, megfelelő áron jusson jó minőségű termékekhez. Célja volt az is, hogy vidéken a termékek értékesítése szervezetté váljon, a falun élő vidéki népesség tanuljon meg kereskedni, ismerje meg az üzleti életet. A helyi szövetkezetek központi összefogásával cél volt annak lehetővé tétele is, hogy a gazdák gazdálkodási szakismereteiket bővítsék. Cél volt, hogy a vidéki gazdálkodó lakosság a saját lábára álljon, másokkal kölcsönösen együttműködve vállalkozzon, s ezáltal tisztességes, megfelelő mértékű jövedelemhez jusson.³⁸⁰

A Hangya szövetkezeti rendszerre irányadó szabályozásról az állapítható meg, hogy többszintű volt.

A Hangya Szövetkezeti Központ, valamint a kötelékébe tartozó szövetkezetek szabályozása kétlépcsős volt. Alapításuk, működésük tekintetében a KT szabályozásának hatálya alá tartoztak, azonban a KT keretszabályait alapszabályi szinten szükség volt részletesen kiegészíteni. Kidolgozásra került 1898-ban egy, a Központ kötelékébe belépni kívánó szövetkezetek számára kötelezően alkalmazandó mintaalapszabály. A mintaalapszabály kötelező alkalmazásának célja az volt, hogy országos szinten, döntően egységes részletszabályok alapján működő szövetkezetek képezzék a Hangya hálózatát.

³⁸⁰ A szövetkezet spekulációtól, nyereszkeskedéstől mentes működésére lásd: NAGY Ferenc: A szövetkezetek alapelve című Akadémiai Székfoglaló Értekezés, i.m., RÉTI: *Szövetkezeti jog*, i.m. 26-32.o., BAK Klára- RÉTI Mária: *Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung: A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól*, CEDR Agrár- és Környezetjog 2013. évi 15. szám, 5-38. o., a munka elektronikusán elérhető: http://epa.oszk.hu/01000/01040/00017/pdf/EPA01040_agrar_es_kornyeztjog_2013_15.pdf, 2018. 06.

Fel kell arra hívni a figyelmet, hogy a Hangya Szövetkezeti Központ alapszabálya, valamint a Hangya Központhoz tartozó szövetkezetek 1898-as alapszabály mintája erőteljes hasonlóságot mutat a Rochdale-i szövetkezet alapszabályával, mert markánsan érvényre juttatta a Rochdale-i alapszabályban rögzített sajátos szövetkezeti működési alaptételeket, ahogyan az bemutatásra is kerül.

Az alapítás körében a Hangya Központ alapszabálya - hasonlóan a Rochdale-i szövetkezet alapszabályához - tartalmazott rendelkezést a vagyoni hozzájárulás kötelező mértékéről. Eltérően azonban a Rochdale-i alapszabálytól, minimumtőkét is rögzített a szövetkezet működésének megkezdéséhez kapcsolódóan. A Központ alapszabályának 6.§-a főszabályként pontosan a következőket tartalmazta: „6.§ A szövetkezet névre szóló 100 koronás üzletrészekkel alakul, s működését megkezdí, mihelyt 50.000 korona üzletrész lesz jegyezve.” A minimumtőke rögzítésének célja az volt, hogy a Hangya Központ, a szövetkezeteket irányító, koordináló, ellenőrző központi szervezetként a feladatát megfelelő módon el tudja látni, stabil vagyoni háttérrel. Érdeemes megemlíteni azonban, hogy a Központ alapításakor csupán összesen 17 ezer korona gyűlt össze, a többi Károlyi Sándor gróf pótolta ki magánvagyonából. Egyéb korlátozó szabályt az alapszabály a belépésre nem tartalmazott, érvényesült a Hangya Központ esetében a Rochdale-i alapszabály körében ismertetett nyitott tagság elve.

A Központ kötelékébe tartozó szövetkezetek számára kimunkált *mintaalapszabály* az alapítók döntési jogkörébe utalta a kötelező vagyoni hozzájárulás mértékének meghatározását az 5.§-ban azzal azonban, hogy az alapítóknak kötelező volt az alapszabályban a vagyoni hozzájárulás mértékére vonatkozóan rendelkezést rögzíteni. A tagsági jogviszony létrehozatala körében azonban a Központ alapszabályánál, illetve a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában rögzítetteknél az 5.§ további szigorúbb szabályozást tartalmazott. Kizárólag olyan személy lehetett a szövetkezet tagja, aki nem volt becsstelen, nem folytatott közvetlenül vagy közvetve uzsorás üzleteket, vagy a szövetkezethez hasonló üzletet nem vezetett, közvetített.

A kilépés szabályait illetően a Központ alapszabálya eltért a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában rögzítettektől. A Központból történő kilépés csak az üzleti év végével volt lehetséges, négy hét felmondási idővel. A tag üzletrészei és az

azokra járó osztalék kifizetésre került, de a tartalékalapból, vagy egyéb vagyonából a szövetkezetnek nem történhetett kifizetés a taggal történő elszámolás körében. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a tartalékalap oszthatatlan jogi természete, ahogyan azt részletesen bemutattam mindmáig alapvető szabálynak tekinthető, amelyet a hatályos Ptk. kógcenciával rögzít is.³⁸¹ A szövetkezeti minta-alapszabály a KT vonatkozó rendelkezéseit rendelte egyebekben alkalmazni azzal, hogy ha az üzleti veszteséget nem lehetett fedezni az évi tiszta jövedelemből és a tartalékalapból, akkor a kilépő tag üzletrészét is terhelte a veszteség.

A Hangya Központ alapszabályának 14.§-a a Rochdale-i szövetkezet alapszabályához hasonlóan akként rendelkezett, hogy a szövetkezetben „*Minden üzletrész egy szavazatra jogosít.*”. Ugyanez a rendezőelv érvényesült az alapszabály értelmében a Hangya Központ által szervezett kongresszuson is. A szövetkezeti minta-alapszabály szintén ezt a rendezőelvet rögzítette. Tartalmazott azonban egy korlátozást a minta alapszabály. Szavazati joga ugyanis a mintaalapszabály szerint kizárólag a három hónapnál hosszabb ideje tagsági jogviszonnyal rendelkező tagnak volt. A 26.§ konkrétan így rendelkezett: „*A közgyűlésen a tagokat- tekintet nélkül üzletrészeik számára- egy-egy szavazat illeti. Azonban szavazati joggal csak az bír, a ki a közgyűlést megelőzőleg legalább 3 hónap óta tagja a szövetkezetnek.*”

A nyereségfelosztást illetően a Hangya Központ alapszabályának 37.§-a a nyereség felosztása tekintetében a tagok számára korlátozott mértékű, maximum a tiszta nyereség 5%-át kitevő osztalék kifizetését írta elő, valamint azt, hogy a szövetkezetnek kötelező volt az osztalék kifizetése után fennmaradt összeg 50%-át a tartalékalapba helyeznie mindaddig, amíg a tartalék a jegyzett tőke összegét el nem érte. Érdemes e körben utalni arra, hogy az alapszabály értelmében az osztalék után fennmaradó összeg 50%-át a Központnak a „*szövetkezeti eszme terjesztésére és támogatására*” kellett fordítania.

A minta-alapszabály követte a Rochdale-i alapszabályban foglaltakat. A 41.§-a értelmében a szövetkezetnek a nyereséget akként kellett felosztania, hogy 25%-át a tiszta nyereségnek a tartalékalapba kellett helyeznie, a fennmaradó 75%-ból pedig az

³⁸¹ Ptk. 3: 334.§

üzletrészek után maximum 5% volt kifizethető. Az így megmaradt összeg felől a közgyűlés volt jogosult dönteni, hogy szétosztja azt a „visszatérítés” elve szerint, a vásárlások arányában, vagy pedig egy erkölcsi célokat szolgáló tartalékalapba helyezni rendeli.

A Hangya Központ alapszabálya, valamint a kötelékébe tartozó szövetkezetek alapszabálymintája érzékelhetően a Rochdale-i alapszabályban foglaltakat alapvető mintának tekintette. A szövetkezet sajátos jellegét adó működési elvek döntően bekerültek mind a Központ alapszabályába, mind a tagszövetkezetek mintaalapszabályába. *A Hangya rendszer által elért eredmények azt igazolják, hogy a szövetkezet alapértékei, illetve a Rochdale-i hagyományokon nyugvó alapelvek mentén történő működés országos szintű, hálózati rendszerben képes a kevesebb vagyonnal rendelkező társadalmi rétegek számára jelentős gazdasági és társadalmi eredményeket produkálni, azaz a szövetkezeti forma a kis és középréteg gazdasági-társadalmi bázisként tud funkcionálni, ha a vonatkozó szabályozás kellően és megfelelő alapossággal kidolgozott. Tanulság a jelenkor számára az, hogy a KT keretszabálya kevésnek bizonyult és az abból származó bizonytalanságot ellensúlyoznia kellett az alapszabályi részletes rendelkezéseknek..*

2. 7. Javaslat az agrárgazdasági szövetkezeti joganyag felülvizsgálatához

A vonatkozó elemzésből reményeim szerint kitűnik, hogy **a szövetkezeti forma igazoltan sikeres és hatékony társas vállalkozásnak bizonyul az agrárgazdaságban, komplex előnyöket biztosítva a tagjain túl a helyi közösségek számára, valamint globálisan is.** Az agrárszövetkezetek a tagjaik számára biztosítani képes jelentős gazdasági eredményeken és egyéb természetű előnyökön felül,³⁸² alkalmas eszköznek bizonyulnak foglalkoztatáspolitikai, felzárkóztatás-politikai kérdések kiegyensúlyozásában is. Jelentős szerepet töltenek be a vidéki közösségek szervezésében, a társadalmi koherencia megerősítésében. Mindezek mellett a

³⁸² Hasonló következtetésre jut: SZEREMLEY Béla: *Exportorientált értékesítő szövetkezetek létesítése az élelmiszer-gazdaságban*, Szövetkezés, XV. évfolyam, 1994. 1-2. szám, 41.o.

vonatkozó dokumentumok - ahogyan az ismertetésre került- továbbá azt is hangsúlyozzák, hogy a fenntarthatóság mezőgazdaságot is elősegíteni képes szervezeti keretnek bizonyulnak az agrárszövetkezetek.

Összefoglalóan megállapítható, hogy Magyarországon a kedvező természetföldrajzi adottságokra figyelemmel is, az agrárgazdasági szövetkezetek fejlesztése erőteljesen javasolható. Erre figyelem célszerű átgondolni és cizellálni a magyar szövetkezeti szabályozást. A szabályozás kiegészítését a Hangya rendszer szabályait modellnek tekintve tartanám elképzelhetőnek, különös tekintettel a nyereségfelosztásra irányadó rendelkezésekre. A jogalkotónak azt lenne szükséges átgondolnia, hogy melyek legyenek azok a kérdések, amelyek továbbra is a tagok kompetenciájába tartozzanak, és mely kérdéseket kellene az Sztv.-nek tisztáznia. Fontosnak tartanám azonban azt is, hogy a termelői csoport elismerésére vonatkozó szabályokat azzal a szemmel vizsgálja meg a jogalkotó, melyeket gondolná minden egyes agrárgazdasági szövetkezet esetében alkalmazandónak.

3. A SZOCIÁLIS SZÖVETKEZETRŐL

3. 1. A szociális szövetkezeti típus elemzésének szempontjairól

A szociális szövetkezeti típus tárgyalása körében elsőként nemzetközi kitekintéssel mutatom be a speciális szabályozás indokait, vázolva azokat a szabályozási példákat e körben, amelyek mintaként szolgáltak a magyar jogalkotó számára. Részletesen a szociális szövetkezetekre vonatkozó, mintaértékű olasz joganyagot tárgyalom, amely követendő szabályozási megoldásokat tartalmaz a szociális szövetkezetek szabályozását illetően álláspontom szerint. A hatályos magyar joganyag elemzését megelőzően pedig kitérek ennek a speciális szövetkezeti típusnak azokra a jellemvonásaira is - különös tekintettel a foglalkoztatásban betöltött szerepére - amelyek miatt ez a típus a nemzetközi szervezetek és az EU intézményeinek is kivívta az elismerését. Idevonatkozóan vázlatosan bemutatom a szociális gazdaság koncepcióját is. A hatályos magyar szociális szövetkezeti szabályozást pedig akként

tárgyalom, hogy előzményeinek bemutatására a magyar jogban történő megjelenésére vonatkozóan ugyancsak törekszem.

3. 2. Kiindulópontok a szociális szövetkezeti típus tárgyalásához

A szociális szövetkezeteknek a speciális szabályokkal rendelkező, önálló szövetkezeti típusként történő megjelenése a magyar jogban egy, a szövetkezeti jog fejlődéséhez, továbbfejlesztéséhez kapcsolódó, nemzetközi szinten jelentkező tendencia részének tekinthető.

Mára számos ország, így például Olaszország, Lengyelország, Franciaország és ugyancsak Magyarország is - rendelkezik a szociális szövetkezeti típusra irányuló speciális joganyaggal. Olaszországban a szociális szövetkezet jogviszonyait „*A szociális szövetkezetekről*” szóló 1991. november 8-i 381. számú törvény³⁸³ szabályozza. Az olasz törvény lényegi ismérveire, szabályozási megoldásaira fontosnak tartok részletesen is kitérni, mert a törvény meglehetősen magas szakmai színvonalon került kimunkálásra. A francia jogrendszerbe akként került bevezetésre a szociális szövetkezet speciális típusa, hogy a jogalkotó módosította „*A szövetkezetekről*” szóló 1947-1975 számú 1947. szeptember 10-i törvényt a 2001-624 számú 2001. évi július 17-i törvénnyel³⁸⁴, kiegészítve a francia szövetkezeti joganyagot a közérdekű szövetkezet (Société Coopérative d'Intérêt Collectif) rendelkezéseivel. Lengyelországban „*A szociális szövetkezetekről*” szóló 2006. évi április 27-i törvény szabályozza a szociális szövetkezeteket.³⁸⁵ Magyarországon a

³⁸³ Legge 8 novembre 1991, n. 381 „Disciplina delle cooperative sociali” megtalálható: Olasz hivatalos közlöny (Gazzetta Ufficiale) 283. sz., 1991. december 3-i szám, <http://www.comune.torino.it/fr/emploi/les-cooperatives-sociales.shtml> 2018. 06. 04

³⁸⁴ A törvény megtalálható francia nyelven: <http://www.les-scic.coop/sites/fr/les-scic/les-scic/textes-loi.htm> 2018. 06. 04

³⁸⁵ A vonatkozó lengyel szabályozást részletesen feldolgozza: Karolina MAJDŹINSKA: Aid and Support for the Social Economy in Poland: The Case of Social Cooperatives, Working Paper CIRIEC N° 2014/11, A tanulmány elérhető interneten: http://www.ciriec.ulg.ac.be/fr/telechargements/WORKING_PAPERS/WP14-11.pdf 2018. 06. 04

szociális szövetkezetre irányadó speciális szabályokat az Sztv. II. Fejezete tartalmazza, a szabályok részletes elemzésére a későbbiekben kerül sor.

A speciális szabályozás indoka az, hogy észlelhetően az egyes országok törekednek kialakítani, fejleszteni azokat a szabályozási megoldásokat, illetve megerősíteni azokat a meglévő, gyakorlatban már bevált szervezeti-jogi kereteket a XX. század első harmada óta, amelyek képesek a munkaerőpiaci anomáliák enyhítése, a munkanélküliség csökkentése irányába hatni, a társadalom periferiáján lévő, illetve hátrányos helyzetű csoportok számára a társadalmi integrációra/reintegrációra lehetőséget teremteni³⁸⁶. A szövetkezeti forma hatékony szerepvállalására a fenti, globálisan jelentkező problémák kiegyensúlyozásában rámutatnak egyes nemzetközi szervezetek vonatkozó dokumentumai³⁸⁷, de igazolják a szövetkezetek jelentőségét a

³⁸⁶ Utalni kívánok arra, hogy az Európai Unióban, ahogy világviszonylatban is, a munkahelyteremtést illetően például a fiatalok foglalkoztatása súlyos, megoldandó kérdés. Az Európai Unió vonatkozó adatai szerint 2016. augusztusában 4,2 millió 15 és 24 év közötti fiatal került munkanélküliként regisztrálásra, ami 19%-os munkanélküliségi arányt tesz ki a fiatalok körében. Hallatlan magas munkanélküliségi ráta került rögzítésre például Görögországban 48%, és Spanyolországban 43% is. Az adatokra lásd: Európai Bizottság, Foglalkoztatás, Szociális Ügyek, Társadalmi befogadás honlapján: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1036> 2018. 06. 04 ; A fiatalok munkanélküliségi kérdéseivel foglalkozik továbbá: ILO: *The youth employment crisis: Time for action*, 2012, http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/reports/reports-submitted/WCMS_175421/lang-en/index.htm 2018. 06. 04

³⁸⁷ A vonatkozó dokumentumokat illetően lásd például: ILO, International Cooperative Alliance: *Cooperatives and the Sustainable Development Goals; A contribution to the post-2015 development debate*, 2014, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_240640.pdf 2018. 06. 04

CICOPA (Bruno Roelants, Eum Hyungsik and Elisa Terrasi): *Cooperatives and Employment: a Global Report*, 2015, CECOP-CICOPA Europe: *The resilience of the cooperative model, How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*, 2012 június http://www.cecop.coop/IMG/pdf/report_cecop_2012_en_web.pdf; 2018. 06. 04 International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy: *Szociális gazdaság az Európai Unióban*, 2012, http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf; 2018. 06. 04

Az Európai Parlament 2013. július 2-i állásfoglalása a szövetkezetek válságkezelésre irányuló hozzájárulásáról, i.m.; A szövetkezeti szabályozás nemzetközi tendenciáira lásd: RÉTI Mária:

szövetkezetek által az említett területeken elért eredmények is. Fontos kiemelni, hogy a vonatkozó dokumentumok arra a következtetésre jutnak, miszerint az egyetemes szövetkezeti alapelvek alapján működő szövetkezetek eszközként szolgálnak a munkahelyteremtésben, elősegítik a különböző nehézséggel küzdő társadalmi csoportok integrációját, önszegélyen alapuló vállalkozási lehetőséget jelentenek a kevesebb vagyonnal rendelkezők számára is. *A dokumentumok egyértelműen tartalmazzák azonban azt is, hogy a munkahelyteremtésben, illetve a társadalmi felzárkóztatás körében különösen a munka-, munkavállalói és szociális szövetkezetek, a mezőgazdaságban pedig az agrárszövetkezetek töltenek be kulcsfontosságú szerepet világviszonylatban.* Arra figyelemmel, hogy jelen dolgozat a hatályos magyar szövetkezeti jog jellemvonásait helyezi középpontba, alapvetően a dolgozatnak ebben a részében a szociális szövetkezeti típus szabályozási mintáira, valamint magyar szabályozására fókuszálok leginkább.

Az elhatárolás a szociális szövetkezet és a munkaszövetkezet között azonban fontos és szükséges. Mint a foglalkoztatás-, szociálpolitikában kiemelkedően jelentős szerepet betöltő két szövetkezeti típus fogalmi meghatározása is elengedhetetlen.

A munkaszövetkezetekkel kapcsolatban szükséges felhívni arra a figyelmet, hogy országonként eltérő lehet elnevezésük, ismert és elterjedt ugyanis a munkavállalói szövetkezet/ munkásszövetkezet („workers co-operative”/ „cooperativas de trabajo asociado”); alkalmazottak (munkásrésztvevők) tulajdonában lévő szövetkezet (employee owned co-operative), illetve foglalkoztatási szövetkezet („Beschäftigungsgenossenschaft”) elnevezés is. A munkaszövetkezet meghatározását illetően kiemelendőnek tartom az SZNSZ általános igazgatója és egyaránt nemzetközi szinten elismert szövetkezeti jogi szakértő, Bruno Roelants által kimunkált fogalmat: „*A munkavállalói szövetkezetek olyan vállalkozások, melyek különféle javakat és szolgáltatásokat állítanak elő, s abban különböznek egyéb szövetkezetektől, hogy*

tagjai magára a munkafolyamatra szövetkeznek.”³⁸⁸ Érdemes hangsúlyozni, hogy az Ipari és Szolgáltató Szövetkezetek Nemzetközi Szervezete³⁸⁹ (a továbbiakban: CICOPA), amely nemzetközi szintű érdekképviselői és érdekvédelmi szervezete a munka- és szociális szövetkezeteknek, ugyancsak foglalkozott a munkaszövetkezet elhatárolásának, definiálásának kérdésével. A szervezet a 2005-ös keltezésű „*Világnyilatkozat a munkaszövetkezetekről*”³⁹⁰ elnevezésű dokumentumában tárgyalta a munkaszövetkezetek témáját. Lényeges kiegészítés e körben, hogy a szövetkezetek érdekképviselőt nemzetközi szinten ellátó SZNSZ közgyűlése egyetértését fejezte ki az abban foglalt tartalommal illetően. A két szervezet deklarálni kívánta ugyanis a munkaszövetkezetek világsszintű elterjedésére reagálva, felismerve e speciális szövetkezeti típus jelentőségét a XXI. században, ennek a speciális szövetkezetnek a sajátosságait egy önálló dokumentumban. A Nyilatkozattal a két szervezet a munkaszövetkezetek nagyszámú elterjedésére figyelemmel, nemzetközi szinten zsinórmértéket kívánt adni e típus szabályozására, valamint gyakorlati alkalmazására.

A Nyilatkozat, ahogyan azt említettem, definiálja a munkaszövetkezetet, de rögzíti a munkaszövetkezet célját, működésének fő ismérveit is, és tartalmazza a munkaszövetkezetek belső működési elveinek felsorolását. A Nyilatkozat értelmében a munkaszövetkezeti típus célja a fenntartható munkahelyek létrehozása, illetve a tagok életminőségének javítása. A munkaszövetkezeti típus lényegi ismertetőjegyei között pedig a dokumentum a következő jellemzőket szerepelteti: demokratikus működés a szövetkezeti hagyományokból adódóan, a tagok a személyes munkájukkal

³⁸⁸ Fejlődéstörténeti szempontból érdekesség, hogy az első fogalmi elemeit tekintve munkásszövetkezetnek tekinthető szövetkezetet kisipari jellegű társas vállalkozásként alapították, 1830-ban Párizsban. Ezt követően terjedt el a munkásszövetkezeti forma világviszonylatban.

³⁸⁹ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének szektorális, érdekképviselői szervezete. A CICOPA honlapjára lásd: <http://www.cicopa.coop/> 2018. 06. 04

³⁹⁰ „*World Declaration on Worker Cooperatives*” jóváhagyva a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Közgyűlése által, Cartagena, Kolumbia, 2005. szeptember 23., A Nyilatkozat elérhető angol nyelven: http://www.cicopa.coop/IMG/pdf/Declaration_approved_by_ICA_EN-2.pdf 2018. 06. 04 A Nyilatkozat teljes szövege megtalálható magyar nyelven az ELTE ÁJK Agrárjogi Tanszékén kézirat formájában. A Nyilatkozatot fordította: Gál Enikő és Bak Klára, lektorálta: Réti Mária.

és gazdasági erőforrásaikkal járulnak hozzá a szövetkezet tevékenységéhez, illetve jellemzően a munkát a tagoknak kell végezniük, jellemző továbbá a típusra közösségi és a helyi fejlődés támogatása. Érdekesnek tartom idevonatkozóan Navratil Ákos „Közgazdaságtan”³⁹¹ című munkájából a Nyilatkozatnak az előbbieken felsorolt tartalmi elemeivel harmonizáló gondolatára felhívni a figyelmet. Navratil Ákos a szövetkezet egy jellegzetességeként hangsúlyozza ugyanis tanulságos megállapításként, hogy a szövetkezetben a munkaerők „összekapcsolása” egy olyan sajátosság, amely a szövetkezet egyedi gazdasági lényegét adja. Kuncz Ödön idevonatkozóan pedig rámutat arra, hogy a szövetkezeti tag, aki tulajdonosa a szövetkezetnek, egyidejűleg vagy „munkása” vagy felhasználója a szövetkezetének, ahogyan arra már kitértem.³⁹² Megállapítható, hogy a munkaszövetkezeteknél az első variáció érvényesül. A munkaszövetkezet esetében a tag a saját munkaerejét, aktivitását teszi hozzá a szövetkezet működéséhez. Kuncz Ödön kiemeli azt is, miként arra már a hatályos magyar szövetkezeti jog általános szabályainak elemzése körében utaltam, hogy a szövetkezet gazdasági lényege a szövetkezeti kooperációban jelölhető meg, amely vagy a tag közreműködését jelenti a szövetkezetben, vagy pedig a szövetkezet igénybevételét a tag részéről.³⁹³

Visszatérve a Nyilatkozathoz, a dokumentum megállapítja a munkaszövetkezeteket illetően azt is, hogy: *„Napjainkban a munkavállalói tulajdonosi formák közül az SZNSZ által, a Manchesteri Deklarációban lefektetett és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek „A Szövetkezetek támogatásáról” szóló 193/2002 Ajánlásába is belefoglalt egyetemes szövetkezeti elvek, értékek alapján működő munkaszövetkezetek világviszonylatban a legfejlettebbek és a legnagyobb jelentőséggel bíróak.”*

A szociális szövetkezet, amely Bruno Roelants általam is helyesnek tartott álláspontja szerint „a munkaszövetkezetek „mátrixából nőtt ki”³⁹⁴, speciális

³⁹¹ NAVRATIL Ákos: i.m. 221. o.

³⁹² KUNCZ Ödön: i. m. 445. o.

³⁹³ KUNCZ Ödön: i.m. 446. o.

³⁹⁴ Bruno ROELANTS: *Munkavállalói szövetkezetek*, i.m.

jellemzőkkel rendelkezik a munkaszövetkezethez képest. Arról van szó ugyanis, hogy a szociális szövetkezetek a munkára nem általában véve szerveződnek, hanem kifejezetten bizonyos, hátrányos helyzetben lévő csoportok számára törekszenek munkalehetőséget biztosítani, munkafeltételeket teremteni, illetve egyéb természetű segítséget nyújtani. A CICOPA³⁹⁵ a munkaszövetkezetek mellett a szociális szövetkezeteket illetően is deklarált egy meghatározást segítségül a jogalkotások és a gyakorlat számára. A CICOPA álláspontja szerint a szociális szövetkezetek más szövetkezeti típusoktól megkülönböztető specifikuma konkrétan a következőkben jelölhető meg: *„A szociális szövetkezetek szociális szolgáltatások nyújtására vagy hátrányos helyzetű személyek és perifériára szorult munkavállalók (fogyatékkal élők, tartósan munkanélküliek, korábban fogvatartottak, függők, stb.) reintegrációjára specializálódnak.”*³⁹⁶ A CICOPA meghatározása álláspontom szerint egyértelműen a speciális alanyi körre és a speciális célkitűzésre alapítva határolja el a szociális szövetkezeti típust. Fontosnak tartom előljáróban megjegyezni azt, hogy a definíció az olasz szövetkezeti törvény szabályozási felfogását követve került álláspontom szerint meghatározásra. A szociális szövetkezet elnevezésre vonatkozóan pedig ugyancsak utalni kell arra, amire a munkaszövetkezet esetében is. Konkrétan arról van szó, hogy az egyes jogrendszerek eltérnek ennek a szövetkezeti típusnak a megjelölésével kapcsolatosan. A szociális szövetkezet elnevezés mellett ismert például a „szolidáris szövetkezet”, a „szociális szolidáris szövetkezet” vagy a „szociális kezdeményezésű szövetkezet”, illetve Franciaországban a „közérdekű szövetkezet” (Société

³⁹⁵ „Comité International des Coopératives Ouvrières et de Production Artisanales” (rövidített elnevezése: CICOPA)

³⁹⁶ „Social cooperatives are specialised in the provision of social services or reintegration of disadvantaged and marginalised workers (disabled, long-term unemployed, former detainees, addicts, etc.). A large number of such cooperatives have been set up in Italy but also in other EU countries. Most of them are owned by their workers while offering the possibility or providing for the obligation (according to the national laws) to involve other types of members (users, voluntary workers, etc.).” A meghatározás megtalálható a CICOPA honlapján: <http://www.cicopa.coop/What-is-a-cooperative.html#social> 2018. 06. 04

Coopérative d'Intérêt Collectif, rövidítve: SCIC) elnevezés is. Lényeges hangsúlyozni, hogy az egyes megjelölések tulajdonképpen szinte egyező formát takarnak.³⁹⁷

3. 3. Foglalkoztatás – szövetkezetek - nemzetközi dokumentumok és adatok alapján

3. 3. 1. A CICOPA által 2014-ben közreadott „Szövetkezetek és Foglalkoztatás, egy globális jelentés” elnevezésű dokumentumról, a dokumentum tanulságai a szövetkezeti szabályozásra

A témához kapcsolódó dokumentumok közül a CICOPA által 2014-ben kibocsátott, *„Szövetkezetek és Foglalkoztatás, egy globális jelentés”*³⁹⁸ című nagyléptékű munkát szükségesnek tartom kiemelni. A tanulmány részletesen elemzi a szövetkezetek szerepét a foglalkoztatásban nemzetközi viszonylatot tekintve. A tanulmány tíz régiót vizsgál és elemzi komplex módon a szövetkezetek foglalkoztatásban betöltött jelentőségét, kitérve a szövetkezeti formához kapcsolódó foglalkoztatás tendenciáira, illetve annak bizonyos gazdasági, társadalmi, szociális vetületeire is nemzetközi szinten. Az elemzett tíz régió a következő: Kanagawa (Japán), Gangwon (Dél- Korea) , Gauteng (Dél-Afrika), Paraíba (Brazília), Santa Fe

³⁹⁷ A szociális szövetkezeti típust elemző aktuális munkák közül kiemeljük a CICOPA *„World Standards of Social Cooperatives”* elnevezésű, 2011-es kiadványát, amely a szociális szövetkezeti típus sajátos ismertetőjegyeit tárgyalja, s e körben utal e típus különböző elnevezéseire is az egyes jogrendszerekben. A szociális szövetkezet elnevezéseire lásd az előzőekben említett kiadvány: 1.o.

A kiadvány interneten elérhető:

http://www.cicopa.coop/IMG/pdf/world_standards_of_social_cooperatives_en.pdf , 2018. 06. 04

³⁹⁸ „Cooperatives and Employment, a Global Report”, Bruno ROELANTS, Eum HYUNSIK and Elisa TERRASI, (CICOPA): COOPERATIVES AND EMPLOYMENT: a Global Report, 2014, http://www.cicopa.coop/IMG/pdf/cooperatives_and_employment_a_global_report_en_web_21-10_1pag.pdf 2018. 06. 04.

(Argentína), Wisconsin (Amerikai Egyesült Államok), Québec (Kanada), Emilia-Romagna (Olaszország), Baszkföld (Spanyolország), Ahmedabad (India).

A dokumentum egyik lényeges megállapítása az - a szervezeteknek a foglalkoztatásban betöltött szerepét illetően -, hogy a **„szervezetek általi foglalkoztatás”³⁹⁹ több síkon is megvalósul.** Arról van szó ugyanis, hogy egyes szövetkezeti típusok – mint például a munkaszövetkezetek, munkavállalói szövetkezetek, szociális szövetkezetek - a tagjaik, illetve tagsági jogviszonnyal nem rendelkező munkavállalóik foglalkoztatásának biztosításával járulnak hozzá a munkanélküliség elleni küzdelemhez. De az elemzés szerint vannak olyan szövetkezeti típusok, így például egyes agrárszövetkezetek, amelyek a tagi gazdaságok/üzemek működését előmozdító, kiegészítő tevékenységükkel („üzemkiegészítés”)⁴⁰⁰ segítik elő tagjaik gazdasági tevékenységét, biztosítva ezzel önfoglalkoztatásuk lehetőségét. Konkrét példaként hozza a tanulmány az olasz Emilia Romagna tartományt, ahol a munkavállaló, szolgáltató és munkaszövetkezetek összesen 284.341 természetes személyt foglalkoztattak a tartományban munkát végző 1.937.630 személyből 2012-ben. Ez a szám 8,84%-át tette ki a teljes foglalkoztatásnak. További példaként említi a dokumentum többek között az argentin Santa Fe-t. Santa Fe-ban 76.682 személynek teremtett munkát az említett, három szövetkezeti típus 2001-ben, kitevé 2,29%-át a teljes foglalkoztatási rátának.⁴⁰¹

Rámutat a tanulmány arra is, hogy a vizsgálatok alapján *a szervezetek válság idején, krízishelyzetekben más társas vállalkozásokhoz képest erősebbeknek és időt állóbbnak bizonyultak és bizonyulnak.* Az olasz tartományban az elemzés szerint megfigyelhető a szövetkezeti szektor eredményessége a foglalkoztatást illetően a válság időszakában, 2007 és 2011 között. Míg más társas vállalkozásoknál a foglalkoztatás 2,3 %-ot csökkent ebben az időszakban, addig a szövetkezeti szektorban emelkedett a foglalkoztatási ráta a válság ellenére 8%-kal Emilia Romagna tartományban. Franciaországi példa pedig, hogy a vizsgált régiójában a munkavállalói

³⁹⁹ A tanulmány a „cooperative employment” kifejezést használja.

⁴⁰⁰ V.ö.: jelen dolgozat 13.o.

⁴⁰¹ Lásd erre: l.j. 403.

szövetkezetek és a közérdekű szövetkezetekben foglalkoztatottak aránya 2009 és 2013 között 12, 3%-kal nőtt.⁴⁰²

A szövetkezeteknek, így különösen a munkaszövetkezeteknek, szociális szövetkezeteknek és a foglalkoztatást elősegítő egyéb szövetkezeti típusoknak a fenti tulajdonságát a tanulmány - álláspontunk szerint helyesen - a szövetkezet több, egymással összefüggő egyedi jellemvonására vezeti vissza. Ezek a jellemvonások a következők: - a demokratikus döntéshozatala a tagoknak, akik mivel egyaránt dolgozói, vagy ügyfelei, illetve használói szövetkezetnek gyorsan tudnak reagálni, hiszen ismerik a vállalkozásukat; - a szövetkezetek horizontális integrációja, azaz az, hogy másodlagos szinten az egymással történő összekapcsolódás jellemzi a szövetkezeteket⁴⁰³, amely méretgazdaságossági szempontból kifejezetten előnyös;⁴⁰⁴ - a tagok oktatásának, képzésének, továbbképzésének elősegítése. A nemzetközi szövetkezeti alapelvek között szereplő, már elemzett „*Oktatás, képzés, tájékoztatás*” elvének az érvényesítése a szövetkezet által azért hasznos a szövetkezet számára, mert vállalkozásként képzetesebb, tájékozottabb, műveltebb tagokkal működése eredményesebb tud lenni. A tagi oktatás, képzés azonban hozzájárul a szövetkezeti tagok társadalmi megbecsültségének növekedéséhez is. Nem véletlen, hogy a CICOPA dokumentuma javasolja a kormányok számára a szövetkezeti alapelvek és gyakorlati ismeretek oktatását a nemzeti oktatási rendszereken belül minden szinten. Érdekesnek tartok utalni arra is, hogy az SZNSZ 2015-ben, törökországi világkongresszusán elfogadott, már említett „*Guidance Notes to the Co-operative Principles*” dokumentumában, amelyben a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek aktuális értelmezésével foglalkozik, ugyancsak részletesen foglalkozik a szövetkezeti

⁴⁰² Lásd úgy mint fent

⁴⁰³ A szövetkezetek közötti együttműködés nemzetközi összehasonlító elemzésére lásd: Antonio FICI: *Cooperation among Cooperatives in Italian and Comparative Law*, Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity, Volume 4, Issue 2, 2015. december 23., 64-97. <http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2016/06/3fici.pdf> 2018. 06. 04.

⁴⁰⁴ Érdemes megjegyezni, hogy a szövetkezetnek ezt a tulajdonságát az agrárgazdasági szövetkezetek eredményessége kapcsán is külön kiemelttem, ahogyan számos más szerző is kiemeli.

oktatás, képzés témájával hangsúlyozva annak kiemelt jelentőségét.⁴⁰⁵ Álláspontom mindezekkel kapcsolatban az, hogy a szervezetek akkor tudnak valóban hatékonyan működni egy országban, ha a szervezet sajátos működési mechanizmusát ismerik, értik a tagjai, de érti az adott társadalom is.

Fontos felhívni arra a figyelmet, hogy a CICOPA dokumentum kihangsúlyozza a megfelelő jogi környezet kialakításának szükségességét is. A szabályozási környezetet illetően a CICOPA tanulmány kiemeli az egyes szervezetek típusok működését elősegítő speciális rendelkezések rögzítésének jelentőségét. Idevonatkozóan szükségesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy Domé Györgyné „*A szervezetek jogi szabályozásának, múltja, jelene, jövője*” című, 1999. évi munkájában az akkori szervezetek jogalkotás követelményeként fogalmazza meg, hogy „*Meg kell határozni a törvénynek ezen túlmenően azokat a garanciákat is, amelyek megfelelnek a nemzetközi szervezetek mozgalom normáinak.*”⁴⁰⁶ Domé Professzor Asszony a CICOPA dokumentumban foglalt javaslattal egyező álláspontra jut tehát a magyar viszonylatot illetően, a magyar szervezetek jogi szabályainak kidolgozására vonatkozóan.

A CICOPA dokumentum összegző része azért említendő, mert az kifejezetten javasolja az országok számára a megfelelő szabályozási környezet biztosítását a szervezetek számára, illetve általában véve a szervezetek alapítások támogatását minden szektorban, de különösen a munkaerőt integrálni képes szervezetek típusokat illetően.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Az oktatás, képzés, tájékoztatás elvének elemzése: Guidance Notes, i.m., 56-68.o. <http://ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> 2018. 06. 04.

⁴⁰⁶ DOMÉ Györgyné: *A szervezetek jogi szabályozásának, múltja, jelene, jövője*, i.m. 84.o.

⁴⁰⁷ Lásd úgy mint: l.j. 403.

3. 3. 2. Az Európai Parlamentnek „A szövetkezetek válságkezelésre irányuló hozzájárulásáról” szóló 2013. július 2-i állásfoglalásában foglaltakról

A globális viszonylatot elemző CICOPA tanulmány mellett érdemes felhívni a figyelmet a kifejezetten az európai térséggel foglalkozó, „A szövetkezetek válságkezelésre irányuló hozzájárulásáról” szóló Európai Parlament által 2013. július 2-i hatállyal kiadott állásfoglalásra is⁴⁰⁸. A Parlamenti állásfoglalás hasonlóan értékeli a szövetkezetek foglalkoztatásban betöltött szerepét a CICOPA tanulmányában foglaltakkal.⁴⁰⁹ A Parlamenti dokumentum kiemeli ugyancsak azt, hogy a szövetkezeti forma eredményes válságos időkben is, és más társas vállalkozási formákhoz képest ellenállóbb, erősebb ezekben az időszakokban. Ezt a tulajdonságát a szövetkezetnek a szövetkezet speciális jellemvonásaira vezeti vissza, ahogyan a CICOPA dokumentuma is. A Parlamenti dokumentum a szövetkezetekkel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy a forma szociális és gazdasági célkitűzésrendszerrel egyaránt rendelkezik, a szolidaritás elve alapján, spekulációmentesen tevékenykedik, illetve működését illetően a demokratikus döntéshozatal és a vagyonnak a méltányos, a tag aktivitásával arányos felosztása jellemzi. Mindezekon túlmenően a Parlamenti állásfoglalás a szövetkezeti forma időt állósága tekintetében lényegesnek ítéli azt a tulajdonságot is, hogy a szövetkezet a közösségért felelős módon fejti ki tevékenységét.⁴¹⁰ A Parlamenti dokumentum, hasonlóan a CICOPA tanulmányban foglaltakkal kiemelt jelentőséget tulajdonít a megfelelő szabályozási környezet meglétének, illetve kialakításának.

A vizsgált dokumentumoknak az egyik legfontosabb üzenete álláspontom szerint az, hogy az adott társadalom és gazdaság berendezkedéséhez igazodó, jól kidolgozott szabályozási keretre a szövetkezetekkel kapcsolatban szükség van. A

⁴⁰⁸ A Parlament állásfoglalása elérhető magyar nyelven: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0301+0+DOC+XML+V0//HU> 2018. 06. 04.

⁴⁰⁹ „a szövetkezetek válságos időkben a foglalkoztatottsági arányt és a vállalkozás-bezárások számát illetően sokkal ellenállóbbnak bizonyultak, mint sok hagyományos vállalkozás”, lásd Parlamenti állásfoglalás, Bevezetés 4. pont: úgy, mint fent

⁴¹⁰ Megjegyzendő, hogy a Parlamenti állásfoglalásban kiemelt, felsorolt működési elvek az SZNSZ által megfogalmazott Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek.

megfelelő joganyag, erősíteni tudja ugyanis maga a szövetkezeti forma, de az egyes szövetkezeti típusok eredményességét is.

3. 4. A szociális gazdaságról

A szociális szövetkezet tárgyalását illetően elengedhetetlen utalni egy nemzetközi viszonylatban elterjedt és ismert koncepcióra, a szociális gazdaság koncepciójára és annak szabályozásbeli megjelenésére az egyes európai jogrendszerekben. A szociális gazdaság kifejezés a francia közgazdaságtudományi szakirodalomban a XIX. század első harmadában jelent meg először⁴¹¹, majd terjedt el a XX. század végére, XXI. század elejére⁴¹² világviszonylatot tekintve széles körben.

A szociális gazdaság koncepciója értelmében a piacgazdaság szektoriálisan felosztott, mégpedig három nagyobb részre, ebből egyik a szociális gazdaság szektora, a másik kettő pedig az állami, más néven közvállalkozások szektora, valamint a profitorientált magánszektor. A szociális gazdaság speciális célkitűzései és működési elvei, értékei alapján képez egy harmadik szektort. A szociális gazdaság intézményi keretei közé azok a szervezeti keretek tartoznak, amelyek céljai, értékei, működési elvei a szociális gazdaság szektoráéval harmonizálnak. A szociális gazdaság célkitűzései között szerepel például a munkahelyteremtés, a hátrányos helyzetben

⁴¹¹ A kifejezés megjelenése Charles Dunoyer francia liberális közgazdásztól eredeztethető, „*Értekezés a szociális gazdaságról*” című művének 1830-as publikálásához. Lásd erre: GRIGORE Alina – Aurelia: *Social economy entities: a worldwide overview*, Review of Applied Socio- Economic Research, Volume 6, Issue 2/ 2013,

A szociális gazdaság eszmétörténeti hátterére vonatkozóan lásd: DEMOUSTIER Danièle, ROUSSELIÈRE Damien: *Social Economy as Social Science and Practice: Historical Perspectives on France*; Eleventh World Congress of Social Economics Social Economics: A Paradigm for a Global Society, Albertville, France, June 8-11, 2004, elérhető interneten a munka: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/file/.../pub04012.doc> 2018. 06. 04.

⁴¹² A szociális gazdaság angolul: „social economy”; németül a megnevezés: „Sozialwirtschaft” vagy „Soziale Ökonomie”, franciául: „économie sociale”, de meglehetősen elterjedt franciául az „économie solidaire”, azaz a szolidáris gazdaság kifejezés is.

lévők, a társadalom perifériáján elhelyezkedők felzárkóztatása, összességében a társadalmi kohézió elősegítése. Bruno Roelants álláspontom szerint kristálytiszta összefoglalja a szektor lényegét a következők szerint: „*Lényegében arról van szó, hogy az ember, a szociális vonatkozások, a társadalmi igazságosság, a szociális gazdaságban a piac más területeihez képest egyértelműbb elsőbbséget élvez.*”⁴¹³

A szociális gazdaság szereplőire jellemző, hogy olyan speciális szolgáltatásokat nyújtanak, és olyan speciális tevékenységeket folytatnak, amelyeket a piactgazdaság másik két szektora általában nem vállal fel. A szociális gazdaság intézményeinek közös jellemzője, hogy az ellátatlan, általában helyi szinthez kötődő, szociális jelleggel is bíró feladatokra szerveződnek, pótolják egy szolgáltatás, sok esetben szociális jellegű szolgáltatás, lokálisan jelentkező hiányát működéseiket speciális rendezőelvek és értékek mentén kifejtve.

A szociális gazdaság definiálásával, lényegének meghatározásával számos jelenkori szakirodalmi munka foglalkozik. Kiemelendő Bernard Thirynek, a szociális gazdaság és a szövetkezet témáját kutató, nemzetközi szinten elismert szakembernek, a Liège-i Egyetem közgazdaságtudományi professzorának „*A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*”⁴¹⁴ című, 1999-ben megjelent munkája, amely részletesen foglalkozik a szociális gazdaság témájával, így többek között annak meghatározásával is. **Thiry a szociális gazdaságot**, elsősorban az Európai Unió térségére vonatkoztatva **akképpen határozza meg**, hogy **egy, a közszektor és a magánszektor között elhelyezkedő, spontán módon kialakult, harmadik szektorát jelenti a gazdaságnak**⁴¹⁵. Megjegyzendő, hogy számos, a témában megjelent publikáció a Bernard Thiry által megfogalmazottakkal harmonizáló következtetésre jut, mégpedig arra, hogy a gazdaság szektoriálisan felosztott, s egyik szektorát a

⁴¹³ Lásd erre: Bruno ROELANTS: *Valójában mit is jelent a szociális gazdaság?*, Szövetkezés, XXIV. évfolyam, 2003/1.szám, különösen 112. o.

⁴¹⁴ A munka megtalálható: Bernard THIRY: *A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*, Szövetkezés, XX. évfolyam 1999/2. szám 4-17. o.

⁴¹⁵ Lásd: Úgy, mint fent

szociális gazdaság képezi.⁴¹⁶ Thiry a fent megjelölt publikációjában egy további, álláspontom szerint kihangsúlyozandó ismervére is rámutat a szociális gazdaság szektorának. Kiemeli ugyanis, hogy országoként elnevezésbeli különbségek jellemzőek a „szociális gazdaság”-ra vonatkozóan, amely eltérések az országoként eltérő hagyományokból következnek. Franciaországban például a „szolidáris gazdaság” megnevezés terjedt el a szociális gazdaság terminológia mellett. Latin-Amerika esetében is az a jellemző, hogy két fogalom van érvényben e köztes terület megjelölésére, a „szociális gazdaság” és a „szolidáris gazdaság” fogalmak. ⁴¹⁷***A megnevezés a szektoron belül tevékenykedő szervezeteknek arra a közös jellemvonására utal, hogy azok a szolidaritás, valamint az egymás iránti felelősség és a kölcsönös megbecsülés elvét érvényre juttatva fejtik ki tevékenységüket.***⁴¹⁸ Az „International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy” (rövidített elnevezése: CIRIEC, a továbbiakban: CIRIEC

⁴¹⁶ A szociális gazdaság, mint harmadik szektor létezésére utal egy másik, a témával foglalkozó szakember, „*A Munkásszövetkezetek, Szociális Szövetkezetek, Szociális és Munkavállalói Tulajdonú Vállalatok Európai Szövetsége*”-nek Főtitkára is. Bruno Roelants a magyar nyelven „*Valójában mit is jelent a szociális gazdaság?*” címmel, 2003-ban megjelent munkájában a következőket rögzíti: „*Egy igen egyszerű és nem teljesen igaztalan megfogalmazás a következő lehetne: „Senki sem ismeri a pontos meghatározását, de mindenki tudja, hogy létezik.* Az idézet megtalálható: Bruno ROELANTS: *Valójában mit is jelent a szociális gazdaság?*, i.m. 109 o.

⁴¹⁷ Latin-Amerika esetében is az a jellemző, hogy két fogalom van érvényben e köztes terület megjelölésére, a „szociális gazdaság” és a „szolidáris gazdaság” fogalmak. Lásd erre: úgy mint fent: 10.o., valamint az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, 2012. február 22-én kelt, „*Szociális gazdaság Latin-Amerikában*” elnevezésű „Vélemény”, 3.-4. o. A „Vélemény” letölthető: <https://dm.eesc.europa.eu/eescdocumentsearch/Pages/opinionsresults.aspx?k=sz%C3%B6vetkezet%202012> 2018. 06. 04.

⁴¹⁸ Az angolszász területeken, valamint Amerikában a „non profit szektor” elnevezés használata terjedt el, mely arra enged következtetni, hogy ez a köztes szektor döntően non profit szervezeteket tömörít. A „harmadik szektor” és „köztes szektor” elnevezések pedig a piacgazdaság szektorális felosztottságát fejezik ki. Véleményem szerint a szociális gazdaság megjelölés mellett a „harmadik szektor”, a „köztes szektor” illetőleg a „szolidáris szektor” megnevezés tükrözi megfelelően a terület sajátosságait. A „non profit” elnevezést nem tartom teljes mértékben helytállónak, mert ez a tulajdonság ugyanis a szektorban tevékenykedők csak egy csoportjára minősülhet megfelelő állításnak.

Intézet)⁴¹⁹ 2012-ben megjelentetett egy nagyléptékű tanulmányt a témában, amelyet az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság számára a szociális gazdaságnak az Európai Unió országaiban történő feltérképezése céljából készített. A „*Szociális Gazdaság az Európai Unióban*” című tanulmány⁴²⁰ (a továbbiakban: CIRIEC tanulmány) a fenti állásponttal egybecsengő következtetésre jut e köztes terület elnevezését illetően. A munka idevonatkozóan konkrétan a következőket tartalmazza: „... a kifejezés azonban, akárcsak a hozzá tartozó tudományos koncepció, nem minden uniós országban egyértelmű – esetenként még egy országon belül sem az -, és általában más kifejezésekkel és hasonló fogalmakkal együtt van jelen.”⁴²¹

A szociális gazdaság elnevezésének és koncepciójának államonkénti eltérése vonatkozásában egy további aktuális munka is iránymutatásul szolgál. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (a továbbiakban: ILO)⁴²² 2014-ben a szociális gazdaság kialakulásáról, működésének jellemvonásairól, a szektor intézményrendszeréről, az egyes országok szociális gazdaságot illető szabályozási megoldásairól egy nemzetközi viszonylatot felölelő, összehasonlító módszert alkalmazó, gyakorlati példákat is bemutató munkát adott közre, „*The Reader, Social and Solidarity Economy*” elnevezéssel.⁴²³ A dokumentum kitér a szociális gazdaság elnevezésbeli eltéréseire is.

⁴¹⁹ A szervezet interneten elérhető: <http://www.ciriec.ulg.ac.be/en/>, 2018. 06. 04.

⁴²⁰ A CIRIEC tanulmány elérhető magyar nyelven: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf 2018. 06. 04.

⁴²¹ CIRIEC jelentés: 26.o. A magyar szerzők közül lásd erre: CSOBA Judit, FREY Mária, G. FEKETE Éva, LÉVAI Márta, SOLTÉSZ Anikó, szerk.: FREY Mária: *Szociális gazdaság kézikönyv*, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2007, 19.o.

⁴²² International Labour Organization. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet az Egyesült Nemzetek Szervezetének szakosodott szervezete, amely 1919-ben alakult, az I. világháború lezárásával egyidejűleg. A szervezet a munkajog, a szociális jog területeivel, valamint azok holdudvarába tartozó kérdésekkel foglalkozik, s végez e körben érdekérvényesítő tevékenységet, valamint tölt be érdekképviselői funkciót. A szervezet honlapjára lásd: <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> 2018. 06. 04.

⁴²³ A dokumentum az ILO, „Social and Solidarity Economy Academy” programja keretében került kiadásra. Az előbbieken megnevezett programra lásd részletesen: l.j. A dokumentum pontos megjelölése: ILO kiadványa: Bénédicte, FONTENEAU; Nancy, NEAMTAN; Fredrick, WANYAMA;

A munka megállapításai összhangban állnak a Thiry Professzor által rögzített véleménnyel, a Professzor munkájában szereplő gondolatokkal. A dokumentum arra a következtetésre jut ugyanis, hogy e köztes szektorra vonatkozó, országonként bizonyos, árnyalatnyi különbségekkel megjelenő koncepciók egymással közös töről fakadnak, s rokon természetet mutatnak.⁴²⁴ Az egyes megnevezések pedig e köztes szektornak egy-egy speciális, lényeges tulajdonságát emelik ki.

Összefoglalóan arra a következtetésre juthatunk, hogy a *szociális gazdaság, mint a gazdaság egy köztes szektorának a kialakulása és működése országonként bizonyos eltéréseket mutat az egyes országok társadalmi, kulturális és gazdasági berendezkedésének különbségeire, illetve jogrendszerbeli sajátosságaira visszavezethetőek.*

A szociális gazdaság koncepciója azért emelendő ki a szociális szövetkezetek tárgyalása körében, mert *általában a szövetkezetek, de különösen a szociális szövetkezetek - speciális működési értékeiknek és elveiknek köszönhetően, mint például az önszegély, a szolidaritás, a kölcsönösség, de ide sorolandó a demokratikus igazgatás elve és a nyereségfelosztás speciális módja is - alapvető szervezeti keretének minősülnek a szociális gazdaságnak.*

A szociális gazdaság koncepciójával kapcsolatos ki szükséges még térni arra, hogy törvényi szintű szabályozására Európában elsőként Spanyolországban került sor, konkrétan *2011-ben, amikor hatályba lépett „A szociális gazdaságról” szóló 5/2011*

Leandro, Pereira MORALIS; Mathieu DE POORTER: *The Reader, Social and Solidarity Economy*, 2014, elérhető interneten: <http://socialeconomy.itsilo.org/en/2014-edition> 2018. 06. 04., 10.o.

⁴²⁴A tanulmány a szociális gazdaság terminológiájával kapcsolatban konkrétan a következőt rögzíti: „*A szociális gazdaság, szolidáris gazdaság, „populáris” gazdaság és a non profit szervezetek koncepciója egymással rokon koncepciók. Mindegyikük bizonyos földrajzi eredethez, más elméleti háttérhez kötődik és ennek a gazdasági formának egy sajátos dimenzióját emeli ki.*” „*Social economy, solidarity economy, popular economy, and non profit organizations are related concepts. They all have certain geographic origins, and other theoretical backgrounds and emphasize particular dimensions of this economic form.*”; Fordította : a szerző Az idézetre lásd úgy mint fent 10.o.

március 29-i törvény (*“Ley No. 5/2011, de Economía Social”*).⁴²⁵ A törvény keretjellelű szabályozást nyújt a szektorra vonatkozóan. Összefoglalóan határozza meg a szociális gazdaság szektorának működési elveit, valamint felsorolásszerűen megjeleníti 5. cikkében a szociális gazdaság szektorához kapcsolódó szereplőket. *Lényeges e körben megemlíteni azt, hogy a szociális gazdaság szereplői között első helyen a normaszöveg a szövetkezetet rögzíti.*⁴²⁶

*A spanyol jogalkotást követve Portugáliában 2013. március 15-én fogadta el a Parlament a szociális gazdaságról szóló 30/2013 számú, 2013. május 8-i törvényt („Lei de Bases da Economia Social”). A törvény fő jellemvonása az, hogy keretjellelű szabályozást nyújt a szociális gazdaság szektora tekintetében. A magyar jogalkotás irányába példaként azért említhető – álláspontom szerint – a portugál szabályozás, mert noha a portugál jogalkotó az említett törvénnyel generális szabályozást alkotott meg, - a szövetkezetek jelentősége a szociális gazdaság intézményei között nyilvánvalóan kitűnik a törvény normaszövegéből. Arról van szó ugyanis, hogy a megnevezett törvény 4. cikke, amely a szociális gazdaság intézményeit határozza meg, felsorolásában első helyen a szociális gazdaság szervezeti-jogi keretként a szövetkezetet jelöli meg.*⁴²⁷

⁴²⁵ „A szociális gazdaságról” szóló spanyol törvény elemzésére lásd: Rafael CHAVES: Public Policies and Social Economy in Spain and Europe, CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa, 62. szám, Különkiadás, 2008. október, 35-60.o.

⁴²⁶ Lásd erre: a törvényi normaszöveget konkrétan: „Artículo 5. Entidades de la economía social. 1. Forman parte de la economía social las cooperativas, las mutualidades, las fundaciones y las asociaciones que lleven a cabo actividad económica, las sociedades laborales, las empresas de inserción, los centros especiales de empleo, las cofradías de pescadores, las sociedades agrarias de transformación y las entidades singulares creadas por normas específicas que se rijan por los principios establecidos en el artículo anterior”

⁴²⁷ Lásd erre: „Lei n.º 30/2013 de 8 de maio Lei de Bases da Economia Social Artigo 4.º

Entidades da economia social Integram a economia social as seguintes entidades, desde que abrangidas pelo denamento jurídico português: a) As cooperativas; b) As associações mutualistas; c) As misericórdias; d) As fundações; e) As instituições particulares de solidariedade social não abrangidas pelas alíneas anteriores; f) As associações com fins altruísticos que atuem no âmbito cultural, recreativo, do desporto e do desenvolvimento local; g) As entidades abrangidas pelos subsectores comunitário e

3. 5. A szociális szövetkezet olasz szabályozásáról, mint mintaértékű szabályozásról

3. 5. 1. A vonatkozó szabályozás főbb jellemvonásairól általában

A szociális szövetkezet, önálló szövetkezeti típusként Olaszországban jelent meg a XX. század második felében. Az első szociális szövetkezet 1963-ban, az olasz Bresciában került megalapításra abból a célból, hogy oktatást, képzést, és bizonyos szolgáltatásokat nyújtson, valamint munkát biztosítson legfőképpen azon hátrányos helyzetű személyek, fiatalok és az idősebb korosztály számára, akik tagjává válnak a szövetkezetnek.⁴²⁸ További célja volt a megalapított szociális szövetkezetnek az is, hogy bizonyos szociális jellegű tevékenységeit a helyi közösség számára általában véve elérhetővé tegye, nem csupán tagjai számára.⁴²⁹ A szociális szövetkezetek célkitűzése Olaszországban mindmáig változatlan. Közzétett adatok által igazoltan hatékonyan működnek közre lokális szinten egyes társadalmi és gazdasági nehézségek kiegyensúlyozásában, a társadalmi kohézió megerősítésében, így például hozzájárulnak a munkanélküliség csökkentéséhez, a fogyatékkal élők, társadalom

autogestionário, integrados nos termos da Constituição no sector cooperativo e social; h) Outras entidades dotadas de personalidade jurídica, que respeitem os princípios orientadores da economia social previstos no artigo 5.º da presente lei e constem da base de dados da economia social.”,

Interneten

elérhető:

http://www.cases.pt/0_content/sobre_nos/Lei_de_Bases_da_Economia_Social.pdf, 2018. 06. 04.

⁴²⁸ A szövetkezetet Giuseppe Filippini katolikus aktivista vezetésével alapították. Az olasz szociális szövetkezetekre jogtörténeti és fejlődéstörténeti viszonylatban lásd: Stefano ZAMAGNI, Vera ZAMAGNI: *Cooperative Enterprise, Facing the Challenge of Globalization*, Edward Elgar Publishing Limited, 2010, Egyesült Királyság, 2010, 16-17.o., 66-68.o., 80-84. o.. Lásd tovább: Patrizia BATTILANI, Harm G. SCHRÖTER (szerk.): *The Cooperative Business Movement, 1950 to the Present*, Cambridge University Press, 2012, 75-76.o.

⁴²⁹ Lásd úgy mint fent

perifériájára szorult személyek közösségi integrációjához, szerepet vállalnak a betegek gondozásában.⁴³⁰

Az olasz szociális szövetkezetek eredményességéhez erőteljesen hozzájárul az, hogy speciális szabályozásuk nagy gondossággal kimunkált. Kiegészítésképpen szükséges azonban megjegyezni azt is, hogy a már korábbiakban elemzett alkotmányjogi alapok egy nagyon erős fundamentumát jelentik a szabályozásnak. Ismételten felhívnám a figyelmet az olasz alkotmány 45. cikk (1) bekezdésére, amely előírja ugyan az olasz állam feladatáént a szövetkezetek támogatását, de egyidejűleg a szövetkezetek működésének ellenőrzését is rögzíti. Ez az alkotmányos szabály egy alapvető garanciaként jelenik meg arra nézve, hogy valóban a kölcsönösség és a spekulációmentesség elvei szerint működő szövetkezetek kapjanak támogatást.

Olaszországban a szociális szövetkezet jogviszonyait 1991. óta önálló törvény, „*A szociális szövetkezetekről*” szóló 1991. november 8-i 381. számú törvény⁴³¹ rendezi, ahogyan arra már több ízben utaltam. Fontos a törvénnyel kapcsolatban rámutatni arra, hogy a szociális szövetkezetek számára speciális célkitűzésük és speciális tevékenységük, alanyi körük konkrét megjelölésével szigorú fogalmi meghatározást ad. Lényegesnek tartom megjegyezni, hogy a magyar jogalkotó az

⁴³⁰ A szociális szövetkezetek legnagyobb olasz szövetsége, a Federsolidarietà-Confcooperative, 2015. júniusában közzétett adatai alapján Olaszországban több mint 12.000 aktív szociális szövetkezet működik, a szociális szövetkezetek 227.000 természetes személyt tömörítenek, akik közül 17.000 hátrányos helyzetű személy. Az adatok a Federsolidarietà – Confcooperative 30 éves évfordulója alkalmából kerültek kiadásra, az adatokat a munkásszövetkezeteket, szociális szövetkezeteket, munkavállalói résztulajdonosi vállalkozásokat, szociális vállalkozásokat Európában tömörítő CECOP- CICOPA Europe Szövetség, a konferenciáról készült sajtó közleményben tett közzé. A sajtóközleményre lásd: <http://www.cecop.coop/More-than-1-000-cooperators-celebrate-30-years-of-social-cooperatives-in-Italy> 2018. 06. 04.

⁴³¹ Az olasz szociális szövetkezetekre vonatkozó törvény elemzésénél Stein Piroska fordítását vettem alapul. A törvény olasz nyelvű elnevezése: LEGGE 8 novembre 1991, n. 381 „*Disciplina delle cooperative sociali*”, a törvény olasz nyelven elérhető: <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1991:381> , 2018. 06. 04.

Fontos megjegyezni e körben, hogy Európában elsőként Olaszországban lépett hatályba önálló törvény a szociális szövetkezetekre vonatkozóan.

elhatárolás szempontjának ugyancsak a speciális célkitűzést és alanyi kört tekinti a szociális szövetkezet esetében, miként arra már rámutattam és a későbbiekben részletesen elemzem is.

3. 5. 2. A szociális szövetkezetre irányadó olasz törvény szociális szövetkezet fogalmáról, annak alanyi körére vonatkozó szabályairól

Az olasz törvény 1.§-a konkrétan a következők szerint rendelkezik a szociális szövetkezet definícióját illetően: *1.§., A szociális szövetkezet fogalma (1) A szociális szövetkezet célja, hogy a társadalom fő érdekének megfelelően elősegítse az állampolgárok szociális helyzetének javítását, és beilleszkedésüket a társadalomba a) szociális és egészségügyi, valamint oktatási szolgáltatások nyújtásával; b) olyan mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi vagy szolgáltatói gazdasági tevékenység végzésével, amelynek célja a hátrányos helyzetben lévők foglalkoztatása.*”

A törvény tehát egyértelműen megadja azokat a szempontokat, amelyek alapján egy szövetkezet szociális szövetkezetnek minősül. A meghatározás cizelláltságának oka az, hogy a szociális szövetkezetek, ahogyan arra már az alkotmány felhatalmazást ad, Olaszországban kedvezményekben részesülnek, számos törvényi preferencia biztosított számukra, így például a szociális szövetkezet által köthető megállapodások körére, illetve e szövetkezeti típus adózására vonatkozóan.⁴³²

Megállapítható, hogy az olasz szociális szövetkezetekről szóló törvény idézett fogalma kétfajta szociális szövetkezetről rendelkezik. Az olasz joggyakorlatban „A” és „B” típusnak nevezik a definíció a) és b) pontjában szereplő két fajta szociális szövetkezetet.⁴³³ Az „A” típusú szociális szövetkezet a tevékenységét a helyi közösség

⁴³² Olasz szociális szövetkezetekről szóló törvény 5.§, 7.§

⁴³³ Az olasz joggyakorlat feldolgozására lásd: Bruno ROELANTS: *Munkavállalói szövetkezetek*, Szövetkezés, XX. évfolyam, 1999/2. szám; Bernard THIRY: *A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*, Szövetkezés, XX. évfolyam 1999/2. szám; RÉTI Mária: *A szövetkezetekről, mint a szociális gazdaság legmeghatározóbb tényezőiről*, Reformator Iuris Cooperandi Tanulmányok Veres József 80. születésnapjára. Szerk.: Bobvos Pál, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2009; RÉTI Mária: *Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban?* „A

számára fejt ki, a törvény 1.§ (1) bekezdés a) pontja értelmében konkrétan különböző olyan szociális, egészségügyi és oktatási szolgáltatások nyújtásával, amelyek a helyi közösségek működéséhez segítségül szolgálnak, a mindennapi életet megkönnyítik. Ezek közé a tevékenységek közé tartozik például az idősgondozás, a gyerekfelügyelet, vagy tanfolyamok szervezése.

A „B” típusú szociális szövetkezet esetében pedig arról van szó, hogy a szociális szövetkezet munkahelyet teremt, foglalkoztatást biztosít olyan társadalmi csoportok számára, akik a munkaerőpiacon hátrányos pozícióban vannak, így például fogyatékkal élőknek, alacsony iskolázottsággal rendelkezőknek vagy tartósan munkanélkülieknek.

A törvény helyes szabályozási megoldást alkalmaz azzal, hogy a 4. §-ában világosan rögzíti a hátrányos helyzetű személy fogalmát. Megelőzve a magyar vonatkozó joganyag részletes elemzését, fel kívánom arra hívni e körben a figyelmet, hogy ezt a magyar jogalkotó számára követendő szabályozási mintának tartom. A törvény értelmében a „B” típusú szociális szövetkezetnél hátrányos helyzetű állampolgárnak számítanak például a testi, szellemi- és érzékszervi fogyatékkal élők, a volt pszichiátriai betegek, a pszichiátriai kezelés alatt állók, a függők, a hátrányos családi helyzetben lévők és azok az elítéltek is, akiknek szabadságvesztés büntetését a vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint, más büntetésre változtatták.

A szociális szövetkezet célkitűzésére figyelemmel az olasz jogalkotó korlátozza a *jogi* személyek tagságát a szociális szövetkezetben. A törvény XI. § „Jogi személyek részvétele a szociális szövetkezetben” címszó alatt azt tartalmazza, hogy a jogi személy tagsága feltételhez kötött. A jogi személy szociális szövetkezettel abban az esetben létesíthet tagsági jogviszonyt, ha a szövetkezet alapszabályában szerepel a szociális szövetkezetek tevékenységének finanszírozása és fejlesztése. A jogi személyekre tehát azt a kötelezettséget telepíti a jogalkotó, hogy finanszírozzák és

közösségi fejlődés új lehetőségei”; „Nyilvános kommunikáció a szociális szövetkezetekről” című 2007. november 5-én megtartott konferencia anyag kibővített változata

fejlesszék a szövetkezetet. Álláspontom szerint ez a szabályozási felfogás ugyancsak mintaértékű és helyes.

Az alanyi kört érintő szabályozást tartalmaz az olasz törvény 3. §-a is. A vonatkozó előírás értelmében a „B” típusú szociális szövetkezeteknél a foglalkoztatottak 30%-ának a törvény által definiált hátrányos helyzetű személyekből kell kikerülniük, illetve főszabályként a szövetkezettel tagsági jogviszonyt kell létesíteniük. Álláspontom szerint ez a szabály elősegíti annak a célkitűzésnek a megvalósíthatóságát, amelyet az olasz jogalkotó a „B” típusú szövetkezet esetében megjelöl.

3. 5. 3. A szociális szövetkezet ellenőrzésére irányuló rendelkezésről

Nagy érdeme az olasz jogalkotónak, hogy a szociális szövetkezetek ellenőrzésére vonatkozóan is rögzített rendelkezéseket. Az ellenőrzés célja, hogy a szociális szövetkezetek valóban a speciális céljuk és alanyi körük számára fejtsék ki tevékenységüket. A szabályozás értelmében a szociális szövetkezetet évenként legalább egyszer ellenőrizni kell az előbbieken említett feltételeket vizsgálva. Az ellenőrzés oka, ahogyan arra már rámutattam az, hogy a törvény értelmében a szociális szövetkezetek működésüket illetően preferenciában részesülnek, konkrétan adózási kedvezményben. A törvény 7. §-a „Adózási szabályok” címszó alatt akként rendelkezik, hogy a szociális szövetkezet adókedvezményt élvez. A kedvezmény telepítésének a szociális szövetkezet esetében a nyilvánvaló oka a szociális szövetkezetek tevékenységére vezethető vissza. A szociális szövetkezetek tevékenységükkel olyan feladatokat látnak el, amelyek nemcsak a tagjaik, hanem a lokális közösség számára is jelentőséggel bírnak, összességében a helyi társadalmat erősítik. A helyi közösség érdeke ugyanis az például, hogy az idősgondozás jó színvonalon egy adott településen megoldott legyen, hogy a gyermekfelügyelet megfelelő körülmények és szakértelem mellett biztosított legyen, hogy a munkanélküliségi ráta a fogyatékkal élők körében csökkenjen. Figyelemmel a közösségi érdek alapján történő működésre biztosít a jogalkotó adókedvezményt a szociális szövetkezetek számára. Példaértékűnek tartom idevonatkozóan azt a

szabályt, hogy ha a szociális szövetkezet nem a törvény fogalmában foglalt célok mentén végzi tevékenységét, a nyilvántartásból törlésre kerül.

3. 5. 4. Az olasz szociális szövetkezeti szabályozásról összefoglalóan

Az elemzésből kitűnik álláspontom szerint, hogy a szociális szövetkezetekre irányadó olasz törvény a jogalkotó által alaposan kidolgozott, átgondolt. A törvény az olasz alkotmányban foglaltakkal harmonizálva, tulajdonképpen az alkotmány vonatkozó rendelkezéseit konkrét tartalommal kitöltve került rögzítésre. A törvény egyik érdeme, hogy pontosan meghatározza azt az alanyi kört, amely szociális szövetkezet alapításában és működtetésében érintett lehet. Észlelhető az is, hogy a jogalkotó láthatóan nem a gyakorlattól elrugaskodottan kezeli a szociális szövetkezet alapításának, működésének témáját gazdasági oldalról sem. Tudatában volt a jogalkotó normaszöveg rögzítésekor annak, hogy a szociális szövetkezetek működése azok „szenzitív” alanyi körére figyelemmel, valamint a nem kifejezetten nagy profittal járó tevékenységekre tekintettel megtámogatásra szorul az állam által. Az adókedvezményre irányuló rendelkezések tehát ugyancsak helyesnek mondhatóak. A vonatkozó szabályozási rendszer azonban úgy válik teljessé, hogy a törvény az ellenőrzésről is rendelkezik.

A szociális szövetkezetekre irányadó olasz törvény hatályba lépését követően hozzátétőlegesen 10 évvel, a francia jogalkotó is létrehozta a vonatkozó saját szabályozását. Ahogyan arra már utaltam, „A szövetkezetekről” szóló 1947-1975 számú 1947. szeptember 10-i törvény a 2001-624 számú 2001. évi július 17-i törvénnyel⁴³⁴ módosult, a francia szövetkezeti joganyag kiegészült a közérdekű szövetkezet (Société Coopérative d'Intérêt Collectif) rendelkezéseivel. Franciaországban a törvény bevezetése ugyancsak összekapcsolódik a társadalmi problémák enyhítésére, a gazdasági nehézségek kiegyensúlyozására irányuló

⁴³⁴ A törvény megtalálható francia nyelven: <http://www.les-scic.coop/sites/fr/les-scic/les-scic/textes-loi.html> 2018. 06. 04.

célkitűzéssel.⁴³⁵ Réti Mária a francia törvény vonatkozó szabályozását illetően akként fogalmaz, hogy „a cél olyan dolgok előállítása, valamint szolgáltatások nyújtása, amelyek szociális vonatkozásokat, konkrétan „szociális érdekeket jelenítenek meg” (Tv. 19. szakasz (5) bekezdés).”⁴³⁶ Lengyelországban, ahogyan arra már ugyancsak utaltam, „*A szociális szövetkezetekről*” szóló 2006. évi április 27-i törvény irányadó a szociális szövetkezetekre.⁴³⁷ Megemlítendő, hogy a lengyel szociális szövetkezeti szabályozás mintaként tekintett az olasz szabályozásra, azonban a szociális szövetkezet célját kevésbé komplexen jelöli meg, mint az olasz szabályozás. A lengyel szociális szövetkezeti törvény e speciális szövetkezeti típus célját a munkahelyteremtésben jelöli meg.⁴³⁸

3. 6. A szociális szövetkezet hatályos magyar szabályozásáról

3. 6. 1. A szociális szövetkezetre irányuló hatályos szabályozás előzményeiről ⁴³⁹

⁴³⁵ A szociális szövetkezetekről szóló francia törvény, „La Société Coopérative d’Interet Collectif” (2001. júl. 17.), http://www.scic.coop/statut_juridique.htm, 2018. 06. 04.

⁴³⁶ RÉTI Mária: *A szociális gazdaságról, Szabályozási modelljavaslat a magyar szociális gazdaság továbbfejlesztéséhez*; In.: „ESÉLYEK ÉS LEHETŐSÉGEK A XXI. SZÁZADBAN” A szociális gazdaság szövetkezeti modelljeinek helye a gazdasági és társadalmi fejlődésben; A magyar foglalkoztatás-, felzárkóztatáspolitikai és a vidékfejlesztés új dimenziói címmel, 2014. november 24-én, a Községi Egyetemen megrendezett tudományos konferencia előadásainak összefoglaló kiadványa (Szerk.: Dr. Réti Mária), I. Kötet, 31-81.o.

⁴³⁷ A vonatkozó lengyel szabályozást részletesen feldolgozza: Karolina MAJDŽINSKA: Aid and Support for the Social Economy in Poland: The Case of Social Cooperatives, Working Paper CIRIEC N° 2014/11, A tanulmány elérhető interneten: http://www.ciriec.ulg.ac.be/fr/telechargements/WORKING_PAPERS/WP14-11.pdf 2018. 06. 04.

⁴³⁸ Úgy mint fent

⁴³⁹ Fontosnak tartom felhívni ismételtelen a figyelmet arra, hogy „*A szövetkezetekről*” szóló törvény 2006. évi X. törvény 2006. január 4. napján lépett hatályba. Számos módosításon átesett, majd 2014. március 15-től alapvetően, jelentősen módosult, struktúráját és tartalmát tekintve egyaránt. Ez a része a munkának a kezdeti, 2006. január 4-én hatályos normaszöveget elemzi.

A magyar jogba a szociális szövetkezet, önálló szövetkezeti típusként „*A szövetkezetekről*” szóló 2006. évi X. törvény⁴⁴⁰ (a továbbiakban: 2006. évi X. törvény) 2006. június 1-jével történő hatályba lépésével került bevezetésre.⁴⁴¹ Érdeemesnek tartom ennek a szabályozásnak a lényeges szabályait kiemelni, mert a magyar jogban az alapvető terminológiák és bázisrendelkezések a szociális szövetkezet szabályozását illetően innen eredeztethetők. Fontos továbbá arra is utalni, hogy többek között e kezdeti szabályokhoz kapcsolódó, a gyakorlatból származó tapasztalatok és tanulságok vezettek többek között a ma hatályos szabályozáshoz.

A 2006. évi X. törvény szabályozása akként épült fel, hogy a törvény tartalmazott minden szövetkezetre irányadó, általános szabályokat az alapításra, működésre és a szövetkezet egyéb jogviszonyaira vonatkozóan, valamint a korábbi magyar szövetkezeti törvényekhez képest újdonságként szabályozta a szociális szövetkezeti típust, megállapított bizonyos szabályozási tárgykörökben erre a típusra speciális rendelkezéseket. A jogalkotó a törvényi szintű szabályozásban foglaltakat kiegészítendő, alacsonyabb rendű jogszabályt is alkotott a szociális szövetkezeteket illetően, konkrétan „*A szociális szövetkezetekről*” szóló 141/2006. (VI.29.) számú Kormányrendeletet⁴⁴². A Kormányrendelet fogalom-meghatározásokat tartalmazott és rögzített egyéb részletszabályokat. Meg kell még említeni a korabeli vonatkozó jogszabályok köréből a teljesség igénye nélkül „*A közhasznú szervezetekről*” szóló 1997. évi CLVI. számú törvényt is, ugyanis lehetőség volt a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén már akkor, és mind a mai napig lehetőség nyílik szociális szövetkezetet közhasznú jogállással alapítani.

⁴⁴⁰ A dolgozatban 2006. évi X. törvény megjelöléssel rövidítem a törvény 2006. január 4-i hatályú verzióját.

⁴⁴¹ „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény elemzésére lásd: PETROVAI György: *A rendezésre irányuló általános szövetkezeti törvény*, in.: FARKAS Tamás – BECZ Miklós – FEKETE József – KOSZORU István – PÁL József – PETROVAI György – PRUGBERGER Tamás – RÉTI Mária – SZÉP György – VERES József - ZSOHÁR András: *A szövetkezetek szabályozása Magyarországon*. Szerk.: Fekete József., K.: Szövetkezeti Kutató Intézet, Budapest, 2009

⁴⁴² A Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte: 386/2012. (XII. 19.) Korm. rendelet 5. § (3). Hatálytalan: 2013. I. 1-től.

A 2006. évi X. törvény a szociális szövetkezet fogalmát a 8.§-ban az általános szövetkezeti fogalomra⁴⁴³ alapítottnak a következők szerint rögzítette: „*A szociális szövetkezet... olyan szövetkezet, a) amelynek célja munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése; b) amely iskolaszövetkezetként működik.*”

A fogalom - mintának tekintve az olasz szabályozást - speciális alanyi kör számára, a munkanélküliek és más hátrányos helyzetben lévő társadalmi csoportok számára, speciális célkitűzéssel – konkrétan munkafeltételek teremtése, szociális státusz egyéb módon történő javítása - tette lehetővé a szociális szövetkezet alapítását. Eltérés volt azonban az olasz szabályozáshoz képest, hogy a diákok számára védett keretek között történő foglalkoztatást biztosító iskolaszövetkezetet külön nevesítette a 2006. évi X. törvény, de a szociális szövetkezet altípusaként. Mára az iskolaszövetkezet önálló típusként szerepel a magyar szövetkezeti jogban, erre még visszatérek a későbbiekben.

A 2006. évi X. törvény értelmében szociális szövetkezet alapításához, figyelemmel a szövetkezetre megállapított általános szabályokra, legalább hét alapító tagra volt szükség, akiknek részjegy jegyzési kötelezettségét írta elő a törvény. Speciális szabály vonatkozott azonban a szociális szövetkezet alanyi körére a tekintetben, hogy *a törvény értelmében a szociális szövetkezetnek csak természetes személy tagjai lehettek.*⁴⁴⁴ Tekintettel arra, hogy ennek a szövetkezettípusnak a célja a munkanélküli, szociálisan hátrányos helyzetben lévő, illetőleg tanulói, hallgatói jogviszonyban álló személyek számára munkalehetőségek teremtése, munkafeltételek biztosítása, illetve szervezése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése, ezért a tagoknak döntően a fenti személyi körből kellett kikerülniük. Fontosnak tartom kiemelni az alanyi körre vonatkozóan azt az igényt,

⁴⁴³ 2006. évi X. törvény „*A szövetkezet fogalma* 7. § *A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.*”

⁴⁴⁴ 2006. évi X. törvény. 10.§

amelyet a gyakorlat a szabályozással kapcsolatban jelzett. *A gyakorlati tapasztalatok azt igazolták az alanyi körre vonatkozóan, hogy célszerű lett volna a korlátozást szűkebb körben megszabni* és nem minden jogi személyt, így például a helyi önkormányzatokat, pénzügyintézeteket kizárni a tagságból.⁴⁴⁵ Ennek oka, hogy a szociális szervezetek tevékenységük során, annak helyi jellegére figyelemmel, általában érintkezésbe kerülnek a helyi önkormányzatokkal, hiszen olyan feladatok ellátását vállalják sokszor fel vagy át – ahogy az már az olasz példánál is részletezésre került – amelyekre a helyi önkormányzatnak kellene megoldást találnia. Az alanyi kör bővítésére irányuló javaslatok további indoka az volt, hogy a szervezetet alapításával és működtetésével jogszabályoknál fogva együtt járó például adminisztratív, cégjogi feladatok ellátásában segítségül tud szolgálni az, ha a helyi önkormányzatok tagként részt vállalnának ezekből a feladatokból.⁴⁴⁶ További korlátozásnak minősült a 2006. évi X. törvény alapján, hogy *a befektető tagi státusz kizárt volt a szociális szervezet esetében*. Ez azt jelentette, hogy csak olyan természetes személyek válhattak tagjává a szociális szervezetnek, akik a szervezet tevékenységében aktív közreműködést vállaltak.⁴⁴⁷

Vagyonjogi szabályokat illetően is rögzített a 2006. évi X. törvény speciális előírásokat. Az általános szabályokhoz képest ugyanis különös szabályok érvényesültek a nyereségfelosztás módjára és mértékére, azaz a szervezet adózás utáni eredményének felhasználására vonatkozóan arra az esetre, ha a szociális szervezet közhasznú jogállással rendelkezett. *A közhasznú szervezeti jogállással rendelkező szociális szervezet az adózás utáni eredményét - eltérően az általános, valamennyi szervezetre irányadó szabályoktól - közhasznú céljának megvalósítására fordíthatta*⁴⁴⁸. A tag nem volt jogosult az adózás utáni eredményből

⁴⁴⁵ „A közösségi fejlődés új lehetőségei”, „Nyilvános kommunikáció a szociális szervezetekről” című 2007. november 5-én, Budapesten megrendezésre került konferencia, *„A szociális szervezet alapítása és működtetése” tárgykörű jogi műhelyén elhangzott észrevételek összefoglalása*

⁴⁴⁶ Úgy, mint fent

⁴⁴⁷ A szociális szervezetekről szóló 141/2006. (VI. 29.) Korm. rend. 4. §

⁴⁴⁸ 2006. évi X. törvény 59. §. (3)

részesülni,⁴⁴⁹ahogyan a hatályos szabály szerint sem. A jogalkotó ezzel a rendelkezéssel a közhasznú szervezeti jogállás elvét erősíti, mellyel összeegyeztethetetlen lenne a részjegy utáni részesedés.

*A 2006. évi X. törvény fontos vagyoni jogi rendelkezést írt elő a szociális szövetkezet jogutód nélküli megszűnése esetére. Ebben az esetben a tartozások kiegyenlítése után még rendelkezésre álló vagyont szociális szövetkezeti célra kellett felhasználni.*⁴⁵⁰

3. 6. 2. A szociális szövetkezet hatályos szabályozásának struktúrájáról

Ahogy arról már a korábbiakban több alkalommal volt szó, a 2013. évi V. törvény, azaz a Polgári Törvénykönyv hatályba lépése az Sztv. átfogó módosulását is eredményezte. Ez a jogszabályváltozás érintette a szociális szövetkezet szabályait is. A módosulás óta - mint az agrárgazdasági szövetkezetekre - erre a típusra is alkalmazandóak a Ptk. Harmadik Könyv „A jogi személy” Első rész „A jogi személy általános szabályai”, illetve a Negyedik rész „Szövetkezet” címszó alatti rendelkezései, valamint az Sztv.-ben rögzített általános szabályok, továbbá az Sztv. irányadó speciális rendelkezései.⁴⁵¹

Lényeges a szociális szövetkezet hatályos szabályait illetően kiemelni azt, hogy míg 2006. június 1-jével hatályba lépett 2006. évi X. törvény szétszórta tartalmazta a szociális szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket, jelenleg a törvény önálló főcím alatt tárgyalja a szociális szövetkezet speciális szabályait.

⁴⁴⁹ 2006. évi X. törvény 50. § (1) Nyilvánvalóan a jogalkotót ezzel a jogszabályi rendelkezéssel az a szándék vezette, hogy a közhasznúság elvét erősítse, amellyel összeegyeztethetetlen lenne a részjegy után járó részesedés szabálya ezen speciális szövetkezetek esetében.

⁴⁵⁰ Kormányrendelet 5. §. (2) bekezdés

⁴⁵¹ A magyar szövetkezeti szabályozásra értékes, mintaértékű javaslat: TELLÉR Gyula: *Koncepció az ipari szövetkezetek és a szövetkezeti társulások jogi szabályozásához*, Szövetkezés, XI. évfolyam, 1990/1. szám, 24-43.o.

A szociális szövetkezet működéséhez tapadó holdudvar jogszabályok közül meg kell említeni „Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról” szóló 2011. évi CLXXV. törvényt (a továbbiakban: Civil törvény), amely egyéb tárgyú rendelkezések mellett a közhasznú jogállásra vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket a 31.§-50.§-okban. Mint ahogyan arra már utaltam az elemzés korábbi részében, a hatályos jog alapján is rendelkezhet a szociális szövetkezet közhasznú jogállással. Amennyiben a szociális szövetkezet a közhasznú státuszt kívánja választani, meg kell felelnie az előbbieken meghatározott Civil törvénybeli rendelkezéseknek. A vonatkozó előírások közül kiemelendők továbbá a szociális szövetkezetnek preferenciákat biztosító egyéb, így például bizonyos adójogszabályok is.⁴⁵²

3. 6. 3. A szociális szövetkezet hatályos szabályairól

⁴⁵² Kiemelendő preferenciát tartalmaz „A személyi jövedelemadóról” szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: Sza tv.) 1. számú melléklet 4.24. pont a) és b) alpontja. A rendelkezések értelmében adómentes a szociális szövetkezet tagja által a tagi munkavégzés ellenértékéért étel, valamint a szociális szövetkezet tevékenységének eredményeként előállított javak vagy fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható utalvány formájában együttesen legfeljebb havonta a minimálbér összegét meg nem haladó értékben megszerzett bevétel, azzal azonban, hogy a fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható utalvány formájában juttatott bevétel nem haladhatja meg a minimálbér 25 százalékát. Adómentes továbbá a közhasznú jogállású szociális szövetkezet által a közösségi alaptól az alapszabályában rögzített közhasznú céljával összhangban a szövetkezeti tag természetes személynek vagy családtagjának étel, fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható utalvány formájában legfeljebb havonta a minimálbér összegét meg nem haladó értékben támogatásként vagy segélyként juttatott bevétel, azzal, hogy az étel juttatás vagy a szövetkezet tevékenységének eredményeként előállított javak értékének megállapításánál a szövetkezet értékesítési tevékenysége során alkalmazott árat, ennek hiányában a szokásos piaci értéket kell figyelembe venni. További kedvezményt jelent a szociális szövetkezet számára az is, hogy a szociális szövetkezetnek a tagi munkavégzési jogviszonyban álló tagjával fennálló jogviszonya nem eredményez szociális hozzájárulási adó fizetési kötelezettséget „Az egyes adótörvények és az azal összefüggő egyéb törvények módosításáról” szóló 2011. évi CLVI. törvény (a továbbiakban: Szoc tv.) 455. § (3) bekezdés c) pontja szerint. Nem kötelezett továbbá szakképzési hozzájárulás fizetésére a szociális szövetkezet „A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról” szóló 2011. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Szakképzési tv.) 2. § (1) bekezdés b) pontja értelmében.

3. 6. 3. 1. A szociális szövetkezet fogalmáról

A szociális szövetkezet hatályos fogalmának meghatározásakor a magyar jogalkotó, ahogyan arra az előzőekben utaltam, támaszkodott a 2006. évi X. törvény korábbiakban idézett fogalmi definíciójára. Az Sztv. 14.§-a jelenleg a szociális szövetkezet fogalmát, céljának megjelölésével a következők szerint határozza meg: *„A szociális szövetkezet célja a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése.”*

A definícióból megállapítható, hogy ennek a speciális szövetkezeti típusnak a célkitűzése változatlan maradt, céljának a hátrányos helyzetben lévő, nehezebb körülmények között, esetlegesen társadalmi kirekesztettségben élő társadalmi csoportok életminőségének javítása jelölhető meg.

Fontos azonban kiemelni azt a változást, hogy míg a 2006. évi X. törvény hatályba lépésekor a jogalkotó az iskolaszövetkezetet a szociális szövetkezet egy altípusaként határozta meg, jelenleg önálló szövetkezeti típusként szerepel az iskolaszövetkezet az Sztv.-ben, ahogyan arra a korábbiakban már felhívtam a figyelmet.

3. 6. 3. 2. A szociális szövetkezet közhasznú jogállásáról

A szociális szövetkezet, ahogyan korábban is, a hatályos szabályok szerint is rendelkezhet közhasznú jogállással az Sztv. 14.§ (3) bekezdése⁴⁵³ és a Civil törvény 32.§ (1) bekezdés b) pontja alapján.⁴⁵⁴ A szociális szövetkezet abban az esetben, ha

⁴⁵³ Sztv. „14.§ (3) A szociális szövetkezet közhasznú jogállású lehet.”

⁴⁵⁴ Civil törvény „32. § (1) bekezdés Közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett közhasznú tevékenységet végző szervezet, amely a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, továbbá amelynek megfelelő társadalmi támogatottsága kimutatható, és amely:

a) civil szervezet (ide nem értve a civil társaságot), vagy

megfelel a Civil törvény közhasznú jogállás⁴⁵⁵ megszerzésére vonatkozó kritériumainak, akkor választhatja ezt a speciális státuszt, amely számos működésbeli sajátosságot von maga után.⁴⁵⁶ Ilyen specialitás a működést illetően az, hogy a közhasznú szervezet az eredményét Civil törvény 42.§ (1) bekezdése értelmében nem oszthatja fel, hanem a létesítő okiratában szereplő közhasznú tevékenységre fordíthatja, ahogyan arra már a korábbi szabályozás kapcsán is rámutattunk. További korlátozó, a közhasznú jogálláshoz kapcsolódó vagyoni jogi szabály az is, hogy a közhasznú szervezetek a vezető tisztségviselőt, a támogatót, az önkéntest, valamint a személyek közeli hozzátartozóját főszabályként cél szerinti juttatásban nem részesíthetik.⁴⁵⁷

3. 6. 3. 3. A szociális szervezet alanyi körére vonatkozó szabályokról

A szociális szervezet alanyi körére vonatkozó hatályos szabályokat illetően a jogalkotó támaszkodott a 2006. évi X. törvényben rögzített, 2006. június 1-jén hatályba léptetett speciális szabályokra. A hatályos Sztv. - hasonlóan a korábbi szabályozáshoz - a szociális szervezet tagságát illetően különös szabályokat rögzít. A Ptk. tagsági jogviszony létesítésére irányuló szabályaihoz képest az Sztv. korlátozó szabályokat állapít meg. Lényeges azonban a korábbi és a hatályos szabályozás közötti két fontos eltérésre felhívni a figyelmet. A joganyag ugyanis módosult a gyakorlat igényeire reagálva. A hatályos szabályozás szerint, nemhogy lehet, hanem a szociális szervezetnek kell, hogy legyen jogi személy tagja, azonban nem bármely jogi személy - erre vonatkozóan a törvény taxatív felsorolást ad. További módosulás, hogy

b) olyan egyéb szervezet, amelyre vonatkozóan a közhasznú jogállás megszerzését törvény lehetővé teszi.”

⁴⁵⁵ Civil törvény „2. § 20. közhasznú tevékenység: minden olyan tevékenység, amely a létesítő okiratban megjelölt közfeladat teljesítését közvetlenül vagy közvetve szolgálja, ezzel hozzájárulva a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez;”

⁴⁵⁶ A közhasznú jogállás megszerzésének feltételeire és a közhasznú szervezet működésére a Civil törvény 31.§-50.§ tartalmazza a szabályokat.

⁴⁵⁷ Civil törvény. 42.§ (2) bekezdés

a szociális szövetkezetnek lehetnek személyes közreműködést nem vállaló tagjai is, azonban korláttal.⁴⁵⁸ Az Sztv. 15.§ (1) bekezdése konkrétan akként rendelkezik, hogy **„A szociális szövetkezetnek a természetes személy tagjain kívül legalább egy helyi önkormányzat vagy nemzetiségi önkormányzat, illetve ezek jogi személyiségű társulása (a továbbiakban együtt: önkormányzat), vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet tagjának kell lennie.”** A rendelkezésből két következtetés vonható le. Az egyik az, hogy a jogalkotó a gyakorlat által jelzett igényt megfontolta, miszerint az önkormányzat vagy egy karitatív szervezet tagsága elő tudja segíteni a hatékony működést. Álláspontom szerint, helyes, hogy a jogalkotó feltételként szabja az önkormányzat vagy valamely karitatív közhasznú szervezet tagságát. A másik észrevételem pedig, hogy helyesen a jogalkotó nem bővítette az alanyi kört parttalanul. Azaz a hatályos szabály szerint, ugyancsak a gyakorlat jelzéseit figyelembe véve, a szociális szövetkezet nem természetes személy tagjai olyan szervezetek lehetnek, amelyek vagy közvetlenül érintettek a hátrányos helyzetű személyek társadalmi kirekesztettségének, a munkanélküliség problémájának kiegyensúlyozásában, így például az önkormányzatok, vagy pedig a non-profit jelleggel működő, a társadalmi problémák iránti érzékeny szervezetek. E korlátozó szabály tehát kizárja a pusztán nyereségorientált társas vállalkozásokat a szociális szövetkezet tagságából. Ugyanezek a megállapítások érvényesek a szociális szövetkezet személyes közreműködést nem vállaló tagjára irányuló hatályos szabályra is, amelyet a 15.§ (2) bekezdés rögzít. A vonatkozó rendelkezés értelmében a szociális szövetkezetnek főszabályként nem lehet személyes közreműködést nem vállaló tagja, kivéve két alanyi kört, az önkormányzatot és a karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezetet.

Ki kell még emelni egy további részletszabályt az alanyi kört illetően. Amennyiben a szociális szövetkezet karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet tagjának a közhasznú jogállása megszűnik, az Sztv. értelmében a szervezet szövetkezeti tagsági jogviszonya is megszűnik.⁴⁵⁹ Természetesen a

⁴⁵⁸ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a rendelkezés több módosításon is átesett az évek folyamán.

⁴⁵⁹ Sztv. 16.§ (1) bekezdés

törvény előírja, hogy a szervezet köteles a szociális szövetkezet vezető tisztségviselőjét haladéktalanul tájékoztatni a speciális jogállás megszűnéséről.⁴⁶⁰

Az előbbiekben felsorolt nem természetes személy tagok arányára vonatkozóan is szerepel a törvényben egy korlátozás. A hatályos törvény 15.§ (3) bekezdése meghatározza, hogy a szociális szövetkezet nem természetes személy tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám huszonöt százalékát. Érdeemes idevonatkozóan megjegyezni azt, hogy a Ptk. 3: 326.§ (1) bekezdés ezt a számot 20%-ban állapítja meg, ahogyan arról a szövetkezet szabályainak elemzése kapcsán már szó volt. A szociális szövetkezetekre irányadó speciális szabály tehát e körben enyhébb. Az Sztv.-ben meghatározott magasabb arány azzal indokolható, hogy a szociális szövetkezeteknek szükségük van olyan szervezetek tagságára, amelyek a Sztv.-ben meghatározott feladatuk ellátását elősegítik. Álláspontunk szerint tehát ez a magasabb arányszám gyakorlati szempontokat figyelembe véve indokoltnak tekinthető, arra tekintettel is, hogy a szociális szövetkezetnek csak a fentiekben meghatározott jogi személy kör lehet a tagja, míg a szövetkezetnek általában véve bármilyen jogi személy.

3. 6. 3. 4. A tagi munkavégzésre vonatkozó rendelkezésekről

A tagi munkavégzésre irányuló szabályokat az Sztv. 18.§-21.§-ai tartalmazzák. Az Sztv. 18.§ (1) bekezdése a szociális szövetkezet tekintetében a személyes közreműködés sajátos formájaként definiálja a tagi munkavégzést, amelynek tartalmaként a közös termelésben való, a tagsági jogviszonyon alapuló közvetlen közreműködést jelöli meg. A 18.§ (2) bekezdése a tagi munkavégzést illetően rögzíti azt, hogy az egy önálló, más munkavégzésre irányuló jogviszonyt szabályozó törvény hatálya alá nem tartozó jogviszony. Sajátossága ennek a jogviszonynak az, hogy ebben a jogviszonyban az elvégzett munka ellentételezése megvalósulhat - kifejezetten a törvény rendelkezése szerint - a tagi munkavégzés arányában részben vagy egészben a tagok által közösen megtermelt javak természetben történő átadásával is. Lényeges szabály azonban, hogy tagi munkavégzési jogviszonyt csak egy, az Sztv.-ben

⁴⁶⁰ Sztv. 16. § (2) bekezdés

meghatározott konkrét alanyi kör létesíthet. Ezt a konkrét alanyi kört az Sztv. 18.§ (3) bekezdése tartalmazza. A vonatkozó előírás értelmében kizárólag azok hozhatnak létre és tarthatnak fenn tagi munkavégzési jogviszonyt, akiket az állami foglalkoztatási szerv „A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról” szóló 1991. évi IV. törvény szerint legalább három hónapja nyilvántart, vagy pedig akik legalább három hónapja közfoglalkoztatási jogviszonyban⁴⁶¹ állnak. Ennek a korlátozó szabálynak az indoka az, hogy a tagi munkavégzési jogviszonyhoz a jogalkotó preferenciákat telepít. Ugyancsak a preferenciákra figyelemmel további korlátozásokat is megállapítanak a törvény előírásai. Kiemelendő korlátozás e körben, hogy a szociális szövetkezet tagja tagi munkavégzés keretében más munkáltatónál nem végezhet munkát⁴⁶², valamint a szociális szövetkezet sem létesíthet egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyt a tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló tagjával a tagsági jogviszony fennállása alatt. Abban az esetben pedig, ha a szociális szövetkezet tagi munkavégzési jogviszonyban lévő tagja a tagsági jogviszonya fennállása alatt más foglalkoztatóval munkavégzésre irányuló

⁴⁶¹ „A közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról” szóló 2011. évi CVI. törvény „1.§ (4) Közfoglalkoztatottként az a természetes személy foglalkoztatható, aki

a) a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) rendelkezései szerint munkaviszonyt létesíthet, kivéve azt, aki 16. életévét nem töltötte be, valamint

b) megfelel az alábbi feltételek valamelyikének:

ba) a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Flt.) szerinti álláskereső, ideértve azt az álláskeresőt is, akinek álláskeresőként való nyilvántartása a közfoglalkoztatási jogviszonya miatt szünetel (a továbbiakban együtt: álláskereső), vagy a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló törvény szerinti rehabilitációs ellátásban részesül,

bb) a menekültügyi őrizetben lévő személy kivételével kérelmének jogerős elbírálásáig az, aki menekültként, oltalmazottként, vagy menedékesként történő elismerés iránti kérelmet nyújtott be, vagy

bc) olyan harmadik országbeli állampolgár, akinek az idegenrendészeti hatóság a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény 62. § (1) bekezdés a), c), d), f) pontok alapján kijelölt helyen való tartózkodását rendelte el.”

⁴⁶² Sztv. 18.§ (2a) bekezdés

jogviszonyt létesít vagy tart fenn, e jogviszony tartama alatt a szociális szövetkezettel fennálló tagi munkavégzési jogviszonya szünetel.⁴⁶³

A tagi munkavégzési jogviszony tekintetében az Sztv. a vagyoni jogot illetően is speciális rendelkezéseket rögzít. Az Sztv. a vagyoni hozzájárulás teljesítésére vonatkozóan gyakorlatias szemlélettel - annak teljesítését megkönnyítő szabályokat tartalmaz. Lényeges az a törvényi feltétel, hogy a tagi munkavégzési jogviszonyra vonatkozó speciális vagyoni jogi szabály alkalmazását az alapszabályban rögzíteni szükséges. Az Sztv. konkrétan a következő szabályról rendelkezik e körben: „21. § (1) *A szociális szövetkezet alapszabálya a tagi munkavégzési jogviszonyban állók számára előírhatja, hogy a tag alapításkor, illetve belépéskor vagyoni hozzájárulást nem köteles szolgáltatni, hanem azt a tagsági jogviszonya keletkezésétől számított egy éven belül - az alapszabályban meghatározott időpontban és módon - köteles a szövetkezet részére rendelkezésre bocsátani. A nem pénzbeli hozzájárulás esetében ez a rendelkezés akkor alkalmazható, ha az alapszabály értelmében a tag a nem pénzbeli hozzájárulást a szövetkezetben végzett munkavégzése során megtermelt és a tulajdonába kerülő javak szövetkezet részére történő átadásával teljesíti.*”

A szabályozás értelmében tehát az a természetes személy, aki tagi munkavégzési jogviszonyt létesíthet, jogosult arra is, hogy eltérően a Ptk. vonatkozó általános szabályától, a szociális szövetkezet alapításakor, illetve a szociális szövetkezetbe történő belépéskor vagyoni hozzájárulást ne teljesítsen. Ez a tag számára kedvező szabály azonban csupán abban az értelemben érvényesül, ha a szociális szövetkezet alapszabálya ezt a lehetőséget tartalmazza. Ebben az esetben is azonban a tagnak a vagyoni hozzájárulását a tagsági jogviszonya keletkezésétől számított egy éven belül teljesítenie kell. Fontos idevonatkozóan azt a megjegyzést tenni, hogy ez a vagyoni jogi megengedő szemléletű szabály nem ütközik abba az egyetemes szövetkezeti rendezőelvbe, amely szerint minden szövetkezeti tagnak hozzá kell

⁴⁶³ Sztv. 19.§ (1) bekezdés

járulnia a szövetkezet vagyonához, mégpedig igazságosan⁴⁶⁴, hiszen ez későbbi időpontban meg is történik.

A jogalkotó körültekintően, a szociális szövetkezet cégbejegyzésére vonatkozóan is rendezte a tag e speciális vagyoni jogi státuszának kérdését az Sztv.-ben. A törvény értelmében ugyanis, amennyiben a szociális szövetkezet alapítói között olyan tagi munkavégzési jogviszonyt létesítő természetes személyek is szerepelnek, akik élnek a törvény előbbiekben rögzített kedvezményes szabályával, e személyeket a cégbejegyzéskor a vagyoni hozzájárulás megfizetése és a vagyoni hozzájárulás teljesítésének határideje vonatkozásában figyelmen kívül kell hagyni.⁴⁶⁵

A szociális szövetkezet alapszabályával kapcsolatosan a fenti, eshetőlegesen kötelező szabályokon kötelező rendelkezéseket is megfogalmaz az Sztv.. Az Sztv. 19.§ (2) bekezdésének értelmében ugyanis az alapszabálynak kötelezően tartalmaznia kell a tagi munkavégzési jogviszony tekintetében bizonyos tartalmi elemeket. Ezek a szabályok alkotják tulajdonképpen a tagi munkavégzési jogviszonynak, az adott szociális szövetkezet által kimunkált, azaz egyéniesített szabályozási keretrendszerét. Az alapszabálynak tartalmaznia kell a tagi munkavégzési jogviszonyban álló tag teljesítendő munkafadatait, a tag által elvégzett munkafeladatok dokumentálásának módját, és a tagnak a teljesített feladatához igazodóan, a szövetkezet által megtermelt javakból történő részesedésének a módját és mértékét, illetve ellenértékét. Az ellenértéket úgy kell megállapítani az alapszabályban, hogy alkalmas legyen a tag teljesítményének figyelembevételére és a megtermelt javakból való részesedés teljesítménnyel arányos meghatározására.⁴⁶⁶

⁴⁶⁴ Ezt a szövetkezeti vagyoni jogi elvet az SZNSZ „Tagok gazdasági részvételének elve” rögzíti, ahogyan arról már a korábbiakban részletesen volt szó.

Az elv elemzésére lásd: RÉTI Mária: *A nemzetközi szövetkezeti elvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében*, Szövetkezés. 2002/1-2. szám ; BAK Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, XXXIII. évf. 1-2 szám., 2013, 34-61.o

⁴⁶⁵ Sztv. 21.§ (2) bekezdés

⁴⁶⁶ Sztv. 19.§ (3) bekezdés

Az Sztv. az előzőekben elemzett rendelkezések mellett a gyakorlati működést segítő, adminisztratív szabályokat is tartalmaz a tagi munkavégzési jogviszonnyal kapcsolatosan. A törvény rögzíti, hogy a tagnyilvántartásban kötelező regisztrálni a tagi munkavégzési jogviszony keletkezésének, megszűnésének időpontját, szüneteltetésének kezdő és végső időpontját is.⁴⁶⁷ Ugyancsak a jogszerű működést garantáló, adminisztratív természetű szabály az is, hogy a tag tagsági jogviszonya keletkezésének és megszűnésének esetére a törvény 20.§ (2) bekezdése igazolás kiállítását teszi kötelezővé a szociális szövetkezet számára, amennyiben a szociális szövetkezet és a tagja közötti tagi munkavégzési jogviszony létesül vagy szűnik meg.

3. 6. 3. 5. A szociális szövetkezetre vonatkozó hatályos szabályozás összefoglaló értékelése

A szociális szövetkezetre irányuló magyar szabályozással kapcsolatban összefoglalóan megállapítható az, hogy a jogalkotó 2006. június 1-jei hatályú normaszöveg nagymértékű módosításon esett át számos szabályozási tárgykörben. Lényeges, hogy mára a szociális szövetkezet, egy a szövetkezeti típusokat tárgyaló önálló fejezetében szerepel az Sztv.-nek. A szociális szövetkezetre vonatkozó speciális szabályok összefogottan, egymást követően vannak rögzítve, nem szétszórta, ahogyan korábban. A szociális szövetkezeti típusba már nem tartozik bele az iskolaszövetkezet, ahogyan 2006. június 1-jén, hanem önálló szövetkezeti típus. A szociális szövetkezetnek bizonyos, a törvény által meghatározott jogi személyek, amelyek segítik a szövetkezet működését, lehetnek a tagjai. Ugyancsak lehet személyes közreműködést nem vállaló tagja a szociális szövetkezetnek, de csak a törvényben meghatározott alanyi körből kikerülően, mint például önkormányzat. Fontos megjegyezni azt is, hogy a jogalkotó az Sztv.-n kívül, más jogszabályokban kedvezményeket is telepít a formára, hasonlóan az olasz szövetkezeti szabályozáshoz. Álláspontom szerint a szabályozás iránya jó, de a gyakorlati tapasztalatok folyamatos követése fontos. Tisztázni kell például törvényi szinten vagy alacsonyabb rendű jogszabályban, hogy milyen arányúnak kell lennie a hátrányos helyzetben lévő alanyi

⁴⁶⁷ Sztv. 20.§ (1) bekezdés

körnek. Továbbá a magyar jogban is elengedhetetlen lenne az olasz szabályozás mintájára az ellenőrzésről rendelkezni. Az ellenőrzés céljának – hasonlóan az olasz törvény vonatkozó rendelkezéséhez – annak kellene lennie, hogy kiszűrésre kerüljenek azok a szociális szövetkezetek, amelyek nem a fogalmi meghatározásban szereplő célkitűzés érdekében végzik tevékenységüket.

4. AZ ISKOLASZÖVETKEZETRŐL

4. 1. Az iskolaszövetkezet elemzésének szempontrendszeréről

Figyelemmel arra, hogy az iskolaszövetkezeti típus egy unikálisan magyar szabályozásnak minősül a fiatalok foglalkoztatási nehézségeinek kiegyensúlyozása körében, ezt a joganyagot a vonatkozó magyar szabályozási fejlődéstörténetre és hatályos magyar szabályainak elemzésére fókuszálva tárgyalom. Természetesen ennek a speciális típusnak az elemzése során is nemzetközi kitekintéssel vázolom fel azokat a globális folyamatokat, amelyekre a magyar jogalkotó válasza az iskolaszövetkezeti speciális szabályozás bevezetése volt.

4. 2. Az iskolaszövetkezeti modellről általában

Ahogy arra már a szociális szövetkezetek elemzése körében a vonatkozó adatok és nemzetközi dokumentumok vizsgálata kapcsán törekedtem rávilágítani, a munkanélküliség csökkentése, a foglalkoztatásban jelentkező, a „kereslet”-„kínálat” egyensúlytalanságából fakadó problémák enyhítése megoldandó feladatot jelent a XXI. században is. A „fiatalok⁴⁶⁸ munkanélkülisége” (youth unemployment) tekintetében egyes vonatkozó statisztikák önálló adatokat is hoznak⁴⁶⁹, hiszen a társadalom számára a jövő generáció tagjai különös figyelmet igényelnek és

⁴⁶⁸ Nemzetközi dokumentumok, illetőleg az Európai Unió fiataalkorúak alatt a 25 év alatti korcsoportot értik.

⁴⁶⁹ Lásd erre az EUROSTAT statisztikáit például. Konkrét adatokra visszatérek.

érdemelnek, speciális korcsoportként. Fontos ugyanis az, hogy egy fiatal, aki feltehetőleg motivált és a felnőttkora elején, a saját talpára állva, önálló keresménnyel szeretné elkezdni az egzisztenciáját megteremteni, lehetőséget kapjon egy adott államban arra, hogy mindenekelőtt a szakmája, végzettsége és érdeklődése alapján dolgozni tudjon. Alapvető társadalmi érdek az, hogy a fiatalok hazájukban képzeljék el jövőjüket és találják meg számításukat, aminek egyik alapját jelenti, hogy maguk számára megfelelő munkát találjanak. Az ILO által végzett kutatás alapján a fiatalok munkanélküliségi rátája a fejlett gazdaságokban és az Európai Unióban 2020-ra várhatóan körülbelül 15,1%-ra lesz tehető.⁴⁷⁰ Harmonizál az ILO prognosztizációjával az EUROSTAT 2018. februárjára vonatkozóan közölt adata. Az EUROSTAT aktuális felmérése szerint ugyanis 2018. februárjában a fiatalok munkanélküliségi aránya 15,9% volt az EU-28-ban.⁴⁷¹ Magyarországot illetően a felmérésben 2018. januári adat áll rendelkezésre, amely 11%-ot mutat.⁴⁷² Magyarországon tehát az EU 28 átlagához képest jóval alacsonyabb a fiatalok munkanélkülisége. További közölt adatok alapján az is kijelenthető, hogy ehhez a tényhez a magyar, mára kiforrottan működő iskolaszövetkezeti rendszer nagymértékben hozzájárul. A Magyarországi Diák vállalkozások Országos Érdekképviselői Szövetsége (DiákÉSZ)⁴⁷³ által közrebocsátott adatok szerint jelenleg hozzávetőlegesen 100 iskolaszövetkezet tevékenykedik Magyarországon, amelyeknek körülbelül 130.000 tagja van.⁴⁷⁴ Az

⁴⁷⁰ Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Office): Global Employment Trends for Youth 2015: Scaling up investments in decent jobs for youth, az adat megtalálható: 6. o., a munka interneten elérhető:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_412015.pdf; 2018. 06. 04.

⁴⁷¹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics 2018. 06. 04.

⁴⁷² Lásd: úgy, mint fent

⁴⁷³ A DiákÉSZ elérhetőségére lásd: <http://www.diakesz.hu>, 2018. 06. 04. Az adatok alapjául a DiákÉSZ által készített felmérés eredményei szolgáltak.

⁴⁷⁴ Az első iskolaszövetkezet Magyarországon 1983-ban alapult. Lásd erre: FIÁK István: *A magyar iskolaszövetkezeti modellről- aktualitások*, Szövetkezés, 2016. évi I. szám, 118-147.o.

iskolaszövetkezeti tagok nagy része, közel 80.000 tag felsőoktatási intézmény hallgatója.⁴⁷⁵

Érdemesnek tartom a vonatkozó szabályozás részletes taglalása, elemzése előtt az iskolaszövetkezeti rendszernek a fiatalok munkahelyteremtésben játszott kiemelkedő szerepe mellett a további, álláspontom szerint ugyancsak lényeges tulajdonságaira is felhívni a figyelmet. Amellett, hogy az iskolaszövetkezetek foglalkoztatási lehetőséget biztosítanak a fiataloknak, védettséget is jelentenek számukra azzal, hogy a munkaerőpiacon nem önállóan kell fellépniük, munkát keresniük és vállalniuk, hanem a szövetkezeti tagságból kifolyólag a szövetkezet lép fel helyettük, a szövetkezet szervezi a fiatalok foglalkoztatását. A szövetkezet erre figyelemmel kontroll szerepet is betölt a tekintetben, hogy a fiatal foglalkoztatása korrekt, jogszerű legyen. Tulajdonképpen a szövetkezeti tagság tekintetében az a Navratil Ákos, Kuncz Ödön, Réti Mária munkáiban kiemelt specialitás, miszerint a szövetkezet tagja egyidejűleg tulajdonosa és felhasználója, illetve munkareje a szövetkezetnek, véleményem szerint az iskolaszövetkezeti tagsági jogviszony esetében hatványozott mértékű jelentőséggel bír. Az iskolaszövetkezetben ugyanis a tag minden esetben felhasználó és munkaerő is egyaránt. Mégpedig azért, mert az iskolaszövetkezeti tag nagymértékben fel tudja használni azokat az előnyöket, amelyek a tagságából, tulajdonosi státuszából következnek, mindemellett a szövetkezet nyeresége a tag munkába fektetett energiájából származik. A szövetkezet által a tag számára nyújtott előnyök a következők lehetnek: a szövetkezet védettséget biztosít a tag irányába, ahogyan arra már utaltam is; a szövetkezet munkalehetőségeket kutat fel a tagja számára; a szövetkezet tárgyal a tagja helyett a foglalkoztatás részleteit, feltételeit illetően, így a tag tapasztalatlanságából eredő esetleges hátrányok kiküszöbölhetőek. Ezek az előnyök mind abból következnek, hogy a szövetkezet egy szervezeten működő piaci szereplő, amely a tagjai javára működik.⁴⁷⁶ Abszolút mértékben kidomborodik azonban az iskolaszövetkezeti típus esetén is a szövetkezetnek az a tulajdonsága, hogy a tag aktivitása áll a működés középpontjában, hiszen a szövetkezet annál több nyereséget tud realizálni, minél többet dolgoznak a

⁴⁷⁵ Lásd úgy mint fent

⁴⁷⁶ V.ö.: jelen dolgozat 16-18.o.

tagjai. A szövetkezeti tagsági jogviszony sajátos természetéből következik azonban az a tulajdonság is, hogy a tagok maguk döntenek, mennyit, hogyan, azaz milyen időbeosztásban és nem utolsó sorban mit szeretnének dolgozni, természetesen a rendelkezésre álló lehetőségek és keretek között.

A magyar iskolaszövetkezeti modell, amelyre jelenleg az Sztv. részletes szabályokat állapít meg, álláspontom szerint mintaértékű megoldásnak számít a fiatalok foglalkoztatása körében, stabil, hatékonyan működő szervezeti keretet biztosítva azon fiatalok számára, akik dolgozni szeretnének.

4. 3. Az iskolaszövetkezet szabályozásának jellemvonásairól a rendszerváltást követő magyar jogban

Az iskolaszövetkezetekre vonatkozó speciális törvényi szintű szabályozás a rendszerváltást követő magyar jogban folyamatosan jelen van törvényi szinten⁴⁷⁷. „*A szövetkezetekről*” szóló 1992. évi I. törvény (a továbbiakban: 1992. évi I. törvény) már tartalmazott különös rendelkezéseket egy-egy szabályozási tárgykörben az úgy nevezett „*iskolai szövetkezet*”- et illetően. Az 1992. évi I. törvény az oktatási intézményben működő szövetkezetet definiálta iskolai szövetkezetként⁴⁷⁸. A törvény az iskolai szövetkezet alapítására, minimális taglétszámára⁴⁷⁹, alanyi körére⁴⁸⁰, az

⁴⁷⁷ Az iskolaszövetkezet jogviszonyait a törvényi keretjellegű szabályozást megelőzően 16/1986 (V.16.) MT rendelet szabályozta, amelyet a 44/1992. (III.11.) Korm. rendelet helyezett hatályon kívül.

⁴⁷⁸ 1992. évi I. törvény 5.§

⁴⁷⁹ Úgy, mint fent. Az 5.§ értelmében az iskolai szövetkezetet legalább tizenöt tag alapíthatott.

⁴⁸⁰ Úgy, mint fent 43.§ (2) bekezdés szerint az iskolaszövetkezetben a tanulókon kívül felvett tagok száma nem haladhatta meg a taglétszám 15%-át.

alapszabály tartalmára és elfogadására⁴⁸¹, illetve a státuszváltozására⁴⁸² vonatkozóan állapított meg speciális szabályokat. Az iskolai szövetkezet speciális szabályai alapvetően ennek a szövetkezeti típusnak a speciális alanyi köréből (tanulók) és az oktatási intézményhez fűződő kapcsolatából származó sajátosságaiból következtek. A szabályozás meglehetősen szükséges volt.

„Az új szövetkezetekről” szóló 2000. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: 2000. évi CXLI. törvény) követte a korábbi szövetkezeti törvény szabályozási felfogását. A 2000. évi CXLI. törvényben az alapítás, a minimális taglétszám, az alanyi kör, a státuszváltozások szabályai alapvetően megegyeztek a korábbi törvény rendelkezéseivel. Érdeemes megjegyezni, hogy a 2000. évi CXLI. törvény az iskolai szövetkezet helyett már a hatályos jogban is szereplő iskolaszövetkezet megjelölést alkalmazta, és az iskolaszövetkezetet oktatási intézményhez kapcsolódó szövetkezetként definiálta.⁴⁸³ A 2000. évi CXLI. törvény speciális rendelkezései mellett az iskolaszövetkezetre vonatkozóan hatályban volt a Kormány rendelet.

A 2006. évi X. törvény 2006. január 4-i hatályba lépésével az iskolaszövetkezetre irányuló szabályozás akként árnyalódott, hogy a 2006. évi X. törvény az iskolaszövetkezetet a szociális szövetkezet gyűjtőkategória egy speciális típusaként határozta meg - ahogyan arra már a szociális szövetkezet magyar szabályozása körében utaltam. Ki kell emelni azonban, hogy a 2006. évi X. törvény előírásai a már említett két korábbi szövetkezeti törvény szabályozásán nyugodtak, rendelkezései alapvetően támaszkodtak a korábbi szövetkezeti törvényekben foglaltakra. A korábbiakhoz képest azonban részletesebb szabályok kerültek megfogalmazásra az oktatási intézményre vonatkozóan törvényi szinten. Ezek a rendelkezések alapvetően a jelenleg hatályos szabályozásban is megjelennek, így azokat az iskolaszövetkezetre irányadó hatályos speciális rendelkezéseknél kifejtően

⁴⁸¹ Az alapszabály elfogadásához szükséges volt az 1992. évi I. törvény 17.§-a értelmében az oktatási intézmény jóváhagyása, valamint az alapszabálynak rögzítenie kellett az iskolai szövetkezet és az oktatási intézmény kapcsolatát.

⁴⁸² Az 1992. I. törvény az egyesülésre, átalakulásra és a megszűnésre vonatkozóan határozott meg speciális szabályokat.

⁴⁸³ 2000. évi CXLI. törvény 1.§ (3) bekezdés

elemzem. A szabályozás struktúráját illetően erre az időszakra is az volt a jellemző, hogy az iskolaszövetkezetre a törvényi szintű szabályozás mellett a részletszabályok kormányrendeleti szinten kerültek rögzítésre. Hatályban volt „*A közoktatási intézmény tag részvételével működő iskolaszövetkezetekről*” szóló 123/2006. (V. 19.) Kormányrendelet (a továbbiakban: 123/2006. Kormányrendelet), amely a törvényi szabályozást kiegészítő rendelkezéseket tartalmazott az alanyi körre, a tagsági jogviszony érvényes létrehozatalára és az iskolaszövetkezet tevékenységére vonatkozóan.⁴⁸⁴ Rendelkezett a 123/2006. Kormányrendelet továbbá az oktatási intézményt illetően is speciális szabályokról. A kormányrendelet szellemisége alapvetően áthatja a hatályos iskolaszövetkezeti szabályozást.

4. 4. Az iskolaszövetkezet hatályos magyar szabályozásáról

Az iskolaszövetkezet hatályos szabályozásának fókuszában az Sztv. II. Fejezet „Egyes sajátos szövetkezetek” 2. „Iskolaszövetkezet” alcím alatt szereplő speciális rendelkezések állnak. A hatályos szabályozás felhagyott a korábbi szabályozási szemlélettel és az iskolaszövetkezetre önálló szövetkezeti típusként tekint. Ahogyan a már elemzett két szövetkezeti típus esetében, az iskolaszövetkezetek alapításánál és működésénél is irányadóak a Ptk. III. Könyvének a jogi személyre és speciálisan a szövetkezetre vonatkozó szabályai és az Sztv. általános rendelkezései. Fontosnak tartom azonban kihangsúlyozni azt, hogy az Sztv. iskolaszövetkezetre irányuló különös rendelkezései az iskolaszövetkezet és a tagja közötti jogviszonyt kifejezetten cizelláltan szabályozzák, részletes tartalommal kitöltve a Ptk. sok esetben keretjellegűnek mondható előírásait és az Sztv. általános szabályait.⁴⁸⁵ Természetesen harmonizálnak ezek a részletes szabályok a Ptk.-ban és az Sztv. általános rendelkezéseiben foglaltakkal. Az iskolaszövetkezetet illetően is meg kell említeni további vonatkozó jogszabályokat, amelyek irányadóak az iskolaszövetkezetek alapítása, működése, jogviszonyai vonatkozásában akként, hogy kifejezetten erre a típusra speciális szabályokat rögzítenek. Ide tartoznak például egyes

⁴⁸⁴ Lásd a fenti kormányrendelet elemzésére részletesen: RÉTI: Szövetkezeti jog, i.m., 259.o.

⁴⁸⁵ Lásd erre például a Ptk. közösségi alapra vonatkozó rendelkezéseit.

adó jogszabályok⁴⁸⁶, de alkalmazandó az iskolaszövetkezet közhasznú jogállása esetén a Civil törvény is. Arról van szó tehát, hogy a jogalkotónak az előzőekben említett speciális szabályokkal (adózási szabályok és speciális státusz) az a célja, hogy ahogyan a szociális szövetkezeteknek, az iskolaszövetkezetek számára is preferenciákat biztosítson. A kedvezmények biztosításának oka az, hogy az iskolaszövetkezet speciális, közérdeken alapuló célkitűzéssel rendelkezik, továbbá az is, hogy alanyi köre ugyancsak speciális.

4. 4. 1. Az iskolaszövetkezet fogalmáról, jogállásáról

Az iskolaszövetkezet fogalmát az Sztv. 7. § (1) bekezdése rögzíti. A fogalom az iskolaszövetkezetet más szövetkezeti típusoktól az iskolaszövetkezet speciális alanyi körének meghatározásával és a tagok számára végzett tevékenység rögzítésével határolja el más szövetkezeti típusoktól – hasonlóan a szociális szövetkezet meghatározásához. A fogalom értelmében iskolaszövetkezet az a szövetkezet lehet, amely a közoktatásban részt vevő tanulók és a felsőoktatásban lévő hallgatók számára teremt munkafeltételt és számukra munkára ad lehetőséget, vagy pedig gyakorlati képzésüket mozdítja elő. A tanulói és a hallgatói státuszt illetően az Sztv. egy egzakt utalást tartalmaz. Arról van szó ugyanis, hogy iskolaszövetkezet tagja az a tanuló lehet, aki a „*Nemzeti köznevelésről*” szóló 2011. évi CXCV. törvény szerinti középiskolával, kollégiummal, alapkörű művészeti iskolával (a továbbiakban: nevelési-oktatási intézmény) tanulói jogviszonyban áll. A hallgatónak pedig előfeltételként rögzíti az Sztv., hogy a „*Nemzeti felsőoktatásról*” szóló 2011. évi CCIV. törvényben meghatározott felsőoktatási intézménnyel hallgatói jogviszonyban kell állnia. A fogalomból konkrétan kiderül a jogalkotó szándéka a speciális szövetkezeti típus megalkotását illetően.

⁴⁸⁶ Az iskolaszövetkezeti típusra vonatkozó preferenciák például: Nem eredményez szociális hozzájárulási adó fizetési kötelezettséget az iskolaszövetkezetnek a nappali rendszerű oktatás keretében tanulmányokat folytató tanuló, hallgató tagjával fennálló jogviszonya, akkor sem, ha a tanulói, illetve hallgatói jogviszony szünetel, a 25. életév betöltéséig - a Szcho tv. 455. § (3) bekezdés b) pont alapján. Az iskolaszövetkezet nem fizet továbbá szakképzési hozzájárulást a Szakképzési tv. 2. § (1) bekezdés b) pontja szerint.

Fontos az iskolaszövetkezet esetében arra is felhívni a figyelmet, hogy a tevékenységére tekintettel - analóg módon a szociális szövetkezet vonatkozó szabályozásához - az iskolaszövetkezet közhasznú jogállású lehet, ahogyan arra már utaltam.⁴⁸⁷ Ez azt jelenti tehát, hogy amennyiben megfelel a Civil törvény vonatkozó követelményeinek, konkrétan a Civil törvény 31.§-50.§-okban foglaltaknak megszerezheti a közhasznú jogállást az iskolaszövetkezet és akként működhet a speciális szabályok alapján.

4. 4. 2. Az iskolaszövetkezet alanyi körére, tevékenységére vonatkozó szabályokról

Az iskolaszövetkezet alanyi körére vonatkozóan az Sztv. 8.§ (3) bekezdése alapvetően akként rendelkezik, hogy az iskolaszövetkezetnek mind természetes személy, mind jogi személy tagjai lehetnek. Lényeges azonban, hogy ez a generális szabály számos részletszabály által korlátozásra kerül. Az egyik ilyen korlátozást a 8.§ (4) bekezdése tartalmazza, amely szerint az iskolaszövetkezetben a tagság 90%-ának olyan személynek kell lennie, aki a fentiekben meghatározott tanuló vagy hallgató. Kulcsfontosságúnak gondolom ezt a szabályt. Az iskolaszövetkezetre ugyanis a jogalkotó a szociális szövetkezethez hasonlóan kedvezményeket telepít. Annak érdekében, hogy valóban a fogalomban meghatározott alanyi kör számára és a definícióban meghatározott tevékenység végzésére jöjjenek létre és működjenek az iskolaszövetkezetek, kell egy korlát arra nézve, hány olyan tagja lehet az iskolaszövetkezetnek, amely nem a speciális alanyi körből kerül ki. Érdeemes visszautalni arra, hogy ez a szabályozási felfogás teljes mértékben egyezik az olasz jogalkotónak a szociális szövetkezeti szabályozásnál alkalmazott szabályozási felfogásával. Az eltérés annyi, hogy a magyar jogalkotó korlátozása – álláspontom szerint mintaértékűen – jóval szigorúbb⁴⁸⁸. Javasolandónak tartok, ahogyan arra már a korábbiakban részletesen kitértem az iskolaszövetkezeti szabályozás mintájára egy hasonló arányszámot megállapítani és rögzíteni a magyar szociális szövetkezetet

⁴⁸⁷ Sztv. 7.§ (9) bekezdés

⁴⁸⁸ V.ö.: Az olasz szociális szövetkezet esetében az olasz törvény 30%-os arányt rögzít a hátrányos helyzetűekre nézve

illetően is. Természetesen az arányszám mértékét a gyakorlati tapasztalatokat is figyelembe véve szükséges meghatározni.

További, a tanulókra és hallgatókra vonatkozó, szövetkezeti tagsági jogviszonyukat érintő korlátozó garanciális szabály az is, amelyet az Sztv. 13. § (1) bekezdése a tanuló, illetve hallgató tag tanulói/hallgató jogviszonyának megszűnése esetére rögzít. Az említett rendelkezés értelmében a tanuló/hallgató iskolaszövetkezeti tagsági jogviszonya is megszűnik abban az esetben, ha a tanulói vagy a hallgatói jogviszonya megszűnik.

Felvetődhet a kérdés, hogy az ebben a dolgozatban általam is részletesen elemzett szövetkezeti nyitott tagság elvére figyelemmel az eddigiekben felsorolt korlátozó szabályok helyesek-e, megfelelőnek minősülnek-e. Álláspontom az, hogy helyesek és megfelelőek, mégpedig a következő érvekre figyelemmel. Az iskolaszövetkezet egy olyan szövetkezeti típus, amellyel a jogalkotó célja kifejezetten a diákok számára egy olyan vállalkozási lehetőség biztosítása volt, amely alkalmat adhat számukra arra, hogy a munka világában kipróbálják magukat védett keretben, ugyanakkor egyéb, ennek a korcsoportnak az épülésére, fejlődésére szolgáló, a szövetkezeti formában rejlő előnyöket is ki tudjanak használni. Így például kulturális, oktatási, továbbképzési, egyéb tanfolyamon való részvétel lehetősége. Az állami preferencia ehhez a komplex, iskolaszövetkezet által végzett feladathoz kapcsolódik. Érthető tehát így, hogy ha a diák többé már „nem diák”, akkor főszabályként nem az iskolaszövetkezet számára többé a munkához jutás megfelelő, választható kerete. Összességében elmondható tehát, hogy a jogalkotó korlátozása ésszerű és indokolható.

Az alanyi kört illetően további kötelező szabály az is, hogy a 8.§ (1) bekezdés szerint az iskolaszövetkezetnek kell rendelkeznie nevelési-oktatási intézmény vagy felsőoktatási intézmény taggal. Ez azt jelenti, hogy mind az alapításban, mind a működésben részt kell vennie tagként vagy nevelési-oktatási intézménynek vagy felsőoktatási intézménynek. Kiegészítő feltételeket is rögzít azonban a törvény a tagsági jogviszony létrehozatalára vonatkozóan az oktatási intézményeket illetően.⁴⁸⁹ Az egyik szabály az, hogy a nevelési-oktatási intézmény alapító okiratának lehetővé

⁴⁸⁹ Sztv. 8.§ (2) bekezdés

kell tennie azt, hogy az intézmény az iskolaszövetkezetben tag lehessen. Felsőoktatási intézmény iskolaszövetkezeti tagságához pedig az szükséges, hogy a szenátus a tagsági jogviszony létrehozatalát támogassa. Mindkét intézmény esetében a fenntartónak hozzá kell járulnia az iskolaszövetkezeti tagsághoz. Garanciális szabálynak tartom azt, hogy az iskolaszövetkezet tagságában oktatási-nevelési intézmény vagy felsőoktatási intézmény részt vegyen, hiszen az iskolaszövetkezeti tagoknak, a diákoknak az elsődleges kötelezettségük a tanulás és az iskola által meghatározott egyéb kötelezettségek teljesítése. Annak ellenére, hogy a szövetkezeti forma a belső ügyleit illetően altruistív módon, nyereszkezdésmentesen működik, a jogalkotó egy kontrollt kívánt beépíteni a szabályozásba az iskolaszövetkezet működését illetően, amely végső soron egy piaci szereplő. Az oktatási intézmény tagsága lehetőséget jelent a diákok érdekeinek képviselőjére, akik fiatal koruk végett védtelenebbek. Ennek részleteire a szervezeti szabályoknál rá is mutatok.

Kifejezetten az alanyi körre vonatkozik a törvény még egy kógens szabálya. Ahogyan a szociális szövetkezetet illetően, az iskolaszövetkezet esetében is speciális szabály irányadó a személyes közreműködést nem vállaló tagokra, azaz a befektető tagokra. Az iskolaszövetkezeteknél nem lehet a törvény 8.§ (5) bekezdés értelmében személyes közreműködést nem vállaló természetes személy tagja az iskolaszövetkezetnek.

Figyelemmel arra, hogy a diák feladata elsődlegesen az oktatási intézmény által meghatározott feladatok és követelmények teljesítése, a törvény kógens szabályt tartalmaz az iskolaszövetkezet tevékenységét illetően is. Az Sztv. 7.§ (3) bekezdése szerint az iskolaszövetkezet tevékenységének összhangban kell állnia az oktatási intézmény pedagógiai és képzési célkitűzéseivel, továbbá az iskolaszövetkezet nem veszélyeztetheti az oktatási intézmény működését, az abban folytatott tanulmányokat.

Egy további értékes rendelkezést is rögzít az Sztv az oktatási intézmény tagságához kapcsolódóan. A 8.§ (4) bekezdés szerint az iskolaszövetkezet hozzájárulhat az oktatási intézmény nevelő és oktató munkájához szükséges feltételek javításához, valamint a diákok tanulmányainak folytatásához szükséges feltételek megteremtéséhez. A rendelkezés nem kógens, de a szabályt olvasva remélhetőleg minél több iskolaszövetkezet él a lehetőséggel.

Egy érzékelhetően a gyakorlat általi igényekre figyelemmel keletkezett, ugyancsak előremutató és értékes szabályanyagot állapít meg a 7.§ (5) – (8) bekezdés. A 7.§ (5) bekezdés értelmében lehetőség van arra, hogy az iskolaszövetkezet ellássa a tagságába tartozó szakiskolának vagy szakközépiskolának a gyakorlati képzési feladatait. Ennek feltétele azonban természetesen, hogy rendelkezzen az iskolaszövetkezet a gyakorlati képzés megszervezéséhez szükséges feltételekkel. További rendelkezésként rögzíti a törvény a gyakorlati képzéshez kapcsolódóan azt, hogy az iskolaszövetkezet és a szolgáltatás fogadója együttesen biztosítja a felsőoktatási intézmény által meghatározott szakmai feltételeket.⁴⁹⁰ Lényeges idevonatkozóan a törvény azon szabályát is megemlíteni, hogy az iskolaszövetkezet hallgató tagja a szakmai gyakorlatot, ha az iskolaszövetkezet szervezi meg számára, külső szolgáltatásra vonatkozó tagsági megállapodás alapján is elláthatja, amelynek tartalmára a későbbiekben részletesen kitérek. A szakmai gyakorlatot pedig főszabály szerint az iskolaszövetkezet igazolhatja az Sztv.-ben meghatározott feltételek mellett.⁴⁹¹ A feltételek pedig a következők: szükséges hozzá a szolgáltatás fogadójának a nyilatkozata; a gyakorlati képzésnek a hallgató felsőoktatási képzésben megszerzett elméleti ismereteinek felhasználását kell igényelnie; a szolgáltatás fogadójának meg kell felelnie a szakmai gyakorlóhellyel, a gyakorlati képzés tartalmának pedig a szakmai gyakorlattal szemben jogszabály által támasztott követelményeknek. Ki szükséges emelni, hogy a gyakorlati képzés tekintetében egy ellenőrzési szabályt meghatározott a jogalkotó. Az iskolaszövetkezet a 7.§ (8) bekezdés szerint köteles a közte és a szolgáltatás fogadója között létrejött megállapodást megküldeni az Oktatási Hivatalnak, mégpedig a megállapodás megkötésétől számított öt munkanapon belül. Az Oktatási Hivatal feljogosított az Sztv. alapján arra, hogy a szakmai gyakorlattal kapcsolatos követelmények teljesülését a szolgáltatás fogadójánál s ellenőrizze.

Álláspontom szerint a gyakorlati képzéseknek az iskolaszövetkezetek általi biztosítása azért egy támogatható szabály, mert az iskolaszövetkezetek a piac szereplőjeként számos más piaci szereplővel kapcsolatban állnak, így a diákok, akár

⁴⁹⁰ Sztv. 7.§ (6) bekezdés

⁴⁹¹ Sztv. 7.§ (7) bekezdés

tanulók, akár hallgatók számára színesíteni képesek azt a palettát, ahol a gyakorlati képzések elvégzésére a diákoknak lehetősége van. Garanciális szabálynak gondolom azonban e körben az Oktatási Hivatal irányába történő bejelentési kötelezettséget, valamint az Oktatási Hivatal ellenőrzési feladatát.

4. 4. 3. Az iskolaszövetkezet szervezetére és alapszabályára vonatkozó speciális szabályokról

Ugyancsak a diákok érdekeinek védelmére figyelemmel a jogalkotó az iskolaszövetkezet szervezetére vonatkozóan is rögzít a Ptk. irányadó szabályaihoz képest speciális rendelkezéseket. A szabályok érintik egyrészt az iskolaszövetkezet felügyelő bizottságát, másrészt pedig az iskolaszövetkezet közgyűlésére vonatkoznak. Az iskolaszövetkezet felügyelőbizottságát illetően az Sztv. 9. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy annak tagja kell, hogy legyen az alapításban részt vevő oktatási intézmény, valamint az intézmény fenntartója.

A közgyűlésre irányadó szabály pedig az, hogy az iskolaszövetkezet korlátozottan cselekvőképes kiskorú tagjai esetében, arra meg kell hívni a törvényes képviselőjüket. Lényeges azonban, hogy az Sztv. 10.§ (1) bekezdés szerint a törvényes képviselő távolmaradása nincs kihatással az iskolaszövetkezet közgyűlésének határozatképességére. A kiskorú tag jognyilatkozata azonban a törvény értelmében csak akkor érvényes, ha abba a törvényes képviselő beleegyezett. Ez arra az esetre is vonatkozik, ha írásbeli szavazás történik a közgyűlés tartása nélkül.⁴⁹²

A közgyűlés és a felügyelőbizottság ülését illetően egy közös szabályt is rögzít a jogalkotó. Mégpedig ugyancsak a diákok érdekeinek védelmében azt, hogy azokon tanácskozási joggal részt vehet az iskolaszövetkezet nevelési-oktatási intézmény tagjában működő iskolai szülői szervezet, azaz a szülői munkaközösség és a

⁴⁹² Sztv. 10.§ (2) bekezdés

diákönkormányzat képviselője, valamint az iskolaszövetkezet felsőoktatási intézmény tagjában működő hallgatói önkormányzat képviselője.⁴⁹³

Az iskolaszövetkezet alapszabályára vonatkozóan pedig az Sztv. a Ptk. szabályaihoz képest egy erőteljes korlátozó szabályt rögzít. A 9.§ (2) bekezdés értelmében az iskolaszövetkezet alapszabályának érvényességéhez az oktatási intézmény tag fenntartójának jóváhagyása szükséges. Az iskolaszövetkezet alapszabályának a jóváhagyását akkor tagadhatja meg a fenntartó az Sztv. előbbieken megjelölt rendelkezése szerint, ha az alapszabály jogszabályba ütközik, illetve amennyiben az ellentétes az oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában, valamint egyéb belső szabályzatában foglaltakkal. Megtagadási ok az is továbbá, ha az iskolaszövetkezet tevékenysége veszélyezteti az intézmény működését. További, az alapszabályra vonatkozó rendelkezést tartalmaz az Sztv. 11.§ (3) bekezdése. Ez a rendelkezés arra az esetre vonatkozik, amikor a diák gyakorlati képzése az iskolaszövetkezet keretén belül kerül megszervezésre. Felmerül ugyanis a kérdés, hogy ha az iskolaszövetkezet vállalkozik erre a feladatra, akkor a tag és az iskolaszövetkezet gazdasági együttműködése keretében, a gyakorlati képzés során előállított termékek értékesítésére hogyan kerüljön sor, valamint az értékesítésből származó nyereség miként kerüljön szétosztásra. Ezeknek a kérdéseknek a rendezését az Sztv. az alapszabály hatáskörébe utalja. A gyakorlati képzéshez kapcsolódó szabály az is, hogy amennyiben az iskolaszövetkezet keretében kerül megszervezésre a gyakorlati képzés, az iskolaszövetkezet a tagjaival „A szakképzésről” szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény rendelkezései szerint tanuló szerződést is köthet.⁴⁹⁴

Az alapszabály tartalmához kötődő további korlátozó rendelkezés az is, hogy az iskolaszövetkezet alapszabálya nem jogosíthatja fel a közgyűlést arra, hogy a szövetkezet veszteségének fedezésére pótbefizetést írjon elő.⁴⁹⁵

⁴⁹³ Sztv. 10. § (3) bekezdés

⁴⁹⁴ Sztv. 11.§ (3) bekezdés

⁴⁹⁵ Sztv. 13.§

4. 4. 4. Az iskolaszövetkezeti tag személyes közreműködéséről, a tagsági megállapodásra vonatkozó szabályokról, valamint a külső szolgáltatásról, annak szabályairól

Az iskolaszövetkezet tagja a személyes közreműködését a törvény értelmében kétféleképpen teljesíthet. Az egyik lehetőség a személy közreműködés végzése magában az iskolaszövetkezetben, ami annyit jelent, hogy az iskolaszövetkezet tagja az iskolaszövetkezetben dolgozik. A másik lehetőség a külső szolgáltatás, azaz egy harmadik személynél történő feladatellátás. Mindkét esetben lényeges az, hogy a tag feladatát az iskolaszövetkezet és a diák a tagsági megállapodásban rögzítik⁴⁹⁶, amelynek alapvető jellemzőiről, lényegéről már a szövetkezetre vonatkozó általános szabályok körében részletesen szó volt. Fontosnak tartom kiemelni azt, hogy míg a munkaerő-kölcsönzés esetén a munkaerőkölcsönző és kölcsönzött személy között „A munka törvénykönyvéről” szóló 2012. évi I. törvény 214.§ (1) bekezdés a) pontja, valamint az Európai Parlament és a Tanács 2008/104/EK irányelve (2008. november 19.) „a munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzésről” 3. cikk b) pontja értelmében munkajogviszony jön létre, az iskolaszövetkezet és a tagjai között szövetkezeti tagsági jogviszony keletkezik, amelyre vonatkozóan a tag jogait és kötelezettségeit a felek a tagsági megállapodásban határozzák meg. Analóg módon igaz ez az állítás a közérdekű nyugdíjas szövetkezet esetében a külső szolgáltatás keretében feladatot teljesítő nyugdíjas tag és a szövetkezet közötti jogviszonyra. A külső szolgáltatásra irányuló tagsági megállapodás tartalmára vonatkozóan ki kell hangsúlyozni azt, hogy az Sztv. a kötelező tartalmi elemeit konkrétan meghatározza, de ezt a későbbiekben még tárgyalom.

A külső szolgáltatás fogalmát az Sztv. 10/B.§ (2) bekezdése határozza meg. A külső szolgáltatásra irányuló jogviszony a törvény említett rendelkezése értelmében egy olyan jogviszony, amely az iskolaszövetkezet és a nappali tagozatos diák tag között jön létre. Specialitása az, hogy a nappali tagozatos diák és az iskolaszövetkezet a tagsági megállapodásban abban állapodnak meg, hogy a nappali tagozatos diák a személyes közreműködését külső szolgáltatás keretében, harmadik személynél fogja

⁴⁹⁶ Sztv. 10/A.§ (1)-(2) bekezdés

végezni. Ezt a harmadik személyt az Sztv. a külső szolgáltatás fogadójának nevezi.⁴⁹⁷ Lényeges továbbá az is, hogy erre a jogviszonyra a Ptk. megbízásra vonatkozó szabályai az irányadóak⁴⁹⁸, illetve a jogviszony bizonyos elemeire a Ptk. mellett „A munka törvénykönyvéről” szóló 2012. évi I. törvény egyes, az Sztv.-ben megállapított szabályait is alkalmazni kell. Fontos e körben kihangsúlyozni azt, hogy az iskolaszövetkezeti tag jogviszonya tehát külső szolgáltatás esetén egy megbízási természetű jogviszony, a tagnak gondossági kötelme van. A jogalkotó azonban a fiatalok számára egy extra védeltséget kíván azzal biztosítani, hogy bizonyos szabályokat az Mt.-ből alkalmazandónak rendel a nappali tagozatos diákra vonatkozóan. Megilleti mindezek alapján a tagot külső szolgáltatás esetén a pihenőidő, valamint a munkaközi szünet az Sztv.-ben meghatározottak szerint.⁴⁹⁹ Rendelkezik az Sztv. 10/B.§ (3) bekezdése a tag és a külső szolgáltatás fogadója közötti jogviszony tekintetében a külső szolgáltató utasítási jogáról is, amely álláspontom szerint a jogviszony megbízási természetéből adódik.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Sztv. 10/B. (3) bekezdés

⁴⁹⁸ Fontosnak tartom megjegyezni azt, hogy 2017. január 1-jéig „A munka törvénykönyvéről” szóló 2012. évi I. törvény XVII. fejezete tartalmazta az iskolaszövetkezet és a tagja közötti speciális jogviszony szabályait arra az esetre, ha az iskolaszövetkezet tagja harmadik személy részére teljesítette a személyes közreműködését. A 2016. évi CLXII. törvény egészítette ki az Sztv. szabályait a külső szolgáltatásra irányuló jogviszonyt szabályozó rendelkezésekkel.

⁴⁹⁹ „Sztv. 10/B. § (4) Az iskolaszövetkezet nappali tagozatos tanuló, hallgató tagja részére, ha a feladatteljesítés tartama a napi hat órát meghaladja, napi húsz, ha a napi kilenc órát meghaladja, további napi huszonöt perc munkaközi szünetet kell biztosítani. Az iskolaszövetkezet nappali tagozatos tanuló, hallgató tagja részére, ha két egymást követő napon végzi feladatát, a napi munka befejezése és a következő napi munka megkezdése között legalább tizenegy óra pihenőidőt kell biztosítani.”

⁵⁰⁰ A megbízási jogviszony keretében az utasítás szabályait a Ptk. 6: 273.§, ugyan diszpozitív jelleggel, de a következők szerint rögzíti:

„6:273. § [Utasítás]

(1) A megbízott köteles a megbízó utasításait követni.

(2) A megbízott a megbízó utasításától akkor térhet el, ha ezt a megbízó érdeke feltétlenül megköveteli, és a megbízó előzetes értesítésére már nincs mód. Ilyen esetben a megbízót késedelem nélkül értesíteni kell.

Speciális szabályokat rögzít az Sztv. arra az esetre, ha a diák 18 év alatti. Az Sztv. értelmében, ha az iskolaszövetkezet tagja a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, a diáknak az iskolaszövetkezet üzletszerű gazdasági tevékenysége keretében végzett személyes közreműködésére az Mt.-ben foglalt, a fiatal munkavállalók munkajogi védelmére vonatkozó rendelkezéseket figyelembe kell venni.⁵⁰¹ Amennyiben pedig az iskolaszövetkezet tagja a 16. életévét sem töltötte be, és az iskolaszövetkezet üzletszerű gazdasági tevékenységében személyes közreműködésére munkaviszony, illetve polgári jogi jogviszony létrehozása nélkül kerül sor, az általa elvégezhető feladatok köre korlátozott az Sztv. által. Ebben az esetben a diák ugyanis csak olyan tevékenységet láthat el, amelyet a vele jogviszonyban álló nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programja alapján a tanítási órák keretében is végez, vagy amely kapcsolódik a nevelési-oktatási intézmény létesítményeinek rendeltetésszerű működésével összefüggő, a tanulói jogviszonyból származó kötelezettségeinek teljesítéséhez.⁵⁰²

Külső szolgáltatásra irányuló jogviszony esetén, ahogyan arra már az előzőekben érintőlegesen utaltam, a tag és a szövetkezet külső szolgáltatásra irányuló tagsági megállapodást köt. A gyakorlat ezt a megállapodást nevezi „keretmegállapodás”-nak. Ennek a megállapodásnak a tartalmára vonatkozóan az Sztv. 10/B.§ (7) bekezdés előír bizonyos kötelező elemeket. A megállapodásnak az említett rendelkezés értelmében tartalmaznia kell a tag által vállalt feladatok körét, valamint annak a díjnak és a díjhoz kapcsolódó egyéb juttatásnak a legkisebb összegét, amely a tagnak a külső szolgáltatás fogadójánál történő feladatteljesítése tartamára jár,

(3) Ha a megbízó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, a megbízott köteles őt erre figyelmeztetni. Ha a megbízó a figyelmeztetés ellenére utasítását fenntartja, a megbízott a szerződéstől elállhat, illetve a szerződést felmondhatja, vagy a feladatot a megbízó utasításai szerint, a megbízó kockázatára elláthatja. Meg kell tagadnia az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértésére vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.

(4) A megbízó köteles megtéríteni az utasítás teljesítésével kapcsolatban felmerült költségeket. A megbízott az utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti. Ha a megbízó nem ad megfelelő biztosítékot, a megbízott az utasítás teljesítését megtagadhatja.”

⁵⁰¹ Sztv. 11.§ (1) bekezdés

⁵⁰² Sztv. 11.§ (2) bekezdés

magában kell foglalnia továbbá a megállapodásnak a kapcsolattartás módját a tag és az iskolaszövetkezet között a feladatteljesítéssel nem járó időszakra vonatkozóan is. A konkrét feladatteljesítés esetén pedig a tag és az iskolaszövetkezet ugyancsak egy írásbeli megállapodásban rendezi a feltételeket. Ennek a tartalmára vonatkozóan is rögzít az Sztv. kötelező elemeket.⁵⁰³ A megállapodásban a feleknek meg kell határozni a szolgáltatás fogadójának személyét, meg kell állapítani a konkrét feladatokat, a feladatteljesítés helyét és időtartamát, valamint a tagnak járó díjazást és a díjhoz kapcsolódó egyéb juttatások összegét, de rendelkeznie kell az összeg kifizetésének időpontjáról is. Az Sztv. 10/C. §-a pedig akként rendelkezik, hogy a szolgáltatás fogadója és az iskolaszövetkezet a konkrét feladatteljesítés esetén együttműködnek. Arról van szó az említett rendelkezés értelmében, hogy a szolgáltatás fogadója biztosítja az iskolaszövetkezet képviselőjének a feladatteljesítés helyére történő belépést, tájékoztatja az iskolaszövetkezetet a feladatteljesítéssel kapcsolatos lényeges körülményekről. Ez a rendelkezés az egyik alapját jelenti annak, hogy az iskolaszövetkezet képes a tagja számára foglalkoztatása esetén védeltséget biztosítani, hiszen ellenőrizni tudja a diák munkakörülményeit és folyamatos információt kap a külső szolgáltatótól az Sztv. vonatkozó, kógens előírása alapján.

A tag díjazását illetően fel kell hívni a figyelmet egy, a diákok számára kifejezetten védelmet jelentő részletszabályra. „Az iskolaszövetkezetek és a közérdekű nyugdíjas szövetkezetek számára fizetendő minimális szolgáltatási díjról” szóló 274/2017. (IX. 21.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 274/2017. Korm. rendelet) meghatározza, hogy mekkora lehet annak a díjazásnak a legkisebb mértéke, amelyet az iskolaszövetkezet külső szolgáltatásra irányuló jogviszony esetén a szolgáltatás fogadójától ellenértékként megkap. A Korm. rendelet értelmében az iskolaszövetkezet számára fizetendő minimális szolgáltatási óradíj összege megegyezik a minimálbér egy órára vetített összegének 1,178-szorosával.⁵⁰⁴ Az említett jogszabály szerint minimálbér pedig a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról szóló

⁵⁰³ Sztv. 10/B.§ (8) bekezdés

⁵⁰⁴ 274/2017. Korm. rendelet 2.§ (1) bekezdés

kormányrendeletben⁵⁰⁵ meghatározott minimálbér vagy garantált bérminimum összege órabér alkalmazása esetén.⁵⁰⁶ Garanciális szabály az is, hogy a minimális szolgáltatási óradíj levonás, visszatérítés vagy kedvezmény útján nem csökkenthető.⁵⁰⁷ Ez a szabály az iskolaszövetkezetek mellett a közérdekű nyugdíjas szövetkezetek esetében is alkalmazandó, amelyeknek hatályos szabályozását a későbbiekben részletesen elemzem. Fontosnak tartom ebben a körben megjegyezni azt, hogy a 274/2017. Korm. rendeletben foglaltakat nagyon átgondolt szabályozásnak tartom, amelyek a gyakorlat jó irányba haladását segítik. Érdeemes lenne azonban a szabályozást kiegészíteni szankció rögzítésével arra az esetre, ha a szolgáltatás fogadója és az iskolaszövetkezet a minimális szolgáltatási díjnál kisebb összegben állapodnának meg. Ez azért lenne ésszerű, mert végső soron a tag díjazásának mértéke alapvetően függ az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltató közötti megállapodásban foglalt díjazástól, a szolgáltatási díj összegétől.

A külső szolgáltatási jogviszonyt illetően a károkozás szabályaira is rendelkezések kerültek rögzítésre az Sztv.-ben.⁵⁰⁸ Ebben a „többszereplős” jogviszonyban, ha a diák harmadik személynek kárt okoz, vagy személyiségi jogot sért a külső szolgáltatás teljesítése körében, az Sztv. értelmében az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltatás fogadójának megállapodása alapján az alkalmazott károkozásáért

⁵⁰⁵ „A kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról” szóló 430/2016. (XII. 15.) Korm. rendelet

a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról

⁵⁰⁶ Úgy, mint fent 1.§

⁵⁰⁷ Úgy, mint fent 2.§ (2) bekezdés

⁵⁰⁸ Sztv. 10/B. § (9)-(10) bekezdés

való felelősség polgári jogi szabályai⁵⁰⁹ az irányadóak.⁵¹⁰ Arról van szó ugyanis, hogy amennyiben az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltató ebben állapodnak meg, akkor főszabály szerint nem a diák, hanem az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltatás fogadója felel egyetemlegesen a jogsértésért. Lényegesnek tartom megemlíteni, hogy a Ptk. 6: 540.§ az összes foglalkoztatásra irányuló jogviszonyra vonatkozóan az alkalmazottért való felelősség szabályait rögzíti alkalmazandónak, ezért helyesen választotta a jogalkotó álláspontom szerint ezt a szabályt az iskolaszövetkezet tagja károkozása esetére irányadónak.

Ugyancsak az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltatás fogadójának egyetemleges felelősségét rögzíti az Sztv. arra az esetre is, ha a tagot, azaz a diákot kár vagy személyiségi jogsértés éri a külső szolgáltatás fogadója részére történő feladatteljesítés során.

4. 4. 5. Az iskolaszövetkezetre irányadó speciális vagyoni jogi rendelkezésekről

4. 4. 5. 1. Az iskolaszövetkezetre irányadó speciális vagyoni jogi rendelkezésekről általában

Az iskolaszövetkezetre irányadó speciális vagyoni jogi szabályok köre több csoportba sorolható. Az Sztv. tartalmaz speciális rendelkezéseket az oktatási

⁵⁰⁹ „Ptk. 6:540. § [Felelősség az alkalmazott és a jogi személy tagja károkozásáért]

(1) Ha az alkalmazott a foglalkoztatására irányuló jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a munkáltató a felelős.

(2) Ha a jogi személy tagja tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a jogi személy a felelős.

(3) Az alkalmazott és a tag egyetemlegesen felel a munkáltatóval, illetve a jogi személlyel, ha a kárt szándékosan okozta.”

⁵¹⁰Fontosnak tartom kiemelni azt az észrevételemet, hogy ez a szabályozás a diák számára nagyon méltányos és kedvező. Hiszen a megbízottért való felelősség szabályai alapján, amelyet a Ptk. 6: 542.§ rendez a megbízott és a megbízó egyetemlegesen felelnek főszabály szerint. Illetőleg a megbízó mentesül abban az esetben, ha bizonyítja, hogy őt a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében felróhatóság nem terheli.

intézmény által az iskolaszövetkezet részére rendelkezésre bocsátható vagyon vonatkozásában, továbbá az iskolaszövetkezet nyereségének felosztását illetően, valamint az iskolaszövetkezet közösségi alapja tekintetében, de a pótbefizetésre is. Lényegesnek tartom kiemelni, hogy a Ptk. már elemzett szövetkezeti vagyoni szabályai alapvetően irányadóak az iskolaszövetkezet alapítására és működésére vonatkozóan is.⁵¹¹

4. 4. 5. 2. Az oktatási intézményre irányadó speciális vagyoni szabályokról

Az oktatási intézmény tekintetében a 12. § (1) bekezdés egy korlátozó szabályt tartalmaz az általa az iskolaszövetkezetbe bevihető, valamint az iskolaszövetkezet részére rendelkezésre bocsátható vagyont illetően. Az oktatási intézmény ugyanis kizárólag azt a vagyont viheti be az iskolaszövetkezetbe, illetve bocsáthatja az iskolaszövetkezet rendelkezésére, amellyel az alapító okiratában foglaltak szerint vállalkozhat. Lényeges azonban, hogy ezzel nem veszélyeztetheti az alapító okiratában meghatározott alaptevékenységét és az ebből fakadó kötelezettségeinek teljesítését. Nevelési-oktatási intézmény esetén, ha a szervezet fejlesztési támogatást kap a szakképzési hozzájárulás teljesítése keretében, külön megállapodás esetén az ebből származó vagyont az iskolaszövetkezet rendelkezésére bocsátható. A rendelkezésre bocsátás feltételeként azonban az Sztv. két feltételt szab. Az egyik feltétel, hogy az iskolaszövetkezet a gyakorlati képzés ellátásának a feladataiban részt vegyen, és ezt a tényt az alapszabálya is rögzítse, a másik pedig, hogy a fejlesztési támogatás nyújtásával kapcsolatos megállapodásban rögzíteni szükséges a vagyonnak az iskolaszövetkezet részére történő rendelkezésre bocsátását, mint speciális célt.

Az oktatási intézmény által rendelkezésre bocsátott vagyoni jogi természetét illetően fontos előírást tartalmaznak az Sztv. 12.§ (3) és (4) bekezdései, amelyeket egybeolvasva kell értelmezni. Arról van szó ugyanis, hogy a törvény értelmében az

⁵¹¹ Lásd erre: A vonatkozó vagyoni szabályok közül kiemelendő az, hogy az iskolaszövetkezet alapítása esetén sem határoz meg a jogalkotó minimum alapítási tőkre kritériumot. Ez azt jelenti tehát, hogy a tagok az alapszabályban jogosultak eldönteni, milyen mértékű legyen a mindenki által az iskolaszövetkezet rendelkezésére bocsátandó vagyoni hozzájárulás.

oktatási intézmény által az iskolaszövetkezet rendelkezésére bocsátott vagyon nem minősíthető fel nem osztható vagyonnak, és erre figyelemmel az a vagyon az iskolaszövetkezet jogutód nélküli megszűnése esetén az oktatási intézményt illeti meg. Lényeges idevonatkozó részletszabály az is, hogy az iskolaszövetkezet jogutód nélküli megszűnéséről szóló döntéshez, de az egyesüléséről, szétválásáról, nem iskolaszövetkezetként való továbbműködéséről való döntéshez is az oktatási intézmény hozzájárulása szükséges.⁵¹² A törvény kógens szabálya alapján pedig az iskolaszövetkezet a fenti döntésekhez csak abban az esetben járulhat hozzá, ha az általa az iskolaszövetkezetbe bevitt, illetve átengedett vagyon feletti rendelkezési jog továbbra is az iskolaszövetkezetet illeti meg, vagy az visszakerül hozzá, azaz az oktatási intézményhez.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az oktatási intézmény tagsági jogviszonyához kapcsolódó vagyoni jogi korlátozó rendelkezések célja az oktatási intézmény vagyonának megfelelő célra történő felhasználásának elősegítése.

4. 4. 5. 3. Az iskolaszövetkezet nyereségének felosztására irányuló speciális szabályokról, valamint a szolgáltatási díjra vonatkozó szabályról

A Ptk. már elemzett, vonatkozó korlátozó előírásánál - amely szerint a nyereségnek legalább az 50%-át a személyes közreműködés arányában kell felosztani a tagok között – az iskolaszövetkezetre irányadó speciális rendelkezése az Sztv.-nek szigorúbb szabályt rögzít. *Az Sztv. 13/A.§ (2) bekezdése értelmében ugyanis az iskolaszövetkezet az éves nettó árbevételének legalább 85%-át a tagok között személyes közreműködésük arányában osztja fel. Ez azt jelenti tehát, hogy csupán a nettó árbevétel 15%-a nem kerül kiosztásra az Sztv.-ben foglalt szabály szerint a tagok között, azaz a tagok a személyes közreműködésük arányában hozzájutnak a nettó árbevétel döntő részéhez.* Álláspontom szerint ez a szabály maradéktalanul és erőteljesen érvényre juttatja azt a Rochdale-i szövetkezet működése óta

⁵¹² Sztv. 13.§ (3) bekezdés

világviszonylatban ismert szövetkezeti működési elvet⁵¹³, miszerint a szövetkezeti tagoknak a nyereségből való részesedésének mértékét elsősorban a személyes közreműködésük mértéke határozza meg. Az iskolaszövetkezetek működése szempontjából azonban idevonatkozóan meg kell említeni egy további szabályt is, és utalni kell egy már ismertetett rendelkezésre is. Abban az esetben ugyanis, ha az iskolaszövetkezet a tevékenységét külső szolgáltatási jogviszonyban végzi, azaz munkát szervez a tagnak, meg kell állapodnia külső szolgáltatóval a tevékenysége ellenértékében. Ezt az ellenértéket nevezi az Sztv. szolgáltatási díjnak.⁵¹⁴ A szolgáltatási díj az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltató alkujának a tárgya, és mértéke alapját jelenti a tag személyes közreműködése ellentételezésének. Minél magasabb a kialkudott szolgáltatási díj, annál nagyobb mértékű a tagnak a személyes közreműködéséért járó ellentételezése. Ezért garanciális jellegű tehát a külső szolgáltatási jogviszony tartalma körében már elemzett 274/2017 Korm. rendelet, amely meghatározza a szolgáltatási díj lehetséges legkisebb mértékét. Az iskolaszövetkezet és a külső szolgáltató az alku során ez alá a mérték alá a jogszabály szerint nem mehet. Ahogyan arra utaltam, véleményem szerint a szabályozás kiváló alapokon nyugszik, további cizellálása azonban indokolt.

4. 4. 5. 4. Az oktatási képzési célt szolgáló közösségi alapra vonatkozó szabályokról

Ugyancsak vagyoni jogi természetű szabály és a nyereségfelosztást is befolyásolja, de álláspontom szerint a jelentőségére figyelemmel önálló alcímben tárgyalandó az iskolaszövetkezet oktatási, képzési célt szolgáló közösségi alapjára vonatkozó rendelkezéscsomag, amelyet az Sztv. 13/B.§ tartalmaz. Figyelemmel arra, hogy a Ptk.-nak a közösségi alapra vonatkozó szabálya a már említettek szerint diszpozitív, a jogalkotó az iskolaszövetkezet esetében biztosítani akarta kötelező jelleggel azt, hogy ez a kifejezetten szövetkezet-specifikus vagyoni jogi elem az iskolaszövetkezet esetében alkalmazandó legyen. Az iskolaszövetkezetnek az Sztv. vonatkozó rendelkezése értelmében oktatási, képzési célra felhasználható közösségi

⁵¹³ V.ö.: ; Rochdale-i alapszabály 22. pont

⁵¹⁴ Sztv. 13/A.§ (1) bekezdés

alapot kell képezni, amelyet az iskolaszövetkezet kizárólag a tagjai oktatására, képzésére, továbbképzésére használhat fel. A közösségi alap Ptk. 3: 334.§-ban rögzített szabályaihoz képest ez a rendelkezés korlátozóbb, hiszen az említett Ptk. rendelkezés az alapszabály hatáskörébe utalja a közösségi alap felhasználása jogcímeinek kérdését, ahogyan arról már annak konkrét elemzése körében szó esett. Figyelemmel arra, hogy az iskolaszövetkezet tagjai szinte teljes mértékben (90% minimum) diákok, számukra az extra ismeretek megszerzésének lehetővé tétele az egyik legfontosabb célkitűzés életkorukból adódóan. Lényeges idevonatkozóan arra is utalni, hogy míg a Ptk. 3: 334.§ értelmében a tag hozzátartozója számára is teljesíthető juttatás a közösségi alapból, addig az iskolaszövetkezet oktatási, képzési célt szolgáló közösségi alapjából kifejezetten csak a tag számára és a fenti célokra adható juttatás.

Az Sztv. 13/B.§ (1) bekezdés meghatározza azt is, hogy az oktatási, képzési célt szolgáló közösségi alapnak a nyereséghez arányosítottan minimálisan mekkora mértékűnek kell lennie. A vonatkozó rendelkezés az adózott eredmény 10%-ában állapítja meg ezt a mértéket. Jogi természetét illetően pedig harmonizálva a Ptk. szabályokkal az Sztv. is rögzíti az alap oszthatatlanságát. A nyereség felosztása esetén és a tagsági jogviszony megszűnése során az alap nem vehető figyelembe, illetőleg az iskolaszövetkezet jogutód nélküli megszűnésekor az oktatási, képzési célt szolgáló közösségi alapba helyezett vagyon a tagok között nem kerülhet felosztásra. Konkrétan rendelkezik a jogutód nélküli megszűnés esetére az alap jogi sorsáról az Sztv., mégpedig akként, hogy a hitelezőkkel történő elszámolást követően az alapba helyezett vagyont vagy egy másik iskolaszövetkezet, vagy pedig egy iskolaszövetkezeti szövetség számára kell átadni. Ezt a szabályozási felfogást teljes mértékben megfelelőnek tartom, hiszen az alapba helyezett vagyon így olyan szervezethez kerülhet, amely az eredeti céljával hasonló célra tudja az átadott vagyont felhasználni, de mindenesetre az biztos, hogy a diákok érdekében kerülhet az összeg felhasználásra. Az oszthatatlanság pedig alapvető garanciát jelent arra, hogy az iskolaszövetkezet ebből a vagyonból azokat a céljait tudja megvalósítani, amelyek a tagok irányába nyújtandó piaci célja melletti társadalmi, kulturális, oktatási céljai.

4. 4. 6. Az iskolaszövetkezet megszűnésének speciális szabályairól

A Ptk.-nak a szövetkezet megszűnésére irányadó általános szabályai mellett az Sztv. speciális rendelkezést is rögzít idevonatkozóan. Az iskolaszövetkezet megszűnésének speciális esete az iskolaszövetkezet tagságára irányuló speciális szabályokkal vannak szoros összefüggésben. Arra figyelemmel ugyanis, hogy oktatási intézmény tagsága nélkül iskolaszövetkezet nem alapítható és működtethető, annak kilépése, illetve megszűnése egy, a jogalkotó által szabályozandó kérdést vet fel az iskolaszövetkezet továbbműködését illetően. A jogalkotó pedig akként szabályoz – analóg módon azzal a Ptk. által rendezett esettel, amikor a szövetkezeti tagok száma hét fő alá csökken -, hogy a szövetkezetnek hat hónapja van a tagság körében felmerülő probléma rendezésére. Amennyiben az oktatási intézmény megszűnik vagy kilép, és hat hónapon belül nem lép be tagként másik oktatási intézmény, az iskolaszövetkezet is megszűnik a törvény erejénél fogva.

4. 4. 7. Az iskolaszövetkezeti hatályos szabályozásról összefoglalóan

Az iskolaszövetkezetek hatályos szabályozása tekintetében megállapítható, hogy kellő mértékben részletes. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az iskolaszövetkezetek működése kiforrottá, hatékonyá vált. Mintaként szolgál a típus szabályozása és működése álláspontom szerint európai viszonylatban és hatékony eszköznek bizonyul a foglalkoztatáspolitikai nehézségek kiegyensúlyozásában.

5. A KÖZÉRDEKŰ NYUGDÍJAS SZÖVETKEZETRŐL

5. 1. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet elemzésének szempontrendszeréről

Hasonlóan az iskolaszövetkezeti hatályos magyar joganyaghoz, a közérdekű nyugdíjas szövetkezeti típus szabályozása is kifejezetten a magyar jogalkotáshoz köthető. A közérdekű nyugdíjas szövetkezetet illetően fontosnak tartok az időskorúakkal kapcsolatban közreadott dokumentumokban szereplő tendenciákkal foglalkozni, kifejezetten rámutatni azokra a szabályozási kiindulópontokra, amelyek a

vonatkozó joganyag kimunkálására hatottak. Majd mindezek bemutatását követően elemzem a közérdekű nyugdíjas szövetkezetekre irányadó speciális szabályokat.

5. 2. A közérdekű nyugdíjas szövetkezeti típus megalkotásának indokoltságáról, jellemzőiről

A közérdekű nyugdíjas szövetkezet a magyar jogban új szövetkezeti típusként az Sztv. 2017. július 1. hatályú módosításával⁵¹⁵ jelent meg. Az új típus speciális szabályainak megalkotása egy komplex nemzetközi viszonylatú tendenciához kapcsolódódik. Az ENSZ Népesedési Alapjának számos más nemzetközi szervezet együttműködésével végzett átfogó kutatásának⁵¹⁶ megállapítása szerint 2050-re a 60 év felettiek száma elérheti a 2 milliárdot a világban. A végzett kutatás továbbá azt eredményt hozta, hogy az idősebb generáció egy része 60 év felett akként szeretné magát hasznosnak érezni a társadalomban, hogy igaz rugalmasan, de dolgozni szeretne. A kutatásban szerepel azonban az is, hogy sok esetben az idősebb korúak számára nem kedvezőek a munkafeltételek, illetve bizonyos, „modern típusú” munkákra vonatkozóan hiányzik az idősebb korosztálynak a megfelelő kvalifikációja, tudása, amelynek megszerzésére nem állnak rendelkezésre megfelelő feltételek. Igénye lenne pedig az idősebb korosztálynak arra, hogy továbbképzéseken, tanfolyamokon részt tudjon venni, képezni tudja magát.⁵¹⁷ A nemzetközi

⁵¹⁵ A közérdekű nyugdíjas szövetkezeti típus szabályai az „Egyes törvényeknek a közérdekű nyugdíjas szövetkezetek létrehozásával összefüggő módosításáról” szóló 2017. évi LXXXIX. törvény 10. § (1) bekezdése szerinti módosításával kerültek be az Sztv.-be.

⁵¹⁶ A kutatás eredményeire lásd: UNITED NATIONS POPULATION FUND, HELPAGE INTERNATIONAL: *Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge*; 2012, <file:///C:/Users/user/Downloads/UNFPA-Report.pdf>, 2018. 06. 04.

⁵¹⁷ Úgy, mint fent: az említett adatra lásd: 13. o.; az idősebb korúak foglalkoztatására vonatkozó következtetésekre lásd különösen: 54-57.o.; 144.-145 o.,

Érdemes megjegyezni, hogy az idősebb generáció élethelyzetére kiemelt figyelem irányul nemzetközi viszonylatban a XXI. században. 2002-ben Madridban Idősügyi Világkonferencia került megrendezésre, ahol a világ országai Nemzetközi Idősügyi Cselekvési Tervet fogadtak el. A Terv az idősebbek társadalmi integrációját, aktivitásuk megőrzésének támogatását, társadalmi hozzájárulásuk

viszonylatban megfigyelhető folyamatokhoz hasonlóan Magyarországon is nőtt az idősebb korúaknak a száma⁵¹⁸. A nyugdíjassá váló⁵¹⁹ idősebb korúak közül pedig

elismerését, illetve az idős generációról való megfelelő gondoskodás és gondozás biztosítását célozza meg. A Madridi Cselekvési Terv megtalálható angol, francia, kínai, orosz, spanyol, arab nyelven: <https://www.un.org/development/desa/ageing/madrid-plan-of-action-and-its-implementation.html> 2018. 06. 04. ; 2002-ben került megrendezésre az első Idősügyi Miniszteri Konferencia is Berlinben, amely 5 évenként kerül megszervezésre, a legutóbbira 2017-ben Lisszabonban került sor („Ministerial Conference on Ageing: A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer”, 2017. szeptember 20-22.). (Korábbi miniszteri konferenciák: 2007. Leon, 2012. Bécs) A 2017-es Lisszaboni Konferenciához kötődő miniszteri deklarációban megerősítésre került a Madridi Cselekvési Terv végrehajtása iránti elkötelezettsége az országoknak. A lisszaboni deklarációnak a jelen kutatáshoz és munkához kapcsolódó egyik lényeges pontja a II: pont, amely „*A munkával töltött élet és a munkaképesség meghosszabbítására bátorítás*”, főcímet viseli. Ebben a pontban a Miniszteri Deklaráció kifejezésre juttatja például, hogy elő kell segíteni minden korosztálynak a foglalkoztatásban való maximális részvételének lehetőségét, figyelemmel az idősebb korúakban rejlő munkapotenciálra; támogatni kell az élethosszig tartó tanulást (lifelong learning) és a különböző képességek fejlesztését, amelyek előfeltételét jelentik egy aktív és teljes életnek minden életkorban; bátorítani kell a munkaadókat, hogy értékeljék az idősebbek tapasztalatait; alkalmazzák őket; ösztönzőkkel kell szolgálni a munkával eltöltött idő meghosszabbítása érdekében, elő kell segíteni az idősebbek munkába történő reintegrációját, lehetőséget kell teremteni flexibilis foglalkoztatási feltételekre az idősebb korosztály megtartása érdekében. A Lisszaboni Deklarációra lásd:

https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Ministerial_Conference_Lisbon/Documents/2017_Lisbon_Ministerial_Declaration.pdf 2018. 06. 04.

⁵¹⁸ „Az élettartam hosszabbodásával a modern társadalmakban, így Magyarországon is egyre több az idős ember. Számuk és népességen belüli arányuk növekedése általános jelenség...” KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *A népesség gyarapodó rétege – Az időskorúak jellemzői*, 2014. október; https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nepesseg_gyarapodo.pdf 2018. 06. 04.

⁵¹⁹ Magyarországon az öregségi nyugdíjkorhatár „*A társadalombiztosítási nyugellátásról*” szóló 1997. évi LXXXI. törvény szerint:

„*A nyugdíjjogosultság*

A 2008. december 31-ét követő időponttól megállapításra kerülő öregségi nyugdíj esetében

18. § (1) *A társadalombiztosítási öregségi nyugdíjra jogosító öregségi nyugdíjkorhatára annak, aki*

a) 1952. január 1-je előtt született, a betöltött 62. életév,

b) 1952-ben született, a 62. életév betöltését követő 183. nap,

azoknak a munka világában tartása, illetve integrálása, akik ezt igényelnék és szeretnék, megoldandó feladat. Ismételendő fontos feltételként jelentkezik azonban ennek a korcsoportnak a vonatkozásában az, hogy a nyugdíjas korúak a foglalkoztatásukat rugalmasan, általában nem mindennapos rendszerességgel képzelik el és ugyancsak jellemzően nem napi nyolc órában. Megfigyelhető mindemellett azonban az is, hogy az időskorúak alapvetően vágyanak a társas kapcsolatokra, szeretnének valamilyen közösséghez tartozni, közösségben maradni, az általuk elképzelt minőségi életet élni. A magyar jogalkotónak tehát egy olyan megoldásban volt célszerű gondolkodnia, amely ennek a korcsoportnak komplex lehetőségeket és előnyöket képes biztosítani. Célként jelent meg tehát egyrészt az, hogy az aktív nyugdíjas korúak az általuk érthetően igényelt és akceptálható feltételekkel dolgozni tudjanak. Másrészt pedig törekedni kívánt a jogalkotó arra is, hogy a korcsoport számára elő tudja segíteni társas kapcsolatainak bővítését, életminőségének egyáltalában véve a megőrzését. Álláspontom szerint az eddigiekben felsorolt célok önmagukban generális társadalmi érdeknek is minősülnek, azonban össztársadalmi érdekként jelentkezik mindezekhez kapcsolódóan még további két szempont is. Az egyik szempont az, hogy a nyugdíjas társadalom jellemzően olyan hallatlan mértékű élet- és munkatapasztalat, szakmai ismeret és tudás birtokában van, amelynek a fiatalabb korcsoport részére történő átadása kifejezetten hasznos és a fiatalok számára vitán felül építő jellegű lehet. A másik szempont pedig egy, a munkaerőpiacon jelenleg megfigyelhető szempont. Arról van szó ugyanis, hogy napjainkban erőteljes munkaerőhiány figyelhető meg számos piaci szektorban, így például a vendéglátóiparban, az építőiparban, a kereskedelemben. Ezek a szektorok keresik azokat a lehetőségeket, hogy megbízható munkaerőt találjanak működésük

c) 1953-ban született, a betöltött 63. életév,

d) 1954-ben született, a 63. életév betöltését követő 183. nap,

e) 1955-ben született, a betöltött 64. életév,

f) 1956-ban született, a 64. életév betöltését követő 183. nap,

g) 1957-ben vagy azt követően született, a betöltött 65. életév.”

folyamatosságának biztosítása érdekében minél egyszerűbben, hatékonyabban és gyorsabban.

Számba véve az előbbieken felsorolt feltételeket, körülményeket és szempontokat, a jogalkotó a szövetkezetre olyan lehetséges eszközként tekintett, amely alkalmas szervezeti-jogi keretnek bizonyulhat a fentiekben megjelölt célok megvalósítására. Ahogyan arra már a szövetkezeti forma általános elemzése körében rávilágítottam, ez a társas vállalkozás mindenekelőtt a tagközpontú, demokratikus működés elvét mondhatja magáénak, amely alapvetően a tag többes pozíciójából fakad, miként arra már több ízben utaltam. A tagközpontú, demokratikus működés a nyugdíjasok foglalkoztatásának elősegítése körében biztosítani tudja azt, hogy a működés a tagok igénye és elképzelése mentén történjen. A szövetkezeti forma tehát alkalmas arra, hogy a nyugdíjas korcsoport által elvárt rugalmasság a foglalkoztatás körében megvalósítható és garantálható legyen. A szövetkezeti forma ugyanakkor a komplex célkitűzéseiből adódóan, - amelyekről jelen munkában már részletesen volt szó több ízben - a tagok, azaz jelen esetben az aktív nyugdíjas korcsoport számára a gazdasági előnyökön túlmenően megfelelő keretet jelent arra is, hogy bizonyos szociális, oktatási, kulturális, egészségügyi jellegű szolgáltatás igénybevételére is lehetőséget biztosítson a tagjai számára, életminőségük megtartását és előmozdítását támogatva.

A szövetkezeti forma azon gazdasági előnyére figyelemmel pedig - amelyet az iskolaszövetkezet esetében kifejezetten kiemeltem - miszerint képes a piac kis szereplőinek, jelen esetben az egyes nyugdíjas munkaerőknek az összefogására, hatékonyabban, alkuképesebben tud fellépni a piacon, tárgyalni a keresleti oldallal.

Végül, de nem utolsó sorban fontos kihangsúlyozni azt is, hogy a magyar jogalkotó számára rendelkezésre állt egy mintaértékű kiindulópont a közérdekű nyugdíjas szövetkezeti joganyag megalkotásához. A már részletesen elemzett iskolaszövetkezeti szabályozási modell ugyanis - amelynek működése mentén az iskolaszövetkezetek kiemelkedő eredményeket hoznak a diákok foglalkoztatása körében - kipróbált, megfelelő, és követendő szabályozási mintaként szolgált a közérdekű nyugdíjas szövetkezeti joganyag kimunkálását illetően. Ennek indoka az, hogy az életkorfa két ellentétes pólusán lévő korcsoport bizonyos hasonlóságot mutat

egymással a foglalkoztatási igényeiket illetően. Mindkettő korcsoport e tekintetben a rugalmasságot igényli. Érdekességnek tartom ugyanakkor azt is, hogy mind a diákok, mind a nyugdíjas korcsoport számára az oktatás, képzés igénybevételének lehetősége, amelyet a szövetkezet a komplex célkitűzéséből adódóan biztosítani képes, ugyancsak alapvető fontosságú. Míg a diákok számára a szövetkezet általi képzés, oktatás, továbbképzés biztosítása hozzá tud járulni a jövőbeni sikerességükhöz, a nyugdíjasok szempontjából, ahogyan arra az ENSZ Népesedési Alapjának kutatása is rámutatott, az oktatás ugyancsak elengedhetetlen, de más okból. Jellemző a nyugdíjas korcsoportra ugyanis, hogy nehézséget jelent számára önállóan a technikai, informatikai innovációt például követni, de sok esetben szívesen beletanul. Véleményem szerint további közös pontot jelent ugyancsak az is, hogy mindkét korcsoport szempontjából a társadalmi kohézió erősítése elengedhetetlen. Míg a diákok esetében az a cél, hogy a társadalom olyan hasznos tagjaivá váljanak, akiknek a társadalmi megbecsültsége az idő előrehaladtával egyre nő, a nyugdíjas korcsoport esetében pedig az az elsődleges szempont, hogy a társadalom olyan tagja maradjon, aki hasznosnak és megbecsültnek érzi magát.

A fentiekre figyelemmel megalkotott nyugdíjas szövetkezeti joganyag a hatályba lépése óta eltelt rövidebb idő ellenére, az eddigi gyakorlati tapasztalatok alapján alkalmas szabályozási keretként szolgál ennek a speciális szövetkezeti típusnak a működéséhez. A közzétett adatok szerint 124 közérdekű nyugdíjas szövetkezet került megalapításra Magyarországon 2018. március 28-ig⁵²⁰ és létrejött érdekképviselési és érdekvédelmi szervezetük⁵²¹ is mostanra.

⁵²⁰ Az adat a „Közérdekű Nyugdíjas Szövetkezeti Szakmai Napok” 2018. március 28-án megrendezett budapesti szakmai fórumán hangzott el. Az említett szakmai rendezvény egy szakmai tájékoztató fórumorozat része volt, amelynek tartalmára a későbbiekben visszatérek.

⁵²¹ Közérdekű Nyugdíjas Szövetkezetek Országos Érdekvédelmi Szövetsége (KözÉSZ), a szervezet elérhető: <http://www.kozesz.hu/> 2018. 06. 04.

5. 3. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet hatályos szabályairól

5. 3. 1. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet szabályozásának struktúrájáról

A közérdekű nyugdíjas szövetkezetek irányadó szabályozása az eddigiekben elemzett speciális szövetkezeti típusokéhoz hasonlóan épül fel. A közérdekű nyugdíjas szövetkezetekre a Ptk. keretjellegű szabályozása mellett kifejezetten erre a szövetkezeti típusra rögzített speciális szabályok is irányadóak. A speciális rendelkezések az Sztv. II. Fejezet „5. Közérdekű nyugdíjas szövetkezet” alcím alatt szerepelnek, konkrétan a 25.§-34.§-okban. Egyebekben pedig irányadóak a közérdekű nyugdíjas szövetkezetekre további, az alapításukat és a működésüket kedvezőbbé tevő speciális adójogi és egyéb jogszabályok is⁵²², ahogyan az iskolaszövetkezet esetében is. Az Sztv. 33.§-a törvényi felhatalmazásként rögzíti az, hogy az állam a nyugdíjas szövetkezet tevékenységéhez szükséges és arányos mértékben támogatást nyújthat. Ez a támogatás lehet például az előbbiekben említett adójogi preferencia. Lényegesnek

⁵²² A közérdekű nyugdíjas szövetkezetre irányuló preferenciák például: a közérdekű nyugdíjas szövetkezet és az öregségi nyugdíjban, valamint átmeneti bányászjáradékban részesülő tagja közötti jogviszony nem eredményez szociális hozzájárulási adó fizetési kötelezettséget a Szocvt. 455. § (3) bekezdés e) pont alapján. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet nem fizet továbbá szakképzési hozzájárulást a Szakképzési tv. 2. § (1) bekezdés b) pontja szerint. Az Szja tv. 1. számú melléklet 4.24. a) és b) pontja is rendelkezik preferenciáról. Az Szja tv. 1. számú melléklet 4.24. a) pontja értelmében adómentes a közérdekű nyugdíjas szövetkezet öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesülő tagja által a személyes közreműködés ellenértékéért étel, valamint a közérdekű nyugdíjas szövetkezet tevékenységének eredményeként előállított javak vagy fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható utalvány formájában együttesen legfeljebb havonta a minimálbér összegét meg nem haladó értékben megszerzett bevétel, azzal azonban, hogy a fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható utalvány formájában juttatott bevétel nem haladhatja meg a minimálbér 25 százalékát. Az Szja tv. 4.24. b) pontja értelmében pedig adómentes a közérdekű nyugdíjas szövetkezet által a közösségi alapról az alapszabályában rögzítettek szerint az öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesülő tagjának vagy családtagjának étel, valamint a közérdekű nyugdíjas szövetkezet tevékenységének eredményeként előállított javak értékének megállapításánál a szövetkezet értékesítési tevékenysége során alkalmazott árat, ennek hiányában a szokásos piaci értéket kell figyelembe venni.

tartom idevonatkozóan kiemelni azt, hogy a nyugdíjas szövetkezet számára rögzített preferenciák az iskolaszövetkezetek és a szociális szövetkezetek preferenciáit alapul véve kerültek megállapításra.

5. 3. 2. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet fogalmáról

A közérdekű nyugdíjas szövetkezetnek, mint speciális szövetkezeti típusnak az elhatárolását más szövetkezeti típusoktól az Sztv. a szociális szövetkezet és az iskolaszövetkezet mintájára a nyugdíjas szövetkezet célkitűzésének a meghatározásával valósítja meg. Az Sztv. 25.§-a értelmében a nyugdíjas szövetkezetnek a célja komplex. Ennek oka, hogy ahogyan arra a nyugdíjas szövetkezeti típus létrehozatalának indokoltsága kapcsán már rávilágítottam, egy összetett gazdasági-társadalmi igény húzódik meg e speciális szövetkezeti típusnak a megalkotása mögött. Figyelemmel arra pedig, hogy a szövetkezeti formára hagyományosan jellemző az a tulajdonság, miszerint képes a tagok számára több cél megvalósulását is elősegíteni egymással párhuzamosan, a jogalkotó több, egymással összefüggő célkitűzést határozott meg a nyugdíjas szövetkezet céljaként.

A nyugdíjas szövetkezet fogalmát a jogalkotó a következők szerint határozza meg: „25. § A közérdekű nyugdíjas szövetkezet (a továbbiakban: nyugdíjas szövetkezet) célja, hogy a még aktív időskorúak számára foglalkoztatást, munkaerőpiaci reaktivizálást biztosítson, a tagok gazdasági és szociális helyzetét előmozdítsa. A nyugdíjas szövetkezet célja továbbá, hogy a következő generációk számára a tagoknál felhalmozódott tudás, szakmai- és élettapasztalat átadásra kerüljön. A nyugdíjas szövetkezet a céljainak megvalósításával közérdeket is szolgál.”

A definíció tulajdonképpen szintetizálja azokat a célkitűzéseket, amelyek a jelenkori idősebb generáció státuszának megerősítésére, javítására irányulnak. A nyugdíjas szövetkezet célja, hogy annak az aktív időskorúnak, aki dolgozni szeretne, lehetőséget adjon a munkaerőpiacra történő visszatérésre a nyugdíjba vonulását követően, javítsa vagyoni helyzetét, de egyúttal egyéb, szociális természetű előnyöket is nyújtson számára.

5. 3. 3. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet alanyi köréről

A közérdekű nyugdíjas szövetkezetnek – eltérően a szociális szövetkezet és az iskolaszövetkezet szabályozásától - kizárólag természetes személy tagjai lehetnek.⁵²³ Míg az iskolaszövetkezet esetében indokolt a diákok érdekeinek védelme miatt, ahogyan arról szó volt, az oktatási intézmény tagságát feltételként rögzíteni, a nyugdíjas szövetkezet tekintetében nem talált a jogalkotó semmilyen alapul szolgáló indoklást bármi, akár speciális jogi személy tagságát illetően. Egyebekben azonban mutat hasonlóságot a nyugdíjas szövetkezet alanyi körére vonatkozó szabályozás az iskolaszövetkezeti joganyag vonatkozó részével. A nyugdíjas szövetkezeti szabályozás is tartalmaz ugyanis egy arányszámot azon nyugdíjasok paritását illetően más természetes személyekhez képest, akik a törvény értelmében a nyugdíjas szövetkezet tagjai lehetnek. Ez az arány az iskolaszövetkezeti szabályozással megegyezően 90%. A konkrét alanyi körre vonatkozóan pedig az Sztv. az öregségi nyugdíjban részesülőket és az átmeneti bányászjáradékban részesülőket jelöli meg. Ez azt jelenti tehát, hogy a nyugdíjas szövetkezet alapítása és működése során a tagság legalább 90%-ának öregségi nyugdíjban⁵²⁴ részesülőnek vagy átmeneti

⁵²³ Sztv. 26.§ (1) bekezdés

⁵²⁴ V.ö.: ; Fontos megjegyezni egy speciális szabályt e körben, konkrétan a nők kedvezményes nyugdíjára vonatkozó rendelkezést. Lényeges ugyanis, hogy öregségi teljes nyugdíjra jogosultak azok a nők, akik a nők számára, a Tny. tv. 18.§ (2a)-(2d) bekezdésekben rögzített kedvezményt igénybe véve, 40 év jogosultsági idővel rendelkeznek és megfelelnek további, a törvényben rögzített feltételeknek. Amennyiben az előbbieken megjelölt alanyi kör részesül is öregségi nyugdíjban, a nyugdíjas szövetkezet azon tagja lehet, amely beletartozik a 90%-os paritásba.

bányászjáradékban⁵²⁵ részesülőnek kell lennie.⁵²⁶ Az említett szabályozás azt is jelenti továbbá, hogy egy tíz fő alatti tagsággal rendelkező közérdekű nyugdíjas szövetkezetnek kizárólag öregségi nyugdíjban részesülő, illetve átmeneti bányászjáradékban részesülő tagjai lehetnek. További korlátozó rendelkezés az alanyi kört illetően az is, hogy a nyugdíjas szövetkezetnek személyes közreműködést nem vállaló tagjai, azaz befektető tagjai nem lehetnek.⁵²⁷ A nyugdíjas szövetkezet tagságára irányadó szabályok tekintetében tehát megállapítható az, hogy a jogalkotó kifejezetten egy jól behatárolható alanyi kör számára fektette le ennek a speciális típusnak a szabályait, ahogyan tette azt az iskolaszövetkezet esetében is. Az általános szövetkezeti működési alapelveket illetően fontosnak tartom azonban hangsúlyozni azt, hogy természetesen a nyugdíjas szövetkezetre vonatkozóan is irányadó a Ptk. 3: 325.§-ban rögzített szövetkezet fogalom, és az annak egyik lényeges elemét jelentő

⁵²⁵ „A bányászatról” szóló 1993. évi XLVIII. törvény 49/B. § (1) bekezdése értelmében átmeneti bányászjáradékra jogosult, aki

„a) Magyarországon bányavállalkozónál föld alatti munkakörben

aa) legalább huszonöt év, a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény szerint figyelembe vehető szolgálati időt szerzett, vagy

ab) legalább 5000 - a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény szerint szolgálati időként figyelembe vehető - műszakot töltött el azzal, hogy a mecseki ércbányászatban elért műszakszámának az 1,67-szeresét, a mecseki szénbányászatban elért műszakszámának pedig az 1,25-szörösét kell a műszakszám meghatározása során figyelembe venni,

b) az öregségi nyugdíjkorhatárt nem töltötte be,

c) azon a napon, amelytől kezdődően az átmeneti bányászjáradékot megállapítják, biztosítással járó jogviszonyban nem áll, és

d) azon a napon, amelytől kezdődően az átmeneti bányászjáradékot megállapítják, a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 4. § (1) bekezdés i) pontja szerinti rendszeres pénzellátásban - az özvegyi nyugdíj, a baleseti hozzátartozói nyugellátások, a hadigondozottak és nemzeti gondozottak pénzbeli ellátásai, a nemzeti helytállásért elnevezésű pótlék, valamint az uniós rendeletek alapján külföldi szerv által folyósított, ezekkel azonos típusú ellátások kivételével - nem részesül.”

⁵²⁶ Sztv. 26.§ (2) bekezdés

⁵²⁷ Sztv. 26.§ (3) bekezdés

nyitott tagság elve. Nem ütközik a nyugdíjas szövetkezet alanyi körének jogalkotó általi szigorú korlátozása a Ptk. szövetkezeti fogalmába, ugyanis az előbbieken kifejtett lehatárolás ésszerű és objektív. Az a természetes személy, aki megfelel a törvény objektív követelményeinek és a konkrét közérdekű nyugdíjas szövetkezet alapszabályában ugyancsak rögzíthető további objektív, nem diszkriminatív követelményeknek, valamint a nyugdíjas szövetkezet alapszabályában foglaltakat magára nézve kötelezőnek ismeri el, tagjává válhat a nyugdíjas szövetkezetnek. A nyitott tagság elvéhez kapcsolódóan arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a tag bármikor dönthet a szövetkezetből történő kilépéséről is.

5. 3. 4. A tagfelvételi kérelem és a tagsági megállapodás szabályairól a közérdekű nyugdíjas szövetkezet esetében

Ahogy arra már a szövetkezet Ptk.-ban foglalt szabályainak elemzése kapcsán rámutattam, szövetkezeti tagsági jogviszonyt létesíteni a szövetkezet alapítójaként annak alapításakor lehetséges, illetőleg a nyitott tagság elve alapján a szövetkezet működésének során, utólag is lehetőség van a tagok számának bővítésére a szövetkezetben.⁵²⁸ Abban az esetben, ha utólag kíván valaki szövetkezeti taggá válni, a tagsági jogviszony létesítésének első lépése az, hogy egy tagfelvételi kérelmet kell a szövetkezet számára benyújtani. A hatályos magyar szövetkezeti jog, a korábbiakban ismertetettek szerint a Ptk. 3: 354.§-ban rendelkezik a tagfelvételi kérelem tartalmáról, azonban ez a szabály a kérelem tartalmi elemeit illetően átfogó, keretjellegű szabályozást ad. Természetszerűleg ennek oka az, ahogyan azt már kifejtettem, hogy szövetkezeti típusonként igencsak eltérő, speciális tartalmi elemekre lehet szükség a tagfelvételi kérelemben, amelyekről a szövetkezetbe belépni kívánó tagnak nyilatkoznia kell. Az említett speciális tartalmi elemeket pedig szükség esetén az adott szövetkezeti típus különös szabályai körében érdemes rendezni. A nyugdíjas szövetkezetbe történő belépés esetére irányadó speciális előírásokat a tagfelvételi kérelmet illetően - az említett szabályozási rendezőelvre figyelemmel - a nyugdíjas szövetkezet speciális szabályai körében az Sztv. 27.§ tartalmazza. A gyakorlat számára

⁵²⁸ V.ö.: „eredeti” és „származékos” módon létrejövő tagsági jogviszony

a vonatkozó szabályok alkalmazását megkönnyítendő, a jogalkotó nemcsak a kifejezetten erre a típusra irányadó, speciális elemeket rögzíti az említett rendelkezésben, hanem teljes körűen meghatározza a nyugdíjas szövetkezetbe történő belépés esetére a tagfelvételi kérelem tartalmi elemeit. A generális szabályok köréből már ismert rendelkezések szerint, a belépni kívánó tagnak nyilatkoznia kell arról, hogy tagja kíván lenni az adott nyugdíjas szövetkezetnek, valamint arra vonatkozóan is nyilatkoznia kell, hogy a nyugdíjas szövetkezet alapszabályában foglaltakat elfogadja és magára nézve kötelezőnek ismeri el. Figyelemmel arra, hogy a közérdekű nyugdíjas szövetkezetnek kizárólag olyan tagjai lehetnek, akik személyes közreműködést vállalnak, nyilatkoznia kell minden egyes belépni kívánó természetes személynek arról is, hogy vállalja a nyugdíjas szövetkezet tevékenységében való személyes közreműködést. Tekintettel pedig arra a másfél évszázados szövetkezeti jogi szabályozási hagyományra, amelyet a Ptk. is követ, miszerint a szövetkezet alapításakor minden tagnak vagyoni hozzájárulási kötelezettsége áll fenn⁵²⁹, amelynek mértékét a Ptk. értelmében az alapszabály határozza meg, a tagnak az alapszabályban meghatározott mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítését is vállalnia kell. Nyilatkoznia kell a leendő tagnak egyebekben arról is, hogy a szövetkezet által biztosított szolgáltatásokat igénybe kívánja venni. A nyugdíjas szövetkezet alanyi körére vonatkozó 90%-ban rögzített korlátozó szabálynak való megfelelés érdekében pedig a belépő tagnak nyilatkoznia kell arról, hogy öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesül-e. Amennyiben egyikben sem részesül, abban az esetben akkor lehet a belépni kívánó természetes személy a nyugdíjas szövetkezetnek a tagja, ha a belépésével a szövetkezet nem sérti a „nyugdíjasok” arányára vonatkozó, említett paritást. Amennyiben megsértené a belépéssel a szövetkezet a vonatkozó jogszabályt, a tagfelvételi kérelmet el kell utasítania annak a szervnek, amely az alapszabályban foglaltak szerint fel van jogosítva a tagfelvételi kérelmek elbírálására, az azokról való döntésre.

⁵²⁹ Ahogyan arra már az általános szabályok körében utaltam, a Ptk. 3: 325.§ a szövetkezetet olyan jogi személynek definiálja, amelyben a tagnak kettős kötelezettsége van. Egyrésztől vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie, másrésztől pedig főszabályként személyes közreműködési kötelezettsége van a tagnak.

A nyugdíjas szövetkezet alapítása esetén az alapító, a nyugdíjas szövetkezetbe történő utólagos belépés esetén pedig az a belépő tag, akinek a szövetkezet arra feljogosított szerve a tagfelvételi kérelmét elfogadta - mint minden szövetkezet esetében - tagsági megállapodást köt a közérdekű nyugdíjas szövetkezettel. A tagsági megállapodás tartalmát illetően az Sztv. 28.§ három lényeges elemet határoz meg. A tag személyes közreműködésének konkrét tartalmát, annak módját és a személyes közreműködésének ellentételezését a tagsági megállapodásban kell meghatározni. Az iskolaszövetkezeti szabályozással analóg módon lehetősége van az öregségi nyugdíjban és az átmeneti bányászjáradékban részesülő tagnak arra, hogy a személyes közreműködését külső szolgáltatás, azaz a szövetkezet által harmadik személy részére nyújtott szolgáltatás keretében teljesítse.⁵³⁰ Ebben az esetben a szövetkezet előbbiekben említett tagjai olyan tagsági megállapodást kötnek a nyugdíjas szövetkezettel, amely külső szolgáltatásra irányul. Természetesen ez a jogviszonya a tagoknak speciális - ugyancsak hasonló módon az iskolaszövetkezeti szabályozásban foglaltakhoz. A nyugdíjas szövetkezet és a tagja között létrejött külső szolgáltatási jogviszonyra alapvetően a megbízás Ptk. szabályai az irányadók⁵³¹ azzal azonban, hogy bizonyos, az Sztv.-ben megjelölt Mt. szabályok is alkalmazandók e speciális jogviszony esetében. Figyelemmel e speciális alanyi kör életkorára, helyesnek tartom, hogy a jogalkotó a megbízás szabályait bizonyos kógens rendelkezésekkel kiegészíti, mégpedig a munkaközi szünet és a pihenőidő szabályaival⁵³² - ahogyan tette azt az iskolaszövetkezeti joganyagban is.

Amennyiben a nyugdíjas tag a személyes közreműködését külső szolgáltatás keretében látja el, a konkrét feladatára vonatkozóan megszülető megállapodás tartalmát illetően a törvény az iskolaszövetkezeti szabályozással analóg, kógens rendelkezéseket állapít

⁵³⁰ Sztv. 29.§ (1) bekezdés

⁵³¹ Sztv. 29.§ (2) bekezdés

⁵³² Sztv. 29.§ (4) „A nyugdíjas szövetkezet öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesülő tagja részére, ha a feladatteljesítés tartama a napi hat órát meghaladja, napi húsz, ha a napi kilenc órát meghaladja, további napi huszonöt perc munkaközi szünetet kell biztosítani. A nyugdíjas szövetkezet öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesülő tagja részére, ha két egymást követő napon végzi feladatát, a napi munka befejezése és a következő napi munka megkezdése között legalább tizenegy óra pihenőidőt kell biztosítani.”

meg. Tartalmaznia kell ennek a megállapodásnak az Sztv. 29.§ (6) bekezdés értelmében azokat a feladatokat, amelyeket a tag vállalni tud, az ellentételezés legkisebb mértékének összegét, valamint a nyugdíjas szövetkezet és a tag kapcsolattartásának a módjáról is rendelkezni kell a megállapodásban arra az esetre, amikor a tag nem teljesít feladatot. A külső szolgáltatás keretében végzendő konkrét feladat megkezdésének pedig további írásban rögzítendő követelményei vannak, amelyeket a 29.§ (7) bekezdés taxatív módon sorol fel. A nyugdíjas szövetkezetnek és a tagjának meg kell jelölnie a megállapodásban a szolgáltatás fogadóját, valamint meg kell állapodniuk a konkrét teljesítendő feladatban, a feladata ellentételezéséért járó konkrét díjazásban, valamint egyéb juttatásokban és azok kifizetésének időpontjában, de a feladatteljesítés helyében és időtartamában is. A külső szolgáltatás keretében történő feladatteljesítés során a külső szolgáltatás fogadója együttműködik a nyugdíjas szövetkezettel, jogosult azonban nem csak a nyugdíjas szövetkezet, hanem a külső szolgáltatás fogadója is az adott nyugdíjas szövetkezeti tagot utasítani az Sztv. szerint.⁵³³

A külső szolgáltatási jogviszony keretében történő károkozás szabályozására a jogalkotó ugyancsak az iskolaszövetkezeti joganyagot tekintette mintának.⁵³⁴ A külső szolgáltatás teljesítésében részt vevő nyugdíjas szövetkezeti tag harmadik személy részére történő károkozása vagy személyiségi jogsértése esetén, ha a nyugdíjas szövetkezet és a külső szolgáltatás fogadója akként állapodnak meg, az alkalmazott károkozásáért való felelősség polgári jogi szabályai az irányadóak, amelynek alapján főszabály szerint nem a nyugdíjas tag, hanem a nyugdíjas szövetkezet és a külső szolgáltatás fogadója felel egyetemlegesen a jogsértésért.⁵³⁵ Egyetemleges továbbá a felelőssége a nyugdíjas szövetkezetnek és a külső szolgáltatás fogadójának abban az esetben is, ha a külső szolgáltatásban részt vevő szövetkezeti tagot kár vagy

⁵³³ Sztv. 29.§ (3) bekezdés

⁵³⁴ Sztv. 10/B. § (9)-(10) bekezdés

⁵³⁵ Sztv. 29.§ (8) bekezdés

személyiségi jogsértés éri a külső szolgáltatás fogadója részére történő feladatteljesítés során.⁵³⁶

5. 3. 5. A közérdekű nyugdíjas szövetkezetre irányuló speciális vagyoni jogi rendelkezésekről

A nyugdíjas szövetkezetre irányadó speciális vagyoni jogi rendelkezések szabályozási tárgykörei egybe esnek az iskolaszövetkezeti joganyag ebben a körben tárgyalt szabályozási paneljeivel. Specialitás előírásokat tartalmaz az Sztv. a nyugdíjas szövetkezet tekintetében a közösségi alap képzésére, illetve a nyugdíjas szövetkezetnek a külső szolgáltatás keretében járó díjazására, a szolgáltatási díjra vonatkozóan. Általános szabályként pedig a nyugdíjas szövetkezetre vonatkozóan is rögzíti a jogalkotó azt a tételt, hogy valamilyen mértékű vagyoni hozzájárulást a tagnak az alapításkor, illetve a belépéskor teljesítenie kell, amelynek pontos mértékét, teljesítésének módját és idejét az alapszabály határozza meg.⁵³⁷ Érdekesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a gyakorlati visszajelzések⁵³⁸ alapján helyes volt ezt a rendelkezést rögzíteni az Sztv.-ben konkrétan e típus vonatkozásában, annak ellenére, hogy a Ptk. maradéktalanul rendezi ezt a szabályozási kérdést. Arra figyelemmel, hogy a vagyoni hozzájárulás teljesítésére, de leginkább annak mértékére vonatkozó pusztán keretjellegű törvényi szabályozás ismerete a szövetkezetet alapító vagy abba belépni kívánó személy számára kulcskérdés, helyes utalni az alapszabályi hatáskörre a

⁵³⁶ Sztv. 29.§ (9) bekezdés

⁵³⁷ Sztv. 31.§

⁵³⁸ 2018. január közepétől március végéig egy több mint 20 állomásból álló országos szakmai rendezvénysorozaton került bemutatásra ez a speciális szövetkezeti típus „Közérdekű Nyugdíjas Szövetkezet Szakmai Napok” elnevezéssel. A rendezvénysorozat két részből állt. Az első részben tájékoztató szakmai előadások hangzottak el a témában, a második részben pedig a jelenlévő érdeklődőknek módja volt arra, hogy gyakorlati kérdéseiket feltegyék, amelyek megválaszolásra is kerültek. A tájékoztató szakmai fórumorozat egyik tanulsága az volt, hogy a speciális típusok esetében a szabályozásnak törekednie kell bizonyos kérdésekben a teljes körűségre, mert a gyakorlat észlelhetően „nehezen” kezeli a szövetkezeti szabályozás széttagoltságát, a szabályok elszórtságát a Ptk. és az Sztv. között.

speciális rendelkezések körében is. Megsegíti ugyanis ez ugyanis a szabályozási felfogás a joganyag gyakorlati kezelését. Álláspontom szerint igazolja ez a konkrét szabályozási megoldás is azt a már korábbiakban kifejtett véleményemet, miszerint a magyar szövetkezeti joganyag kezelhetőbb lenne a jogalkalmazás, a gyakorlat számára, ha egy egységes, kódex jellegű szabályozás lenne hatályban. Ahogyan arra már utaltam a magyar szövetkezeti szabályozás általános bemutatása körében, a spanyol, illetve a portugál kódexjellegű szövetkezeti szabályozás mintaként szolgál a magyar jogalkotó számára.

A nyugdíjas szövetkezet közösségi alapját illetően - az iskolaszövetkezetre irányadó, vonatkozó rendelkezésekkel analóg módon - a jogalkotó annak kötelező jellegét állapítja meg. Arról van szó ugyanis, hogy az Sztv. 32.§ (1) bekezdés értelmében a nyugdíjas szövetkezetnek közösségi alapot kell képeznie. A nyugdíjas szövetkezet közösségi alapjának a felhasználását az említett rendelkezés meghatározott alanyi kör számára teszi lehetővé és egyúttal célhoz is köti. A közösségi alapot kizárólag a nyugdíjas szövetkezet tagjának vagy vele közös háztartásban élő közeli hozzátartozójának a szociális, egészségügyi, oktatási, kulturális jellegű szükségleteinek a kielégítésére lehet felhasználni. Ez az alap tehát egy finansziális eszköz a nyugdíjas szövetkezet esetében arra, hogy a társadalmi, szociális, kulturális, illetve a közösségi kohézió erősítésére irányuló célkitűzéseit meg tudja valósítani. Érdeemesnek tartom kiemelni azt, hogy a felsorolt célokat a gyakorlatból származó visszajelzések alapján a nyugdíjas korosztály kiemelten fontosnak tartja. A közösségi alaphoz finanszírozható szövetkezeti közösségi programokat, kulturális eseményeket, tanfolyamokat, egyes esetekben az abból fedezhető szociális segítségnyújtást például ételkészítés vagy utalvány formájában az idősebb korosztály tagjai olyan lehetőségeknek tartják, amelyek egy jobb életminőséget képesek teremteni számukra. A gyakorlati tapasztalatok továbbá azt is mutatják, hogy számos idősebb korú számára a társas érintkezés, a kapcsolatteremtés, a közösséghez tartozás lehetősége legalább ugyanolyan mértékben esik a latba a szövetkezetalapításkor, vagy az abba történő belépés során, mint a jövedelemszerzés.⁵³⁹ A közösségi alaphoz a szövetkezet tagja

⁵³⁹ A fentiekben szereplő gyakorlati tapasztalatok a Közérdekű Nyugdíjas Szövetkezeti Szakmai Napok rendezvénysorozat állomásain hangzottak el.

vagy közös háztartásban élő közeli hozzátartozója számára nyújtott juttatás, támogatás részletszabályait, azaz az igénylésére vonatkozó előírásokat, így például annak menetét, illetve az odaítélésének rendjét az alapszabályban kell meghatározni. Az alapszabálynak kell továbbá rögzítenie a közösségi alapból történő juttatás, támogatás odaítélésének lehetséges jogcímeit is.

Figyelemmel arra, hogy a Ptk. közösségi alapra vonatkozó, 3:334.§-ban rögzített szabályai alkalmazandóak a nyugdíjas szövetkezet közösségi alapját illetően is, a nyugdíjas szövetkezeti közösségi alap is oszthatatlannak minősül, amelyet a nyereség felosztásakor, illetve a tagsági jogviszony megszűnése esetén az elszámolás során figyelmen kívül kell hagyni.⁵⁴⁰ Továbbá a nyugdíjas szövetkezet közösségi alapjának oszthatatlan jogi természetéhez kötődik az említett rendelkezés azon szabálya is, amely szerint a közösségi alapot gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén - a hitelezőkkel való elszámolást követően - az alapszabály rendelkezése szerinti szervezet részére kell átadni.⁵⁴¹ Álláspontom szerint célszerű lenne az iskolaszövetkezeti szabályozás mintájára⁵⁴² az Sztv. közérdekű nyugdíjas szövetkezetekre irányadó speciális szabályai körében arról rendelkezni, hogy a nyugdíjas szövetkezet átalakulás, illetve jogutód nélküli megszűnés esetén egy másik nyugdíjas szövetkezetnek vagy nyugdíjas szövetkezeti szövetségnek köteles átadni a hitelezőkkel történő elszámolást követően fennmaradt, közösségi alapba elhelyezett vagyont. A Ptk. vonatkozó szabálya alapján ugyanis jelenleg, ahogyan arra már rávilágítottam a korábbiakban, a szövetkezet bármely jogi személyt megjelölhet az alapszabályában, amely számára a közösségi alapba helyezett, fennmaradt vagyont az említett esetekben átadja. Véleményem szerint a közösségi alap jogi természetével, a tagok által meghatározott célhoz kötött jellegével jobban harmonizál egy olyan típusú szabályozás, amely törekszik a vagyon felhasználását az eredeti céljához kötötten vagy legalább ahhoz közelítően rendezni. A javaslatomban szereplő két lehetőségnek (más nyugdíjas szövetkezet, illetve nyugdíjas szövetkezeti

⁵⁴⁰ Ptk. 3:334.§ (1) bekezdés és (3) bekezdés

⁵⁴¹ Ptk. 3:334.§ (2) bekezdés

⁵⁴² Sztv. 13/B.§ (3) bekezdés

szövetség) kógens rendelkezéssel történő rögzítése az Sztv.-ben garantálni tudná azt, hogy végső soron nyugdíjas korúak számára kerüljön felhasználásra az átadott vagyon.

Ahogy arra előljáróban már utaltam, speciális vagyoni jogi rendelkezést tartalmaz az Sztv. a külső szolgáltatás nyújtásával kapcsolatosan is. Harmadik személy részére történő külső szolgáltatás nyújtása esetén ellenértékként a nyugdíjas szövetkezet szolgáltatási díjat kap az Sztv. 33.§ (2) bekezdése értelmében. A szolgáltatási díj mértékének minimumát azonban az iskolaszövetkezeti joganyag kapcsán már bemutatott 274/2017. Korm. rendelet meghatározza az Sztv. felhatalmazása⁵⁴³ alapján. Az iskolaszövetkezeti szabályozás elemzésénél rögzítettek szerint a közérdekű nyugdíjas szövetkezet számára fizetendő minimális szolgáltatási óradíj összege a minimálbér egy órára vetített összegének 1,178-szorosával meg kell, hogy egyezzen. További lényeges, már említett szabály az is, hogy a minimális szolgáltatási óradíjat levonással, visszatérítéssel vagy kedvezménnyel nem csökkenteni.

A nyugdíjas szövetkezet által nyújtott szolgáltatás ellentételezésére irányuló garanciális szabály mellett a jogalkotó a nyugdíjas szövetkezeti tag ellentételezésére vonatkozóan is rögzít egy, kifejezetten a tag érdekét szolgáló kógens rendelkezést. A 28.§ második mondata ugyanis kötelező tartalommal rendelkezik arról, hogy a nyugdíjas szövetkezet tagját megillető ellentételezésnek arányosnak kell lennie az általa teljesített személyes közreműködés mértékével. Érdekesnek tartom ebben a körben felhívni arra a figyelmet, hogy míg az iskolaszövetkezet köteles a nyereségének a 85%-át kiosztani a tagok között a személyes közreműködésükre figyelemmel, addig a nyugdíjas szövetkezet esetében a jogalkotó ezt a konkrét kötelezettséget nem rögzíti. Ebből az következik, hogy a nyugdíjas szövetkezet esetében a tagok állapítják meg, mekkora összeget osztanak fel a személyes közreműködésük arányában.

⁵⁴³ Sztv. 29.§ (5) bekezdés

JAVASLATOK A JOGALKOTÁS IRÁNYÁBA

Az erőteljesen összehasonlító jogi elemzésen alapuló kutatásom álláspontom szerint rámutat arra, hogy bizonyos szabályozási tárgykörökben a hatályos magyar szövetkezeti jog továbbfejlesztése javasolható.

1. Javaslat „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvény szabályainak kibővítésére

Elsőként az a megállapítás tehető, hogy *a szövetkezetekre irányulóan az Sztv. szabályozásának kiegészítése javasolható. A szövetkezeti forma sajátosságait erőteljesebben érvényre juttató, részletesebb szabályozási tartalom álláspontom szerint megsegítené a jogalkalmazást és elősegítené a helyes jogalkalmazási gyakorlatot.* A magyar szövetkezeti jog szabályozási pilléreit illetően lényegesnek tartom azt, hogy a Ptk. Harmadik könyvében a keretjellegű, döntően diszpozitív szövetkezeti szabályok megmaradjanak, lévén egy jogi személyről van szó a szövetkezet esetében. A szabályozási pilléreket illetően alapvető fontosságúnak gondolom azt, hogy a Ptk. Harmadik könyvében a szövetkezet, mint jogi személy megjelenjen. *Álláspontom szerint az Sztv. részletesebb szabályozását a Ptk. keretjellegű szabályaira építkezve szükséges kimunkálni.* Fontosnak tartom azonban azt, hogy az Sztv.-nek a szövetkezet jogviszonyait teljeskörűen át kell fognia, természetesen tekintetbe véve „A jogalkotásról” szóló 2010. évi CXXX. törvény irányadó rendelkezéseit. Jelen javaslatok körében azokra a főbb szabályozási területekre, tárgykörökre térek ki, amelyekkel a dolgozat elemzéséből kitűnően a hatályos magyar szövetkezeti joganyagot kiegészíteni, illetve módosítani szükséges.

2. Javaslat a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek és értékek rögzítésére, valamint a főbb szövetkezeti típusok megjelenítésére az Sztv.-ben

Figyelemmel arra a következtetésre a kutatásomnak, hogy a gyakorlat igényli a részletezőbb szabályozást, valamint arra, hogy a hatályos magyar szövetkezeti jogban - hasonlóan a spanyol és portugál szabályozáshoz - egyre inkább jelennek meg

a speciális szövetkezeti típusok speciális szabályai, az Sztv. kiegészítése a következők szerint javasolható. Álláspontom szerint az Sztv. jelenlegi struktúrájának a továbbiakban is fenn kellene maradnia. Az Sztv. I. Fejezete „A Polgári Törvénykönyvhöz kapcsolódó rendelkezések” további, a szövetkezet jogviszonyait szabályozó, a jogalkalmazás által igényelt rendelkezésekkel egészülhetne ki.

A portugál szövetkezeti törvényre mintaként tekintve, érdemesnek tartanám az I. Fejezetben a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveket a Manchesteri Állásfoglalásban szereplő jelentéstartalmukkal együtt rögzíteni. A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek mellett a szövetkezeti értékek feltüntetését is célszerűnek tartanám. A magyar szövetkezeti jogban a helyes, a „valódi”⁵⁴⁴ szövetkezetként történő működés gyakorlatát véleményem szerint ezeknek a rendező elveknek a törvényi szintű alapelveként történő rögzítése megsegítené. Hasonlóan pedig a spanyol szövetkezeti törvény szemléletéhez, átgondolandónak tartom a szövetkezetek főbb típusainak az osztályozását egy ugyancsak önálló rendelkezésében az I. Fejezetnek.

Az Sztv. „Egyes sajátos szövetkezetek” elnevezésű II. Fejezetével kapcsolatosan fontosnak tartom kiemelni azt, hogy az agrárgazdasági szövetkezet jelenlegi szabályai a dolgozatban foglalt indokok alapján egyértelműen kiegészítésre szorulnak. Egyebekben pedig megfontolandó, hogy mely további szövetkezeti típusok szabályai kerüljenek be az Sztv.-be, de erre egy önálló javaslatot is megfogalmaztam.

3. Javaslat az Sztv.-ben meghatározott szövetkezeti fogalomra

A szövetkezet fogalmát illetően, ahogyan arra már utaltam, egy részletes meghatározást javaslok. A fogalomból a szövetkezet gazdasági lényegének és sajátos jogi természetének - amelynek alapvető magját a Kuncz Ödön Professzor által „szövetkezeti kooperáció”-nak nevezett speciális együttműködés képezi -

⁵⁴⁴ Ismételten felhívom a figyelmet, hogy e tekintetben az SZNSZ által közétett Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek, értékek mentén működő és az általa kimunkált szövetkezeti fogalomnak megfelelő szövetkezeteket értem. Ahogyan arra már rámutattam, az SZNSZ az említett jellemvonások mentén működő szövetkezetet tekinti „valódi”-nak.

kristálytisztán ki kell tűnnie. A kutatásom során feldolgozott vonatkozó szakirodalomi álláspontokra és az elemzett Rochdale-i alapszabályban, valamint a Manchesteri dokumentumban foglaltakra figyelemmel, tekintetbe véve az összehasonlító jogi elemzéseim következtetéseit is, a szövetkezet fogalmát a következők szerint javaslom meghatározni: „A szövetkezet személyek autonóm, kölcsönös együttműködésen alapuló önkéntesen létrehozott vállalkozásként, a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elve szerint működő olyan jogi személy, amelynek célja a tagok gazdasági és társadalmi (szociális, egészségügyi, oktatási, kulturális) előmenetelének elősegítése. A szövetkezetben a tag köteles vagyoni hozzájárulást szolgáltatni és a szövetkezet tevékenységében személyesen közreműködni.”

A szövetkezet fogalmának kimunkálása során figyelemmel voltam arra, hogy a szövetkezet fogalma, és az Sztv.-ben megjelenítendő Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek és értékek együttesen a szövetkezet lényegét maradéktalanul kifejezésre juttassák. A szövetkezet lényege a kutatásaim alapján a következő jellemvonásokkal határozható meg: a szövetkezet komplex célkitűzése (gazdasági és egyaránt társadalmi célkitűzés), az önszegély alapján történő működés; a szövetkezet tagközpontú működése (a szövetkezet elsősorban a tag javára működik), a szövetkezeti tag személyes közreműködési kötelezettsége; az önkéntes és nyitott tagság érvényesülése; a demokratikus igazgatási szabályok mentén történő működés, a speciális vagyoni jogi szabályok érvényesülése a működés során (különös tekintettel a „visszatérítés a vásárlás arányában” elvre, és a tartalékképzés szabályára); a szövetkezet társadalmi, gazdasági, kulturális, környezeti fenntarthatóságban játszott értékes szerepe.

4. Javaslat a személyes közreműködést nem vállaló tagokra irányuló szabályozás kibővítésére

Az Sztv. szövetkezetre irányadó általános rendelkezései körében a *szövetkezeti tagsági jogviszonyra vonatkozóan feltétlenül szükségnek tartok a személyes közreműködést nem vállaló tagra vonatkozóan speciális szabályokat rögzíteni.* Elsődlegesen egy elhatárolást javaslom, miszerint a szövetkezetnek lehetnek

személyesen közreműködő és személyes közreműködést nem vállaló tagjai. Rendelkeznie kell az Sztv.-nek arról, hogy alapszabályi hatáskörben kell meghatározni, az adott szövetkezetnek lehetnek vagy nem lehetnek befektető tagjai. Normaszöveggént a következőt javaslom: *„A szövetkezet tagja a szövetkezet tevékenységében személyesen közreműködik. Amennyiben a szövetkezet alapszabálya lehetővé teszi, a szövetkezetnek lehetnek személyes közreműködést nem vállaló tagjai.”*

A személyes közreműködést nem vállaló tagra vonatkozóan pedig, státuszából kifolyólag speciális szabályok rögzítését tartom szükségesnek. A Ptk. rendelkezésein túlmenően, amelyek már elemzésre kerültek (nem lehet több a tagság negyedénél a befektető tagok száma, valamint a befektető tagoknak a pénzbeli vagyoni hozzájárulást alapításkor és belépéskor egy összegben teljesíteniük kell) a személyes közreműködést nem vállaló tag tekintetében javaslom annak a kötelező szabálynak a megállapítását, hogy a befektető tagnak egy szavazata lehet, azzal, hogy semmilyen esetben a szövetkezet alapszabálya ettől a rendelkezéstől nem térhet el. Idevonatkozóan a következő normaszöveget javaslom: *„A személyes közreműködést nem vállaló tagnak a döntéshozatal során egy szavazata van. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely jelen rendelkezéstől eltér.”*

Fontosnak tartom továbbá annak is a rögzítését, hogy a személyes közreműködést nem vállaló tag a szövetkezet nyereségéből a vagyoni hozzájárulása arányában részesedik. Erre figyelemmel azonban meg kell határoznia az Sztv.-nek, hogy a befektető tagok vagyoni hozzájárulásának aránya hogyan alakulhat a személyes közreműködést vállaló tagokéhoz képest. Mintaként tekintve a német szövetkezeti törvény és az SCE Rendelet vonatkozó rendelkezéseire, annak is részletezésre kell kerülnie a szabályozásban, hogy a felügyelőbizottságban, illetve az igazgatóságban milyen arányban lehetnek tagok a befektető tagok. Álláspontom szerint ezek a rendelkezések garanciális jellegűek a szövetkezet szövetkezet-specifikus működésének megőrzése szempontjából, de a konkrét normaszöveg kimunkálása során az arányszámokra egyeztetést javaslom az érintettekkel és az érdekképviselőkkel.

5. Javaslat az egy tag-egy szavazat elvének, valamint a többes szavazati jog szabályozására

A szövetkezet szervezeti szabályai körében feltétlenül szükségesnek tartom kógens rendelkezés rögzítését a szövetkezet egy tag-egy szavazat elvével kapcsolatosan, figyelemmel a magyar szabályozási hagyományokra, a hatályos magyar bírói gyakorlatra és a nemzetközi viszonylatú példákra. Hasonlóan azonban a német szövetkezeti törvény és az SCE Rendelet szabályozási felfogásához, javasolnának tartok egy további, a főszabályt törvényi szinten áttörő rendelkezést arra vonatkozóan, hogy az alapszabály eltérhet az egy tag-egy szavazat elvétől, azonban csak a törvényben rögzített feltételekkel. A többes szavazati jog biztosítása a magyar jogban a szövetkezeti tag aktivitásához, személyes közreműködéséhez köthetően képzelhető el. Fontosnak tartom ennek a korlátozásnak a precíz rögzítését a törvényben. Figyelemre méltó, hogy a német szövetkezeti törvény ennél nagyobb mozgásteret biztosítván fogalmaz azzal, hogy az „üzletvitelt különösen elősegítő” tag számára adható többes szavazati jog. Álláspontom szerint azonban az ennél egzaktabb korlátozás képes arra, hogy a gyakorlatot a szövetkezet-specifikus működés irányába terelje, amelynek középpontjában a tag személyes közreműködése áll. Ezen túlmenően az Sztv.-nek kógens rendelkezést kell rögzítenie arra vonatkozóan is, hogy egy tagnak mennyi lehet maximálisan a szavazata. Ezt - a szabályozási minták alapján - kétféle korláttal kell megszabni, átgondolva a német szövetkezeti törvény és az SCE Rendelet vonatkozó szabályait. Szükséges megadnia az Sztv.-nek arányosan, hogy hány százaléka lehet az összsavazatokhoz képest egy tagnak a szavazati aránya (SCE Rendelet 20%-ot rögzít). Továbbá fontos szerintem egy maximális szavazatszámot is idevonatkozóan meghatározni, ahogyan teszi azt a német szövetkezeti törvény (maximum 3 szavazat) és az SCE Rendelet (maximum 5 szavazat) is. Kiemelendő a német szövetkezeti törvény azon részletszabálya is, amely szerint bizonyos döntéshozatali esetekben, így például a $\frac{3}{4}$ -es vagy annál nagyobb szótöbbséget megkívánó döntéshozatali kérdésekben nem érvényesül a tag többes szavazati joga. Egy ilyen típusú korlátozó szabály kimunkálása a magyar jogban ugyancsak megfontolandó.

6. Javaslat részletszabályok kimunkálására a részközgyűlést, valamint a küldöttgyűlést illetően

A szervezeti szabályokat illetően részletszabályok megállapítását javasolom az Sztv.-ben a részközgyűlésre, illetőleg a küldöttgyűlésre vonatkozóan is. Rögzíteni szükséges ugyanis álláspontom szerint törvényi szinten egy létszámot, illetve más indokot, amely felett részközgyűlés vagy küldöttgyűlés működését az alapszabály előírhatja.

Normaszöveggként, az SCE Rendelet vonatkozó szabályára mintaként tekintve a részközgyűlésre a következőt javasolom: *„Amennyiben a szervezet különféle tevékenységeket lát el, vagy egynél több területi egységben lát el tevékenységeket, vagy több létesítménnyel rendelkezik, vagy 500-nál több tagja van, akkor alapszabálya előírhatja részközgyűlések tartását.”*

A küldöttgyűlésre vonatkozóan pedig a következő a javaslatom: *„Amennyiben a szervezetnek 500-nál több tagja van, akkor alapszabálya előírhatja küldöttgyűlés tartását.”*

Átgondolandónak tartom azt is, hogy bizonyos szervezeteti típusok esetében a jogalkotó az adott típushoz kapcsolódóan speciális szabályokat állapítson meg. Elkerülhetetlennek tartanám a javaslatom megvalósítása esetén azt, hogy a jogalkotó konzultációt folytasson az egyes típusok érdekképviselői szerveivel e tekintetben.

7. Javaslat a szervezet nyereségfelosztására, valamint a közösségi alapra vonatkozóan

A szervezet vagyoni jogi szabályait illetően egyik cizellálandó szabályozási terület a tartalékalap képzésének szabályozása. Kiemelten fontosnak tartom a Nagy Ferenc Professzor által az 1898. évi Szövetkezeti törvényben rögzített, de a német szövetkezeti törvényben ugyancsak megjelenő követelményt, miszerint a tartalékképzés kötelező a szervezetben. Arról van szó ugyanis, hogy az említett törvények értelmében *a szervezet nyereségéből részesedni a tartalékalapba helyezendő vagyon levonását követően lehet a tagoknak.* Lényeges továbbá az is, hogy

a tartalékalapnak szolgálnia kell egyrésről a veszteség fedezését, másrésről pedig a szövetkezeti tagok és hozzátartozóik számára, a nekik nyújtott juttatásokat, támogatásokat finanszíroznia szükséges. Ezt a jogi természetét a jelenlegi magyar szabályok szerint közösségi alapként nevezett tartalékalapnak kifejezésre kell juttatni.

Normaszövegként, figyelembe véve Nagy Ferenc Professzor Szövetkezeti törvényében foglaltakat, a következőt javaslom: „*A közösség alap a szövetkezet veszteségeinek, valamint a szövetkezet tagjai és hozzátartozói számára juttatások és támogatások fedezésére szolgál. A szövetkezet a nyereség 10%-át közösségi alapba helyezi.*”

Alapvetően *megjelenítendő* az Sztv.-ben *a közösségi alap jogi természetét illetően az is, hogy oszthatatlan*, miként például azt jelenleg a hatályos magyar és német szövetkezeti szabályozás is deklarálja. Az oszthatatlan jogi természettel kapcsolatban azt is rögzítendőnek tartom, hogy *a szövetkezet megszűnése vagy átalakulása esetén a szövetkezet alapszabályában meghatározott más szövetkezet vagy szövetkezeti szövetség számára lehessen rendelkezésre bocsátani a közösségi alapba helyezett vagyont*. Egyéb szervezetek számára álláspontom szerint nem javasolandó a közösségi alapba helyezett vagyon átadása. *Érdemes a típusonkénti eltérő szabályozást is megfontolni e tekintetben. Átgondolandó továbbá alacsonyabb szintű jogszabályban a közösségi alap egyes kérdéseinek rendezése.*

A jogalkalmazást megsegítendő, *javasolandónak tartom az Sztv.-ben annak felsorolását is keretjelleggel, hogy a közösségi alaphól milyen jogcímek alapján adható juttatás, illetve támogatás a tagoknak és hozzátartozóiknak*. A jogcímek a következők lehetnek például: álláspontom szerint: szociális támogatás, étkezési támogatás, lakásépítés támogatása, gyermekneveléshez nyújtott támogatás, gyógyszervásárláshoz, betegápoláshoz nyújtott támogatás, szűrővizsgálatok szervezése, képzési, illetve továbbképzési támogatás, szakmai és nyelvtanfolyamokon való részvétel támogatása, rekreációs célú támogatások.

Természetszerűleg a tartalékalap képzését illetően is fontos hangsúlyozni, hogy *típusonként eltérő szabályozás lehet az irányadó*. Példaként szolgál erre a hatályos magyar szövetkezeti jogban az iskolaszövetkezet szabályozása. Az iskolaszövetkezet

esetében a jogalkotó kötelező jelleggel rögzíti, hogy az iskolaszövetkezetnek nyeresége 10%-át oktatási, képzési célt szolgáló közösségi alapba kell helyeznie. Más típusokat illetően ugyancsak érdemes átgondolni a mértéket. A közösségi alap kötelező jogi természete azonban generálisan rögzítendő álláspontom szerint.

Átgondolandó továbbá a nyereségfelosztás körében az is, hogy az egyes típusoknál milyen mértékben határozza meg a jogalkotó a személyes közreműködés alapján történő felosztását a nyereségnek. Jelenleg a Ptk. a nyereség 50%-át rendeli felosztani a személyes közreműködés arányában arra az esetre, ha a tagok nyereségfelosztásról döntenek és az alapszabály is feljogosítja a tagokat annak felosztására. Iskolaszövetkezet tekintetében az Sztv. ezt az arányszámot 85%-ban határozza meg. Érdemes álláspontom szerint végiggondolni, ugyancsak az érdekképviselletekkel történő konzultációkra is figyelemmel, hogy más szövetkezeti típusok esetében ez az arányszám mekkora legyen.

8. Javaslat további szövetkezeti típusok szabályozását illetően az Sztv.-ben

Ahogy arra már utaltam, álláspontom szerint végig szükséges gondolni, hogy a jelenlegi négy szövetkezeti típus mellett (agrárgazdasági szövetkezet, szociális szövetkezet, iskolaszövetkezet, közérdekű nyugdíjas szövetkezet) mely szövetkezeti típusok igényelnek speciális szabályozást, ahogyan arra példaként szolgál a spanyol szövetkezeti törvény 80-104. cikke. A spanyol szövetkezeti törvény azt a jogtechnikai megoldást alkalmazza, hogy az általános rendelkezések körében cizellált szabályozást ad a szövetkezet jogviszonyait illetően, majd az egyes típusokra vonatkozóan kizárólag az adott típusra irányadó speciális rendelkezéseket tartalmazza. A jelenkori tendenciákat tekintve egy új szövetkezeti típus az energiaszövetkezet, amely Németországban kifejezetten elterjedt. Célja a környezetbarát energiafelhasználás elérhetőbbé tétele és biztosítása kisközösségek számára. A típus működésének tanulmányozása után érdemes speciális szabályozását is kimunkálni.

Kiemelendőnek tartom továbbá e körben azt, hogy Magyarország kedvező természetföldrajzi adottságaira figyelemmel is, az agrárgazdasági szövetkezeti szabályozás fejlesztése erőteljesen javasolható. A szabályozás kiegészítését a Hangya

rendszer szabályait modellnek tekintve tartanám elképzelhetőnek, különös tekintettel a nyereségfelosztásra irányadó rendelkezésekre. A szabályozás kimunkálása során a jogalkotónak azt lenne szükséges átgondolnia, hogy mely kérdések tartozzanak a tagok kompetenciájába, és mely kérdéseket kellene törvényi szinten részletesen tisztázni. Fontosnak tartanám azonban azt is, hogy a termelői csoport elismerésére vonatkozó szabályokat azzal a szemmel vizsgálja meg a jogalkotó, melyeket gondolná minden egyes agrárgazdasági szövetkezet esetében alkalmazandónak.

9. Javaslat a hatályos magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjainak kidolgozására

A hatályos magyar szövetkezeti jog szabályozási pillérei körében az Alaptörvénybeli pillér megteremtését alapvetően javasolandónak tartom - *a magyar szövetkezeti jog korábbi szabályozási hagyományára, másrésről az olasz, a portugál, a spanyol, a görög hatályos európai szabályozási mintákra tekintettel. Réti Mária álláspontjával egyezően, az a véleményem, hogy szükséges lenne a forma kiemelkedően értékes voltára tekintettel Magyarország Alaptörvényében rendelkezni a szövetkezeti formáról.* Az alkotmányjogi alapok bázisát képezhetnék a magyar szövetkezeti jognak, deklarálva azokat az alapvető értékeket és működési jellemvonásokat, amelyek mentén minden szövetkezetnek működnie kell Magyarországon. Továbbá lényeges az is, hogy az Alaptörvény garanciális jelleggel rögzíthetné a prudens módon és tisztességesen működő szövetkezetek állam általi támogatásának lehetőségét. Ahogyan arra a dolgozat vonatkozó részében rámutattam, a következő szabályozási elemek Alaptörvénybeli rögzítését gondolom kimunkálandónak: - a szövetkezeti alapelvek mentén működő, azaz „*valódi*” szövetkezetek komplex jelentőségének elismerése, -. a szövetkezetek létrehozásának és működésének elősegítése támogatás nyújtásával ellenőrzés mellett, - a szövetkezetek fejlesztése jogszabályalkotással, valamint a társadalom széleskörű tájékoztatásával a szövetkezeti formát illetően, emellett a szövetkezetre vonatkozó speciális gazdasági és jogi ismeretek oktatásával.

10. Javaslat a szövetkezeti forma működése ellenőrzési rendszerének kidolgozására vonatkozóan

Figyelemmel az alkotmányjogi alapokkal kapcsolatosan rögzített álláspontomra, valamint a feldolgozott vonatkozó dokumentumokban foglaltakra, így például az ILO 193. számú Ajánlására, miszerint a szövetkezeti formának a támogatása a komplex előnyeire tekintettel javasolható, feltétlenül szükségesnek tartom az ellenőrzési rendszer kidolgozását a szövetkezeti forma működésére vonatkozóan. Az ellenőrzés során az vizsgálendő, hogy a szövetkezet a tagjai irányába betölti-e komplex feladatát, tulajdonképpen valóban a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek és értékek mentén működik-e. Erre, a portugál szabályozási mintát alapul véve, egy önálló szervezetet javasolok.

ZÁRSZÓ

A jelen dolgozat, amely törekedett a vonatkozó szakirodalmi álláspontok, nemzetközi szervezetek által közreadott dokumentumok és számos mintaként értékelhető szabályozás elemző bemutatásával komplex képet adni a hatályos magyar szövetkezeti jog állapotáról, reményeim szerint segíteni tudja a magyar szövetkezeti jog továbbfejlődését. Álláspontom szerint a kutatás során sikerült feltárni azokat a szabályozási területeket, amelyek részletesebb szabályozást igényelnek, valamint rámutatni azokra a szabályozási tendenciákra, amelyek mentén a magyar szövetkezeti jogot fejleszteni szükséges. Véleményem szerint egy fejlett, modern, a jelenkori tendenciákra reagáló, de a hagyományokat ugyancsak tisztelő szövetkezeti jog sokoldalú előnyökkel járna a magyar gazdaság és társadalom számára.

A FELHASZNÁLT, FŐBB JOGFORRÁSOK ÉS DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE

FELHASZNÁLT FŐBB, MAGYAR, TÖRVÉNYI SZINTŰ, ILLETVE ALACSONYABB SZINTŰ JOGFORRÁSOK

- *Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.)
- „A „*Polgári Törvénykönyvről*” szóló 2013. évi V. törvény,
 - A „*Polgári Törvénykönyvről* szóló 2013. évi V. törvény Harmadik Könyv, Negyedik rész, „Szövetkezet” 3:325.§-3:367.§
- „A *szövetkezetekről*” szóló 2006. évi X. törvény
- „Az *Európai Szövetkezetről*” szóló 2006. évi LXIX. törvény
- „A *lakásszövetkezetekről*” szóló 2004. évi CXV. törvény
- „A *munka törvénykönyvéről*” szóló 2012. évi I. törvény
- „A *cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról*” szóló 2006. évi V. törvény
- „A *foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról*” szóló 1991. évi IV. törvény
- „Az *egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról*” szóló 2011. évi CLXXV. törvény
- „A *nemzeti köznevelésről*” szóló 2011. évi CXC. törvény
- „A *nemzeti felsőoktatásról*” szóló 2011. évi CCIV. törvény
- „*Kereskedelmi törvény*” 1875. évi XXXVII. törvénycikk
- „A *gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről*” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk

- „Az új szervezetekről” szóló 2000. évi CXLI. törvény
- „A szervezetekről” szóló 1992. évi I. törvény
- „A szervezetekről” szóló 1971. évi III. törvény
- „A szervezetekről” szóló 1947. évi XI. törvénycikk
- „Az építkezések előmozdítását célzó egyes intézkedésekről és az Országos Lakásépítési Hitelszervezetről” szóló 1930. évi XLI. törvénycikk
- „A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről” szóló 1877. évi XX. törvénycikk
- „A nők teljeskorúságáról” szóló 1874. évi XXIII. törvénycikk
- „A Magyar Köztársaság Alkotmányáról” szóló 1949. évi XX. törvény
- „A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról” szóló 2004. évi XXXIV. törvény
- „Az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről” szóló 1848. évi IX. törvénycikk
- „A szociális szervezetekről” szóló 141/2006. (VI.29.) számú Kormányrendeletet A Kormányrendelet
- „A személyi jövedelemadóról” szóló 1995. évi CXVII. törvény
- „Az egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról” szóló 2011. évi CLVI. törvény
- „A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról” szóló 2011. évi CLV. törvény
- „A közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról” szóló 2011. évi CVI. törvény

- „A kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról” szóló 430/2016. (XII. 15.) Korm. rendelet
- „A termelői csoportok elismeréséről” szóló 42/2015. (VII. 22.) FM rendelet

AZ EURÓPAI UNIÓ EGYES TAGÁLLAMAINAK A SZÖVETKEZETEKET ÉRINTŐ FELHSZNÁLT, FŐBB JOGSZABÁLYAI

Német szabályozás

- „*A szövetkezetéről*” szóló 1889. május 1-i törvény (Genossenschaftsgesetz vom 1. Mai 1889 - Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften)

Francia szabályozás

- „*A szövetkezetéről*” szóló 47-1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény („Loi N° 47-1775 du 10 septembre 1947 portant statut de la coopération”),
- „*A közérdekű szövetkezetekéről*” szóló 2001. július 17-i törvény („La Société Coopérative d’Interet Collectif”)
- „*A mezőgazdasági termelőszövetkezetekéről*” szóló 1972. június 17-i törvény

Olasz szabályozás

- „*A szociális szövetkezetéről*” szóló 1991. nov. 8-i, 381. számú olasz törvény („Legge 8 novembre 1991, n. 381, „Disciplina delle cooperative sociali”)

Spanyol szabályozás

- „*A szövetkezetekéről*” szóló 1999. július 16-i törvény (Ley 27/1999, de 16 de julio de la sociedad cooperativa)

Lengyel szabályozás

- 1982. szeptember 16-i szövetkezeti törvény („Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze”)
- „*A szociális szövetkezetéről*” szóló 2006. június 5-i törvény („Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych”)

- „*A lakásszövetkezetekről*” szóló 2000. december 15-i törvény („Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych”)

Osztrák szabályozás

- 1873. április 9-i szövetkezeti törvény (*Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften*)

Finn szabályozás

- 421/2013 „*Osuuskuntalaki*”

Svájci szabályozás

- Polgári Törvénykönyv („*Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907*”)

Portugál szabályozás

- Portugál szövetkezeti törvény („*Lei N.º 119/2015, de 31 de Agosto CÓDIGO COOPERATIVO*”)

FELHASZNÁLT, FŐBB EURÓPAI UNIÓS JOGFORRÁSOK, DOKUMENTUMOK

- „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete (2003. július 22.)
- „Az Európai Szövetkezet Statútumának a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről” szóló Tanács 2003/72 EK Irányelve (2003. július 22.);
- A Tanácsnak „Az Európai Részvénytársaság (SE) Statútumáról” szóló 2157/2001/EK Rendelet (2001. október 8.)
- A Tanácsnak „Az Európai Gazdasági Egyesülésről” szóló 2137/85/EGK Rendelete (1985. július 25.) tartalmazza. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:31985R2137>
- „Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről” szóló, 2013. december 17-ei 1305/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet
- „A közös agrárpolitika keretébe tartozó támogatási rendszerek alapján a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen kifizetésekre vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 637/2008/EK és a 73/2009/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről” szóló, 2013. december 17-i 1307/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet
- Bizottság Közleménye „Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája” (Brüsszel 2010.3. 3. COM(2010)2020);
- Európai Parlament 2013. július 2-i Állásfoglalása „a szövetkezetek válságkezelésre irányuló hozzájárulásáról”
- Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: Szövetkezetek és agrár-élelmiszeripari fejlődés, Vélemény, 2012. július 11., Brüsszel, NAT/541

- Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: *Szociális gazdaság Latin-Amerikában*, 2012. február 22-én kelt. „Vélemény”

EGYES NEMZETKÖZI SZERVEZETEKNEK A FELHASZNÁLT, FŐBB DOKUMENTUMAI

- Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása „*A szövetkezeti identitásról*” „*Statement on the Co-operative Identity*”, (Manchester 1995. szeptember 22.)
- Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége: *Guidance Notes to the Co-operative Principles*, 2015
- Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Üzenete a 76. Nemzetközi Szövetkezeti Napra (1998. július 4.), *A szövetkezetek és a gazdaság globalizációja*, Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 25. o.
- Egyesült Nemzetek Szervezete : „*A szövetkezetek a társadalmi fejlődésben*”, 72/143 számú 2017 decemberében elfogadott határozata (További ENSZ közgyűlési határozatok: 47/90 számú, 1992. december 16-i határozat; 49/155 számú 1994. december 23-i határozat; 51/58 számú 1996. december 12-i határozat; 54/123 számú 1999. december 17-i határozat; 56/114 számú 2001. december 19-i határozat; 58/131 számú 2003. december 22-i határozat; 60/132 számú 2005. december 16-i határozat; 62/128 számú 2007. december 18-i határozat; 64/136 számú 2009. december 18-i határozat; 65/184 számú 2010. december 21-i határozat; 66/123 számú 2011. december 19-i határozat; 68/133 számú 2013. december 18-i határozat és 70/128 számú 2015. december 17-i határozat.)
- Egyesült Nemzetek Szervezete: „*Our Common Future*”; „*Közös jövőnk*” Jelentés
- Egyesült Nemzetek Szervezete: *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development; Világunk átalakítása - a fenntartható fejlődés 2030-ig szóló programja*, : A/RES/70/1 határozat, 2015. október 21.;
- Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 193. számú Ajánlása „*A szövetkezetek támogatásáról*”

- Nemzetközi Munkaügyi Szervezet: *The Reader, Social and Solidarity Economy*, 2014,
- Nemzetközi Munkaügyi Szervezet: *The youth employment crisis: Time for action*, 2012
- Nemzetközi Munkaügyi Szervezet – Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége: *Cooperatives and the Sustainable Development Goals; A contribution to the post-2015 development debate*, 2014,
- CECOP-CICOPA Europe: *The resilience of the cooperative model, How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*, 2012
- CICOPA: *World Standards of Social Cooperatives*, 2011
- CICOPA: *World Declaration on Worker Cooperatives*, Cartagena, Kolumbia, 2005. szeptember 23.
- CICOPA (Bruno Roelants, Eum Hyungsik and Elisa Terrasi): *Cooperatives and Employment: a Global Report*, 2015,
- COGECA: *Development of Agricultural Cooperatives in the EU 2014*, Printed in Brussels, 2015.
- COGECA: *Agricultural Cooperatives in Europe*, Brüsszel, 2010. szeptember 15.
- Cooperatives Europe: *The Power of Cooperation – Cooperatives Europe key figures*, 2015.
- International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy: *Szociális gazdaság az Európai Unióban*, 2012,
- Danish Agriculture And Food Council: *Facts and Figures – Denmark – A Food and Farming Country*, 2016. szeptember

- Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet (FAO): *Agricultural cooperatives are key to reducing hunger and poverty*, 2011

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

- Bak Klára: *A Károlyi Sándor-féle Hangya szövetkezeti rendszer – aktualitások*, Szövetkezés, 2016./1. pp. 41-54., 2016
- Bak Klára: *A termelői csoport főbb hatályos magyar szabályairól közösségi jogi kitekintéssel*, Szövetkezés, 2016/1. pp. 78-92., 2016
- Bak Klára, Réti Mária: *The Common Agricultural Policy with and without the United Kingdom – CAP Brexit*, ELTE LAW JOURNAL, 2016/1. pp. 163-182., 2016
- Bak Klára, Réti Mária: *Áttekintő elemzés az aktuális nemzetközi tendenciákról*, Szövetkezés, 2015/1. pp. 150-164. , 2015
- Bak Klára: *Az agrárszövetkezetek speciális szabályairól nemzetközi kitekintéssel*, In: Lajkó Dóra, Varga Norbert (szerk.), *Alapelvek és alapjogok*. 486 p., Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2015. pp. 59-68.
- Bak Klára: *A tartalékalap képzésének szabályairól a magyar szövetkezeti jogban nemzetközi kitekintéssel*, Themis: az Elte Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóírata, 2014. június, pp. 4-30., 2014
- Bak Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülése a 2013. évi V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben: Die Geltung der internationalen Genossenschaftsprinzipien in den Bestimmungen über die Genossenschaften des Gesetzes Nr. V von 2013*, Agrár- És Környezetjog, 9:(16) pp. 20-32., 2014
- Bak Klára: *A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttének szabályozásáról egyes szövetkezeti törvények alapján*, Themis: az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóírata, 2013/2. pp. 4-19., 2013
- Bak Klára: *Az Európai Szövetkezet szervezeti szabályozásáról az Európai Unió Tanácsának „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003 számú rendelete nyomán*, In: *Komplementer kutatási irányok és eredmények az agrár-, a környezeti-, és a szövetkezeti jogban: A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola,*

valamint az Agrárjogi- és Környezetvédelmi Jogi Tanszék doktorandusz konferenciája. Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2012.06.22, pp. 95-106.

- Bak Klára: *A „Demokratikus tagi ellenőrzés” elvéről és annak érvényesüléséről a rendszerváltást követő magyar szövetkezeti jogban, valamint az Európai Unió szövetkezeti jogában*, Themis: az Elte Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóírata, 2013. december, pp. 4-27., 2013
- Bak Klára, Réti Mária: *Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung; A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól*, Agrár- és Környezetjog, Journal of Agricultural and Environmental Law, A CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület tudományos közleményei, CEDR Hungarian Association of Agricultural Law, 2013 (15), pp. 5-38. 2013
- Bak Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, XXXIII., 2012/1-2., pp. 34-61., 2012
- Bak Klára: *A szövetkezeti vagyongazdasági kategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján*, Jogi Tanulmányok 2016/1. pp. 17-32., 2012

A FELHASZNÁLT, FŐBB FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- BAK József: *A küldöttgyűlés jogi szabályozásának problémái. Megoldások*, Szövetkezés, 1985/1. szám, 29-33.o.
- BAK Klára: *A „Demokratikus tagi ellenőrzés” elvéről és annak érvényesüléséről a rendszerváltást követő magyar szövetkezeti jogban, valamint az Európai Unió szövetkezeti jogában*, THEMIS: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata, 2013
- BAK Klára, RÉTI Mária: *Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung: A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól*, AGRÁR- ÉS KÖRNYEZETJOG 2013/15. szám 5-38. o.
- BAK Klára: *A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttének szabályozásáról egyes szövetkezeti törvények alapján*, THEMIS, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata, 2013
- BAK Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, XXXIII. évfolyam, 2012/1-2 szám, 34-61. o.
- BAK Klára: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülése a 2013. évi V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben: Die Geltung der internationalen Genossenschaftsprinzipien in den Bestimmungen über die Genossenschaften des Gesetzes Nr. V von 2013*, AGRÁR- ÉS KÖRNYEZETJOG 9, 2014
- BAK Klára: *A Hangya szövetkezeti rendszer fejlődéstörténetéről*, In: Fazekas Marianna (szerk.) *Jogi Tanulmányok: Jogtudományi Előadások az ELTE ÁJK Doktori Iskoláinak Jubileumi Konferenciáján, 20 éves a doktori képzés az ELTE Jogi Karán*, 2014.

- BARANYAI Zsolt: *A szövetkezés–együttműködés akadályai, feltételei és fejlesztési lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban*, Agroinform Kiadó, Budapest, 2017,
- BATTILANI, Patrizia - G. SCHRÖTER, Harm (szerk.): *The Cooperative Business Movement, 1950 to the Present*, Cambridge University Press, 2012
- BEZDÁN Anikó Judit: *A szövetkezetek egyes szabályozási lehetőségeiről*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009, 107-123.o.
- BIRCHALL, Johnston: *The international co-operative movement*, Manchester University Press, Manchester and New York, 1997
- BIRCHALL, Johnston - KETILSON, Lou Hammond: *Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis, Sustainable Enterprise Programme, International Labour Organization*, 2009; 5.o. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_108416.pdf, 2015. 07.20.
- BOBVOS Pál: *A szövetkezet vagyoni viszonyainak átalakulása, különös tekintettel a termőföldekre*, In.: Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára Szeged, 1999. /Acta Jur. et Pol./, 49.o.
- BOBVOS Pál: *A szövetkezeti vagyon szabályozása az Új szövetkezeti törvényben, különös tekintettel a fel nem osztható vagyonra*, Acta Juridica et Politica. Tomus LXII., Fasciculus 2. Szeged, 2002
- BOBVOS Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan*, egyetemi jegyzet, SZTE ÁJK - JATEPress. Szeged, 2011
- BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog A Polgári Törvénykönyv alapján*, Egyetemi jegyzet, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2016

- CHAVES, Rafael: *Public Policies and Social Economy in Spain and Europe*, CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa, 62. szám, Különkiadás, 2008. október, 35-60.o.
- CZETTLER Jenő - IHRIG Károly: *Szövetkezeti Ismeretek*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1926
- COSACK, Konrad: *Lehrbuch des Handelsrechts*, Stuttgart, Ferdinand Enke, Verlag Stuttgart, 1930
- CSÁK Csilla: *Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban*, Gazdaság és Jog 2000/11.
- CSÁK Csilla – NAGY Zoltán: *Szövetkezeti hitelintézetek a pénzügyi intézmények rendszerében*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009
- CSOBA Judit, FREY Mária, G. FEKETE Éva, LÉVAI Márta, SOLTÉSZ Anikó, szerk.: FREY Mária: *Szociális gazdaság kézikönyv*, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2007, 19.o.
- DÁVID Csaba: *Szövetkezés a francia élelmiszer-gazdaságban*, Szövetkezés, XIX. évfolyam, 1998/1. 120-136. o.
- DEVELTERE, Patrick; POLLET, Ignace: *Renaissance of African Cooperatives in the 21st Century: Lessons from the Field*, in. *Cooperating out of poverty, The renaissance of the African cooperative movement*, szerk.: Patrick Develtere, Ignace Pollet & Fredrick Wanyama, International Labour Office, World Bank Institute, 2008, 46-47.old.
- DEMOUSTIER Danièle, ROUSSELIÈRE Damien: *Social Economy as Social Science and Practice: Historical Perspectives on France; Eleventh World Congress of Social Economics Social Economics: A Paradigm for a Global*

Society, Albertville, France, June 8-11, 2004, elérhető interneten a munka:
<https://halshs.archives-ouvertes.fr/file/.../pub04012.doc>

- DOMÉ Györgyné: *Szövetkezeti jog* (előadásvázlatok),. OCTÁV Press, Budapest, 1993
- DOMÉ Györgyné – RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, ETLE Állam- és Jogtudományi Kar, Szövetkezeti jogi és Földjogi Tanszék, Budapest, 1999
- DOMÉ Györgyné: *A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője*, Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára Szeged, 1999. /Acta Jur. et Pol./, 79-92.o.
- DOMÉ Györgyné: *A szövetkezeti részjegy és üzletrész közös és eltérő vonásai*, Budapest, 1994/11-12. Jogtudományi Közlöny 13-22. o.
- DZSULA Mariann: *Miért kógens a diszpozitív? I.*, Céghírnök, XXIV. évfolyam, 2014. február, 2. szám, 3-5.o.
- FAIRBAIRN, Brett: *The Meaning of Rochdale The Rochdale Pioneers and the Co-operative Principles*, Centre for the Study of Co-operatives, University of Saskatchewan, 1994, 19.o., <http://usaskstudies.coop/documents/occasional-papers/Meaning%20of%20Rochdale.pdf>
- FARAGÓ Tibor: *A fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés négy évtizede*, Külügyi Szemle, 2012/3., 189-211.o.
- FIÁK István: *A magyar iskolaszövetkezeti modellről - aktualitások*, Szövetkezés, 2016. évi I. szám, 118-147.o.
- FICI, Antonio: *Cooperation among Cooperatives in Italian and Comparative Law*, Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity, Volume 4, Issue 2, 2015. december 23., 64-97. <http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2016/06/3fici.pdf>
- GALERA, Giulia: *The evolution of the co-operative form: an international perspective*, „The strict observance of the mutuality principle and the clear

economic orientation are both features shared by most co-operative movements belonging to German-speaking countries (where co-operative extroversion is rejected, in the name of the so called Selbsthilfe and Gegenseitiger Nutzen)” In. Szerk. Carlo BORZAGA, Roger SPEAR: Trends and challenges for co-operatives and social enterprises in developed and transition countries, Edizioni 31 Trento,

- GALOVITS Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901
- GÁL Enikő: *A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek: hagyományok – aktualitások, az alapelvek érvényesülése a hatályos magyar szövetkezeti jogban*, Themis, 2015. december, 83-103.o.
- HABSBURG Etelka: *A magyar tanyavilág*, A Szent-István Társulat Kiadása, Budapest, 1938
- Hans H.-MÜNKNER: *Szövetkezetfejlesztési stratégia az elkövetkezendő évtizedekre*, Szövetkezés, XIV. évfolyam, 1993/1. szám, 65-80. o.
- HEGEDŰS István: *A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 44-45. o.
- Hagen, HENRY: *Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU-szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT) Alapokmányában*, Szövetkezés, XXV. évfolyam, 2004/1-2. szám
- Hagen, HENRY: *Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT) alapokmányában*, Szövetkezés, XXV. évfolyam 2004/1-2. szám
- Hagen HENRY: *Finland*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 2013, 375. o.

- HALMAI Péter: *Közös agrárpolitika*, In Tamás KENDE-Tamás SZÚCS: Az Európai Unió politikái, Osiris, Budapest, 2001
- HIEZ, David: Chapter 17. *France*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 2013 396. o.
- HOLYOAKE, George Jacob: *The History of Co-Operation*, Bibliolife kiadó által újra kiadva, az eredeti kiadás: T. Fisher Unwin 1, Adelphi Terrace, 1906
- IHRIG Károly: *Szövetkezetek a közgazdaságban*, Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Budapest, 1937
- KISFALUDI András: *Harmadik Könyv* (a Második és Hatodik Rész kivételével), In: Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk.), *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1. kötet*, Budapest: Wolters Kluwer, 2014.
- KISFALUDI András: *Társasági jog*, Társasági jog, Budapest: Complex Kiadó, 2007.
- KLUPATHY Antal: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. I. kötet. K.: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.- Társulat Kiadása, Budapest, 1906
- KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata*, I. rész, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1928
- KUNCZ Ödön – NYIZSALOVSKY Endre: *Hiteljog I. A kereskedelmi törvény és joggyakorlata*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1937
- KUNCZ Ödön: *Küzdelem a gazdasági jogért*. K.: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941
- KUNCZ Ödön: *A szövetkezeti visszatérítés problémája jogi szempontból (1940)*, *Küzdelem a gazdasági jogért*, II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 465-471.o.

- KUNCZ Ödön: *A szövetkezet gazdasági lényege*, Küzdelem a gazdasági jogért, II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 439-463.o.
- KUNCZ Ödön: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, in.: Küzdelem a gazdasági jogért II. kötet, Dr. Kuncz Ödön Összegyűjtött kisebb dolgozatai, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941
- LACZÓ Ferenc: *Szövetkezeti formák és típusok az Amerikai Egyesült Államokban*, Szövetkezés, XIII. évfolyam, 1992/1-2. szám, 74-78.o.
- LACZÓ Ferenc: *A szövetkezeti tőke természete*, Szövetkezés, 1995. évi 1. szám, 10.o.
- LACZÓ Ferenc: *Szövetkezeti típusok és formák a piacgazdaságokban*, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 2. sz. 10-12.o.
- LANG – WEIDMÜLLER: *Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften)* Kommentar. 35. Auflage, De Gruyter Recht, Berlin, 2006
- MACPHERSON, Ian: *A szövetkezeti identitás a XXI. században*, Szövetkezés, XV. évfolyam, 1994/1-2.
- MACPHERSON, Ian: *Cooperatives' Concern For The Community: From Members Towards Local Communities' Interests*, Working Paper n.46/13, Euricse Working Paper Series, 2012
- MERIA, Deolinda Aparício: *The Portuguese Law on Social Economy*, Working paper CIRIEC N° 2014/12 , A tanulmány a „4th CIRIEC International Research Conference on Social Economy” „Social economy on the move...at the crossroads of structural change and regulation” elnevezésű konferencián hangzott el. A tanulmány interneten elérhető: http://www.ciriec.ulg.ac.be/fr/telechargements/WORKING_PAPERS/WP14-12.pdf,

- MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet, 4. átdolgozott kiadás*, OSIRIS Kiadó, Budapest, 2003,
- NAGY Erika: *A vagyoni hozzájárulás főbb szabályai a finn szövetkezeti törvényben*, THEMIS, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2013. június, 281-305.o.
- NAGY Erika: *A szövetkezeti jog reformjáról Finnországban*, THEMIS, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2013. december, 278-296.o.
- NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra*, Budapest, Athenaeum R. Társulat Kiadása, 1884
- NAGY Ferenc: *A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény magyarázata*. K.: Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, 1898
- NAGY Ferenc: *A szövetkezetek alapelve* című Akadémiai székfoglaló értekezés, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1906
- NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat Kiadása, Budapest, 1913
- NAGY László: *Szövetkezetelmélet – szövetkezetpolitika – szövetkezeti jog*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986
- NAMORADO, Rui: *Chapter 29. Portugal*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): *International Handbook of Cooperative Law*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 638. o.
- NAVRATIL Ákos: *Közgazdaságtan*. I. kötet., Budapest, 1933
- NIZSALOVSKY Endre: *A kereskedelmi jog jogszabályai*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933

- OLAJOS István: *A szövetkezetek története és kodifikációja*, In.: Publicationis Universitas Miskolcienis Sectio Iuridica et Politica Tomus XV (szerk.: Prugberger Tamás – Fodor László – Szabadfalvi József) Egyetemi Kiadó, 1998, 137-147.o.
- PAPP Tekla: *A gazdasági társaságok és szövetkezetek jogalanyisága a cégbejegyzés előtt*, In: BOBVOS Pál (szerk.) Reformato iuris cooperandi, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009, 433-444.o.
- PAPP Tekla: *Társasági jog az Európai Unióban*, In.: Nótár Tamás-Papp Tekla: Társasági jog, Lectum, Szeged, 2011
- PATERA, Mario: *Szövetkezet a múlt és a jövő gazdasági szervezete*, Szövetkezés, XIII. évfolyam, 1990. évi 1-2. szám, 62.o.
- PIECHOWSKI, Adam: *Chapter 28., Poland*, In.: Dante Cracogna, Antonio Fici, Hagen Henry (szerk.): International Handbook of Cooperative Law, Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 2013, 611-614.o.
- PIOT, Bernard: *Az európai szövetkezeti jog rövid vázlata*, Szövetkezés, 1990, évi 1-2. szám., 104. o.
- PRUGBERGER Tamás: *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979
- PRUGBERGER Tamás: *Az új szövetkezeti, kárpótlási és földtörvényalkotás kihatása a magyar agrárviszonyokra*, XIII. évfolyam, 1992. évi 1-2. szám, 29-57.o.
- PRUGBERGER Tamás: *A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben*, Szövetkezés, XV. évfolyam 1994/1-2. szám
- PRUGBERGER Tamás: *A szövetkezetek alkotmányjogi szabályozásának kérdéseihez*, Szövetkezés, XVI. évfolyam, 1995/1. szám, 13-24.o.

- PRUGBERGER Tamás- OLAJOS István: A szövetkezet intézményének új jogi szabályozása (kritikai értékelés), Jogtudományi Közlöny, LVI. évfolyam, 2001. december, 459-469.o.
- PRUGBERGER Tamás: *Az „európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében.*, Jogtudományi Közlöny, 2003/11. szám
- PRUGBERGER Tamás: *Kritikai észrevételek az egységes szövetkezeti törvény koncepciójához*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám
- PRUGBERGER Tamás: *A szövetkezeteket érintő kihívásokkal kapcsolatos reflexiók*, In.: Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére (Szerk.: Nochta Tibor, Fabó Tibor, Márton Mária), Pécs, 2013, 521-528. o.
- RÉTI Mária: *Az agrárpiaconak szervezésének, szabályozásának jogi eszközei az Európai Unióban*, In.: DOMÉ Györgyné- VASS János – HÁRSFALVI Rezső – KURUCZ Mihály, RÉTI Mária-VASS János: Agrárjog, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1999, 194-234.o.
- RÉTI Mária: *A szövetkezet gazdasági lényege*, Magyar Jog, XLVIII. évfolyam, 2. szám, 2001
- RÉTI Mária: *A nemzetközi szövetkezeti elvek a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében*; Szövetkezés, XXIII. évfolyam, 1-2. szám, 2002
- RÉTI Mária: *Észrevételek az egységes szövetkezeti törvény megalkotásához*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám, 173-192.o., különösen 189-192.o.”
- RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok felelősségi szabályairól*, Magyar Jog, LII. évfolyam, 2. szám, 2005
- RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*, Jogtudományi Közlöny, (ISSN: 0021-7166) LX. évfolyam, 2005/3. szám

- RÉTI Mária: *Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szervezetekkel kapcsolatban?* „A közösségi fejlődés új lehetőségei” „Nyilvános kommunikáció a szociális szervezetéről” című 2007. november 5-én megtartott konferenciaanyag kibővített változata. A Magyar Népfőiskolai Társaság kiadványa, Budapest, 2008, „CD-Alapbázis Kiadvány”

- RÉTI Mária: *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel "A szövetkezetekről" szóló 2006. évi X. törvényre*, Európai Jog, 2007. évi 1. szám

- RÉTI Mária: *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt vagyoni jogi előírásokról, figyelemmel „A szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. törvényre*, Európai Jog, 2007. évi 2. szám

- RÉTI Mária: *Az Európai Unió Tanácsának "az Európai Szövetkezet statútumának a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről" szóló 2003/72 EK irányelvének főbb jellemvonásairól*, In: Csák Csilla (szerk.), Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára, Miskolc: Novotni Alapítvány, 2007

- RÉTI Mária: *A szövetkezetéről, mint a szociális gazdaság legmeghatározóbb tényezőiről*, In: BOBVOS Pál (szerk.) *Reformator iuris cooperandi*, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009

- RÉTI Mária: *Über die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und ideologischen Fundamente der ungarischen und einigen internationalen Genossenschaftsregelungen, über die Merkmale und die Bewertung dieser Regelungen*, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominata, Sectio Iuridica, , Tomus LI., 2010

- RÉTI Mária: *Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetéről*, Szövetkezés, XXXIII. évf., 2012/1-2. szám

- RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013
- RÉTI Mária: *A szociális gazdaságról Szabályozási modelljavaslat a magyar szociális gazdaság továbbfejlesztéséhez*; In.: „ESÉLYEK ÉS LEHETŐSÉGEK A XXI. SZÁZADBAN” A szociális gazdaság szövetkezeti modelljeinek helye a gazdasági és társadalmi fejlődésben; A magyar foglalkoztatás-, felzárkóztatáspolitikai és a vidékfejlesztés új dimenziói címmel, 2014. november 24-én, a Közszerológati Egyetemen megrendezett tudományos konferencia előadásainak összefoglaló kiadványa (Szerk.: Dr. Réti Mária), I. Kötet, 31-81.o.
- RÉTI Mária: *A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól; Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi Törvény rendelkezéseiről, valamint „A Gazdasági és Ipari Hitelszövetkezetekről” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk vonatkozó szabályozásáról*, Szövetkezés, 2015. évi 1.szám
- RÉTI Mária: *A magyar szövetkezeti jog hatályos szabályairól a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire figyelemmel*, Szövetkezés, 2015. évi 1. szám
- RÉTI Mária, BAK Klára: *Áttekintő elemzés az aktuális nemzetközi tendenciákról*, Szövetkezés, 2015. évi 1. szám, 2015, 150-164. o.,
- RÉTI Mária: *GLOBALIZÁCIÓ – FENNTARTHATÓSÁG A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről*, Szövetkezés 2016/1. 18-40.
- RÉTI Mária – BAK Klára: *The Common Agricultural Policy with and without the United Kingdom – CAP Brexit*, ELTE LAW JOURNAL, 2016/1. szám, 2016, 163-182. o.
- RÉTI Mária: *A szövetkezeti forma jelentőségéről az uniós jogban, aktuális nemzetközi tendenciáiról, alkotmányjogi alapok az európai jogrendszerek szövetkezeti jogában*; Miskolci Jogi Szemle: a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata 12:(2. Különszám), 2017, 479-492. o.

- ROELANTS, Bruno: *Valójában mit is jelent a szociális gazdaság?*, Szövetkezés, XXIV. évfolyam, 2003/1.szám
- ROELANTS, Bruno: *Munkavállalói szövetkezetek*, Budapest, Szövetkezés, XX. évfolyam, 1999/2. szám
- SIMON István: *A Hangya- nosztalgia, vagy a jövő szövetkezete*, Szövetkezés, XI. évfolyam, 1990/1-2. szám, 44-55.o.
- SCHULZE-DELITZSCH: *Die Gesetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften mit besonderer Rücksicht auf die Haftpflicht bei kommerziellen Gesellschaften*, Berlin, Verlag von F. A. Herbig, 1869
- SÜVEGES Márta: *A szövetkezet jogi formája és természete a piacgazdaságban*, Szövetkezés, XII. évfolyam, 1991/1. szám, 3-30.o.
- SÜVEGES Márta: *A tőkeképzés jogi eszközei a francia mezőgazdasági szövetkezetekben*, Szövetkezés, 1992/1-2. szám, XIII. évfolyam, 85-110.o.
- SZABÓ G. Gábor: *A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszer-gazdaságban*, Közgazdasági Szemle, 2002, XLIX évf., 3. szám, 235-250. o.
- SZABÓ G. Gábor: *A szövetkezeti identitás- egy dinamikus megközelítés a szövetkezetek fejlődésének gazdasági nézőpontú elemzésére*, Közgazdasági Szemle LII. évf. 2005/1.
- SZABÓ G. Gábor: *Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban Gondolatok az ún. előmozdító típusú szövetkezés gazdasági lényegéről és integrációs jelentőségéről*, Agroiinform Kiadó, Budapest, 2011
- SZABÓ Zoltán: *Hangya Szövetkezeti Együttműködés*, Szövetkezés, XXV. évfolyam, 2004/1-2. szám
- SZEREMLEY Béla: *Exportorientált értékesítő szövetkezetek létesítése az élelmiszer-gazdaságban*, Szövetkezés, XV. évfolyam, 1994/1-2. szám

- SZÉP György: *A kereskedelmi törvénybe iktatott szövetkezeti szabályok*, in.: FARKAS Tamás – BECZ Miklós – FEKETE József – KOSZORU István – PÁL József – PETROVAI György – PRUGBERGER Tamás – RÉTI Mária – SZÉP György – VERES József - ZSOHÁR András: *A szövetkezetek szabályozása Magyarországon*. Szerk.: Fekete József., K.: Szövetkezeti Kutató Intézet, Budapest, 2009, 65-78.o.,
- TANKA Endre: *Az Európai Unió szabályozás az agrárfinanszírozás területén*, In.: Agrárgazdasági Tanulmányok, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. 15. szám
- TANKA Endre: *A szövetkezet tulajdonosi autonómiájának alkotmányos szavatolása*, Jogtudományi Közlöny, 1988. december hó, 663-668.o.
- TANKA Endre: *A tulajdonviszonyok főbb mozgástendenciái a mezőgazdaság szövetkezeti szektorában*, Magyar Jog, 1988. november, Harmincötödik évfolyam, 11. szám, 943-949.o.
- TELLÉR Gyula: *Megjegyzések a szövetkezeti tulajdon kérdéséhez*, Szövetkezés, 1988/1. szám
- TELLÉR Gyula: *Koncepció az ipari szövetkezetek és szövetkezeti társulások jogi szabályozásához*, Szövetkezés, 1990/1-2. szám
- TELLÉR Gyula: *Megjegyzés a szövetkezetekről*, Szövetkezés, 2015. évi 1. szám, 11-18. o.
- THIRY, Bernard: *A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*, Szövetkezés, XX. évfolyam 1999/2. szám
- TRÓCSÁNYI László – BADÓ Attila (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, KJK KERSZÖV Kiadványok, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005

- VALKÓ Gábor: *A fenntartható mezőgazdaság indikátorrendszerének kialakítása az Európai Unió tagországaira vonatkozóan*, Központi Statisztikai Hivatal, Műhelytanulmányok 10., Budapest, 2017.
- VERES József: *A szövetkezet jogi minősítés*, Acta Juridica et Politica. Tomus LVIII., Fasciculus 40., Szeged, 2000
- VERES József: *A százharmincadik év hatodik szövetkezeti törvényéhez*, Szövetkezés, XXVI. évfolyam, 2005/1. szám, 153-172.o.
- ZAMAGNI, Stefano - ZAMAGNI, Vera: *Cooperative Enterprise, Facing the Challenge of Globalization*, Edward Elgar Publishing Limited, Egyesült Királyság, 2010
- *A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet , a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja Első 25 éve*, A „HANGYA” saját kiadása, Nyomatott a HANGYA házinyomdában, Budapest, 1923., interneten elérhető: <http://www.omgk.hu/Digitarchiv/konyvek/b4305/b4305.pdf>,

EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY

FACULTY OF LAW

DOCTORAL SCHOOL

**THE CHARACTERISTICS OF THE VALID HUNGARIAN
COOPERATIVE LAW**

- Regarding the Regulatory Traditions with International Overview -

PH.D. DISSERTATION

THESES

WRITTEN BY:

DR. KLÁRA BAK

SUPERVISOR:

DR. HABIL. MÁRIA RÉTI PhD

associate professor

Budapest

2018

TABLE OF CONTENTS

I. Summary of the research

II. Short description of the research, analyses, methodological approach of the research

III. Main research findings and their possible applications

IV. List of relevant publications

I. Summary of the research

The documents of the international and other organisations, the organs of the European Union and the different global analyses emphasise the same opinion about the role of the cooperatives, according to which cooperatives are particular a unique in the 21st century.⁵⁴⁵ The economies and societies in the whole world have not only been

⁵⁴⁵ For the importance of cooperatives in the 21. century see the resolutions of the United Nations: Nr. A/RES/72/143; Nr. A/RES/47/90; Nr. A/RES/49/155; Nr. A/RES/51/58.; Nr. A/RES/54/123.; Nr. A/RES/56/114.; Nr. A/RES/ Nr. 58/131.; Nr. A/RES/60/132.; Nr. A/RES/62/128.; Nr. A/RES/64/136.; Nr. A/RES/66/123.; Nr. A/RES/68/133.; Nr. A/RES/70/128.

See more: *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions on the promotion of co-operative societies in Europe (COM(2004) 18, of 23.02.2004, on the promotion of co-operative societies in Europe)*23. February, 2004; European Economic and Social Committee: Support of Cooperative Societies in Europe, Szövetkezés, 2005/1., pp. 236-254.; See more for the role of cooperatives: Emma MCINERNEY (FAO): *Cooperatives key to achieving sustainable agricultural development*; 2014; CIRIEC: *Social Economy in Europe*, 2012, http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf 04.06.2018

Mária RÉTI: *GLOBALIZÁCIÓ, FENNTARTHATÓSÁG A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről*, Szövetkezés, 2016./1.; Johann BRAZDA, Jost W KRAMER, Juhani LAURINKARI, Robert SCHEDIWY: *Anders als die Anderen, Eine unbefangene Annäherung an Genossenschaften. Sozialwirtschaft und Dritten Sektor*. CT Salzwasser-Verlag GmbH & Co. KG, Bremen, 2006; Johnston BIRCHALL: *Rediscovering the cooperative advantage. Poverty reduction through self-help*. Cooperative Branch, International Labour Office, Geneva, 2003

See for the role of cooperatives in crisis situations: CECOP-CICOPA Europe: *The resilience of the cooperative model, How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*, June, 2012, http://www.cecop.coop/IMG/pdf/report_cecop_2012_en_web.pdf 04.06.2018; International Labour Organization: Recommendation Nr. 193.; *European Parliament resolution of 2 July 2013 on the contribution of cooperatives to overcoming the crisis* 2013, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0301+0+DOC+XML+V0//HU> 04. 06. 2018; Bruno ROELANTS: *Munkavállalói szövetkezetek*, Szövetkezés, Nr. 1999/2, pp. 130-139; Bernard THIRY: *A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban*, Szövetkezés, Nr. 1999/2, pp. 4-17

treating this particular enterprise as an economic player that promotes effective participation of less capital market players in the market economy since the 19th century. Cooperatives are also deemed to have a more versatile and significant role considering the practical experiences and valid results. Cooperatives are able to protect their members in the competitive market and handle the emerging difficulties flexibly both at the micro and macro level. Moreover, in crises situations these enterprises are more resistant than other ones.

All in all, these organisations are able to respond to social and environmental issues. The people-orientated, the community building and forming features are fundamental characteristics of the cooperative. Due to these characteristics, the European legislations devote cooperatives noticeably to its essential and complex role.

Generally, the cooperative law is developing and forming dynamically as it is continuously trying to meet the economic, social and communal demands. Moreover, it is making an attempt to adapt to the environmental and climate changes. These are the international trends regarding the cooperative law.

This research has been served as a healthcheck to scrutinise the characteristics of the valid Hungarian cooperative law and to compare this regulation with the international trends.

Considering the fact that the unique and eternal features of cooperatives were elaborated in the 19th century in Europe; the research has dealt with the question how the Hungarian cooperative law is enforcing the European traditions which are considered to be the roots of the cooperative regulation of the European countries.

Firstly, among the European traditions the research has focused on the Constitution of the Rochdale Equitable Pioneers Society established in 1844. Also, the research has examined how the Hungarian cooperative law adapts to the traditions of Rochdale which is the fundament of cooperative law in Europe. The establishment of the Rochdale Cooperative was an effective response to the negative consequences of

the economic and social restructuring caused by the English industrial revolution in the 19th century.⁵⁴⁶

The founders of Rochdale Cooperative⁵⁴⁷ trusting in the social and economic advantages of the collaboration based on self-help⁵⁴⁸, mutuality and cooperation established a regulation in the constitution of their cooperative in the frame of the

⁵⁴⁶ See for the history of the development of cooperatives: Ödön KUNCZ: *A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása*, Küzdelem a gazdasági jogért, II. Vol., Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, pp. 414-415 and pp. 442., Jenő CZETTLER - Károly IHRIG: *Szövetkezeti Ismeretek*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1926 Budapest, especially: p. 6; Ákos NAVRATIL: *Közgazdaságtan*, Budapest 1936, especially the part related to cooperatives; COSACK Konrad: *Lehrbuch des Handelsrechts*, Ferdinand Enke, Verlag Stuttgart, Stuttgart, 1930; Gyula TELLÉR: *Megjegyzés a szövetkezetekről*, Szövetkezés, 2015. évi I. Vol.,; Tamás PRUGBERGER: *A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben*, Szövetkezés, XV. Vol. 1994/1-2., pp. 21-39; Mária RÉTI: *Szövetkezeti jog*, Egyetemi jegyzet, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010, pp. 9-33; George Jacob HOLYOAKE: *The History of Co-Operation*, Copyright Bibliolife, London, T. Fisher Unwin, 1, Adelphi Terrace, MCMVI, pp. 277-335, Johnston BIRCHALL: *The international co-operative movement*, Manchester and New York, Manchester University Press, pp. 3-11; Ferenc LACZÓ: *Szövetkezeti típusok és formák a piacgazdaságokban*, Szövetkezés XVI. Vol., 1995/ 2., pp. 10-12; The cooperative regulation of western part of Europe in the second half of the 19 Century is analysed: SCHULZE-DELITZSCH: *Die Gesetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften mit besonderer Rücksicht auf die Haftpflicht bei kommerziellen Gesellschaften*, Berlin, Verlag von F. A. Herbig, 1869;

The history of the development of the Hungarian cooperative law is elaborated especially in e.g.: Györgyné DOMÉ: *A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője*, Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára Szeged, 1999. /Acta Jur. et Pol./, pp. 79-92.o; József VERES: *A százharmincadik év hatodik szövetkezeti törvényéhez*, Szövetkezés, XXVI. Vol., 2005/1., pp. 153-172.; József VERES: *A szövetkezet jogi minősítése*, Szövetkezés, 2002/1-2., pp. 55-70; Mária RÉTI: *A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól; Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi Törvény rendelkezéseiről, valamint „A Gazdasági és Ipari Hitelszövetkezetekről” szóló 1898. évi XXIII. törvénycikk vonatkozó szabályozásáról*, Szövetkezés, 2015./1.; Pál BOBVOS: *Szövetkezeti jog A Polgári Törvénykönyv alapján*, Egyetemi jegyzet, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2016, pp. 26-35.

⁵⁴⁷ „Rochdale Pioneers”

⁵⁴⁸ „Selbsthilfe”; See for it: Zoltán GALOVITS: *A magyar szövetkezeti jog*, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1901 Budapest, p. 3.

contemporary regulatory environment⁵⁴⁹ which is considered to be the root of the cooperative law and practice.

The second pillar of the European regulatory traditions of cooperatives is the guidelines which were enshrined by the International Cooperative Alliance (hereinafter: ICA)⁵⁵⁰. ICA has been the trade union of cooperatives since 1895 worldwide also providing codificational and law-harmonisation tasks. Since the first third of the 19th ICA has been declaring its definite point of view about the crucial features of ‘real’ cooperation in ‘International Cooperative Principles’ which are based on the traditions of Rochdale. Its goal is to get national lawmakers to formulate all of national cooperative law materials by enforcing the basic principles mentioned above. Thereby, cooperative regulations may be laid down with a regulatory content which ensures the enforcement of the own features of cooperatives globally. Its activity promotes realizing the appropriate founding and operation of cooperatives remarkably. The research has detailed the document called ‘Statement on the Co-operative Identity’ (hereinafter: ICA Statement)⁵⁵¹ which includes the valid International Cooperative

⁵⁴⁹ There was valid a frame-like regulation for the foundation and operation of cooperatives in England: Act of the 1829 year and the Friendly Societies Act from the 1834 year. The first English cooperative Act was worked out in 1852. It was the „Industrial and Provident Societies Act”. See for the history of the English cooperative regulation: Ödön KUNCZ: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, pp. 414-421; Mária RÉTI: Egyetemi jegyzet, p. 47-52; SCHULZE-DELITZSCH: quoted work, p. 25

⁵⁵⁰ The ICA has more than 1 billion members. See for the homepage of ICA: <http://ica.coop/> 04.06. 2018

⁵⁵¹ See the document: <http://ica.coop/> 04. 06. 2018

Principles⁵⁵², the definition of cooperative⁵⁵³ and the cooperative values⁵⁵⁴ listed by the ICA. The object of the survey was to analyse how the valid Hungarian cooperative law meets the mentioned ‘international standards’ prepared by the ICA in the frame of its law-unifying task.⁵⁵⁵

At the time when European cooperative regulations appeared, the regulation of cooperative was also constructed in the contemporary Hungarian law. The Hungarian cooperative regulation harmonised with the point of view of the European ones, but naturally, it also took the national specialities into consideration. So I considered necessary to examine to what extent the traditions of the Hungarian cooperative law dating back to the end of the Century 19th serving the basis of the Hungarian cooperative regulation emerge in the current Hungarian cooperative law.

From my point of view, the cognition of certain present regulatory patterns and trends is also essential. Thus, the research analysed the valid mostly European

⁵⁵² The international cooperative principles are the followings: „1. *Voluntary and Open Membership*; 2. *Democratic Member Control*; 3. *Member Economic Participation*; 4. *Autonomy and Independence*; 5. *Education, Training and Information*; 6. *Cooperation among Co-operatives*; 7. *Concern for Community*”

⁵⁵³ „A co-operative is an autonomous association of persons united voluntarily to meet their common economic, social, and cultural needs and aspirations through a jointly-owned and democratically-controlled enterprise.”

⁵⁵⁴ „self-help”, „self-responsibility”, „democracy”, „equality”, „equity” and „solidarity”

⁵⁵⁵ See for the analysis of the International Cooperative Principles e.g.: Ian MACPHERSON: *A szövetkezeti identitás a XXI. században*, Szövetkezés, 1994/1-2, pp. 65-84.o.; Hagen HENRY: *Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT) alapokmányában*, Szövetkezés, Nr. 2004/1-2, Tamás PRUGBERGER: *A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben*, Szövetkezés, Nr. 1994/1-2, pp. 21-39; Pál BOBVOS: *Magyar szövetkezeti jogtan*, Egyetemi jegyzet. SZTE ÁJK - JATEPress. Szeged, 2011, pp. 23-29; see more: Csilla CSÁK: *Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban*, Gazdaság és Jog, 2000, Nr. 11, pp. 24-27; Klára BAK: *A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban*, Szövetkezés, 2012/1-2, pp. 9-33

regulatory patterns which indisputably has already had an influence to the Hungarian valid cooperative law. But it also scrutinised those ones which may serve as examples to be followed from the Hungarian regulation for the future. In this field the essential features of the cooperative law of the European Union would be described with special.

With the analyse mentioned above the research had also the purpose to formulate useful and progressive recommendations for the lawmaker relying on the traditions of the European and Hungarian cooperative law, and on the patterns of current European cooperative regulations to develop Hungarian valid cooperative law. The main points of view of the related professional literature were also taken into consideration.

II. Short description and methodological approach to the research

While examining the constitution of the Rochdale Society established in 1844 the research focused on the cooperative-specific regulatory fields. During the examination I tried to collect those specific characteristics which give the changeless and timeless essence of the cooperative form. In my opinion, these characteristic features shall also serve as the frame system of the valid Hungarian cooperative law. While dealing with the subject, I reviewed some professional literary work from some 20th-century-Hungarian analysts such as Károly Ihrig, Ödön Kuncz, Ferenc Nagy, Ákos Navratil and from some contemporary analysts such as Pál Bobvos, Mária Domé, Tamás Prugberger, Mária Réti, József Veres. I have also dealt with some work dealing with the essence of the cooperative from the German Professor Hans. H- Münkner, and the Austrian Professor Mario Patera.

Concerning the Constitution of Rochdale, I have made a detailed analysis of the aim of the Rochdale Cooperative, the rules dealing with establishing a membership, the special norms regarding property law of the constitution paying a special attention to the system of the distribution of the surplus, and at last the special regulations referring to the organisation.

As for the codicating activity of the ICA my point of view is that the International Cooperative Principles of the ICA and the definition and values of the cooperative represent an international standard which we can not ignore when the national lawmakers work out and codificate or sometimes modify the cooperative law. It is important to underline that the principles and values mentioned above ensure the remanence of the cooperative-specific norms of the constitution of the Rochdale cooperative. Because of them I put a great emphasis on the detailed analysis of the meaning of the International Cooperative Principles. During the research I have tried to show the practical importance of certain principles. While doing it, I relied on some work from both previous and contemporary authors⁵⁵⁶ and on other literary resources and documents published by international organisations.⁵⁵⁷

The greatest part of the dissertation consists of the introduction of the main pillars and structure of the valid Hungarian cooperative law and the analysis of the two basic regulations. One of the basic regulations is the Act on Civil Code Nr. 5 of 2013, more precisely the cooperative-specific norms of Part 4, Book Three. The other basic regulation is the Act on Cooperatives Nr. 10 of 2006. It means that besides the general laws in connection with cooperative, the analysis works with the special Hungarian rules of four different types of cooperatives: agricultural cooperatives, social

⁵⁵⁶ E.g.: Csilla Csák, Zoltán Galovits, Henry Hagen, Ödön Kuncz, Ian Macpherson, Ferenc Nagy, Tamás Prugberger, Mária Réti

⁵⁵⁷ E.g.: ILO: Recommendation 193 on „Promotion Cooperatives”, See in Hungarian: <http://www.kormany.hu/download/e/39/01000/193A.pdf>; ILO–ICA: *Cooperatives and the Sustainable Development Goals; A contribution to the post-2015 development debate*, 2014, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_240640.pdf 04.06.2018. ; International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy: *Social Economy in Europe*, http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf 04. 06. 2018; FAO: *Agricultural cooperatives are key to reducing hunger and poverty*, 2011, <http://www.fao.org/news/story/en/item/93816/icode/> 04.06. 2018; CECOP-CICOPA Europe: *The resilience of the cooperative model, How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*, June, 2012: http://www.cecop.coop/IMG/pdf/report_cecop_2012_en_web.pdf; 04.06. 2018

cooperatives, school cooperatives and pensioner cooperatives of public utility. Besides the very detailed explanation I have tried to give a detailed picture of the characteristics, particularities, developing trends, and the rules to be corrected, completed and modified. I have examined the definition of the cooperative, establishing and abolishing the membership, the rights of the members, the cooperative-specific rules, the main norms of the organisation, the status changes and cessation of the cooperative from the provisions of the Civil Code concerning cooperatives. The starting points of my analysis were the special features of cooperatives shown during the examination of the Rochdale Constitution and the International Cooperative Principles. I searched their existence and emergence in the provisions of the Civil Code related to cooperatives. After the detailed exposition of the mentioned Civil Code provisions, I introduced the rules of the Cooperative Act in relation to some types of cooperatives. I have found it important to show the rules of the mentioned types in great detail, as all the rules of the Cooperative Act concerning the different types of cooperatives are connected to the general rules of cooperatives, but they all have some kind of specialities. My point of view is that these special rules reflect the most and the main tendencies of the cooperative regulation.

Referring to the four types of cooperatives having been mentioned before, I have tried to highlight when the special regulation first appeared, what international circumstances or possible regulatory patterns have been affecting the certain special regulations. Furthermore I have examined their content in details. Also, I have reviewed the legal frame of the Hangya Cooperative System.

In each case I have tried to find the reason for the deviation from the general rules and the way the special regulation breaks the characteristic features of the traditional regulation of cooperatives. I tried to make corrective recommendations based on the theoretical and practical experiences of the past ten years because I intend to improve the cooperative regulation in Hungary.

As it is clearly seen, my research is highly based on law-comparative method, but it can be characterised by using the method of the History of Law and by using a law dogmatical method, too. I have paid the greatest attention to the law-comparative method, because during the examination and analysis of the valid Hungarian

cooperative law, it is inevitable to draw the attention to the fact that its traditions are totally European but at the same time they date back to the 19 Century Hungarian cooperative law as I have already mentioned. Speaking about the History of Law, I would like to emphasize the effect of the German cooperative law connected to the second half of the 19 Century. It was the basic pattern and example for the Hungarian cooperative law and as such it can be valued as one of the basic regulatory fundamentals of the valid Hungarian cooperative law. I consider the regulatory guidelines of the ICA and the valid cooperative regulatory models of some countries to be followed in some regulatory fields as a basic starting point in respect of the development of the valid Hungarian cooperative regulation. Besides all these, I have made empirical researches involving several international documents.

III. Main research findings and their possible applications

1. My research has showed that the special principles laid down in the Constitution of the Rochdale Cooperative and the International Cooperative Principles serve as the indispensable basis for the valid cooperative regulations. In my opinion, we can make the conclusion that in spite of the permanent and global changes in society and in economy a cooperative form must have the characteristics which are independent from time and serve as a steady frame to the operation of cooperatives even today. They are all reflected in the valid International Cooperative Principles. On the basis of my analysis I would like to highlight the following: the complex aim of a cooperative (both economic and social aim), it works on the basis of selfhelp, it works in a member-orientated way (the cooperative works primarily for their members), the obligation of the cooperative member to the personal contribution, the multiple position of the member of the cooperative (the member is the user/the worker of the cooperative at the same time and he/she also controls it), the predominancy of the voluntary and the open membership and of the democratic directing rules (especially one member one vote principle), the special property rules (especially the principle of the refund in proportion to the purchase and the rule of establishing of the surplus)

2. As the result of my research I think that the supplement of the valid Cooperative Act may support the application of the law and promote the appropriate practice of applying laws. Considering the regulatory pillars of the Hungarian cooperative law, I also find it important to preserve the frame-like regulatory rules of the Third Book of the Civil Code because we speak about a legal person in the case of cooperatives. In my point of view, we have to work out the extended provisions of the Cooperative Act on the basis of the frame-like regulatory rules of the Civil Code.

3. Another vital statement of mine is that in the valid Hungarian cooperative law – like in the Spanish regulation – the special cooperative types have more and more specific rules at the level of Acts. Working on the detailed rules of the Cooperative Act I recommend joining this tendency in the following way: The general provisions of the Cooperative Act shall be supplemented with obligatory rules. The other part of the Cooperative Act shall be examined from the aspect, what further types of cooperative it may be supplemented to. I consider the Portugal cooperative law as an example to be followed. Using the Portugal cooperative law as an example, it would be good to fix the International Cooperative Principles along with their meaning found in the Declaration of Manchester, as one of an Article of the Cooperative Act . It would be practical to indicate not only the International Cooperative Principles but the cooperative values, too. In the Hungarian cooperative law the implication of these principles and values may help the right operation of cooperatives as 'real' ones. As we can see it in the Spanish cooperative law, it may be useful to classify the main types of cooperatives in a separate Article of the Cooperative Act

4. My research has also pointed out, that the cooperative requires a more detailed definition. The economic essence and the unique nature of cooperative based on a special collaboration called 'cooperative cooperation' by Kuncz Ödön shall obviously be reflected in the definition.

5. According to the research, the valid cooperative regulation requires an supplement concerning the membership rules in respect of the members without personal contribution. Should Cooperative Act be supplemented suggested by me, it shall record special rules regarding cooperative membership in respect of the members without personal contribution. Primarily, it is necessary to declare that the cooperative

may have both members with and without personal contribution. Besides the provisions of the Cooperative Act concerning the members without contribution (the number of the investing members may not be more than the quarter of the whole membership; in addition to it, the investing members shall pay the financial contribution in one amount both at the foundation and at the entry) I find it important to establish further special rules for them due to its status in the frame of decision making and law of property. I propose establishing an obligatory rule in the Cooperative Act which shall contain that every investing member shall have one single vote on the condition that under no circumstances shall the constitution of the cooperative depart from it. Also, I consider it essential to establish a rule according to which the member without personal contribution shall benefit from the profit of the cooperative in proportion to its financial contribution. In respect of this proposal the Cooperative Act shall include the rate of the financial contribution if the investing members compared to the not investing ones. Following the patterns of the German Cooperative Act and the 1435/ 2003 SCE Regulation, the Cooperative Act shall detail the rate of the investing members in the Supervising Committee and in the Management. Personally I think these provisions would guarantee the preservation of the cooperative specific operation of cooperatives.

6. *Also, according to the organisational rules of the cooperative I recommend the supplement of the valid provisions.*

I find it extremely important to establish a cogent provision concerning the principle of 'one member –one' vote considering the Hungarian regulating traditions, the valid judicial practice and the international examples. However, similarly to the German cooperative law and the regulating perception of SCE Regulation, *I propose a further provision in the Cooperative Act that may overrule the main provision namely, the principle one member-one vote. This provision shall allow the constitution of the cooperative to differ from the basic rule mentioned above but within certain frames.* The insurance of the plural voting right in the Hungarian law may be allowed in relation to the personal contribution, personal activity of the cooperative member. The Hungarian law shall follow the pattern of the German cooperative law as well as the

SCE Regulation. Furthermore, it shall establish the boundaries of the plural voting right as it has been defined in my dissertation.

7. According to my researches, the institutional regulation should also be supplemented concerning the general meeting and section meeting. In my opinion, it is needed to enshrine a headcount at the level of law, in the Cooperative Act; above this headcount, the by-law may prescribe the function of the general meeting and section meeting. Establishing special rules regarding certain cooperative types referring to the institutional regulation needs to be reconsidered.

8. Regarding the property rules of the cooperative, the regulations on the distribution of profits and provisions on reserve formation need to be supplemented by the analysis I have done. I consider that requirement is utmost important which were enshrined in the Act of 1898 on Cooperative Law by Professor Ferenc Nagy and also in the German Act on Cooperative Law that reserve formation is mandatory in the cooperative. According to these two Acts, members could have benefited from the profits only after the deduction of the assets to be placed in the reserve fund. It is also important on the one hand that the reserve fund should serve to cover the loss and on the other hand, the reserve fund has to finance the allowances and grants which are provided for the cooperative members and their relatives. Basically, the ‘indivisible’ legal nature of the community fund is needed to determine in the Codex, as is currently stated in the Hungarian and German cooperative regulations in force. Regarding the indivisible legal nature, I also note that in the case of the termination or transformation of a cooperative the community fund could be available only for those co-operatives or cooperative associations which are defined in the by-law.

9. On the basis of my research it is worth thinking over what cooperative types might require special regulations at the level of the Cooperative Act besides the provisions of the current regulated types. In this recommendation of mine I consider the Spanish and Portugal cooperative law and regulatory aspect as a pattern to be followed. As for the current tendency e.g. the new cooperative type, the so called energy cooperative having already spread in Germany may be regulated. Its aim is to make the environmental friendly energy consumption more available for smaller communities. After the analysis of this type it is advisable to carry out a special regulation in the

Cooperative Act. Another essential statement of research the development of the regulation of the agricultural cooperative is strongly recommended considering the beneficial natural-geographical features of Hungary. The supplement of the regulation may be realized by following the model of the Hangya system, especially its rules of profit sharing. By carrying out the regulation the lawmaker should think over what questions should belong to the competence of the members and what questions should be clarified at the level of the Cooperative Act. I also find it important that the lawmaker should examine the rules relating to the acknowledgement of the producing group in a way that which of them he/she would apply in the case of every agricultural cooperative.

10. Considering the previous Hungarian regulatory tradition, the Italian, Portugal, Spanish and Greek European regulatory patterns, *one of my fundamental conclusion was that the establishment of the constitutional pillar may basically be recommended in the frame of the regulatory pillars of the valid Hungarian cooperative law.* The constitutional grounds may be the basis of the Hungarian cooperative law by declaring the fundamental values and operating features along which all the cooperatives shall work in Hungary. Furthermore it is worth mentioning that the Fundamental Law may establish the possibility of the state support of the cooperatives operating decently and prudently. The dissertation includes the exact regulatory elements which may mean the basis of the regulation of the the fundamental law.

11. Taking my point of view concerning the constitutional basis and the content of the related analyzed international documents (e.g. the Recommendation Nr. 193 of the ILO according to which the support of the cooperative form may be recommended as for its complex advantages) into consideration I find it essential to make a further recommendation. In my opinion, the controlling system of the operation of cooperatives is needed to be carried out. While controlling, it shall be examined whether the cooperative may be able to fulfil its complex task for its members and function along the values and International Cooperative Principles or not.

Hopefully the conclusions, opinions and recommendations presented in my dissertation may be useful for supervising and improving the valid Hungarian cooperative law.

IV. List of relevant publications

Klára Bak: A Károlyi Sándor-féle Hangya szövetkezeti rendszer – aktualitások, Szövetkezés, 2016./1. pp. 41-54., 2016

Klára Bak: A termelői csoport főbb hatályos magyar szabályairól közösségi jogi kitekintéssel, Szövetkezés, 2016/1. pp. 78-92., 2016

Klára Bak, Mária Réti: The Common Agricultural Policy with and without the United Kingdom – CAP Brexit, ELTE LAW JOURNAL, 2016/1. pp. 163-182., 2016

Klára Bak, Mária Réti: Áttekintő elemzés az aktuális nemzetközi tendenciákról, Szövetkezés, 2015/1. pp. 150-164. , 2015

Klára Bak: Az agrárszövetkezetek speciális szabályairól nemzetközi kitekintéssel, In: Lajkó Dóra, Varga Norbert (szerk.), Alapelvek és alapjogok. 486 p., Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2015. pp. 59-68.

Klára Bak: A tartalékalap képzésének szabályairól a magyar szövetkezeti jogban nemzetközi kitekintéssel, Themis: az Elte Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata, 2014. június, pp. 4-30., 2014

Klára Bak: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülése a 2013. évi V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben: Die Geltung der internationalen Genossenschaftsprinzipien in den Bestimmungen über die Genossenschaften des Gesetzes Nr. V von 2013, Agrár- És Környezetjog, 9:(16) pp. 20-32., 2014

Klára Bak: A szövetkezeti tagsági jogviszony létrejöttének szabályozásáról egyes szövetkezeti törvények alapján, Themis: az Elte Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata, 2013/2. pp. 4-19., 2013

Klára Bak: Az Európai Szövetkezet szervezeti szabályozásáról az Európai Unió Tanácsának „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003 számú rendelete nyomán, In: Komplementer kutatási irányok és eredmények az agrár-, a környezeti-, és a szövetkezeti jogban: A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, valamint az Agrárjogi- és Környezetvédelmi Jogi

Tanszék doktorandusz konferenciája. Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2012.06.22, pp. 95-106.

Klára Bak: A „Demokratikus tagi ellenőrzés” elvéről és annak érvényesüléséről a rendszerváltást követő magyar szövetkezeti jogban, valamint az Európai Unió szövetkezeti jogában, Themis: az Elte Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata, 2013. december, pp. 4-27., 2013

Klára Bak, Mária Réti: Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung; A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól, Agrár- és Környezetjog, Journal of Agricultural and Environmental Law, A CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület tudományos közleményei, CEDR Hungarian Association of Agricultural Law, 2013 (15), pp. 5-38. 2013

Klára Bak: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban, Szövetkezés, XXXIII., 2012/1-2., pp. 34-61., 2012

Klára Bak: A szövetkezeti vagyonjog alapkategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján, Jogi Tanulmányok 2016/1. pp. 17-32., 2012

Szerzői nyilatkozat

Alulírott Dr. Bak Klára kijelentem, hogy „*A hatályos magyar szervezetkezeti jog jellemvonásairól*” című doktori értekezés **saját, önálló szellemi munkám**, az abban hivatkozott, nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok szabályainak megfelelően történt.

Budapest, 2018. június 25.

Bak Klára

.....
Dr. Bak Klára